

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsatt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsatt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

SKRIFTER

UTGIFNA AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET

I

FINLAND.

XXIX.

Open Feb 4, 1904.

x

c

ÖSTGÖTALAGEN

||

MED FÖRKLARINGAR

UTGIFVEN

AF

A. O. FREUDENTHAL

Helsingfors 1895.

1

0. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

HELSINGFORS
TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI
1895.

Förord.

Östgöotalagen, den på samma gång omfångsrikaste och mest genomarbetade af de svenska landskapslagarna, har på ett erkänt mönsterligt sätt offentliggjorts i tryck genom H. S. Collins och C. J. Schlyters år 1830 utgifna upplaga, till grund för hvilken ligger den enda medeltida handskrift af lagen, som ännu fullständigt finnes i behåll, en pergamentskodex från midten af 14:de århundradet. Då emellertid både denna upplaga och det aftryck af densamma, hvilket år 1880 utgafs i Uppsala af dåvarande docenten L. Fr. Leffler, nu äro svårtillgängliga i bokhandeln, där lagen, som ingår bland fordringarna till åtskilliga universitetsexamina såväl i Sverge som här, ofta efterfrågas, har jag företagit mig att å nyo utgifva lagtexten, sådan den återfinnes i den Collin-Schlyterska editionen, därvid dock någon gång (ehuru ej så ofta som Leffler) bibehållande de läsarter i textkodex, som i nämnda edition öfvergifvits och ersatts med varianter ur andra handskrifter. Att i likhet med Leffler utmärka med kursivstil afvikelserna från hufvudhandskriften har synts mig onödigt i en närmast för de studerande afsedd handupplaga; den egentlige forskaren måste i alla fall anlita originalupplagan, som i noter upptager alla varianter. Af samma skäl har jag icke ansett mig bunden vid den gamla interpunktionen, hvilken ofta är i hög grad egnad att vilseleda en nutida läsare. Denna har jag således ändrat i öfverensstämmelse med de grundsatser, som för nysvenskan äro gällande, samt i konsekvens därmed infört versaler, hvar emot den forna ortografin på det noggrannaste bibehållits i alt öfrigt; ej ens den för medeltidens skrifsätt så karaktäristiska särskrifningen af sammansatta ord har jag trott mig böra frångå.

Kommentariernas hufvudsyfte är att underlätta uppfattningen af texten, hvarför svårare ställen öfversättas och de språkliga perioderna fullständigas och förenklas, där de genom utelämnningar, anakoluter eller ovanlig ordställning förefalla osammanhängande och invecklade. Alla lagtermer och sådana med dem i samband stående talesätt, som icke lätteligen af sig själfva förstås, öfversättas, men meddelandet af utförligare lingvistiska upplysningar hör i regeln icke till arbetets plan. Endast undantagsvis förekomma sådana, för det mesta då uppgifterna i Schlyters Ordbok stå i strid med resultaten af nyare forskares undersökningar, i hvilket fall jag ansett en större utförlighet vara på sin plats.

Glossariet till Östgötalagen samt den för hela den stora samlingen af de svenska landskapslagarna gemensamma, af Schlyter med mästarhand utarbetade Ordboken utgöra naturligtvis hufvudkällan för mina förklaringar, hvilket här en gång för alla nämnes till undvikande af ständiga hänvisningar och citat, dem jag dock ofta, särdeles vid längre utdrag, icke kunnat lämna obetecknade. Men därjämte har jag beflitat mig om att vinna till ämnet hörande upplysningar ur äldre och nyare arbeten af andra författare, såsom Amira, Bugge, Hildebrand, Hjärne, Karlsson, Kock, Lind, Löffler, Nordström, Noreen, Rietz, Rydqvist, Styffe, Söderwall, Tamm, Widmark m. fl. Dessa citeras på vederbörliga ställen, dock oftast med förkortning af arbetets titel.

Då under fortsatt läsning af lagen måhända ett eller annat redan förklaradt uttryck kunnat råka i glömska och Schlyters ordböcker samt åtskilliga andra här begagnade arbeten icke äro så lätt tillgängliga, har det syntts ändamålsenligt att i slutet af boken meddela en i alfabetisk ordning uppställd förteckning öfver de ord och talesätt, som öfversatts, jämte hänvisning till de ställen, där de återfinnas.

Slutligen har jag i Tillägg och rättelser sökt afhjälpa, så godt jag kunnat, de förbiseenden och fel, hvilka jag förmärkt efter arbetets tryckning.

Helsingfors i januari 1895.

A. O. FREUDENTHAL.

Hær byrias östgöta laghbok, först kristnu balkær, i
hanum tælias flokka ælliuo ok tiughu.

I. Um huru kirkiu skal byria.

Kunungær latær kirkiu byria, böndær til lukins gæra.
Nu ær kirkia giorþ, þa skal skötninga til kirkiu giua, þæt 5

1. *Balkær* (i äldre o. yngre Vgl. äfven *bolker*) m. 1) Balk, bjälke; detta ord brukas bildvis i flere bemärkelser till betecknande af något större sammanhängande helt, likasom bjälken i motsats till smärre trästycken. Däraf 2) fortsättning l. inbegrepp af sammanhängande ämnen, såsom hvad i lagen angår kyrkväsendet, arf o. s. v. Fastän de så kallade balkarna äro delar af lagböckerna, ligger dock icke i ordet *b.* ursprungligen begreppet del; t. ex. kyrkbalken har icke sitt namn däraf, att den är en del af lagboken, utan däraf, att detta stycke af lagen är ett helt, som innefattar hvad som angår kyrkan (Ob.).

2. *Flokkær, flukker* (isl. *flokkr*) m. 1) Flock, sällskap (af fem personer enl. Sn. Edda, jfr BB 8 § 4). 2) Samlade anteckningar; Vigers flockar, som nämnas i företalet till Uplandslagen, beteckna samlingar, som antogs vara från Vigers tid och åtminstone började af honom, men sannolikt ursprungligen haft sitt

namn (jfr isl. *flokkr*: ett kort poem) däraf, att de bestått af korta rättssatser, framställda i poetisk form, af hvilken ursprungliga form många spår finnas i de sedermera med prosaiska tillsatser alt mera tillökta skriftliga anteckningar, som legat till grund för de slutligen utarbetade lagböckerna, jfr Schlyter: Om Sveriges äldsta indelning i landskap s. 62—66. 3) Kapitel i lagböckerna (Ordb.).

4. *Lukins* tar Schlyter i gloss. till ÖGl. som genitivus (i st. f. *luksins*) af *luk* l. *lok* n. slut, fullbordan, jfr isl. uttr. *tíl loka* (gen. pl.), men då i älsta svenskan bortfall af genitivändelsen *s* framför suffigerade artikeln är ovanligt, är det otvifvelaktigt med rätta, som han i Ordb. uppfattar det såsom genit. af ntr. part. pret. af st. vb. *luka, lök, lukin*: sluta, tillsluta. I hvardera fallet blir betydelsen: till slut (eg. i senare: till dess att det är slutadt).

5. *Skötning f.* Gåfva af jord; af

ær tolf þynia sæþe a halfnaþa træþe ok tolf lassa æng. Þa skal köpa bökær ok mæssu klæþe, kalk ok klokkor ok skruþ allan, þæn sum hialpa skal mæþ manne i hem ok ur heme, baþe kuikum ok döþum, þæt skal alt sokn
5 kusta.

II. Um huru biskuþe buþ fa ælla hanum gingærþ gæra.

Sipan skal biskuþe buþ fa; han skal i sokn koma mæþ mannum tolf ok sialuær han þrættande. Þrim borþum
10 æru böndær hanum skyldughir uppi at halda ok þrea markær hanum firi uixl giua. Þa skulu böndær hanum þriggia þynia öl gæra ok þrea spæn huetis ok en þyn rugþ ok en þyn biug, þæt skal han haura til sins borzs, ok fiura þyni hæsta korn ok þær mæþ tu las foþær ok þry pund

sköta: förrätta en symbolisk öfverlåtelse af jord sålunda, att den, som afhände sig jordegendomen, lade litet därifrån tagen jord i en fik (*sköt*, isl. *skaut*) af mottagarens kapp. Se härom Amira: Altschw. Oblig.recht s. 512 ff.

1. *Þyn*, pl. -ir, gen. sg. & pl. *þynja*, m. Tunna; äfven *tunna* fins i fsv. med motsvarigheter i öfriga germ. språk, men är alldeles icke besläktadt med *þyn*, hvilket blott är fsv. „Det förefaller nästan som kunde *þyn* sammanhänga med adj. *þunnen*“ säger Rydqvist: Sv. Spr. L. IV 298. — *Sæþe* n. 1) Säd. 2) Jorden, på hvilken säden växer (i båda bet. = *sæþ* f., hvilket ock betyder utsäde). — *Halfnaþa træþe* l. *half træþe* n. Sådant åkerbruk, att halfva åkern besås och andra hälften ligger i träde, således *toLF þynia sæþe a halfnaþa træþe*: åkerjord, på hvars ena hälft 12 tunnor säd kunna sås,

under det att den andra ligger i träde.

2. *Klæþe* (isl. *klæði*) n. är en neutral *ja*-stam, afledt från ett i nordiska språk icke återfunnet, men i ags. befintligt *clād* kläde (Hellquist i Arkiv VII s. 32). I sing. betyder *klæþe* ylletyg, kläde, i plur. kläder. Ny-svenskan skiljer mellan pluralformerna *kläden* o: flere slag af kläde och *kläder*, hvilket gjorts till plur. tantum.

4. *Sokn* (jfr vb. *sökia*) f. 1) Sökande. 2) Socken d. v. s. det område l. distrikt, hvars in-nebyggare besöka samma kyrka.

7. *Gingærþ*, *gengærþ* f. Sammanskott af lifsmedel till konungen, biskopen l. konungens länsman under deras resor.

12. *Spandær* l. *span*, pl. *spæn*, m. Spann, ett målkärl, innehållande $\frac{1}{2}$ tunna (dock olika på olika orter), sedan i allmänhet ett kärl att bära i handen.

mæþ smör ok fiughur pund mæþ flæsk ok et marka nôt ok tolf höns, ok kombær han egh a þöm dagh, sum han ma æta köt a ælla smör, þa gærin böndær hanum sua manga fiska firi þæn annan kustin ok uarin liþughe, ok et halft pund mæþ uax. §. 1. Nu þa biskupær will kirkiu 5 uighia, þa skal han fa manapa buþ firi sik ok sighia sokninne a huat dagh han kombær a, ok þæn kostin þa förin böndær a kirkiu bol mote hanum. §. 2. Skötninga alla, þa sum um uixla dagh giuas, þa skulu præste til föþu ligia. Alla þa, sum siþan giuas, ær kirkia ær uighþ, þa a 10 þæn uald, sum giuær, huat han uill hældær, giua præste til föþu ælla kirkiu til skruz.

III. Um præstær ælla kirkia dela um skötninga innan hæfþa.

Nu dele præstær ok kirkia um skötninga innan hæfþa, 15

1. Nôt af en marks värde. *Mark* f. 1) *Mark* d. ä. skålpund. 2) *Mark*, myntsort. Ursprungligen voro dessa båda lika i värde, ty de ädla metallerna vägdes förr än de präglades, men genom myntets fortgående försämring uppstod en större skillnad dem emellan I ÖG1. talas om *mark silfs*, som var lika med 2 *markær pænninga* och *mark vajmala* d. v. s. så många alnar vadmal, som efter en bestämd taxa motsvarade värdet af en mark silfver (därtill fordrades 96 alnar jfr DrB 16: 2). Marken delades i 8 *örær* och hvar *öre* i 3 *örtughar*, hvar *örtugh* i 16 *pænningar* i Göta-landskapen, 8 i Svealandskapen. Före medlet af 1300-talet var penningen det enda mynt, som präglades i Sverige; första markstycket slogs år 1536, det första guldmünt 1568.

3. *Gærin* 3 pl. pres. konj. af *gæra*: göra, erlägga, gifva. I fsv., dock icke i ä. VGl., förekommer i 3 plur. af såväl pres. som pret. konj. ändelsen *-in*, motsvarande got. *-aina*, *-eina*, men i västnordiska språkgruppen (isl. och fno.) *-i*; fsv. står således här på en äldre ståndpunkt än systerspråken. Jfr Bugge i Antiqv. Tidskr. för Sverige V 23ff., Kock: Fornsv. ljudlära s. 509, Noreen i Pauls Grundriss I 517.

6. Öfvers. sända bud om sin ankomst en månad förut

11. *Þæn* (isl. *þann*) nytjas såsom nominativ, men är egentligen ack. sing. maskul. Den ursprungliga nom. sg. m. *sar* l. *sa* förekommer i fsv. blott i VGl.; *þa* (r. 9, 10) är nom. pl. f. med apokoperadt *r*, således = *þar*, äfven *þær*. Apokope af *r* är i ÖG1. vanligt ej blott i detta ord.

14. *Hæfþ*, gen. *hæfþa(r)* f.

þa skal þæn hemula, sum gaf, ælla hans arwe. Hauær annat þerra laghhæfþat, þa hemule þæt sik sialft, sum laghhæfþat hauær, mæþ sokna næmdinne, antuiggia præste til föþu ælla kirkiu til skruzs, huat hon uill hældær. §. 1.
 5 Nu hulkit hældær præstær ælla kirkia mistinge uarþær sinna iorþ, siþan laghuart ær: warþær præstær, þa stæmni præstær, warþær kirkia, þa stæmne kirkiu gömarin um sunnudagh i kirkiu durum ok mæle til um löghurdagh a þinginu, ok domarin lægge hanum fæmt um þorsdaghin

(af *haua*, jfr lat. *habitus*) med sammans. *laghahæfþ*: laga häfd, vunnen genom tre års besittning, däraf vb *laghhæfþa*: lagligen vinna häfd á jord, jfr Amira: Altschwed. Obligationenrecht s. 499, Serlachius: Om klander á jord enligt de svenska landskapsl. s. 64 ff.; *innan hæfþa*: inom den tid, som erfordras för att vinna häfd, d. v. s. tre år.

1. *Hemula* (isl. *heimila*) vb. tr. 1) Öfverlåta egänderätt l. annan rättighet åt ngn. 2) Försvara sin l. annans rättighet (h. l.), altså: afgöra åt hvilkendera (prästen eller kyrkan) han gaf jorden och därmed försvara den afsedda ägarens rätt till densamma. Jfr adj. *hemul*, sbst. *hemuld* och sms. *hemulsman*.

1, 2. Endera, näml. prästen eller kyrkan; dessa ord äro af olika genus, därför annat þerra neutr.

5. *Hulkin*, *hulikin* af *hvilikin* (isl. *hvílikr*: lik hvad), nysv. o. dan. *hvilken*. Såsom sådana dialektformer som *hukan* (österb.) visa, har ordet, ss. vanligen är fallet, sitt slutjudande *n* ur ack. sing. m. (isl. *hvílikan*), kanske ytterligare befast genom att

obest. artikeln vidhängts, jfr nyl. *hokon ein, slikan ein*. — *Mistinge*, *mistninge* l. *mistings* adj. För-lustig (med genit.).

6. *Iorþ* f., gen. *iorþar*, *iorþa* l. *iorþ*, det sistn. äfven i VGl. *Laghuæria* (p. p. *laghuarþær*): lagligen införa rätta försvara. Schlyter tror dock, att här bör stå *laghhæfþat*.

8. *Mæla* vb. tr. och intr. 1) Tala. 2) Föra talan, anställa åtal; afledt af *mal* n. 1) mål, målföre, 2) tungomål, 3) rättegångsmål, 4) brott (eg. blott vid domstol åtaladt), 5) fall, händelse. Böra icke förblandas med ett annat *mal* 1) viss tid l. tidpunkt, 2) mått, samt det däraf afleda vb. *mæla* mäta. De förra *mal* och *mæla* äro etymologiskt lika med got. *maþl* och *maþljan*, det senare *mal* är got. *mël*. Det förra återfinna vi t. ex. i *gemål*, af ty. *gemahl* (ty *mahal* i fornhögtyskan betyder ock äkten-skapsaftal), det andra i *mål* d. v. s. måltid.

9. *Fæmt* f. 1) Tid af 5 dagar. 2) Enskild sammankomst, som på tinget utsattes att hållas mellan parterna på femte dagen efter det, att målet á tinget fö-

til kirkiu garþzs. Will soknin a fæmtinne uæria iorþina præstinum ælla kirkiunne, huat hon uill hælldær sokna næmdin, uill hon egh þa, stæmne annat þing; uill egh æn þa, þa stæmne þriþia þing; uill egh æn þa soknin antuiggia kirkiunne ælla præstinum uæria, þa böte firi niu markær. 5 Taki þæn þrea markær sik sökir sialuær, huat þæt ær hældær præstær ælla kirkia, ok þrea kunungær ok þrea hæræþe.

III. Um huru præst skal til kirkiu taka.

Þa skal præst til kirkiu taka, böndær skulu uali raþa, 10 þrea i ual lata, biskupær a en af taka, slikan sum han uill, præst ok egh pæpplingh, utan allum sæmi a þöm i sokn aghu. §. 1. Þa skal klokara taka, böndær þrea i ual leggja, prestær a en af taka, slikan sum han uill; þa skulu böndær kirkiu nykil taka ok i hændær præste sætia, 15 ok præstær klukkara.

V. Um æn kirkia kan brinna, ok præstær skal a kirkiu bole boa.

Nu kan kirkia brinna ælla stulin uarþa ipnum durum, þa skal præstrin göra sokninne ræt, ok mæle han 20

revarit. Då detta skett om lördagen, inträffade således fämten å följande torsdag. Jfr och Amira: Altschw. Obligationenrecht s. 472.

3. Eftersatsen förstås ur sammanhanget.

6. Öfvers. Tage den 3 marker (af böterna), som själf ut söker sin rätt. Konstruktionen förklaras ur Vgl., som har såväl *sökia sik ræt* som *sökia sin ræt*; *sik*, hvilket egentl. är ack., har här utträngt dativformen *sær*, och på samma sätt uppgå redan tidigt 1 och 2 personernas dativformer *mær* och *þær* i motsvarande ackusativer *mik* och *þik*.

8. *Hæraþ, hæræþ, hæræþe* (isl. *herað*) n. Härad; denna benämning tillhörde ursprungl. Götalandskapen och var äfven gälände i Danmark, Norge och Island, under det att svearne brukade uttrycket *hundari*, som med tiden utträngdes af *hæraþ*. Om häradsindelningen se Styffe: Skandinavien under unionstiden s. 2 och s. 97 f.

12. *Pæpplinghær* m. är demin. af *papa* präst och betyder prästämne eller en, som nyss blifvit präst, däraf dan. *pebling* skolgosse.

12, 13. Öfvers. så framt icke alla de äro ense, som (jord) äga

til klokkarans. §. 1. Þæt ær præstins skuld a kirkiu bole
 boa, sionga i kirkiu ottu sang ok mæssu ok aptun sang
 ok alla tíþi. Gör præstær mæssu fall a þöm dagh, sum for-
 hælghþ ær firi, þa ær han sakær at þrim markum; þöm aghu
 5 böndær taka, sum i þerre sokn æru, utan han uiti lagha
 forfall sin. Þæt æru hans lagha forfall: liggær sialuær i
 sot, ælla far af biskupe sinum buþ.

VI. Um huru bonda skal olia ælla barn kristna,
 ok klokkare skal bok ok stol i sokn bæra.

10 Nu far præstær buþ, at han skal bonda skripta ok
 olia. Nu kombær barn ok þorf kristnu uiþær, þa far han
 egh baþum burghit, þa skal han för barn kristna, þy
 at þæt hauær egh af kristnu fangit. Þæt æru lagha for-
 fall præstins. Ok far egh bonde skript ælla oling, þa ær
 15 præstær at þrim markum sakær, utan han uiti lagha
 forfall sin mæþ tuæggia præsta eþe, sialuær han þriþi.
 Far han eþ gangit, uari saklös; falzs eþær hans, þa böte

i socknen; *sæmia*, *samde*, *sampt*
 vb. tr. förlika, vb. impers. med
 dat. ásämja, sämjas.

1. Egentl. *præstins*, jfr
lukins s. 1 r. 4.

2. *Ottusangær* den första och
aptunsangær den sjätte af de i
 romersk-katolska kyrkan före-
 skrifna 7 bönestunder.

3. *Tíþær* (l. *tídh*) m., i pl.
 och i sammansättn. f. 1) tid,
 2) pl. *tíþir* l. *tyþir* allmän guds-
 tjänst, men egentl. de till dess
 förrättande bestämda särskilda
 tider; på samma sätt i isl.

3, 4. *Forhælghþ*, *forhælgh* f.
 Hælg med fasta, som iaktogs
 dagen näst före vissa högtids-
 dagar.

5. *Uita*, *uitær*, *uitte*, *uitæt* l.
uitit vb. tr. 1) Bevisa, h. l. 2)
 Svärja. 3) Intyga, utlåta sig öf-

ver. 4) Tillvita. 5) Visa. 6) Hafva
 rättighet. Bör icke förväxlas
 med ett annat vb. *uita*, pres. *uet*,
 pl. *uita*, pret. *uissi* l. *uisti* pl.
uissu l. *uistu*: Veta.

9. *Stol* (isl. *stóla* af lat. *stola*,
 gr. *στολή*) f. 1) Kvinnoklädning.
 2) Prästbindel, en bred bindel,
 som går omkring halsen, öfver
 axlarna och korsvis öfver krop-
 pen samt hänger ned ända till
 knäna.

11. *Fa* framför ett pret. part.
 ntr. betyder kunna, t. ex. *fa*
burghit: kunna hjälpa, *fa gangit*:
 kunna gå, o. s. v.

13. Förkl. det odöpta barnet
 har ännu icke mottagit något af
 den kristna kyrkans förmåner.

17. *Fallas* (vb. dep., bildadt
 af *falla*), pres. *falzs* konj. *fallis*,
 pret. *fiollis*: Brista i bevisning,

þrea markær arua bondans. §. 1. Nu ær þæt klokkarans skuld bæra bok ok stol i sokn mæþ præste.

VII. Um æn bonde dör, ok huru længe lik skal inne halda.

Nu dör bonde, þa skal præstær til hans koma, lik 5 hans wighia, vm nat iui uaka, a ække firi taka. Uakær egh præstær iui liki um nat ok hauær egh forfall ælla lof af bondanum, þa böte præstrin þrea markær arua bondans; uill han flere nætær inne halda, þa skal han örtugh præste giua firi nat huaria han siþan uakær. §. 1. Nu liggær 10 lik um nat ouight inne, böte præstær þrea markær, þöm taki arui bondans, ælla uiti lagha forfall sin; sua vm andra ok vm þriþiu. Siþan ma arui bondans saklöst ut föra ok sialuær iorþa. Före han förra ut lik ouight, æn sua længe ær inne haldit, þa böte firi þreia markær þöm mannum 15 þa iorþ aghu, sum han förþe likit iui. Nu a præstær likinu til iorþa fylghia ok gript at wighia. §. 2. Nu a bonde sialamæssu lata siunga: ena, þa vt föris, andra um siunda

förklaras ogill, ej förmå åstadkomma, hindras o. s. v. Jfr bihanget till Schlyters ordbok s. 795 a.

6. *Wighia* vb. tr. 1) Inviga till heliga bruk l. till biskop l. till det andliga ståndet l. till konung. 2) Viga till äktenskap. 3) Förrätta en viss ceremoni med lik, som bestänktes med vigvatten; jfr sbst. *vighilsa*, *vighning* och *vigsl*, *vixl*.

9. *inne halda* [*likit*]

11. Här kan *þöm* ej vara annat än ack. pl. f. af demonstr. pron. *þæn*, *þe*, *þæt* (äldre *sar*, *su*, *þat*). Denna form *þöm* i st. f. det äldre och egentliga *þær* har inkommit från dat. plur.,

som lyder *þem* l. *þæm* l. *þöm*, men upptages icke af Söderwall: Hufvudepokerna af sv. språkets utbildning förr än i reformationsperioden (*them*); äfven Schlyter nämner för ack. pl. f. endast undantagsvis (i Upl. L.) formen *þem*, alls icke *þöm*, men vanl. *þer*, *þar*. Rydqvist (Sv. Spr. L. II) har i ack. pl. f. blott *þær*, *þar*, *þa* l. *þe* och i dat. pl. *þem*, *þöm*, näml. i paradigm, men se anf. arb. s. 494.

12. Subj. till *uiti* är detsamma som till *böte*.

12, 13. Till *andra* och *þriþiu* suppleras *nat*.

13. *ut föra* [*likit*]

dagh, þriþiu um þrætiugh, fiarþu um iamlanga dagh, ok at huarre offra þrætiughu lius ælla þrætiughu pænninga.

VIII. Um huru klokkare skal ringia, ælla band lusna a klokku, ælla annar ringir.

- 5 Nu ær klokkara skuld ringia til ottu sangxs ok mæssu ok aptun sangxs ok gen like. Will bonde till þrætiux ringia lata, þa skal han örtugh klokkara giua. §. 1. Nu lusna band a klokko, þa skal klokkare um sunnudagh i kirkiu durum standa, ok sua um annan, ok sua um þriþia, ok sokn til sighia. Nu faldær klokka niþær, siþan laghuarat ær, ok slar hæl klokkara, han ær gildær at þrim markum; þöm skal soknin böta arua klokkarans af kirkiu fæ. Nu bristær klokka, siþan laghuarat ær, ligge ugild. Nu ær eigh til uarat, slar klokkara til hællia, ligge 15 ogildær. Nu bristær klokka, þa ær hon gild at þrim markum, þöm böte klokkarin kirkiu gömarum. §. 2. Nu ringir þæn, sum egh biþær klokkarin til, böte firi siax öra. Bry-

1. *Þrætiugh* n.? (= *Þrætiughund* i Upl. L. af ordinaltalet *Þrætiughundi*): Trettionde dagen efter en människas död. I st. f. *Þrætiugh* hafva två yngre handskrifter *Þrætiught*, hvilket vore ett såsom sbst. brukadt adj. n. af *Þrætiughær* och kunde öfversättas: (en tid) som består af 30 dagar, jfr *fiæþærtiught* (abs. brukadt n. af *fiæþærtiughær*): 40 markers böter. — *Iamlanga daghær* m. den dag, då ett år förlidit, årsdag, synonym *iamlangi* m. Ett vanligt tils. i lagarna är *innan nat ok iamlanga*, som motsvarar den nu brukliga lagtermen „inom natt och år“.

3, 4. Mellan *ælla* och *band* samt mellan *ælla* och *annar* suppleras konj. *æn*.

6. Mot lik, (som hämtas till begrafning).

11. *Laghuara* (i Upl. L. *laghuarna*) vb. tr. Lagligen tillsäga, däraf pr. p. *laghuaraþær af [bole]*: tillsagd att afflytta (om landbo).

14. Subj. till *slar* är ett underförstådt *klokka*.

17. Konstr. *sum klokkarin egh biþær til [at ringia]*

17. Öre pl. *örar*, *örær*, *öre* m. (urspr. väl i nom. sing. *örir*, motsvarande det isl. *eyrir* pl. *aurar*) = $\frac{1}{8}$ mark se ofvan s. 3 r. 1. I senare tider har *öre* öfvergått till ntr., hvilket (enl. Rydqvist: Sv. Spr. L. II s. 47) likväl icke allestädes nedträngt till allmogen. I Gloss. till ÖGf. uppger Schlyter fsv. *öre* vara i sing. ntr., hvaremot Rydqvist protesterar och hvilket Schlyter äfven rättar i Ordb. — Ordet är troligen lånadt, jfr lat. *aurum*.

tær han klokku, gialde atær fullum gialdum, utan han kumi riþande ælla gangande ok uili kalla præst ælla klokkara, ælla kombær eldbruni lös; klæmptar han þa ælla ringir, uari saklös, brytær han þa klokku, uari ok saklös. Nu giuær klokkare hanum sak, hui han ringde, þa dyli 5 mæþ tolf manna eþe, ælla uiti mæþ fiughurtan manna eþe, at han ringdi mæþ lufi hans. Sla klukka han til hælia, liggi ogildær. Klæpsins bande a klokkarin uarþa.

IX. Um huat præstær a firi þianist sina, ok huru tiunda skal ok in biærgha.

10

Nu a præstær firi þianist sina allan kuikan tiunda. Nu a bonde tiunda af korne sinu, af första röke han skær ok han in bær, han a tælia ut at akre ok up at andrum ok sætia af huarn tiunda rök þær, sum han kombær. Nu æ huat tiunda um uixla dagh gifs, þa sum kirkia uighis, 15 þa liti þön sokn sua at. Nu hauær bonde sinu korne in

5. *Dylio, dulce, dult* vb. tr. med ack. l. gen. 1) Dölja. 2) Neka, bestrida. 3) Inför domstol bekräfta sitt nekande.

8. Här synes spår af värsform, se Lind: Om rim etc. s. 89: klæpsins bande a klokkarin uarþa.

10. Obj. *korne* underförstås.

11. *Kvikær tiundi, kviktiundi* m. Tionde af lefvande kreatur, kvicktionde, dan. *kvægtiende* (af *kvæg* boskap, som står elliptiskt för *kvægfæ*, Vgl. *kvikfæ*, isl. *kvikfé*, jfr Ögl. *kviki* m.).

12. *Rökær* m. skyl är isl. *hraukr* stapel, trafve och alls icke besläktadt med vår n. v. lagterm *rök* d. v. s. hushåll, matlag, som är det isl. *reykr* fumus.

13. Öfvers. o. förkl. räkna [skylarna] utåt det ena åkerstycket och uppåt det andra d. v. s.

vända om åt motsatta hållet och räkna på nästa teg.

14. Öfvers. undansätta (l. af-skilja) hvar tionde skyl. Textkodex har här felskrifningen *þripia*, öfriga handskrifter rätt.

16. Öfvers. så nöje sig socknen därmed. *Lita* vb. intr. 1) Se på. 2) Rätta sig efter, lita på, följa. 3) Nöjas med. Schlyter (Ordb. sid. 397) antager alla dessa betydelser för ett och samma verb *lita*, hvilken åsikt han äfven vidhåller och motiverar i Bihaget s. 801, likvisst, tyckes det, med inre tvekan i anledning af Rydqv. III s. 283 anm. 19. I isländskan fins det näml. 2 verb: *lita* pret. *leit*, motsv. got. *vleitān*, se och *hlitta* pret. *hlitta* rätta sig efter, nöjas med. Då uddljudande *h* framför *l* bortfaller i fornsv., är det nog an-

burghit, þa a præstær sin þriþiungh a akre af taka. Þa a bonde præste buþ fa i þrim uæþær daghum, þöm sum han ma æm uæl biærgha sinu korne sum bondin sinu. Spillis tiunde för, þa a bondin han atær gialda; spillis siþan, þa a bondin han egh atær gialda. Ok bonde ok bryti tiunde baþe fore sik ok sin hion. Nu skal bonde tuem lutum in biærgha, þriska, haua halmin ok agna firi arwþit ok kornit i þry skipta: en lut kirkiu, annan biskupe, þriþia fatökum mannum. Alle aghu tiunda, baþe fatöke ok riki.

10 X. Um paska skuld ok klokkara giald.

Nu sitær hussætu maþær i sokn, han ær skyldær præste sinum atta pænninga at paskum. Æru tu saman boldiur, þæt ær örtugh præste, ok egh þy mera, at þön sein flere; ok ængin leghu drængær þa gæri þæssa pænningana. §. 1. Nu a klokkare haluan span korns af allum þöm, sum baþe gæra præste korn ok kuika.

tagligt (med Söderwall i Ordb. öfver Sv. Medeltidsspr.) att *lita* i bet. nöjas med, lita på motsvarar isl. *hlíta* och att *lita* i bet. se (enl. Rydqv. II s. 219) är det isl. *lita*. Att fsv. ej uppvisar någon stark böjning af *lita* beror därpå, att ordet träffats blott i inf. och pres. konj. I nysv. förekommer (arkaistiskt) *let* jämte *litade* och *litte* utan skillnad i betydelsen.

1. Prästen skulle få en tredjedel af tienden, de öfriga två tredjedelarna skulle delas jämt mellan kyrkan, biskopen och de fattiga, se nedan.

2. *Uæþær daghær* m. Dag, då vädret är godt l. tjänligt.

3. *Æm uæl* l. *iamvæl* adv. 1) Lika väl. 2) Så väl (som), ej mindre (än): *æm uæl . . . sum*. — *Spillis tiundi för*: fördärfvas tienden förr.

7. *Arwoþi*, *arwoþi* n. (af *aruær* m. jordegendom): landtmannaarbete, arbete i allmänhet, jfr ty. *arbeit*, som vi lånat i bet. *arbete*, under det att fsv. ordet behållits under formen *arfvoode* d. ä. lön för arbete. Det fsv. verbet *arwoþa* har fullständigt utträngts af *arbeta*, ty. *arbeiten*.

10. *Päskar* f. pl. (Schlyter m.?) Påsk, lån af lat. *pascha*, jfr grek. *πάσχα*, hebr. *pessach*; *paska skuld* motsv. Vgl. *paska-pænningar* påskpenningar.

11. *Hussætu maþær* l. *hussætis man* m. Husman, inhysing, som ej har del i bys ägor, jfr *hussætu folk* l. *hussætis folk*.

13. *Boldiur* n. egentl. djur, som lefva i samma bo, här föraktligt om inhysing och hans hustru.

14. Adv. *þa* står ofta utan särskild betydelse.

XI. Um huru mang altara læghi æru, ælla huru goþ þön skulu uara.

Nu a præstær ok klokkare þrea altara uerninga um huart ar: ena um iul, andra um paska, þriþiu um pingizs dagha. Nu alle þe, sum egh gera præste fulla skuld, þe 5 aghu klokkara gæra lef ok lefs suff et sin um arit. Nu kan præstær ok klokkare þrætta uiþ bondan ok sighær, at han hauær egh giort sua goþa altara wærningh, sum han skulde: læggær han a altaran en suænsks pænningxs lef ok sua mykit suff, sum þær till höre, þa wari saklös. Nu 10 ær præstær ok klokkare þöm skylde sua mykla þianist sum þöm baþe tiunda korn ok kuika.

XII. Um æn uæghfarande man dör, ok huru hanum skal til iorþ fylghia ælla stafkarle.

Nu kan uæghfarande man siukær liggia i sokn, þa ær 15 þæs bonda skuld, sum han liggær at, præste buþ fa. Præstær a til hans koma, skripta ok olia, lik at uighia, um nat iui uaka, fiura siala mæssu siunga, af þæs manz kuste

1. *Altara læghi* n. Offer (af matvaror), som lægges på altaret, jfr *a altara læggia* offra; synon. *altara byrþ* f., *altara værning* f.

4. *Iul*, isl. *jól*, båda ntr. pl., ursprungligen midvintersfest, som firades i tretton dagar. Däraf är trettondagen ett minne, ehuru kristnadt liksom julen själf. Ety-mologin är omtvistad; enligt Bugge i Arkiv f. nord. filol. IV s. 136 är ordet väsentligen det samma som latinets *joculus* skämt, skämtsamt upptåg.

4, 5. *Pingizs daghær* m. (af lat. *pentecoste*); ordet förekommer oftast i plur., då därunder innefattas äfven de näst efter pingstdagen följande, till pingsten hörande hälgdagarna; *pin-*

gizs dagha daghær själfva pingstdagen.

6. *Levær* (isl. *hleifr*) m. Brödkaka; äfven i andra german-språk ss. got. *hlaifs*, ags. *hlâf*, hvaraf *hlafevard* > *hlaford* > e. *lord*. Från nordiskan hafva finskan och ryskan lånat *leipä* och *chljäb*. Vi hafva ordet kvar såväl i flere dialekter (jfr t. ex. Korpomålets *leivo*) som i den pleonastiska sammansättningen *lefvebröd*. — *Suff* l. *lefs suff* n. sofvel, d. v. s. alt slags mat, som ätes jämte bröd.

11, 12. Öfvers. skyldige dem (l. denne) likaså mycken tjänst, som [de äro skyldige] dem (l. den), [som] tiondar både korn och kreatur. — Efter *þæn* lika-

half mark taka. Þa ær þæt bondans skyld, sum han dör at, præste buþ fa; will egh præstær til koma, þa a han halda likit inne um ena nat, ok siþan a han atta mannum buþ fa. Will þæn egh til koma, sum buþ fa, uari sakær at
 5 þrim markum: böte mark þöm, sum likit standær inne at, mark kununginum ok mark hærapiinu. Siþan æru böndær skyldir han til kirkiu föra ok gript graua ok præste buþ fa; will eigh præstær iorþa, þa iorþin böndær saklöst ok böte præstær biskupe þrea markær. §. 1. Dör stafkarl
 10 i sokn, samu þianist ær præstær hanum skyldær, þo at han aghe egh mera æn pik ok skräppu.

XIII. Um æn bonde sitær kuar mæþ tiunda, ælla huru biskups næmnd skal gæra, ok huat epum þær skal til bæra.

Nu sitær bonde kuar mæþ tiunde um ar, böte firi þrea
 15 öra ok ut tiundan præstinum ælla þöm, sum tiundan a, sua firi annat ok sua firi þriþia. Sitær kuar um þry, böte biskupe þrea markær. Nu före bonde egh tiunda til firi paska, þa halde þöghine hans rezskap, utan kalle han

som efter *hin* utelämnas ofta relativet *ær* l. *sum*.

7. Näml. den afidne vägfärande mannen.

13. Om biskopsnämnden eller socknenämnden, såsom den äfven kallas, se Hjärne: Om den fornsv. nämnden s. 50.

13. *Huar, hua* l. *har, huo* l. *ho* m. och f., *huat* n., pron. inter. Hvem, hvilken. Det neutrala *huat* står ofta indeklinabelt och sammanställt med ett subst. af annat genus l. i dativus l. i pluralis t. ex. *huat iorþ*, *huat epum* (jfr Rydqv. II 545, Söderw. Ordb. s. 528a), likaså i nysv. hvad jord, hvad för eder. Äfven i isl. brukas samma konstruktion t. ex. *hvat liði, hvat*

monnum, eller *hvat* och genit. t. ex. *hvat hann megins átti* (Fritznerns Ordb.).

14. Här står *mæþ tiunde*, i öfverskriften däremot *mæþ tiunda*; det förra är dat. af *tiund* f., det senare dat. af *tiundi* m., men båda betyda tionde.

16. annat [ar]

18. Öfvers. dock förhålle [prästen] honom icke nattvarden. — *Þöghine, þöghin* i st. f. *þöghi*, isl. *þeygi*, är analogibildning efter *hvarghin*; Gotl. L. har af dessa båda ord ännu dubbelformer *hvergi* och *hvergin*, *þoygi* och *þaigin*; -gi, -ki är, såsom bekant, negerande suffix till nomina och pronomina. Om detta paragogiska n, som förekommer

firi kirkiu dyr æpte paska, ok uiti þæt mæþ eþe fiughurtan manna, at han sat mæþ luui kuar, ælla ok at han förþe han, ælla han böþ han ut, ok þe wltu sialuir, at þe uildu egh uipær taka. Orka egh eþe, böte þre öra, æn han sat minna kuar æn um þry ar; sat han um þry ar, böte þre 5 markær, sum för uar saght. §. 1. Nu ær biskupær skyldughær firi tiunda sin wighia krismu ok klærka, kalk, mæssu klæþe, huart þriþia ar til sokn koma, tuæggia natta gingærþ af præste taka mæþ mannum tolf ok sialuær han þrættande; þa a han folk færma ok næmdir sea. §. 2. 10 Þa biskupær uill næmd sea, þa skal han fa manaða buþ firi sik, præstær a næmd gæra, sanna mæn i næmd sætia ok egh uipærdelu mæn, ok egh soknara, ok egh þæn i eþumin stoþ. Ok þe skulu sitia i næmdinne, sum þe sighia ia uipær, sum uipærdelu mænnini æru. Siþan a soknarin 15 eþa til næmd bæra. Þa skal næmdin sitia sik ensamin ok talas uipær. Alla þa eþa, sum hon uær, þa uarin uarþi, alla

hos en mängd fsv. pronomina och pronominala adverb, se Leffler: Sätser i nord. språkhistoria 11 (Nord. Tidskr. f. Filol. ny R. IV) samt Rydqvist: Sv. Spr. L. IV s. 444 f., där ock redogöres för andra forskares uppfattning. *Rezskapær* m. (nu äfven n.) bet. 1) redskap, 2) bistånd och ish. den högsta hjälpen genom den hel. nattvardens meddelande.

1. *uiti* [bonde]

2. *at han sat mæþ luui* [præstisins] *kuar* [mæþ tiunde]

10. *Kunungær* l. *biskupær uil næmdir sea* d. v. s. hafva dem samlade inför sig.

13. *Soknari, söknnari*, Vgl. *siökiari*, m. Offentlig åklagare, fiskal. — Äfven kallad *kunungæ soknari* till skillnad från *hærazæ soknari* d. v. s. häradshöfdingen; *undi soknari* under- l. vicefiskal nämnes ock i lagen.

14. *Standa i eþe l. i eþumin*: vara bland dem, som (stående) aflägga ed.

16. Öfvers. framföra ederna till nämnden d. v. s. till dess pröfning och afgörande. — *Sik* (= *sær*) *ensamin* ensam för sig själf; *ensamin*, isl. *einsaminn* är naturligtvis ytterst samma ord som fsv. *ænsamæn* (Upl. L.), isl. *einsamann*, hvars senare led antingen är adv. *saman* (Kock) eller ett adj. *samann, sskr. *sámanas*: sammanvarande (Noreen). Men ovisst är, om *ensamin* beror på ombildning af äldre *ensaman* efter de talrika adj. och part. på *-inn*, eller om det är en gammal biform (Noreen i Arkiv VI s. 364 ff.).

17. Öfvers. alla de eder, som hon gillar, vare gillade, alla de eder hon förkastar, vare förkastade. Svårighet gör här ack.

þa eþa hon fælle, þa uarin fælde, utan næmdin uili nakua-
 ra eþa undi kunungx dom læggia ælla laghmanzs: þa
 biþin þe eþa, þær til þe uarþa fællde ælla uarþe. §. 3.
 All laghkallaþ mal aghu a biskups næmd kuma, ekki huma
 5 mal. Alli eþa aghu a biskups næmd kuma. Þæssin mal
 aghu a biskups næmd koma: hor, meneþa, skrokuitne,
 oskriptaþ mandrap, kirkiu ran, hælghu dagha bardaghi
 ok hælghudagha brut. Þessa eþa þa fælle biskups næmd,
 sua at þe böta baþe biskuþe ok kununge, ok sua alle
 10 þerra uprættar eþa ok forfalzs eþa ok göþslu eþa ok

alla þa eþa, som i texten konstrueras såsom objekt till *uær* (trots utsatt *sum*, hvilket dock de flesta hdss. ej hafva) och till *fælle*, under det att man enligt nuvarande språkbruk måste öfversätta såsom om där stode *alle þe eþar*, nomin. och subj. till *uarin uarþi* och *uarin fælde*. Vidare det betydelselösa fyllnadsordet *þa* (adv.), som man frestas att taga = *þa* i *þa eþa* d. v. s. såsom pron. ack. plur. En hdskr. har i dess ställe *the*, hvilket icke kan missförstås.

4. Lagligen kallade l. instämnda mål i motsats till *huma mal*: mål, som grundar sig på osäker misstanke, ej på bevisning, af *humi* m. misstanke, jfr nysv. få *hum* om något (isl. *hüm* skymning, *hüma* blifva skumt).

7. Dråp, för hvilka kyrkostraff (*skript*) bör undergås, men icke blifvit undergånget.

8—11. Sammanhanget fordrar, att orden *Ok alle þe eþa* — *trulldoma suerias* gå före orden *Þessa eþa* — *ok sætis eþa* (Schlyters uppl. not. 71).

10. *Uprættar eþær* l. *uprætu eþær* RB 17 omtalas blott på dessa två ställen och nämnes i

sanmanhang med *göþslu eþær*: ed, hvarigenom lagligheten af en förut gången ed bekräftas, hvilket kallas *göþa* (d. ä. göra god) *eþ mæþ eþe*. Därför gissar Tamm (i Uppsalastudier s. 32), att då *göþslu eþær* har afseende å den formella lagligheten, så har *uprættar eþær* afseende på den gångna edens förhållande till sanningen, altså en ed, hvarigenom någon upprättar sig från anklagelse för mened. *Forfalzs eþær*: ed, hvarigenom laga förfall styrkes. *Sætis eþær* fattar Tamm l. c. såsom sammansatt med *sæte* n. till vb. *sitia*; ifall detta får tagas i abstrakt betydelse, skulle *sætis eþær* kunna betyda „ed därom att man suttit“. Ordet skulle då hänföra sig till uttrycket *sitia fæmt*, således ed därom, att kändeparten infunnit sig på de af vederbörande på tinget för målets behandling bestämde fämterna. Det vore då i viss mån stäldt i motsättning till *forfalzs eþær*. Denna förklaring tyckes mera antaglig än Schlyters gissning: „till äfventyrs ed därom, att ett mål är sätt och bött, jfr *sætta* förlika“ (Ordb. 627b).

sætis eþa. Ok alle þe eþa, sum firi þessin mal gangas: þæt æru iorþa delu, manhælghis mal, þiupta mal, rans mal, ok þe eþa, sum firi trulldoma suerias. Nu a egh tuæsuare a biskups næmd koma, þæt a slita hæræzs næmd. Nu uitnar man sinn þiuf, ælla uitna maþær man til draps, 5 ælla sighær ok sua, at „þæssa sæt uill iak taka af þik, sum þu tokt nu af mik“, ælla suær man annan til frælsis, þa aghu egh þe eþa a biskups næmd koma. Sueria þe baþir a enum dagh, þa ma egh biskups rætte bort skripta.

XIII. Um huru biskups ræt ma bort skripta. 10

Sueria þer egh baþir a enum dagh ok skriptas han, för æn han fældær uarþær, þa skal han fasta ok egh fæ böta, utan hwuzs maþrin: han skal baþe fasta ok fæ böta. Ok all þön mal a biskups næmd feld uarþa ok skriptap uarþa manaþ firi biskups tilkuæmd, þer skulu fasta ok egh 15 fæ böta, utan hwuþz mannin: han skal baþe fasta ok fæ böta. §. 1. Nu dele præstær ok soknari: præstær sighær

3. *Tuæsuare, tuæsuære* n. Stridiga eder, som parter gå mot hvarandra i samma mål; *slita t.* afgöra hvilken af de parter, som så svurit mot hvarandra, har svurit sant.

6. D. v. s. „lika böter i förlikning vill jag taga af dig“ o. s. v. Orden äro ett edsformulär, hvarigenom den brottslige, då han erlade böter, försäkrade, att han i lika fall skulle nöja sig med lika upprättelse af målsägaren, som han nu gaf honom. En sådan ed kallas i VGl. *iannaþar eþer*, isl. *jafnað-areidör*.

7. *Sueria annan til frælsis* d. ä. gå den ed, som ägde rum, då man ville lösa en släkting ur trældom. Därom stadgas närmare i *ÆB*.

9. *Biskups rættær* m. Biskopens rätt till böter, öfvers. så må man icke befria [den, som undergått kyrkostraff], från böter till biskopen. Jfr härom följande flock och se ang. vb. *skripta* s. 17.

11—13. Här är värslämning (se Lind: Om rim etc. s. 76) skriptas han, för æn (han) fældær uarþær, þa skal (han) fasta ok egh fæ böta.

De inom parentes satta orden kunna umbäras.

15. *Þer*, som är nom. pl. m. af *þæn*, kan naturligtvis hvarken formelt eller enligt sammanhanget hänföras till *mal*, utan står här anakolutiskt och måste öfversättas: de som i sådana mål blifvit fällda.

bondan skriptaþan uara firi næmda buþ, ok soknare sighthær eigh, þa skal præstær han skriptaþan uita mæþ eþe sinum firi biskupe ælla prouaste.

5 XV. Um hor, ætsku spiæl ok skripta brut; ok foreþis mannum hialpær egh lönda skript.

Nu uarþær kona dighær i hore ællas ætsku spiælle; þæn, sum þy ualt, han ær sakær uiþ biskup at þrim mar-

1. *Næmda buþ* n. Bud (som biskopen sände till en socken en månad före sin ankomst) angående förordnande af nämnd. Alla handss. hafva *næmda buþ* utom textkodex, hvilken har *næmda fall*. Detta betyder nämndens yttrande, hvarigenom någon fälles, hvarför *firi næmda fall* betyder detsamma som uttrycket i det föreg. *för æn han fældær uarþær*. Den af Schlyter i texten insatta varianten *næmda buþ* åsyftar åter detsamma som *manþ firi biskups tilkuæmd* i det föreg. Påföljden blefve detsamma: han skulle fasta, men undslippa böter till biskopen.

3. *Prouastær, profastær* m. är liksom ty. *propst* lånadt från lat. *propositus*, hvars synonym *præpositus* gifvit upphof åt it. *prevosto*, fr. *prévot*: föreståndare, uppsyningsman. Samma ursprung har äfven ett annat lånord med vida skild betydelse, näml. *profoss*.

4. *Ætsku spiæl* n. Blodskam, sammansatt af *ættska* (isl. *ættska, æzka*) f. släktskap, af *æt* ätt, släkt, och *spiæl, spjall* (isl. *spjall, spell*) n. skada, kränkning, jfr isl. vb. *spilla* fördärfva, förspilla.

4. *Skripta brut* n. Olydnad i undergående af kyrkostraff l. nytt begående af samma brott, för hvilket man förut undergått kyrkostraff (i ÖGL. förekommer ordet endast i senare bemärkelsen). Genitivändelsen *-ar*, här genom apokope *-a*, återfins äfven i *skriptamal, skriptermal*, nysv. skriftermål. *Skript* f. 1) skriftermål, 2) kyrkostraff, jfr ags. *skrifan*, ffris. *scriva* pålägga straff. *Skrift*, verbalabstrakt till *skrifva*, anknyter sig till lat. *scriptum*. Äldre än *skrifva* är i nord. språk *rita, rista* (runor).

4. *Foreþær* m. Föregående ed, d. ä. vittnens ed, då därpå följde en annan egentligen så kallad *eþær* af flere (merendels tolf) män, som bekräftade vittnens ed. *Foreþis maþær*: vittne, som svär i föreden.

4. *Lönd* (långt ö-ljud, isl. *leynd*, af *löna* dölja, isl. *leyna*) f. döljande, däraf *lönda skript* enskildt l. hemligt kyrkostraff („hjälper ej för böter till biskopen“). Den gamla dat. plur. af *lönd* fortlever i det arkaistiska talesättet i *löndom*.

6. *Ællær, ælla, ællas* („har väl ett analogiskt *s* af geniti-

kum, ok konan se saklös. Þær hialpær hanum egh lönda skript firi, utan han havi sik skriptat, för æn han uisse, at hon hauande uar. Nu kære biskups soknare til hans, þa skal han uita mæþ eþe fiughurtan manna sua, at han uar skriptapær, för æn han uisse, at hon hauande war. §. 1. Nu 5 takær maþær yppinbarlika skript ok falder atær i samu synd, þæt hete skripta brut; han ær sakær uip biskup at þrim markum, þær firi hialpær hanum egh lönda skript. Ælla gær hor ælla ætsku spiæll ælla takær yppinbarlika skript firi mandrap ælla firi menepa ok faldær atær i 10 samu synd, þæt kalla skripta brut, þær a han biskupe firi þrea markær. Nu liggær maþær i löska læghi ok takær sik skript af sinum præste ok faldær atær i samu synd, þa taki sik atær skript af sinum præste ok uari saklös firi fea gialdit. Ok haldær præstær hanum ulaghlica up a 15 paska dagh firi löska læghi, þa böte biskupe þrea markær. §. 2. Nu gangær fiughurtan manna eþær atær a biskups næmd, þa þe, sum först suoru i eþinum, ok hwuzs mannin, þöm hialpær egh lönda skript firi biskups sak.

XVI. Vm at egh ma eþ a mote næmnd ganga, ælla 20 annur næmnd fællir ok annur uær.

Nu ma ængin eþ ganga a mot biskups næmd ælla kunungx; gær hon wrangt, þa skal kunungx ælla laghmanz

viskt ursprung“, Tamm Etym. ordb.): 1) konj. Eller. 2) konj. Om ej. 3) adv. Eljes.

2. *Skripta* vb. tr. 1) Mot-taga bikt och meddela nattvar-den. 2) Belägga med kyrko-straff; *skripta sik* l. *sett mal*: bekänna sin synd för prästen och underkasta sig kyrkostraff.

11. *Þær a han* [gialda]

12. *Löska* oböjl. adj. 1. *löskaer*: 1) Lös. 2) Som ej har viss boningsplats. 3) Ledig, ogift. Därmed sammansatt *löskaþær* lösdrifvare, *löskaæghi* n. lönska-läge (hvars n troligen har in-kommit från *löna* dölja).

15. *Fea giald, feia giald* n. 1) Gäld, skuld. 2) Böter, som skola betalas.

15. *haldær præstær hanum ulaghlica* [hans rezskap] up

17. *Fiughurtan manna eþær* kallas ock *tuæggia manna eþær ok tolf æftir*, hvilket förklarar uttrycket å följande rad *þe sum först suoru i eþinum*, således öfverskriftens *foreþis mæn*.

21. Öfvers. [om] den ena nämnden sakfäller och den andra frikänner.

23. *Laghmaþær* m. Lagman, domare för hela landskapet. Om honom se Hjärne: Den fsv. näm-

- dombær mæþ yppinbarum uitnum hana atær döma. §. 1. Nu fællir annur næmd ok annur uær, þa a þön næmdin witzs orþ, sum gærþin uar gör i, þy at baþe hæraz næmd ok biskups næmd skulu i allum malum þær sant leta, sum
- 5 gærþin uar gör, ok þön næmdin skal fælla ælla wæria. §. 2. Nu uarþær maþær fældær a næmd, ok han kalla sik egh fældan uara; far han siu mæn af næmdinne, þa ær þæt hans witz orþ ok uari uarþær. Nu skil þöm a, sum i næmdinne æru: uilia flere uæria, þa ær wart, wilia
- 10 flere fælla, þa ær fælt, æn þer wilia, sum flere æru. Nu wil næmdin huazke gæra, fælla ælla wæria, ok soknarin sighær han fældan uara, þa stæmne bondin næmdinne antuiggia uæria sik ælla fælla sik; will hon huarte gæra, þa söke ut alla lagha soknina ok sua Lionga þing æfter;
- 15 gör næmdin egh ræt i Lionga þinge, huarte fælla ælla uæria, böte firi tolf markær. Nu æn siax uilia uæria ok siax fælla, þa aghu þe uitzs orþ, sum uæria uilia; sua ær ok

den ss. 8 f. och 40 samt de arbeten, som nämnas af Amira: Altschw. Obligationenrecht s. 5 not. 1.

3. *Uitsorþ* n. 1) Rättighet l. skyldighet att bevisa (*uita*). 2) Rättighet att behålla l. begagna. 3) Bevisningskraft. 4) Bevisning. 5) Rättighet att afgöra en sak (h. l.). 6) Rättighet i allmänhet. I de flesta betydelse = *uita* f. Enligt Brate: Ä. Västm. Ljudl. s. 63 f. noten, understödd af Tamm i Uppsala-studier s. 30, är ordet samman-satt med ett subst. *sorð n. svärjande, ed (jfr *edsöre*), hvilket bekräftas af formen *uitzsorþ*, som förekommer i Eþs. 33:pr., Uaþ. 2, UinsB. 6: 5, BB. 9: 1.

3. *sum gærþin uar gör i* d. ä. inom hvars område gärningen begicks.

4. *sant leta* v: utforska sanningen.

11. *Huazke, huarki, huarkin, huatki, huarte* m. fl. skiftande former af ett urspr. *huartki*, ntr. af *huarghi*, således egentligen ett pronomen *intetdera*, sedan konjunktion *hvarken*, jfr *ettdera* = *antingen*. Angående formen *huarte* (rad. 13) se Bugge i Arkiv IV s. 128 f.

14. *Lagha sokn* l. *lagh sokn* f. Lagsökning, rättegång. Öfvers. då göra han fullständig lagsökning, d. v. s. enligt ÖGl. med tre ting och tre fämter och *Liongaþing*, som efter de förut gångna tre tingen blir det fjärde. *Liongaþing* var Östergötlands allmänna ting, som hölls i *Liongköpfungær*, n. v. staden Linköping; det kan — säger Schlyter — icke afgöras, om tinget fick namn efter staden eller tvärtom. Jfr Styffe: Skandinavien under unionstiden sid. 185.

i allum næmdum. §. 3. Nu skal biskups næmd sannind leta ok hæræzs næmd lagha gærþ.

XVII. Um huru böta skal, æn man gangær eþ ok dör, för æn han laghwinnin uarþær.

Nu gangær man eþ ælla wærka andra sak, sum biskups sak ær innan, ok dör, för æn malit uarþær laghunnit ok eþrin uarþær fældær, þa dör biskups sak mæþ hanum, ok þe, sum liuande æru, bötin sak sina, þæt æru þrea markær biskupe huar þæn, sum egh war lönluka skriptaþær, æn eþrin fællis. Nu kunungx sak ælla hæræzs sak ælla mals- æghanda sak, hana skulu böta mansins arua. Þa, æn sakin uar för laghwinnin hanum liuande, þa skulu hans arua böta sua biskups sak sum kunungx sak.

2. *Lagh* (isl. *log*, jfr vb. *lægga* bestämma, fastställa) ntr. pl. 1) Lag. 2) Ed, i rättegångsmål, däræf *lagha gærþ* : edgång. — Förkl. häradsnämnden skall undersöka, om ed i afseende å rättegångsordningen är lagligen gången.

4. *Laghuinna* vb. tr. 1) Lagligen öfverbevisa. 2) Afdöma så, att den tilltalade sakfålles, jfr nysv. *förvunnen*; å rad. 6 är *laghunnit* förmodl. skriffel i hufvudhds., alla öfriga ha *laghuinnit*, om än på olika sätt stafvadt (-*wunnit*, -*uunnit*, -*wunnitt*).

5. *Uærka* l. *uærkia* vb. tr. 1) Göra (i allmänh.). 2) I synnerhet: begå brott.

5, 6. *Sak* pl. *sakir* f. 1) Sak. 2) Tingssak, mål. 3) Brott. 4) Böter. Då i älsta tider de fiesta rättegångsmål voro brottmål och påföljden af brott i allmänhet var böter, så har bemærkelsen af ordet *sak* blifvit öfverflyttad på brott, såsom tings-

sakens vanliga föremål, och där- efter på böter, såsom påföljden af brott. Öfvers. begår annat brott, hvori biskopsböter äro att erlægga,

9. *lönluka skriptaþær* jfr *lönda skript* s. 16 b.

10, 11. Öfvers. [Är det] sak l. mål, hvori konungen, häradet eller målsägande hafva rätt till böter,

11—13. Öfvers. Om saken vardt afdömd förr, medan han lefde, då skola hans arfvingar erlægga böterna såväl i det fall, att de tillfalla biskopen, som då de tillfalla konungen. Uttrycket *hanum* (dat.) *liuande* må jämföras med lat. abl. abs. *illo vivo*; då dativformerna sammanfallit med eller uppgått i ackusativen, hafva vi spår af denna konstruktion i nysvenskans s. k. själfständiga ackusativ l. fristående satsförkortning, t. ex. *honom overtande, mig oåtsporad*.

XVIII. Um æn næmd uarþær atær dömd.

Nu uarþær næmd atær dömd; alle þer, sum i hænne suoru, þe æru saki at siax markum: ena mark kununginum, andra malsæghandanum, þriþio hæræþe ok þre markær
 5 biskuþe, huat hældær hon gik atær firi osannind ælla firi olagh; þær hialþær þöm egh lönd skript firi biskups sak, þy at þær ær huar hwuzs man firi sialuan sik. §. 1. Nu gifs nokrum ur næmdinne ok suor ække, han böte kunun-
 ginum ok malsæghandanum ok hæræþe ok se saklös firi
 10 biskuþe. Sua ok i allum þöm eþum atær ganga firi men; allum þöm þær gæfs ur, þe aghu egh biskuþe böta. §. 2. Nu kære soknarin til bondans, sighær han hua standit i þöm eþe, sum atær ær brutin mæþ biskups næmd ælla kunungx, ok bondin sighær ne gen, þa ær þæt hans uitzs
 15 orþ dylia mæþ tolf manna eþe. Gitær han eþ gangit, uari saklös, bristær at eþe, böte, sum skilt ær.

1. *Atær* adv. Åter, tillbaka, däråf sms. oböjliga adj. *atærgangs* o: som återgår l. förklaras ogill, ännu brukligt i sammanställningarna *återgångsed*, *återgångsvittne*; i fsv. lagspråket äfven *atærgangsarf*, *atærgangs-næmd*, hvarmed jfr textens *næmd uarþær atær dömd*.

5. *Osannind* f. Osanning, oriktigt yttrande i saken, om nämnden fält en oskyldig eller friat en brottsling.

6. *Olag* ntr. pl. 1) Oriktig, ej gällande lag. 2) Olaglighet, olaglig gärning.

7, 8. Öfvers. nu medgifves det någon att afhålla sig från deltagande i nämnden, d. v. s. han åtrade sig vid edens afläggande och ville icke svärja, se Hjärne: Om fsv. nämnden s. 51.

10. *Men* (isl. *mein*) n. 1)

Men, skada. 2) Hinder, jfr vb. *förmena*. 3) Fel, falskhet, i synnerhet osanning i ed, däråf *men-eþær*, *menseþær*.

11. Öfvers. alla de, hvilka det medgifves att afhålla sig från deltagande i nämndens edgång. I nysv. måste vi öfversätta såsom om där i st. f. *allum þöm* stode *alle þe*, *sum* etc. (ang. denna konstr. jfr ofvan s. 13b o. f.). I st. f. *gæfs*, som är 3 sg. pres. ind. af *gæva*, biform till *giva*, har en handskrift *gafzs*, pret.

15. *Gita* (isl. *geta*) pret. *gat* vb. tr. (egentl. nå, få): 1) Gitta, lyckas, förmå, kunna. 2) i förening med part. pret. ntr. utgör *gita* omskrifning af ett verb. I nysv. användes *gitta* vanl. i bet. förmå sig till, vårda sig om, mest med negation.

XIX. Um æn mange aghu i sakinne, huem först skal ræt gæra.

Nu sum mange aghu i sakinne, baþitiggia malsæghande ok kunungx soknare, biskups soknare, hæræzs soknare, þa a han malsæghandanum först ræt gæra ælla lagh fæsta. 5 Ær egh malsæghandin til ælla kære egh æfte, ok fæste enum af soknarumin lagh, ok siþæn beþas flere till, þa skal han taka eþataka sin ok til þings koma ok sua sæghia: „hær ær taki min at eþe þöm iak fæste enum þöm i atte sakinne“. Siþæn læggin þingsmæn hanum fæmt, ok före 10 þæn eþ sik af handum. Nu æn egh ær eþsört a þöm dagh, þa þæn dagh, sum næst ær ok eþzsöre ær a. Ok kombær nakuar þæn a stæmnuna, sum i a sakinne, þa gange sin eþ, æn þo at þæn kumi egh, sum eþrin uar fæstær, ok hete saklös. §. 1. Nu kunnu þer koma, sum i aghu sakinne, ok 15 han uill egh sin eþ ganga, hete fallin. Kombær ængin þerra, sum i a sakinne, þa siti þær, til daghrin ær urþinga, ok fa sin stæmnu manna eþ ok se saklös.

1. Öfvers. om många äga del i böterna, åt hvem man först

3. *Baþitiggia* (för *baþi twiggia* l. *twæggia*) = *baþi* konj. både, jfr *annattiggia*, *annat twæggia*, *antviggia*, *antingia*: ettdera, antingen (*twæggia*, *twiggia* är gen. af *tver*, *war*, *tu* två).

5. *Lagh fæsta*: utfästa ed, jfr Bjærk. R. *fæsta lagh æller pænninga fore brut sin*.

7. *Beþas* (isl. *beiðask*) vb. dep. Begära, flere *beþas til* [*lagha*] o: flere fordra (ed af den anklagade).

8. *Eþataki* m. Löftesman, som går i borgen för en ed, som af en annan skall gås. *Taki* löftesman, jfr nysv. sätta i *taka* händer samt fin. lånordet *takaus* borgen.

9, 10. *enum þöm*, [*ær*] i *sakinne* attle.

10, 11. Öfvers. och han af-lägge den eden.

11. *Eþsör* l. *eþför* (af *eþær* och *suæria* l. *föra*) adj. (tid), då det är tillåtet att aflägga ed i rättegångssaker.

13. *Efternakuar* (*nokor*), *ængin*, *annar* m. fl. tillägges ofta *þæn* likasom till en nogare bestämning.

14. *sum eþrin var fæstær* o: åt hvilken eden var utfäst.

16. *heta fallin* o: kallas (d. ä. dömas) fäld i målet.

17. *Urþinga* oböjl. adj. Så långt framskriden, att tingstid är förbi, d. v. s. då solen gått ned.

18. *Stæmnu manna eþær* m. Ed, hvarmed män, som varit närvarande vid en sammankomst, vittna om något, som där förefallit.

XX. Vm huru præstær skal hælghþ biuþa ok bonde kirkiu sökia.

Nu ær þæt bonda skyld um sunnudagh til kirkiu koma, præstær a hælghþ biuþa ok fastudagha. Glömir præstær ok
 5 brytær bonde, þa ær præstær sakær ok bonde osakær. Biuþær præstær ok brytær bonde, þa ær bonde sakær; þær hialpær hanum egh lönda skript firi. Þa æn han ær utan sokna a uatnum ælla uæghum, þa skal han skript taka ok
 10 andrum fallum, þa hialpær lönda skript firi fea bot. Gær han þuæra uærknaþ a þöm dagh, sum forhælghþ ær firi, þa ær bonde sakær at þrim markum. Gær a ykil dagh, sakær at siax örum.

XXI. Um æn man se annan at osiþum, þa skal
 15 præste til sighia.

Nu se maþær man at osiþum, þa skal han præste til sighia; þa a præstær um sunnudagh i kirkiu durum standa,

11. *Þuæra uærknaþær* m. motsvarar till betydelsen *stor værknaþer* i VGl. II, d. v. s. groft l. tungt arbete. Schlyter kan ej förklara ordets första del, som Tamm i Uppsalastudier s. 33 tror vara gen. sing. af ett *þværi, en sidoform till isl. *þvari* stång, stock, så att betydelsen vore likartad med den af svenska dialektordet *blockarbete*: groft och tungt arbete.

12. *Ykil daghær* m. En mindre hælghdag utan *forhælghþ*. Hvad första delen af detta ord egentligen betyder, är ovisst, säger Schlyter; den torde kunna härledas från *enka* ensam, hvilket nu vanligen uttalas *ynka*, jfr *enstöþings dagher* Vml. Bugge

i Nord. Tidskr. f. Filol. ny række III s. 274 godkänner Schlyters hänvisning till *enstöþingsdagher* och därpå grundade härledning ur *ynka* = *enka*. „*Ykil* er formel identisk med fsv. *enkil*: enkling, isl. *ekkill*. Formen *ykil* giver os ret til med Ihre at forklare *ykiæ* sige nei, ss. avl. av *ækki*, *ikki*, i VGl. skrivet med et *k* (*eki*, *iki*)⁴. — Ang. *ykiæ* se dock Kock: Förkl. af fsv. lagord s. 16 (l. med annan paginering s. 80).

12. *Gær* [han] a *ykil dagh*, [þa ær han] *sakær*

14. *Osiþær* m. Osed, last: öfvers. då han begår lastbar gärning.

ok sua um annan, ok sua um þriþia, ok sua sighthia: „þylykt mal ær i minne sokn wrþit, nu biþær iak han hitte mik ok rætte sik uif Guþ“. Nu uill han egh rætta sik, þa skal præstær hem til hans ganga ok biþia han rætta sik ok sua sighthia: „iak hauær þik kallat“. Nu uill han egh rætta 5 sik, þa skal præstær taka þöm, sum kirkiu fæ göma, ok ganga hem til hans ok biþia han rætta sik. Nu dyll han, þa skal han eþ præsti festa ok þöm, sum kirkiufæ rapa i sokninne, at han ær egh sandær at þerre gærþ. Gitær han eþ gangit, wari saklös; falzs at eþe ok will rætta sik, þa 10 skal han skript taka ok egh fæ böta. Nu biupær han egh ræt firi sik, þa skal hanum iui fæmt leggia, þa ma han fram sæghia. Nu will han þa lagh firi sik giua, þöm skal soknari taka; bristær at eþe, þa skal han baþe fasta ok fæ böta. 15

XXII. Um iula friþ ok paska, pingizs dagha ok kirkmæssu; æn man huggær annan.

Nu gangær in iula friþær a iula aptne, siþan aptungær ær sungin, ok ær, þær til aptungær ær sungin a attunda dagh æftir tolftha dagh. Nu gangær in paska 20 friþær a oþinsdaghinum i dymbiluiku, þa up bindas klokkur,

3. *Rætta* vb. tr. Upprætta; *rætta sik*: göra rätt för sig, fullgöra hvad man är skyldig; *rætta sik við Guþ*: försona sig med Gud genom undergående af kyrkostraff.

6. *Þöm sum kirkiu fæ göma* jfr *kirkiu gömarin* d. ä. kyrkvärden, fl. 3 § 1.

12, 13. Öfvers. då skall man förelägga honom fämt däröfver och då (näml. när fämten skall bestämmas) må prästen offentligen säga brottslingens namn.

16, 17. Till genitiverna *paska*, *pingizs dagha* ok *kirkmæssu* underförstås *friþ* l. *hælgþ*.

19. Öfvers. och varar (eg. är), till dess att aftonsång är sjungen; *þær til* 1) adv. Därtill, dittills. 2) konj. Till dess att, på det att.

21. *Dymbiluika* l. *dymbildagha uika* (isl. =) f. Dymmelvecka; ordet kommer troligen af *dumbær* stum, mörk, och vekkan fick utan tvifvel detta namn däraf, att klockorna från och med onsdagen näst före påsk („*klokna oþensdaghær*“), då de uppbundos för att ej mera gifva ljud under dagarna före påsk, voro stumma, jfr dymmelveckans franska benämning *semaine mu-*

ok ær, þær til aptunsangær ær sungin a attunda dagh æfte
 första dagh. Nu gangær pingz dagha hælghþ in a apt-
 ninum, siþan aptunsangær ær sungin, ok ær, þær til aptun-
 sangær ær sungin a attunda daghinum. Nu ær kirkmæssu
 5 hælghþ fran þy aptunsangær ær sungin a aptninum, ok ær,
 þær til aptunsangær ær sungin a daghinum. Huar, sum
 bærs i þæsse hælghþ, han ær sakær wipær biskup at þrim
 markum, ælla dyli mæþ tolf manna epi.

XXIII. Huru man öki sak sina um Pætars mæssu, Olafs
 10 mæssu ok Lafrinzs mæssu.

Nu skærdax hælghþ ok Pætars mæssu i Liongköpunghe
 ok Olafs mæssu i Skæninghe ok um Lafrinzs mæssu i Supur-
 köpunge, huar, sum þa huggær, slar ælla dræpær nakuarn
 þæþan farande ælla þit farande ælla þær varande, han
 15 ökir sak sina at fiuratighi markum. Þær skal tiughu mar-
 kær hawa kunungær af ok tiughu markær biskupær.

XXIII. Vm æn man giuær eghn til klostærs ælla
 kirkiu, ælla mæn bærias i kirkiu garþe.

Giuær maþær eghn til klöstær ælla kirkiu osiukær,
 20 þa ma han helan huwþ lut giua ok haluæn, æn i hæl-
 uanum liggær. Nu dela þön innan hæfþa, þa a han witz-
 orþ uita, huat han gaf, ok uita, huat han hafþe atær. Þæt

ette. Likaså var orgelmusiken
 i kyrkorna ännu under förra
 hälften af vårt århundrade in-
 stäld under hela fastlagstiden
 före påsk (Schlyter, Fritzner²).

5. *Aptan*, *aptun* f. 1) Afton.
 2) Dagen före en högtidsdag
 (h. l.).

9, 10. *Pætars mæssu* l. *dagh-
 ær*: Petri och Pauli dag d. 29
 juni, *Olafs mæssu* l. *daghær*:
 den 29 juli, *Lafrinzs* l. *Larens
 mæssu* l. *Laurinzar daghær*:

Larsmæssa, Larsmæssodag den
 10 augusti.

11. [um] *skærdax hælghþ.*
Skærdaghær (isl. *skirdagr*), *skær-
 þorsdaghær* l. *skæraþorsdaghær*:
 skärtorsdag.

20. Hvad som menas med
 en hufvudlott, bestämmes strax
 nedan.

21. *Þön* är ntr. plur., eme-
 dan det åsyftar substantiv af
 olika genus: klostret eller kyr-
 kan och gifvaren.

ær en huwþ lutær: sua manga arftaka, sum han hauær, þa ma han giua slikan lut, sum en þerra takær. Antuiggia dylia, at han aldriugh gaf, ællas ok wita, at þætta gaf han ok egh mera. Nu æn klöstær hauær laghhæfþat, þa wæri mæþ fiughurtan manna eþe. §. 1. Nu bærias mæn i kirkiu 5 garþe, þa ær kirkiu garþær ouighþær; þa skal han sokna mannum þrea markær böta firi huart mæssu fall, sum þer fa, ok lata atær skira kirkiu garþin.

XXV. Um æn mæn dræpas i kirkiu inne, ælla man uarþær firi biskuþe laghlika wnnin. 10

Nu dræpas mæn i kirkiu, ælla gærs hor i kirkiu, þa ær wixl af kirkiu; þæn, sum uixla spiællum ualdær, han skal kirkiu uighia lata. §. 1. Nu warþær man firi biskuþe laghlika wnnin, þa skal biskuþær hanum fæmtir læggia; will han egh rætta sik, þa skal biskuþær han i forbuþ 15 sætia firi skrift ok egh firi fea giald. Nu sitær han i forbuþi um nat ok iamlanga, þa ma biskuþær han i ban sætia. Nu sitær han i banne nat ok iamlanga, þa ökis sak hans: þa ær han at niu markum sakær. Nu all annur misfall, þön sum man kunnu hænda, þa ökis skript hans ok egh feia 20 giald. Nu uill han egh bötas firi, þa skal biskuþær kununge til sæghia, kunungær ma han halshugga lata ok utan

4. D. v. s. den, å hvars jord klostret eller kyrkan vunnit laga häfd, bör med fjortonmannad styrka, antingen att han ej gaf jorden eller att han ej gaf så mycket jord.

6. *han* d. v. s. slagsmålets upphofs- eller hufvudman.

10. *Laghlika wnnin* = *laghvinnin*, såsom en hds. har i § 1, af *laghvinnna* se s. 19a.

15. *Forbuþ* n. (af *forbiuþa*): mindre bann, förbud att deltaga i den offentliga gudstjänsten och begå den hel. nattvarden.

16. Öfvers. o. förkl. där för att han vägrat underkasta sig kyrkostraff och icke därför att han underlåtit att betala böterna.

17. *Ban* (mlat. *bannus* l. *bannum*) n. Kyrkans större bann, den akt af kyrkotukt, hvarigenom en församlingens medlem uteslutes ur kyrkans gemenskap.

19. *Misfall* n. 1) Olyckshändelse. 2) Synder (h. l.).

21. *Bötas* vb. dep. = *böta*: försona sitt brott genom böters erläggande.

kirkiu garþ læggia. Þa skulu hans rætti arwa eghn hans taka ok kunungær lösöra.

XXVI. Vm æn moþir myrþir barn sit heþit.

Nu myrþir moþir barn sit heþit, þa ær hon sak at
 5 fiuratighi markum. Þem skal luka kununna mals man af
 hænna þænningum ok sialfs sins þænninga, siþan egh uinnas
 hænna at. Nu æn þæn kærir æptir, sum faþir uar barns-
 ins, þa skal konan böta hanum atta örtughur ok þrættan
 markær, kununginum atta örtughær ok þrættan markær
 10 ok biskupinum atta örtughær ok þrættan markær. Þa æn
 han egh æfte kære, sum faþir uvar barnsins, þa skal ku-
 nungin haua af kununne tiughu markær ok tiughu bisku-
 pær. Kænnis kunu heþit morþ, þær skal egh soknare æftir
 sökia, þæt skal hæræzs næmd slita. Nu æn hana uænis
 15 þön sak, ok warþær egh takin uiþær, þa skal hæræz næm-
 din annattiggia uæria hana ælla fælla. §. 1. Nu ma egh
 biskups soknare þing stæmna firi ængte huma mal, utan
 firi yppinbar mal ok laghwinnin.

XXVII. Um huru firi hor skal stæmna ok annur hor mal.

20 Giwær soknare bondans kunu hor sak mæþ stæmdu
 þinge sua, at bondin gaf egh hænne förra sak, þa böte

6. ok [luka] sialfs sins þæn-
 ninga d. ä. sina egna penningar.
 „I förening med pron. poss. brukar isländskan genit. af *siälfr* till uttryckande af samma begrepp som *eiginn*, i hvilket fall poss. alltid i kasus, kön och tal rättar sig efter *siälfr*. — — Förhållandet är enahanda i fornsvenskan, hvarest i dylika ordförbindelser *sialfs* jämförelsevis ofta drager poss. med sig i genit., men stundom icke.“ Rydqvist: Sv. Spr. L. II s. 521.

6. *Uinna*, *uan*, vb. tr. 1) Göra. 2) Vinna. 3) Öfverbevisa o. s. v. samt slutligen finnas, vara till, räcka, hvilken betydelse också pass. *uinnas* har i förening med prep. *at* eller *till*.

13. Öfvers. tillvitas kvinna mord på odöpt barn

14. *hana* l. *hænni uænis þön sak* o: denna sak tillvitas henne på misstankar; *uæna* (isl. =) af *uan* f. vån, förmodan, misstanke.

19. ok [um] annur hor mal.

soknarin fiuratighi markær. Nu ma egh biskups soknare bondans kunu sak giua firi hor, utan bondin giui hænni sialwær sak i kirkiu ælla i annare samkuæmd. Þa æn han giwær hænne sak firi samfundum, þa skal han antuiggia dylia mæþ tolf manna eþe ælla böte biskupe þre markær. Nu æn han 5 takær annan man inne mæþ hænne i hor siangh ok windær þöm til horsakinna mæþ lagha witnum ok lagha domum, þa skal egh böta biskupe firi sak hænna, firi þy at hon hauær allu þy forwærkat, sum hon atte i bo hans; ok han a egh suara firi hana, utan han taki hana siþan atær in 10 til sin. Ok sua, æn hon löpær bort mæþ andrum manne fran bondanum ok gær hor, þa skal han egh böta firi hana biskups sak, þy at hon hauær allu þy forwærkat, sum hon atte i bo bondans. Nu æn hon löpær bort firi owistan skuld ok egh firi osiþa skuld, þa a bondin sökia ok swara 15 firi hana, alt þær til biskupær hawær þem skilt at. §. 1. Nu æn bondin giwær andrum manne sak mæþ stæmdu þingi firi kunu sina, sighær han hana giort hor undi sik, þa a þæn bondin, sum æftir kære, egh böta biskupe, huat hældær hin, sum han kærþe til, falzs ælla wærs firi hor- 20 siangina. §. 2. Nu ma egh biskups soknare bondans dottur ælla hans systur ælla hans frænkunu hor sak giua ælla firi ætsku spiæll röpa, firi utan hon innitakin se ællas bærn barn witni. Giwær soknare hænne för sak, þa böte þrea

4. *Samfund* f. (nu ntr.), i isl. *samfundr* m. 1) Folksamling, sammankomst. 2) Sammanvaro, umgænge. Öfvers. o. förkl. om han (näml. mannen) beskyller henne [för hor] där mänskör äro församlade (och biskopens åklagare sedan anklagar henne för brottet), så skall han (näml. mannen) antingen med tolfmannaed bevisa, att han icke gjort hustrun en sådan beskyllning, eller böta åt biskopen tre marker (naturligtvis under förutsättning, att han icke kan lagligen styrka sitt påstående).

10. *utan* o: om icke

14. *Ovistan* f. Oenighet, som vållar, att mänskör ej kunna vistas tillsammans.

18. *Hor* n. Hor, äktenskapsbrott, tils. *gæra hor undi man*: göra hor till förfång l. skada för någon, d. v. s. med dennes hustru, likaså i norsk-isl. lagspr. *hóra undir einn*.

22. *Frænkuna, frændkona* f. Fränka, jfr Kock: Undersökn. i sv. språkhistoria s. 76 ff.

23. Öfvers. förutom om hon öfverraskas på bar gärning. Schlyter enl. hufvudhandskr. *han*.

markær firi hwart þing, sum han stæmnir; taki mark malsæghandin, mark kunungur, mark alli mæn. Þa, æn annat þerra ær mæþ sannu, þa böte biskuþe þrea markær.

XXVIII. Vm hiona fælagh, huru biskupær ma lösa ok
5 binda, ok huat olofikt ær.

Nu ær þæt biskups rættær hiona fælagh binda ok lösa ok wita, huat lufikt ær, ok sua, huat sum olofikt ær. Nu æn han skil hionafælagh at, þa þæt þerra, sum þy waldær, böte biskuþe þrea markær; walda þön baþin, þa böte huart
10 þerra biskuþe þrea markær.

XXIX. Um æn man sla præst ælla uigþan man, ok þön mal, sum firi kirkiu dyr skal stæmna.

Nu æn man sla præst ælla wighþan man, þa böte biskuþe niu markær ok firi ængti banz mal annat. §. 1.
15 Firi þæssin mal, þa skal manne stæmnas firi kirkiu dyr: warþær præstær ælla wighþær man slaghin, annat um hionafælagh, þriþia, æn bonde sitær kuar mæþ tiunda, þa skal han æfter paska firi kirkiu dyr kalla ok ække halda hans rezskape up um pascha dagh, ok all þön mal, sum til skript
20 höra, þa stæmni hanum firi kirkiu dyr; ok æfte fea gialdit,

2. *Alli mæn*: 1) alla, 2) alla de, som bo i häradet, hela häradet, i hvilken betydelse uttrycket förekommer såsom en vanlig lagterm äfven i flere andra landskapslagar.

2, 3. *Annat þerra*, näml. *hor* eller *ætsku spiæll*. Öfvers. om endera beskyllningen visar sig sanningsenlig.

4. *Hiona fælagh* 1. *hionafælagh* n. Äktenskap; *hion* n. (vanl. pl.): 1) man och hustru, 2) husfolk, 3) i allmänhet person, mäniska.

5. *huat nämligen hiona fælagh*

8. *þerra d. v. s. hiona*.

11. *ælla [annan] uigþan man d. ä. klärk, munk*.

14. *Banz mal* n. Sådant brott, hvarigenom kyrkan ansågs förolämpad och för hvilket böter erlades till biskopen, som slutligen kunde sätta brottslingen i bann, om han ej gjorde rätt för sig. Öfvers. och för intet bannlysningsmål [böte han] annat (näml. än nio marker).

þa mæli til hans æfte lanz laghum. Kalla han æftir andrum malum firi kirkiu dyr æn þön, sum nu æru saghþ, böte þrea markær þæn, sum kallaþe.

XXX. Vm æn præstær bærs ok bonde.

Nu bærs præstær ok bonde, ok fa baþir iamna akomu 5 ælla baþe fullsære, iamkin baþe sarum sinum, ok bondin böte biskupe niu markær firi bannit ok gangi til Roms ok lati sik þær lösa af banninu. Nu warþær præstær sar ok egh bonde, böte præstinum æfte lanz laghum, ok firi bannit böte biskupe niu markær, ok gange til Roms ok late sik 10 af lösa. §. 1. Nu vitir præstær bonda, at han hauær han slagit ælla sarghat; ær þæt fullsære, þa gange bondin prætylfan eþ firi sik; ær þæt skena ælla wrezs wærk, gange tolf manna eþ firi sik ælla böte lagha bötær.

XXXI. Vm æn maþær latær uighia sik, ælla kona 15 gær i kirkiu æpter bonda sin ælla barn sit.

Nu latær man wighia sik mæþ kunu sinne, þa gæri hwar æftir sinum wilia ok huart þerra ække minna til

1, 2. Öfvers. stämmer man honom framför kyrkodörren angående andra mål

6. *Fullsæri* n., *fullsar* n. Fullt sår, i motsats till *akoma* åkomma, *bloþuiti* l. *bloþlæti* blodvite och *skena* mindre sår, skräma; slika tillfogades med icke dödande vapen eller tillhugg.

6. Öfvers. så må båda kvitta sina sår, d. v. s. hvarderas rätt till böter förfaller genom kvittning.

16. Hufvudhandskriftens *gær* förklarar Schlyter i sin edition (s. 3 not. 17) stå i st. f. *gar* och utbyter det mot varianten

gangær, som förekommer i en annan hds.; sålunda blefve öfvers. går i kyrka. Men det synes lika, om ej mer, sannolikt, att *gær* är riktigt, hvarför det ock bibehålles i Lefflers upplaga. Det bör nämligen fattas såsom 3 p. sing. pres. af *gæra* i bet. utgöra, erlagga, betala [afgift], och här nedan stadgas såväl om afgiftens belopp som till hvad den skulle användas. Altså öfvers. erlägger afgift i kyrka. Att *gæra* kan på detta sätt stå absolut, synes af följande rad.

16. Öfvers. efter sitt bröllop eller sin barnsbörd.

offærs ok til lius æn tua örtughær. Ok gangær husfru i kirkiu æfter barn sit ælla bonda sin, þa gæri ok tua örtughær baþe til offærs ok til lius i huarre kirkiu gangunne. Þa a præstær hana i kirkiu leþa; will egh præstær hana 5 i kirkiu leþa, böte firi þrea markær: mark bonda kununna, tua markær biskupinum.

Hær byrias kunungx eþzsöre, i þöm tælias flokka
fughurtan ok tiughu.

10 I. Vm hemsökn ok husbrut, ælla huar, sum i friþ
skal biþia.

Þæssin mal æru kunungx edsöre. Riþær man hem
at andrum þæs uiliandis, at han will bondan ælla nakuat

7. *Eþzsöre* (af *eþær* och en affledn. af *suæria* pret. *sor*) n. 1) Ed, edgång. 2) Konungens och de förnämsta männens i landet ed att försvara den allmänna freden, hvilken ed först gafs af Birger jarl och kon. Magnus Ladulås (den senare genom Alsnöstadgan 1280) och därefter förnyades vid hvarje konungaval, hvarför den ock heter *kunungx eþzsöre*. Äfven brukas termen *eþsöre* elliptiskt i st. f. *eþsörisbrut*: edsöresbrott, handling hvarigenom man bryter mot konungens edsöre. I Alsnöstadgan upptogos såsom sådana edsbrott: att sarga eller dräpa någon i hans eget eller en annans hus, att våldföra kvinna, att dräpa eller sarga i kyrka, på kyrkogård eller på ting, att hämnas, sedan förlikning blifvit ingången, samt att hugga lem af en annan. I landslagarna finnas dessutom åtskilliga andra brott upptagna såsom edsöresbrott. — I denna öfverskrift står *eþzsöre* i betydelsen af edsöresbalk.

9, 10. *Biþia i friþ* ∴ hos konungen göra förbön för den biltoge edsöresbrytaren, att han må få fred och tillåtelse att återkomma i riket.

11. Öfvers. dessa mål (1. fall) äro brott mot konungs edsöre.

12. I glossariet till ÖGI. förklarar Schlyter genit. *þæs* stå i st. f. ack. *þæt*, men i Ordboken har han öfvergifvit den åsikten, med rätta, såsom man kan finna af motsvarande förhållande i isländskan. Då nämligen därstädes ett pres. particip. antager betydelsen af ett adj. eller subst. betecknande den person, som utför något eller som har förmåga, vilja, åstundan o. s. v. att utföra något, så styr det genit., äfven om verbet i andra fall styr annan kasus. Så t. ex. i Snorra Edda *þess ráðandi, stýrandi himins ok jarðar*, i Vsp. *margs vitandi*, m. fl. st. (jfr Lund: Oldnord. ordföljningsl. s. 149, Nygaard: Eddasprogets syntax I s. 35).

12. *Uiliandis þæs* ∴ i den

hans hiona ælla annan þæn, sum i hans garþe gæst hawær ælla hans garþ sökir i þrangum. Þaghar han i garþin kombær skapa at gæra, dræpær ælla slar ælla huggær fullum sarum ælla slar skenu ælla gör bloþuiti, alle þer, sum þær æru mæþ i flok ok farunöte, þe hawa brutit eþsörit. 5
 §. 1. Ripær man at annars garþe firi ouinum sinum, ok hin, sum æfte far, kasta ælla skiutær æftir hanum, sua at han far af döþ ælla fullsære ælla bloþuiti, siþan han kombær a hins tomt, sum han til hialpa sökir, ællas garþ hans, þa hawær han ok alle þe, sum mæþ hanum uaru, 10
 brutit eþsörit. Nu takær þæt hin, sum firi löpær, för æn han kombær a hans tomt, sum han flyr til, ælla i hans garþ, þa hawa þer egh brutit eþsörit. §. 2. Nu riþa þer hem at manne ok æn þo at þe uilia skapa gæra ok gita þer egh, ok þa, æn þe sla egh til bloþz ok egh hugga 15
 ok egh dræpa, þa ær höttær mæþ ængu böttær. Bryta

afsikt. Den grammatiska bestämningen af formen *-andes*, *-endes* är en af de mest svår-lösta frågor i vårt språk, säger Rydqvist (Sv. Spr. L. I s. 415 ff.), och han lyckas icke håller ge någon fullt tillfredställande lösning. Han synes vara mest böjd för att fatta denna participiala form på *-s* såsom ett med genitivändelse bildadt adverb, hvilket först i 14:de århundradet började allmänare användas i ren attributiv egenskap.

1. *gæst* är pret. part. af *gæsta*: gästa, komma som gäst.

2, 3. „Legendum videtur: *skapa gæra. Þaghar han i garþin kombær, dræpær* etc.“ Schlyter s. 28 not. 27. Men då borde ackusativerna *bondan, nakuat* och *annan þæn* utbytas mot dativerna *bondanum, nokuru* och *andrum* l. *aþrum þöm*, hvilket vore altför våldsamma förändringar. Bättre

därför att låta orden *skapa at gæra* behålla sin plats och till *will* supplera den uteglömda infinitiven *skapa*.

5. *Farunöte* (isl. *foruneyti*) n. Följe, sällskap, jfr *farunöter*, isl. *forunautr* följeslage, i isl. äfven vb. *foruneyta* vara i följe med ngn. Uttrycket i *flock* och *farnöte* bibehålles ännu i lagsspråket och är, som ofta, allitererande, jfr *hus* och *hem*, *stad* och *ställe*, *vikt* och *värde* m. fl. sådana talesätt.

8. Framför *siþan* har hufvudhandskr. ordet *ælla*, som ej fins i de öfriga och alldeles stör meningens sammanhang, hvarför det med rätta utelämnas i Schlyters upplaga.

14, 15. Öfvers. och gitta ej göra skada, ändock att de vilja det

16. Öfvers. då erläggas inga böter för det, att han blifvit ho-

þer hus ælla skena ælla skiuua manne ælla skiuta, ok kombær egh bloþuiti innan, þa böte þrea markær ælla dyli mæþ tolf manna eþe ok gange ække förra tolf manna eþin, för æn næmdin hauær han uart firi eþzsörit. §. 3.

5 Nu kan man þæn, sum hemsokn gær, i þy, sum han hemsokn gör, warþa sar ælla dræpin ælla far bloþuiti; þa ær þæt alt ogilt, sum han fa i hemsokninne. §. 4. Nu kunnu þer firi fara ok wilia flyia; allt þæt, sum þe fa i garþzs liþi ælla a tomtiune, þæt ær alt ogilt. Nu æn þe aghas

10 uiþær i garþzs liþi ok falla fötær innan ok huwþ utan a þöm, sum hemsokn giorþe, uari ogilt; falla fötær utan ok huwþ innan, uari gildær, þy at þæþan fioll huwþ, sum fötær stoþu. §. 5. Nu kan þæn löpa ur sinum garþe, sum þer riþu hem at, ok dræpær, slar ælla huggær, siþan þer komu

15 ur hans garþe, böte æpte lanzs laghum. Far han sar ælla warþær dræpin, siþan han kombær ur sinum garþe, þa bötin þer æptir lanzs laghum, sum þæt giorþu. §. 6. Nu fa þæn sar, sum hemsokn gær, ælla warþær dræpin þæn, sum ængin skapa giorþe, þa uari ogilt þæt, sum han fik, ok huarte

20 han flyr egh friþ, ok egh hans bo skiptis. §. 7. Nu hittas mæn i garþe satte ok skilias at osatte; þær ær egh brutit tad (*höttær* är pret. part. af *höta*: höta, hota).

1. *Skena* (isl. *skeina*) vb. tr. 1) Tillfoga sår med icke lifsfarligt vapen. 2) Rifva sönder. Schlyter (Ordb. s. 554 b) tror dock, att orden *ælla skena* först tillkommit genom skriffel, hvilket blifvit på fordom vanligt sätt rättadt genom de tillagda orden *ælla skiuua*, hvarefter både felet och rättelsen genom missförstånd blifvit afskrifna.

2. *Koma innan*, i l. til o: påkomma, tillkomma, inträffa, ske.

5, 6. Öfvers. vid det tillfälle, då han gör hemgång

8. *þer* d. ä. de som göra hemgång. — Hufvudhds. har i *garþzs liþi* (i gårdsporten), hvil-

ket Schlyter i sin uppl. utbyter mot varianten i *garþe*.

10. *innan* [*garþs liþs*]

12. Den slagne stod således utanför gårdsporten och hade ännu icke gjort sig skyldig till hemgång, därför skulle för honom böter erläggas såsom för en oskyldig man.

18, 19. D. v. s. varder den [som gör hemgång] dräpt, innan han hann göra någon skada.

20. *han* näml. gärningsmannen.

21. *Sattær* (långt a-ljud, isl. *sáttr*) adj. Vänligt sinnad, ense, sät (blott brukligt i tils. *säta* vänner), häraf *sæt* l. *sætt* f. förlikning, *sæta* l. *sætta* vb. tr. förlika, jfr Tamm: Om fornn. feminina på *ti* och på *iþa* sid. 16.

eþzssörit, utan han gange ur garþe, siþan han warþær wre-
þær, ok hæntir sik hialp ælla uapn, ok gangær sua atær
i garþin ok huggær, slar ælla dræpær, þa hauær han ok
alle þer, sum mæþ hanum uaru, brutit eþzssörit. §. 8. Nu
a þæn i friþ biþia, sum husit aghær ok hemit, ok þæn a 5
boskiptit ok sua bötrina, sum sarit fik. Nu hauær annar
bönina æn arua manzssins, sum drapit fik, þa skal han
biþia firi hanum, sum husit aghær, ok sua brat han hauær
biþit firi hanum ok han hauær böt uiþ kunungin, þa stæmne
siþan drapanum annat þing ok uitne han, sum i drapa- 10
malum skils, ok fari þo friþlös firi hans arwm, þær til sum
han hauær böt uiþ þöm. Siþan han hauær böt uiþær hans
arua, þa uari saklös baþe firi kununge ok hæraþe firi friþ-
lösuna, þy at han hafþe förra böt uiþær kunungin. Nu
ær þæt landboe, sum hemsokn gærs till, ælla hauær leght 15
hus ælla lani; far han ælla nakuat hans hiona sar ælla
skenu ælla bloþuiti ælla warþær dræpin, þa a han baþe
boskipte ok sarabötrina ok i friþ biþia. Nu æn annar man
faar þæn, sum landboans garþ sökir, sar ælla skenu ælla
warþær dræpin, þa a han boskiptina ok bötrina, sum sarit 20
fik ælla drapit, ok biþi þæn i friþin, sum iorþæghandin ær,
ok egh landboan, utan iorþattarin gæri gærningina, ælla

6. *Boskipti* n. eller *boskipt*
f. 1) Boskipte, egendoms delning
i synnerhet då den genom brott
var förvärdad. 2) Målsägarens
andel af den förbrutna egendo-
men; *ægha boskipti* o: hafva rätt
att såsom målsägare taga en lott
af boet.

10. Schlyter anser (s. 30 not.
71) att i st. f. *annat* bör insättas
ennæt, ntr. af adj. *ennær* l. *ennar*:
enkel, ensam, se DrB 3: pr.; *ennæt*
þing betecknar ett ting, där ett
mål efter en enda stämning af-
göres, såsom förhållandet i Öster-
götland var med dråp, då där-
emot andra mål, om svaranden

icke instälde sig, ej kunde slut-
ligen afgöras, förrän 4 eller 8
stämmingar hade föregått.

15, 16. Öfvers. eller hafver
[den, hos hvilken hemgång gö-
res] hyrdt hus eller till låns
[taget], „*takit addendum videtur*“
Schlyter s. 30 not. 78.

19. Konstr. *þæn, sum land-
boans garþ sökir, faar sar*

22. Här står oblik kasus
landboan i st. f. nomin. *landboen*,
jfr *arua* DrB 2: pr. Äfven i
Västn. L. förekommer samma
oegentlighet, se Siljestrand: Ord-
böjn. i Västn. L. s. 137.

han uisi þit at skapa gæra; þa biþi iorþattarin landboan i friþ.

II. Um æn man hæmnis a sæt maal ælla bötær fæsta, ælla hæmnas a annan.

- 5 Nu hæmnis man a sæt mal ok böt, han hauær brutit eþzssörit; þa skal næmdin þæt uita, huat hældær annar skilnaþær kom þerra mællum ællas egh. §. 1. Nu ma man egh hæmnas æpte bötær fæsta, utan han bryte eþzssöre kunungx, utan þa sen egh borghaþa ok sua se firi skilt, at böttins
10 þa egh innan þæn dagh, sum þe saghþu, þa mattin þe hæmnas. Æn uarþa bötær borghaþa, þa skal bötrina borgharan kræuia ok egh hæmnas. Hæmnis han, siþan bötrina æru borghaþa, þa hauær han brutit eþzssörit. Nu æn nakuat ær böt af botinne, þa mughu þer egh hæmnas. §. 2. Nu

1. *uisi þit* o: sänder [andra] dit

1. Orden *iorþattarin landboan* äro i textkodex vanställda genom att *iorþ* är 2 ggr skrifvet, i en annan hdskr. står *landboan iorþattarin* (sic). „Lege *landboan iorþattaran*“ (Schlyter s. 30 not. 87), hvaraf *landboan* (= *landboen*) är subjekt.

3. Öfvers. sedan målet är förlikt eller böter utfästa

9—11. Öfvers. utom då borgen icke blifvit stäld för böterna och det blifvit så stadgadt, att erläggas icke böterna innan den dag, som de sade, då kunde de (näml. målsägarena) hämnas. — *Mattin* är 3 pl. pres. konj. af *magha* och motsvaras i isl. af *mætti* med *i*-omljud, som alltid utom i första svaga konjugationen förekommer i isländskans pret. konj., om blott stamvokalen är för sådant omljud

mottaglig. Detta utgör just en af hufvudskiljaktigheterna mellan västn. och östn. språkgrupperna, i ty att svenskan och danskan här aldrig hafva omljud, utan starka böjningens pret. konj. har alltid samma vokal som plur. af pret. ind. och svaga verbens pret. konj. sammanfaller helt och hållet med samma tempus i ind., utom 3 p. plur., som i ind. ändas på *u*, i konj. på *i*. I förbigående må anmärkas att Rydqvist (i Sv. Spr. L. I s. 361) icke ihågkommit denna olikhet i ändelsen, då han säger enda åtskillnaden mellan 3 p. pl. pret. ind. och konj. vara det tillägg af *-n*, som ofta i konj., men aldrig i ind. låter se sig. Han bygger t. o. m. härfpå en annan slutsats, nämligen att utan detta förhållande väl aldrig detta skiljemärke skulle bibehållits eller antagits. Jfr härom ofvan s. 3b.

ma egh man hæmnas a annan, æn annar gær gærþina; hæmnis han sua, þa brytær han eþzssöre kunungxs. Þa skal þæt hæraps næmd uita, huat hældær þæn sami, sum han hæmdis a, giorþe gærþina a han ællas annar. Giorþi þæn sami egh gærþina a han, þa skulu þer þæt uita, huat hæl- 5 dær annar skialnaþær kom þerra mællum, ællas han hæmdis a annan. Hæmdis han a annan, þa hawær han brutit eþzssörit.

III. Vm æn man takær kunu mæþ wald, ælla maþær sitær firi andrum a þingx wægh ælla kirkiu. 10

Nu takær man kunu mæþ wald, þa hauær han brutit eþzssörit. Synis a mannum ælla a klæþum hans þæt, sum konan ref, ælla a kununne, ællas op ok akallan, þa skal hæraps næmd uita, huat þær ær sant um. Nu bryzs han wiþær hana ok gitær egh sin uilia framt, slitær klæþe 15 hænna, höris op ok akallan; þa hauær han brutit eþzssörit. §. 1. Nu sitær man firi andrum a þingxs uægh ælla kirkiu uægh ok uill han dræpa, sargha ælla bæria, för æn han kombær till þingh ælla kirkiu, ok dræpær, sargha ælla sla bloþuiti, þa hauær han brutit eþzssörit. Nu kombær skial- 20 naþær manna mællum a þingx uægh ælla kirkiu ok egh af langre awnd; far annar drap af andrum, þær ær egh brutit eþzssörit. Nu sitær man firi andrum a þingx uægh ælla kirkiu uægh, ok æn þo at han uili skaþa gæra ok gitær egh, þa ær ok höttær mæþ ængu böttær. Nu huggær 25 man klæþe ælla vakn annars, skiutær ælla skiuuær a þingx

1. Öfvers. hämnas å en, om en annan gör gärningen, d. v. s. hämnas å någon annan än själfva gärningsmannen.

9, 10. Öfvers. våldtager kvinna eller sitter i försåt . . .

13. *ællas [höris] op ok akal-*
lan

24, 25. Öfvers. och kan ej göra [honom] skada, ehuru han vill det,

26. *Vakn*, vanligare *vapn* n. Vapen, jfr nyländskans m. fl. dialekters *våknhus*, fsv. *vaknahus* vapenhus samt sidiformerna *sokn* och *sopn* i Vgl. Växlingen mellan *k* och *p* förekommer sporadiskt på det nordiska språkområdet både i äldre och nyare tider, se Rydqvist: Sv. Spr. L. IV s. 239, Maurer i Arkiv IV s. 286 f. — Då i fsv. *vapn*

uægh ælla kirkiu, ok kombær egh bloþuiti innan, þa dyli mæþ tolf manna eþe ælla böte þrea markær. §. 2. Nu dræpær man annan, huggær ælla slar bloþuiti a þingi ælla i kirkiu sialure, þa ær þær brutit eþzsörit, utan þæt se mæþ 5 uaða, firi þy at þær aghu alle friþ haua.

III. Um huru længe man hauær friþ til þingx ok kirkiu.

Nu æn man far hem till sin af þinge ælla kirkiu, huar sum gær gærningh til hans, för æn han hem kombær til sin, 10 han hauær brutit eþzsörit. §. 1. Nu riþær han till pænningx öls, för æn han hem riþær, ællar ok annarsstazs, för æn hem till sin, ok sitia þær hans ouini firi hanum ok dræpa ælla sargha, þa haua þer egh brutit eþzsörit.

V. Vm æn man æltir annan af stæmnu ælla lagha 15 tilmælum.

Nu æltir man annan af þingstæmnu ælla andre stæmnu, þær sum eþ skal ganga, ælla af annarre stæmnu ælla af lagha tilmælum, þær brytær han, sum æltir, eþzsörit, æn þo at þær kombær ængin akoma a, þy at ængin þorþe sækta

vokalen är lång (jfr isl. *vápn*), skulle man i nysv. vänta *våpen*, ej *vapen*, likasom dan. har *vaaben*, jfr härom Tamm: Fonet. kännet. på lånord i nysv. s. 55.

4. i *kirkiu sialure* (isl. *sjálfri*): i själfva kyrkan.

11. *Annarsstazs* adv. Annorstädes. „Formen *annor*, som är riktig i *annorledes* och *annorlunda*, är oegentlig i *annorstädes*, emedan det i detta ord ingående *staþer* (ställe) är m. I grunden är talspråkets *annanstädes* rättare än *annorstädes*, liksom det nu vanligen skrives *någonstädes*, ej *någorstädes* (Akad. Ordl. i

öfverensstämmelse med Rydqvist: Den hist. språkforskn. s. 40). Också det äldre språket gjorde sig skyldigt till dylika „oegentligheter“, jfr t. ex. ordet *annurkost*, *annurkust* i det följande (Uaþ. 35).

14, 15. D. v. s. drifver annan från ting eller annan sammankomst för att hindra honom att där utföra sin talan. *Tilmæle* n. tilltal (inför rätta); hvilka fall, som under denna benämning skulle innefattas, ser man af det följande.

19. *Sækta* vb. tr. Tilltala inför rätta ish. i brottmål, jfr

ælla sökia firi hötzlum. Þæt kalla lagha tilmæle uara: man stæmne manne þing ok warþær slaghin ælla æltær af uæghinum, ælla þa han riþær till þingx ok uill mæla at þingstæmnu sinne, ælla sitær fæmt ok warþær slaghin ælla æltær af, ælla ok þa han uill sighia til eþa, ælla ok þa han 5 uill sin eþ sea, þa æru þæssin lagha tilmæle ok egh flere. Huar sum annan slar ælla æltir af, þe hua brutit epzsorit. Nu skal þæt hæræzs næmd uita, huat han fluþe hældær þrængdær ælla sialfsuiliandis, ælla hin ælte han af þingstæmnu, ællas kom annar skialnaþær þerra mellom ok egh 10 af þingstæmnunne. §. 1. Nu a han friþ heman fran sin ok til stæmnu, ok sua atær hem till sin. Dræpær man han, sarghar ælla sla bloþuiti a uæghinum til fæmtinna ælla fran fæmtinne, þær firi at han stæmde ællas fæmta uildi, þa hauær han brutit epzsorit. §. 2. Nu sitia þer firi hanum 15 a uægh ok gita han huarte dræpit ælla sarghat ælla slaghit bloþuiti, þær ær ok höttær sköt böttær.

VI. Um æn man leþir annan til stukxs ok huggær af fot ælla hand.

Nu leþir maþær man till stoks ok huggær af hændær 20 ælla fótær, þa alle þe, sum mæþ hanum uaru, þe hua brutit epzsorit. Nu kumbær i uakna skipte mællum þerra, þa ær egh brutit epzsorit.

sækt rättegång, *sækia* göra sig l. annan saker till ngt; *sækta ælla sökia*, allitererande och half-rimmade uttryck o: lagsöka.

3, 4. Öfvers. och vill utföra sin talan i mål, som han instämt

4. *sitia fæmt* o: vara tillstädes å fämt.

5, 6. *Sighia til eþa* o: tillsäga att man vill gå ed, i motsats till *eþ sin sea* o: mottaga den ed, som göres af vederparten, äfven blott *sea* utan att obj. *eþ* utsättes.

7. *þe hua* i st. f. *han hauær* 10, 11. Öfvers. annan och ej af stämningen till tinget framkallad oenighet

18. *Stukkær* l. *stokkær* m. Stock. Med uttrycket *leþa man til stukxs* äro likbetydande *dragha man til stoks* l. *stens* l. *stæþiu* l. *stubba*, näml. i afsikt att hugga af honom någon lem.

22. Öfvers. Uppstår vapenskiye (= strid) mellan dem (näml. med den påföljd, att den ene leder den andre till stocks och stympar honom), då . . .

VII. Vm æn man hæmnis a kunungx dom ælla före man mæþ wald af sinum garþe.

Nu hæmnis man a kunungx dom, dræpær ælla slar, huggær fullsære, ælla hæmnis man þær firi, at han uitnaþe
 5 amot hanum, firi kunungx dom, ælla hæmnis a han, siþan han hauær sæt uiþær han sina sak ælla sit fæþrini laghlika uart firi hanum; hæmnis han þær firi, þa hauær han ok alle þer, sum mæþ hanum uaru, brutit eþzsörit; þa uiti hæærþzs næmdin, huat hældær han hæmdis, ælla kom an-
 10 nar skialnaþær þerra mællum. § 1. Nu riþær man hem at andrum ok före han mæþ uald ur sinum garþe, æn þo at han bryte egh hus ælla gær ængum bloþuiti i garþinum, þaghar han kombær ur garþinum, bindær han fullum bandum, dræpær, huggær fulsære ælla stukka, þa hauær han
 15 brutit eþzsörit, utan þæt se kunungx dombær ælla annars þæs dombær, sum kunungx dom hauær, ælla leþes a han sandær þiufnaþær, ælla takx mæþ randzsak ur husum hans sandær þiufnaþær.

VIII. Um huru skipta skal æfte þen kunungx eþsöre brytær.
 20

Nu æru all þæssin mal kunungx eþzsöre. Huar sum þöm brytær, æ huru mange, sum þe æru hælzst saman, þe

1. D. v. s. sedan konungsdom fallit i målet.

2. *sinum* o: hans; bruket af det reflexiva pronomen är i fornsv. långt ifrån lika regelbundet som i vårt nuvarande språk.

14. *Stukka* l. *stokka* vb. tr. Sätta någon med fötterna i stock, ett straffredskap försedt med hål, hvaruti förbrytarens ben instakos och fastgjordes. Straffet utstods i kyrkans vapenhus, där den dömda kunde beskådas af kyrkfolket. Stockstraff förekom i Sverige och Finland ännu under förra hälften af innevarande sekel.

16—18. Öfvers. eller [om ej] verklig tjufnad bevisas på den bortsläpade eller med ransakning tages ur hans hus verkligt tjufgods. *Randzsak* l. *randsak* n. med biformen *ransakan* f. (isl. *rannsak*, *rannsakan* af *rann* hus, got. *rann*, ej såsom enkelt återfunnet i fsv.) o: ransakning efter tjufgods i en annans hus; vb. *ransaka*, som egentl. betyder värkställa sådan husundersökning, har redan i fsv. bemärkelsen undersöka i allmänhet.

19, 20. Öfvers. Huru man skall skifta dens gods, som bryter konungs edsöre.

haua allu þy foruærkat, sum þe aghu ouan a iorþinne, ok biltugha uara um alt rikit, ok þerra gozs, sum þe aghu, skal skiptas i þrea lyti: en lutin malsæghandanum, annan kunungiunum, þriþia hæraþinu.

IX. Vm at þer forwærka egh þerra husfru lut ælla 5
þerra barna.

Nu foruærka þer egh þera barna lut ok egh þerra husfru lut ok ængsins þæs lut, sum i bo a mæþ þöm, utan þerra lut en samins. Þy at engin ma annars lut foruærka, sua skal huar ensamin sina sak böta. 10

X. Um hua sum biltugha mæn haldær, ok þæn þe haua brutit uiþ skal firi þöm þiþia.

Nu huar, sum þöm haldær, þæt ær sua undistandande, at huar, sum þöm föþir mera æn et mal ælla hialpær þem

1. „alt det, som de äga ofvan på jorden“, d. ä. all deras löseghendom.

2. *Biltughær, biltoghær* med oböjlig biform *biltugha*, adj. Biltog, fredlös inom riket till dess förlikning skett med målsägaren och konungen på dennes förbön gifvit förbrytaren fred. Ordet återfinnes ej i isl.-no. och någon antaglig etymologisk utredning däraf är icke gifven.

2. Inf. *uara* är genom *ok* för-enad med *þe haua*. „Då två ord sammanbindas med *ok*, sättes det senare stundom i infinitivus, ehuru det förra står i en finit modus“ (Schlyters företal till hans upplaga af ÖGl. s. IV f.). Sådana fall förekomma äfven i DrB 17: 2, ÆB 12: 1, ES 3: 1, RB 4: 1, BB 9: 7 o. fl. st.

5. *þer* [*sum kunungx eþsöre bryta*],

5. *Husfrugha, husfrua, husfru, husþrea* (VGl.), *husfröa* (= isl. *husfreyja*) eg. husets härskarinna. Häraf har formen *hustru* utbildat sig, se Noreen i Nord. Tidskr. f. Filol. ny r. IV s. 35 ff. och i Arkiv I s. 295 ff.

8. Öfvers. som i boet äger del med dem

11. Prep. *um* styr ack., som vore *huarn* l. *huan*; man får väl här taga *huasum* ss. ett oböjligt sammansatt ord (förekommer i Västmannalagen).

13. Pres. part. *undistandande* har här bet. af gerundivum: detta är så till förståendes, bör förstås så. I fht. motsvaras detta af ett s. k. gerundium, hvilket dock af nyare gramma-

til nakuat ilt at gæra, síþan þer uarþa biltugha, ælla ueta þem nakuara foruist, han böte fiuratighi markær ælla dyli mæþ þrætylftum eþe. Þa æn þæt bærs til kunungx ræfst, þa skal hæræzs næmd uita, huat sum þær ær sant um. Ok
 5 hua sum samuist hauær mæþ þöm ælla giuær þöm en mal uarþ, þa böte han þrea markær ælla dyli mæþ tolf manna eþe. Nu æn kirkiu sokn ælla fiarþungx hæræþe ælla alt hæræþe hauær samuist mæþ hanum, þa dyli ælla böte æfte þy, sum framleþis skils firi biltugha mæn. §. 1. Nu aghu
 10 þer biltugha uara, þær til þæn biþær firi þöm, sum þer brutu til, ælla hans arui, ælla annar þæn, sum husit ok hemit a, sum för uar skilt. Þaghar han biþær firi þöm, þa skal kunungur þöm friþ giua ælla þæn, sum kunungxs þylikht uald hauær, at han ma þöm friþ giua. Þa skulu þer lösa uiþ ku-
 15 nung mæþ fiuratighi markum, ok þæt ær hans ensak. §. 2. Nu skal um all epzsöre hæræzs næmd uita, huat þær ær sant um, þön hæræzs næmd, sum af þy hæræþe ær, sum gærþin uar gör i.

tici (t. ex. Braune: Althochd. Gram. § 315) benämnes genit. och dat. af infinitiven. Jfr *þæt ær sua undistanda* ES 11: 1.

1. *Ueta*, -*tte* (isl. *veita*, -*tta* 3 sv. konj.) vb. tr. Gifva, lämna. I st. f. *ueta* skulle man här vänta *uetær*, samordnad med *föþir*, *hialpær*. Antingen är *ueta* inf., i hvilket fall Schlyters ofvan (s. 39a) nämnda anmärkning bör omfatta äfven konj. *ælla*, eller ock är *ueta* 3 p. pl. pres. sing. ind. och står anakolutiskt, ett konstruktionssätt, som i ÖGl. är ganska vanligt.

2. *Foruist* (isl. =) f. Beskydd, hjälp, däraf *foruista(r) man* o: eg. beskyddare, sedan anförare för en brölloppsskara, som för

bruden till hennes nya hem, jfr GB 8: 2 och 9: 1.

3. Konungens domstol, där hans domsrätt utöfvades på ting, som hölls i konungens eller någon af honom därtill förordnad persons närvaro. Utförligare härom i not till RB öfverskrift.

5, 6. *Mal uarþær* m. Ett mål mat. Ordet bör betraktas som sammansatt, i följd hvaraf räkneordet *en* i ans. till genus bestämmes af *uarþ*.

11. D. ä. det hus, där den biltog dömdo gjorde hemgång.

14. D. ä. lösa sig från fredlösheten medels erläggande af 40 marker åt konungen.

15. *Ensak* f. Ensak, böter som tillfalla en ensam person t. ex. målsägaren l. konungen.

XI. Um huru hæræzhöfþingi skal biltugha mæn uptælia; þær ma egh eþa amote ganga.

Nu skal hæræzs höfþingi þöm a þingi biltugha leggia ok alla þöm up tælia. Sæghær hæræzs höfþingi egh uita þöm up tælia, þa skal annan dagh undi taka ok þæt san- 5 nasta leta, ok siþan skal han a þöm dagh, sum til ær takin, firi næmd a þingi þöm up tælia, ok þe, sum han þa up tæl, þe skulu biltugha uara ok egh dylia. Nu ma han egh eþ þær firi ganga, egh tolf manna eþ, egh þrætylftan eþ ok egh tuætylftan eþ; huar, sum þær gangær eþ firi, han 10 böte firi ulagh.

XII. Vm at þæn ma egh witna, sum skapan fik, för æn næmdin hauær fælt ælla wart.

Nu ma egh þæn skapan fik uitna, sökia ælla stæmna up a þæn, sum skapan giorþe, för næmdin hauær antuiggia 15 fælt ælla uart, utan han skal fara til þingxs ok yppinbara þær malit, ok siþan skal malit standa kuart til kunungxs ræfst. Gangær han nakuarum uitnum a för, þa æru þön ulagh. Nu æn næmdin fælle han, þa ma hin egh för han sökia, þy at han ær biltugha. Nu æn næmdin uær firi eþ- 20 sörit, þa ma han siþan sökia, huat þæt ær hældær drap, sar ælla bloþuiti ælla skena. Sua ma þæn, sum gærþina giorþe, siþan næmdin hauær han uart firi eþzsörit, mæþ eþe dylia æfti lanzs laghum.

XIII. Vm at all þön mal, sum eþzsöre æru, skulu slitas 25 a kunungxs ræfst.

Nu þæssin mal all, sum nu æru eþzsöre, þön skulu slitas a kunungxs ræfst.

3. þöm [sum kunungx eþzsöre brutit haua]

5. Undi taka vb. tr. Bestämma, utsätta, jfr eng. *undertake*: företa sig, ombesörja.

8. han [sum hæræzs höfþingi up tæl]

27. sum nu æru eþzsöre d. ä. som enligt hvad nu stadgats äro edsöresmål.

XIII. Vm at en man ma eþzsöre bryta ok hemsokn gæra.

Nu ma en man hemsokn gæra ok eþzsöre bryta, æn för, þa matte egh en man hemsokn gæra, för æn eþzsörit gafs.

5 XV. Um at egh ma kona ezsöre bryta ælla ughurmaghi ok egh þræll.

Nu ma egh kona eþzsöre bryta, þy at hon ma egh biltugha uara. §. 1. Nu ma egh ughurmaghi eþzsöre bryta; kæris þæt til hans, þa skal næmdin han suæria egh ughur-
10 magha uara. §. 2. Nu ma egh þræll eþzsöre bryta, þy at han ma egh biltugha uara. Þy at uare þæt sua, at han matte biltugha fara, þa bruti han giarna eþzsörit, þær til at han matte biltugha uara.

15 XVI. Vm æn þræll kan eþzsöre bryta, ok huru bonde skal firi han böta.

Nu æn han kan bryta eþzsörit, þa skal þæn, sum þrælin a, böta atta örtughur ok þrættan markær. Þa æn bondin

2—4. *för æn eþzsörit gafs* d. å. förr än dessa fredslagar och de där stadgade straffbestämmelserna funnos. Andemeningen af denna egendomligt affattade flock är väl denna: om en man nu gör hemgång, ådrager han sig straff ej endast för detta brott, utan äfven för att han brutit konungens edsöre, men förut kunde icke hans öfverfall af en annan i dennes hus kallas hemgång, enär husfrid först genom edsöreslagarna vardt enhvar tillförsäkrad.

5. *Ughurmaghi, oghormaghi, ovormagi, oformaghi* m. Öfvermage, den som ej har fyllt 15

år; i vidsträktare bem. innefattar denna benämning äfven kvinna af hvad ålder som helst. Bättre än Schlyters förklaring af detta ord (af *over* en nekande partikel och vb. *magha* kunna, förmå) är Bugges (i Tidskr. f. Nord. Filol., ny række, III s. 268), enl. hvilken den här ofvan sist anförda formen *oformaghi* (Gotl. L.) är den egentliga och har uppstått af *o-for-maghi* oförmående person. Här af är *öfvermage* folketymologisk ombildning. Också andra exempel på växlin: gen *f* → *v* och *f* (*v*) → *g*, *gh* inne i orden finnas, se Rydqvist: Sv. Spr. L. IV ss. 248 o. 249.

will egh böta firi han innan fiurum lagha þingum ok fiurum lagha fæmtum, þa skal þrælin up hængia uif garþzs lif þæs, sum han a.

XVII. Um æn kona myrþi man sin ælla man kunu sina ælla þön wænas þa sak. 5

Nu kan sua uarþa, at kona myrþi man sin ælla bonde kunu sina; þa skal han stæghla, æn han gær þat, ok hana stenka, æn hon gær þæt. Nu uænis þön sak til þerra; þa uar þæt sua först i laghum, at þön skuldu uæria sik mæþ iarne ok Guþzs domi, ok siþan Birghir iarl han gaf af iarn 10 byrþina, þa ær þæt sua, at uilia þe, sum æfte kæra, biþa kunungxs ræfst, þa skal lata þæn fanga, sum kæris til, ok baþe leta at uitnum, æn san uitne hittas þær til, ok sua mæþ kuskan, æn will egh sialuær uifær ganga. Hittir man þær fulla sannind til ælla uitni, ælla gangær sialuær uifær, þa skal 15 han stæghla ok hana stenka lata. Nu æn þæn, sum æfte kære, will egh biþa kunungx ræfst, utan stæmni ok söki æfte, þa skal þæn dylia mæþ þrætylftum eþe, sum sakin gafs; bristær at eþe, böte fiuratighi markær ok egh lif hans.

7. *Stæghla, -de, -der* (isl. *stegla* l. *staglfesta*) af *stæghl* l. *stægil*, isl. *stagl*: stegel, hjul, vb. tr. Rådbråka och stegla d. v. s. med ett hjul sönderslå brottslingens lemmar och sedan infläta kroppen i hjulet, som sättes på spetsen af en upprest påle. Sedan rådbråkningsstraffet afskaffats, inskränktes ordets bemärkelse till den återstående oväsentliga delen af det forna straffet.

10. *Iarn, iærn* n. Järn; här menas det glödande järn, som

brukades vid järnbörd, en s. k. *Guþzs dombær*, hvarom se Hjärne: Den fsv. nämnden ss. 9 och 54 samt K. v. Amira i Pauls Grundriss II, 2 s. 197 ff.

10, 11. Öfvers. sedan Birger jarl afskaffade järnbörden

13, 14. *ok sua [leta] mæþ kuskan*. *Kuskan* f. o: nödgande (med öfvertalning eller hotelser) af vb. *kuska*, som ofta nytjas i sammanställningen *kuska ælla lokka*: med skarpa l. milda ord söka förmå ngn till bekänneise.

XVIII. Vm æn bonde kan raþa kunu sinne sua, at hon kan fa döþ af, ok huru siþan ærwis.

Nu fa han raþa hæenne of harþlika, sua at hon fa döþ af gen hans uilia; þa skal han sökia, sum framleþes skils 5 firi drap, ok egh stæghla. Þa hauær han foruærkat allu þy han atte up taka af hæenna gozs, þy sum lösöra æru. Ok allan hæenna rættan þriþiungh, sum hon giptis til, þa takin hæenna arua af hans gozs ok bötrina firi hana; ok þæt gange aldrigh hanum till arfs, bondanum, ok ængum af hans 10 ætta lægh, utan þön hauin baþin barn saman. Haua þön baþin barn saman, þa skulu barnin hana ærua, ok þæn skal barnin rögha, sum næste möþrinis frændin ær, æn egh æru barnin til skials kumin, ok göma þæt barnumin undi 15 barn til, þa skal undi möþringa ganga þæt, sum hon atte, þy at ængin a þæn annan ærua, sum dræpær. Nu kan

1. Framför en infinitiv utmärker *kunna* ofta en hypotes, så här: om en bonde agar sin hustru.

3. *Fa* framför ett annat verb i infinitivus betecknar, att ngt sker händelsevis.

4. Öfvers. lagsöka honom.

5, 6. Orden *allu þy*, som i hufvudhandskriften ersättas af *alt þæt*, äro här af Schlyter insatta i enlighet med en af de andra hdss., ty verbet *foruærka* konstrueras å andra ställen med dativus, jfr KB 27: pr., Eps. 8, 20 m. fl. — Leffler bibehåller här akkusativen.

10. *Ætta læggær* m. Mans l. hustrus, faders l. moders släktingar, hvar släkt för sig. I nysv. är ättelägg d. s. s. ättling.

12. *Rögha* vb. tr. 1) Sköta, vårda. 2) Ansa; det nysv. *rykta* brukas blott om hästar.

12, 13. Orden *sum næste*

— — *til skials kumin* äro af Schlyter ur en annan handskrift insatta i st. f. *þæn næste möþrinis frændin ær, æn egh ær barnit til skials kumit*, hvarigenom den omotiverade växlingen mellan pluralis och singularis undviktes. Dock äro denna och dylika inkonsekvenser i lagens språk så vanliga, att ändringen förefaller onödig. I Lefflers upplaga är den därför icke införd.

13. *Skial, skiael, skael, skil*, n. merendels plur. (jfr vb. *skilia*): skillnad, gränsskillnad, i nysv. ännu *vägskül*. 2) Urskillning, förstånd, däraf nysv. *oskäligr* (om djur). 3) Skäl, orsak. 4) Skäl, bevis. Öfvers. om icke barnen äro till moget förstånd komna 15, 16. Öfvers. då skall det, som hon ägde, tillfalla släktingarna på mödernet. *Möþringar* m. plur.) *fæþrinis frændær*.

barnit þæt döia ok hauær egh rættan skaparua æfti sik; þæt ærui aldrið þæn ætta læggin, sum dræpær, þæn ætta læggrin, sum næstær ær ok skapan fik, þe æruin barnit.

XIX. Um æn kona dræpær man sin, þa takær hon ængte af hans gozs ok egh hindradaxs gæf. 5

Sua ok, æn hon dræpær han, þa takær hon ængte af hans gozs ok egh hindradaxs gæf ok ængin þæn ræt, sum hon uar gift til ælla giuin, utan þön hauin baþin barn saman. Haua þön baþin barn saman, þa skal barnit han ærua, ok þæn skal barnit rögha, þæn næste fæþrinis 10 frændin ær, æn egh ær barnit til skils kumit, ok göma þæt barninu undi sinni uærn, þær til at þæt til skials kombær. Ær egh bæggia þerra barn til, þa æruin fæþrinis frændær ok takin allan sin ræt ok bötær firi bondan.

XX. Vm æn annat þerra dræpær annat mæþ waþa, ok 15 huru þær bötis ælla ærwis.

Nu dræpær annat þerra annat mæþ uaða, þa böte, sum i uaða botum skils, ok haui allu þy foruærkat, sum hæer ær nu firi skilt, sum huart þerra atte mæþ andru at taka.

1. *Skaparui* m. Rätt arfvinge, bröstarfvinge, egentl. den som är skapad l. född till arfvinge.

2, 3. Öfvers. o. förklar. det ärfve aldrig dråparens släkt (eg. den släkt, som dräper), [utan] den släkten, som är [barnet] närmast och led skadan (näml. då dråpet föröfvades), de [släktingarna] må ärfva barnet.

7. *Hindradaghær* l. *hinderdagher* (jfr isl. *hindri* senare och vårt vb *hindra* eg. hålla tillbaka) m. Den dag, som följer näst efter *gipta kvældær*, hvarmed

förstås aftonen, då äktenskap fullbordas genom den af gifto- mannen förrättade ceremoni, som benämndes *gipt* l. *gift*. Här af *hindradaxs gæf* f. morgongåfva, så kallad däraf, att den gafs om morgonen på hindradagen åt hustrun af mannen.

8. *gift ælla giuin*, allitererande synonym.

17, 18. Öfvers. såsom i lag stadgas om böter för vådadråp

18, 19. Öfvers. och hafve, i enlighet med hvad nu här är därom stadgadt, förvärkat alt det, som hvardera ägde att [i

XXI. Um æn man myrþi barn sit ælla kona, siþan þæt ær kristit.

Nu myrþi man ælla kona barn sit, siþan þæt ær kristit, þa skal han stæghla ok hana stenka lata, æn þæt uarþær
5 yppinbart. Kæra þön firi kunungx ræfst, þa skal þylik at-
letan uara þær æfte, sum iui þæt förra morþit uar skilt;
ok þæt þerra, sum myrþir, þa skal þæt mista þæs arf ok
þæs ætta læggær, þy at ængin ma annan sik til arfs
dræpa.

10 XXII. Vm æn barne kan ofharþlika raþit warþa, ok
huru þær bötis firi.

Nu kan ofharþlika raþit uarþa, sua at þæt dör af, þa
skal þær firi bötas, sum skils firi i botum, ok egh lif sit
firi gialda. Ok þo a aldrigh þæn ærwa, sum dræpær, huat
15 hældær han dræpær mæþ uarþa ælla uilia.

XXIII. Um æn moþir ligær barn sit hæl ælla barnit
hawær stupfaþur.

Utan moþir kunni liggia hæl barn sit, þa ær egh hon
uærþ arf sit mista. Nu kunnu fæþrnis frændær kæra til
20 hæenna, hui hun la hæl barn sit mæþ sinum uilia, þa uærin
hana hæenna frændær mæþ þrætylftum eþe, at hun la al-

föld af giftet] bekomma med den
andra. — Neutrum nytjas alltid,
då personer af olika kön åsyftas.

7—9. Öfvers. och den af
makarna, som mördar, äfvensom
dess släkt skall mista sitt arf
[efter barnet], ty ingen må dräpa
en annan i afsikt att få arf efter
honom. Här är värslämning
(Lind: Om Rim etc. s. 86):

ængin ma annan
sik til arfs dræpa.

12. nu kan [barne] ofharþ-
lika raþit uarþa

13. i [uarþa] botum, jfr s. 45
r. 18.

18. Utan konj. 1) Om ej.
2) Utom, undantagande (då där-
efter följer ett nomen l. pron.
i nominativus l. en ny sats, så
att utan ej kan vara preposition,
hvarpå ack. hade måst följa),
således öfvers. Undantagande
(näml. från hvad i slutet af förra
flocken stadgades) om det skulle
hända, att en moder ligger ihjäl
sitt barn, då

drigh þæt hæl mæþ sinum uilia. Ok hauær hun sua fatöka frændær, at þe orka egh þrætylftan eþ ganga, þa læggin þæt til hæreæzs næmdinna, huat hun uill hældær, uæria ælla fælla. §. 1. Kan sua uarþa, at hun giptis, þa gömi sik, at hon læggi egh sit barn i siang mæþ stiupfæþrinum. Dör 5 þæt i sianginne mæþ stiupfæþrinum, þa a hun at mista aruit. Nu kunnu þer þrætta fæþrinis frændrini, at þæt la döt i bæggia þerra siang, ok þön sighia ne gen, þa ligge þæt til hærazs næmdinna. Fællir næmdin þöm, þa bötin fiuratighi markær ok ut aruit. 10

XXIII. Um æn þæt, sum myrt ær, hauær samsyþini.

Dræpær mæþ uarþa, þa böte, sum i uarþotum skils, ok havi þo foruærkat allu aruinu þy, sum han ællæ ærua matte, utan þæt myrt æ havi samsyþini. Hauær þæt samsyþkini, þa ær þæt þæs arui; ok þæs arf skal þæn, sum 15 næstær ær a þæs alf, göma, egh þæs, sum drap ælla myrþi,

1. *Fatökær, fateker, fatugher, fatigher* (isl. *fátókr*) adj. Fattig; ordet, hvilket redan tidigt be- traktades såsom afledt, hvilket vi finna af afledningsändelserna *-ugher, -igher*, är ursprungl. sam- mansatt och har uppstått af adj. *far* plur. *fair*, nysv. *fä*, och vb. *taka*, således egentl. „som har litet att taga till“.

2. Det medförde ej ringa kostnad att åt 36 man betala deras tingsresa.

4. Öfvers. att hon träder i [nytt] gifte

7, 8. Öfvers. Om barnets fränder å fädernet väcka tvist [och påstå] att barnet låg dödt i bäggederas säng och de (näml. modern och styffadern) förneka det, då . . .

11. *Samsyþini* är otvifvel- aktigt skriffel för *samsyþkini*

eller enligt en annan hds. *sam- syðskine*; i *samsyþkini* represen- terar *þ* ett *z*, likasom omvänt *z* kan beteckna *þ*, se GB 7: pr. anmärkningen vid ordet *uighz*. *Samsyskini* ntr. betyder helsyskon i öfverensstämmelse med *sam- broþir* och *samsystir* helbroder och helsyster (som ha samma föräldrar).

12. *Dræpær* [*man ælla kona barn sit*] *mæþ uarþa*,

14. *utan þæt* [*barn, sum*] *myrt æ[r]*, *havi*

15, 16. En annan hds. är här fullständigare och gör det lättare att fatta dessa raders mening, som är: Det mördade barnets arf skall närmaste släk- tingen på dens [af föräldrarna] sida, [som icke dräpte eller mörd- dade], gömma, [men] icke [när- maste släktingen] på dens sida,

ok undi sini usern göma, æn egh ær syþkini til uitzs kumit, þær til þæt til uitzs kombær, æn egh ær þerra faþir ælla moþir liuandis, sum ække drap ælla myrþi.

XXV. Vm æn maþær myrþis ælla kona, bærs i fialstær
5 ok legs a lön.

Nu myrþir maþær man, ælla kona man, ælla man kunu, ælla kona kunu, biær i fiælstær ok læggær a lön, þa skal han stæghla ok hana stenka lata, æn þön uarþa takin uipær ælla yppinbar uitni hittas til. Uilia þön kæra firi ku-
10 nungxs ræfst, þa skal han ælla hana lata fanga ok leta þær at mæþ sannum uitnum ok kуска ælla lokka. Þa æn þön uilia sialf uipær ganga ælla æru yppinbar uitni til, þa skal han stæghla ok hana stenka lata. Nu uill egh hin, sum æfte kære, kunungx ræfst biþa, þa gangi hin, sum til
15 kæris, þrætylftan eþ for sik. Gitær han egh eþ gangit, böte fiuratighi markær ok egh lif sit.

XXVI. Um æn maþær warþær i horsiang dræpin, ok huru sum han skal witna.

Nu uarþær man i horsiang dræpin, bær til uitne bul-
20 stær ok blea, þa skal han fiætra mæþ kununne ok til þingx föra. A han skulu uitne ganga: þæt tue mæn uita, at han uar dræpin i horsiang, ok sua andre tue, at þæt uar skærskutat rætlika a sama dagh ok sama döghni, þriþiu tue

som dräpte eller mördade. Se s. 40 nott. 12 o. 13 i Schlyters edition. *Alf* (tyckes nytjas blott i oblik kasus, se exx. i Schlyters Ordbok) f. hälft, sida. Om detta ord se Löffler i Ant. Tidskr. för Sverige V s. 281 och om utstötningen af *h* Rydqvist: Sv. Spr. L. IV s. 400.

1. *til uitzs* d. s. s. *til skials* i fl. 18.

4, 5. Öfvers. Om det fall att man l. kvinna mördas, bäres

till gömställe och lägges å lön. *Fialstær* l. *fiælstær* n. af *fiala* l. *fiæla*, *-aþe* (isl. *fela*, *fal* st. vb.) o: gömma.

18. Öfvers. och huru man skall öfverbevisa honom.

21. Öfvers. Mot honom skola vittnen framtræda: det [skola] två män edligen intyga, att . . .

22, 23. *Skærskuta*, *skirskuta* (isl. *skirskota*) vb. tr. Framställa för närvarande l. tillkallade vittnen.

þæt uita, at han ær sua sotær, sum lagh sighia. Þa ma han utan kirkiu garþ læggia ok ogildan döma. Nu uarþær han egh uitnaþær, för æn han ær döþær, þa skal arui hans gozs taka. Uitnas han, för æn han döþær ær, þa skiptas hans lösöra, aruani taka iorþ hans. Þa ma bondin, huat han uill hældær, hana agha ælla burt lata. Allu hauær hon forværvat þy hon a ouan a iorþinne, omynd ok allum lösörum for utan iorþ.

XXVII. Vm æn maþær gær hemsokn a akær ælla eng andrum. 10

Nu gangær man at andrum a akær hans um uar ælla a akær ok æng um höst ok dræpær, þa ær han tuægildær ok all hans hion ok alt þæt ogilt hin fa, sum til hans gangær. §. 1. Hua sum hæmnis a þön mal, sum ugild dömas, han brytær kunungx eþzsöre, æn han gör bloþuiti. 15

XXVIII. Um æn maþær warþær olaghlika halshuggin, hængdær ælla stæghældær.

Nu uarþær man a sina saklösu olaghlika halshuggin, hængdær ælla stæghældær, þa þæn, sum þæt giorþe, han böte

1. *sotær*: åtalad inför rätta (pret. part. af *sökia*).

7. *Omynd* f. Hemföljd, gáfva, som gifves åt bruden af hennes giftoman; kallas i andra lagar *hemfylgþ*, *haimfylgi* l. *fylgi*, i Stadsl. *mæþgift*. Äldre form af ordet är *ormynd*, och det är sammansatt af prep. *or* l. *ur* och ett af *munder* i dess ursprungliga betydelse af gáfva bildadt femin. *mynd*; *ormynd* är således bildadt på samma sätt som *urgæf* (se *ÆB* 9). Se Kock: Gamla svenska ord s. 120 f. Angående omyndens beståndsdelar stadgas i GB 1—3.

8. *For utan* prep. förutom, utom, måste här öfversättas med

„men icke“, emedan jord icke är lösegendom och „företom“ således skulle i nysv. få betydelsen af „dessutom“, jfr Schlyters Ordb. *for utan* 4.

12, 13. Öfvers. då bötes dubbelt för honom och alla hans hjon. — Såsom sysselsatta med sitt nödvändiga utarbete, voro de ej stridsfärdiga.

14, 15. Öfvers. Hvilken som hämnas ett dråp, ehuru det blifvit dömdt, att den dräpne legat ogild, (Ordb. art. *ogildær*).

18. *Saklösa* f. Oskuld; *a sina saklösu* o: i sin oskuld d. ä. då han är oskyldig, ej har gjort sig skyldig till (sådant) straff.

sua, sum skils i drapa botum, ok þe, sum han uitnaþu, fastin ok bötin siax markær, siþan firi bandin fiuratighi markær, ok stokkapis han sua, at fötær rutnaþu af hanum, þa böte andra fiuratighi markær; stukkapis han maklika, þa böte
5 þrea markær ok þæn, sum han dömde, böte fiuratighi markær.

XXIX. Vm æn manni kænnis drap ok synis a likinu, þa þæt ær nyhit ælla innan manap.

Nu kænnis manne drap; synis þæt a likinu, antuiggia
10 þa þæt ær nyhit, manzs handauærk, ælla ok þa þæt takx up innan manap, þa aghu aruani at sökia han sua, sum i drapamalum skils. Ok orkar han gen at suæria mæþ þrætylftum eþe, þa uiti hææræþzs næmd, huat sum þær ær sant um. Synis þæt egh a likinu innan manap, þa þæt ær ny
15 hit, þa dyli hin, sum sakin gafs, mæþ þrætylftum eþe. Bri-stær hanum eþær, þa böte fiuratighi markær, egh bo hans skiptis ok lif hans þær firi gangi.

XXX. Um æn þæn man hittis, sum leþir hæer a land sit utlændzskan.

20 Nu hittis þæn man, sum leþir a land sit hæer utlændzskan, bær skiold iuir þang ok þanbriko, hæeria land sialfs

1. Öfvers. de, som vittnade mot honom,

2. *firi bandin* näml. de band, med hvilka han fängslades.

14. Uppenbarligen är här en ellips; öfvers. synes det icke (näml. *manzs handauærk*) å liket, [då det uppgräfves] inom en månad [efter dråpet eller] då det är nyfunnet

16, 17. Öfvers. [men] icke må hans bo skiftas och hans lif därför mistas (eg. gå).

21. *Þanbrika*, *þangbrækka*, *tångbrickia* f. anser Schlyter [Ordb. s. 743] betyda skog, åbero-

pande Resenii Edda (Kph. 1665), där under *viðar heiti* (d. ä. poetiska benämningar på skog) ordet *þang brecku* anföres, äfvensom Egilssons *Lex. poeticum*, där *þang hliðar* öfversättes med „alga lateris montani i. e. silva“. Men Kock: *Fsv. lagord* s. 19 ff. visar sannolikheten af att med „tångbrink“, „tångbacke“ menas strand; vi hafva således här en alliteration, i hvilken de båda allitererande orden hafva ungefär samma betydelse, likasom t. ex. basta och binda, bo och bygga, röfvare och rånsmän.

sins ok brænnir, bindær folk ok bort före, lepis mæþ uitnum, þa hauær han firiwærkat eghn sinne ok liui sinu ok sua allu þy, sum han a innan lanþzs ok laghsaghu. Af hans gozs taki en þriþiung þæn, sum skapan fik, annan kunungur, þriþia alli mæn. Nu þær þylikt mal uitis manne, 5 þa skulu han uitna siax boande mæn ok suæria han þær sannan at uara.

XXXI. Vm æn maþær stial eld i hus annars, ælla manne uitis þön sak, ælla raþær annan þær til.

Nu stial maþær eld i hus annars ok will han inne 10 brænna; þæn sum sua gær, han heti kasna warghær. Warþær alt takit saman, hand ok brandær, þa ma hanum ogildum i eld skiuta, ok hauær han foruærkat eghn sinne ok allu þy, sum han a innan lanzs ok laghsaghu. Taki þriþiung af þæn, sum firi uarþ þerre brænnu, annan kunungur, þriþia 15 alli mæn. Nu þær sum þylikt mal uitis manne, þa skulu ok siax boande mæn han uitna ok suæria han þær sannan at uara. §. 1. Nu uitis manne, at han hauær annan raþit til slikra gærning ælla þylikra, þa skal han uæria sik mæþ þrætylftum eþe; gitær egh eþ gangit, böti fiuratighi mar- 20

2. *Eghn* f. 1) Eganderätt. 2) Fast egendom (på landet) i motsats till *lösörar*.

3. *Laghsagha* f. 1) Lagarnas uppläsande för folket af lagmannen. 2) Det under lagmannens domsrätt lydande området. Detta var hela landskapet, hvarför också det allitererande talesättet *land ok laghsagha* ofta nytjas. Jfr Amira: Altschw. Obl. s. 5 ff.

8. *stial* o: smyger, hemligen anlägger (af *stiala*, *stiæla*).

11. *Kasnavarghær* m. Mordbrännare. Då det enkla ordet *varghær* betyder, utom varg, våldsvärkare, förstörare, är Schly-

ter (se art. *kasnavarghær* i Ordb.) böjd för att tro *kasa*, gen. pl. *kasna* hafva betydtt hus, jfr lat. *casa*. Eller ock, då ordet i isl. motsvaras af *brennuvargr*, kunde man jämföra sv. lds. *kasa* bränna, *kasug* het, *käsne* ljusbrand (Rietz).

12. *Alt saman* o: båda, båda delarna, d. v. s. gripes han på bar gärning med brand i handen.

15. Öfvers. den, som var utsatt för denna brandanläggning,

19. Pleonasm: till slik eller dylik gärning; *gærning* är här, såsom af attributen tydligt framgår, gen. sing. = *gærningar*, jfr *iorþ* = *iorþar* KrB 3: 1.

kær ok egh lif sit. §. 2. Nu ær han egh takin at, utan uænis þerre sak, þa ær þæt eþær þrætylftær. Bristær at eþe, böte fiuratighi markær ok egh lif sit ok egh eghn sina.

XXXII. Um æn maþær stial korn af akre ute ok brytær Guzs las.
5 tær Guzs las.

Nu stial man korn af akre ute ok brytær Guzs las, bindær sær byrþe ok bær i læþiu ælla i skogh ok þri-skær; han hetir aghnabakær. Warþær han takin uiþær ok wnnin laghlika, þa hauær han foruærkat liui sinu ok eghn 10 sinne ok allu þy, sum han a. Gange alt til skiptis: taki þriþiung þæn sik sökir, annan kunungær, þriþia hæræþe. Þa skal til þingx fara, þær skulu uitni a han ganga: þæt skulu tue suæria, at han ær at þy sandær þiuuær, þæt skulu andre tue uita ok suæria, at þa han uar stulin, þa uar laghlika 15 skærskutat, ok sua þriþiu tue, at hanum ær fuldær þiufnæþær a bak bundin. Nu taks egh agnabakær mæþ, þa ær þæt eþær þrætylftær. Bristær at eþe, böte fiæþærtiught ok atær þæt, sum han tok.

1, 2. Öfvers. Gripes han icke på bar gärning, utan endast misstänkes för denna sak, . . .

7. *Þriska, þrýskia* vb. tr. tröska har i fsv. liksom i nysv. riksspr. svag böjning, men i flere landsmål fortlever stark flexion, jfr got. *þriskan, þrask, þruskans*.

11. *sik sökir* se sid. 5a.

14, 15. Öfvers. intyga och svärja, att, då målsägaren blef bestulen, saken lagligen framställdes för vittnen.

15, 16. *Binda þiufnæþ* (l. *þiuft*) a bak manni ɔ: binda tjufvens händer jämte tjufgodset på hans rygg.

16. *Taka mæþ, taka at, taka*

uiþær ɔ: gripa l. öfverraska på bar gärning.

17. *Fiæþærtiughær* adj. 1) Som består af fyratio. 2) För hvilken bötas 40 marker. 3) *-ght* neutr. abs. 40 markers böter. *Fiæþær*, en äldre stam till räkneordet *fýra*, motsvarar got. *fidvor*, lat. *quatuor*, och igenfinnes äfven i ortnamnet *Fiæþrundaland*, d. ä. de fyra häradens land. Subst. *tiughær* betyder tiotal; af dess ack. pl. har antagligen *tjuqu* uppstått genom utelämnning af *twá*. (Widmark: Valda stycken ur Sveriges gamla lagar s. 13 not. 2).

XXXIII. Um æn kona warþær i hemsokn dræpin, ok huru höght, sum hon ma gildas.

Nu warþær kona dræpin i hemsokn, þa ær þæt sua gilt, sum för uar skilt i hemsokn, ok hon uarþær gild at attatighi markum. Nu aghu þe uitzs orþ, sum æfte mæla 5 þerre kunu, uita, at hon uar mæþ barne dighær; þa ær hon gild at hundraþa markum. Wilia þer uita, at hon uar mæþ tuem, þa ær hon gild at siaxtantighi markum. §. 1. Nu uarþær man a skipum dræpin innan borþzs ok bita; han ær gildær at attatighi markum. 10

XXXIII. Um æn maþær warþær dræpin utan warþ ok waku ælla warþær sænktær niþær.

Nu warþær han dræpin utan warþ ok uaku, þa ær han gildær at hundraþ markum. Nu ær han sænktær niþær, þa ær han gildær at siaxtantighi markum. 15

2. Öfvers. huru höga böter, som må bestämmas för hennes dråp. *Gilda* (af *gildær* gill, giltig) vb. tr. 1) Gilla, godkänna. 2) Iståndsätta, vidmakthålla. 3) Göra en sak gill, så att böter komma att därför erläggas.

3, 4. Öfvers. då bötes för dråpet så, som förr stadgades angående hemgång, och för henne skall bötas . . .

5. Textkodex har här formen *uitzs orþ*, som Schlyter utbyter mot varianten *uitzs orþ*. Men se ofvan s. 18a.

5, 6. Öfvers. de, som anställa dråpsåtal efter den kvinnan

7, 8. *at hon uar [digær] mæþ tuem [barnum]*

9. Allitererande tils. *innan borþzs ok bita*: ombord å skepp; *biti* (isl. =) m. bjälke förekommer, liksom det isländska ordet,

om tvärbjälkarna i ett fartyg. Schlyter upplyser i Ordb., att uttrycket *bitar* i den betydelsen fortlevver ännu på Gotland. Äfvenså i Nyland (*bita* pl. *bitar*, med kort *i*- och kort *t*-ljud).

11, 12. *Uarþær* m. Vård, vakt, vakthållning. *Uaka* f. Vakande, bevakning, vakt (om natten). Uttrycket *utan uarþ ok uaku* betyder därför: i öppna sjön, utanför de yttersta öar, på hvilka vakt hålles; på samma sätt *innan uarþ ok uaku* c: inomskärs.

14, 15. Öfvers. då bötes för honom 160 marker. Med nedsänkningen af liket kunde mördaren eller dråparen endast hafva för afsikt att hemlighålla dråpet och utplåna alla spår af brottet för att sålunda undgå böterna, därför var gärningen så mycket straffbarare.

Hær byrias drapa balkær, i hanum tælias flokka en ok tiughu.

I. Vm æn skialnaþær kombær manna mællum ok dræpær huar þerra annan.

5 Nu kombær skialnaþær manna mællum ok dræpær huar þerra annan; þær liggær maþær gen manne, ok bötin bæggia þerra arua kunungxs ræt, atta örtughær ok þrættan markær, ok samuleþ hæraþe huar þerra.

10 II. Um æn maþær dræpær annan ok huru drapara skal hæfta, ælla þær bötis oranbot.

Nu dræpær maþær man; koma til arua manzsins ok fa draparan ok hugga þær niþær a fötær þæs döþa, þa liggær þær maþær gen manne, ok þæs þerra arwa, sum förra drap, han böte baþe kununge ok hæraþe, sum för uar skilt, ok þön

6, 7. Öfvers. och bäggederas arfvingar betale de böter, som konungen har rätt att erhålla,

10. *Hæfta, hæpta*, i M. E:s Landsl. och Kristoffers L. *hækta*, isl. *hepta* vb. tr. Häkta; på samma sätt subst. *hæfta, hæpta* och *hækta* f. samt det neutrala *hæfti, hæpti* i ÖGl. m. fl., *hækte* i Upl. L. och de båda landslagarna. Härmed att jämföra sammansättningssuffixet got. *-hafts*, högty. *-haft* o. *-haftig*, lågty. *-achtig*, hvaraf fsv. *-aktogher*, nysv. *-aktig*. Om växlingen *f, p, k* se Rydqvist: Sv. Spr. L. IV s. 23 f. och 249 f.

10. *Oranbot* f. Böter, som af dråparens släktingar erlades till den dräptes för att göra slut på krigstillståndet dem emellan; af *oran* f. fäjd, blodshämd, jfr *ora* vb. tr. söka tillfälle eller

äga rätt till blodshämd. Termen *oranbot* begagnas blott i ÖGl. och motsvaras i andra lagar af uttrycket *ættarbot*. I Upl. L. fins *oruna bot*, som Schlyter, ehuru orden hafva olika betydelse, anser vara d. s. s. *oranbot*, men jfr härom Amira: Altschw. Obl. s. 397.

13, 14. Antingen står *arua*, ehuru ursprungligen oblik kasus, här såsom nominativ (jfr *landboan* i st. f. *landboen* Eps. 1: 8), hvilket Schlyter tyckes taga för gifvet, då han i Gloss. till ÖGl. art. *þæn* anför detta ställe med ändring af *arua* till *arve*, eller är *arua(r)* . . . *han* en i lagen ej sällsynt anakolutisk konstruktion, öfvers. och arfvingarna till den af dem, som först dräpte, de böte o. s. v. Jfr äfven å de följande raderna *þæs arua, sum siþan drap, þer* . . .

sami ættin oranbot, sum för drap, ok þæs arua, sum siþan drap, þer skulu huatske böta kununge ælla hæræþe ok egh oranbot, æn þer sannan drapu. §. 1. Nu fa þe draparan ok dræpa egh ginsta, þa aghu þer han til þingxs föra. Egh aghu þer han um arma binda ok egh stukka, 5 utan han morþare se. Mæþ lagha hæftum skulu þer han göma. Þæt æru lagha hæfte: fiætra ok ærma bande binda ok hus iuir hanum lykkia ok iuir huse uarþ halda. Nu kunnu mæn koma, þe sum hans frændær æru, ok uilia draparan mæþ ualde af þem taka; ræna þe han, þa bryta þer 10 kunungxs eþzsöre, ælla ræna þer han a þingi ælla a þingxs uægh, þa bryta þe ok eþzsörit; þa æn þer ræna þem ok huatske a þinge ælla i heme, þa haua þer brutit gislinga brut. Þa þæn, sum þær ær forman at, han ær sakær at fiuratihi markum, ok huar þæn, sum þær uar i fluk ok faru- 15 nöte mæþ, þa böte þrea markær. Nu flytia þer han til

3. Öfvers. om de dräpte värkliga [gärningsmannen].

4. *Ginsta, gensta, ginstan, genstan* (ack. f. eller m. af *gen* i superl.) adv. Genast, strax, egentl. genaste l. närmaste [vägen], jfr nyl. *jina väjin* genast.

6. Skillnaden mellan *morþare* och *drapare* är, att den förre dräper i hemlighet och söker gömma den dräpte eller, ss. i Eþs. 25 säges, *bær i fiælstær ok læggær a lön*.

7. *Ærma band* n. Band om armarna, hvilka bundos om handlederna framför bröstet, i motsats till *binda um armlæggia*: bakbinda öfverarmarna på ryggen. Bands en oskyldig, skulle man för det förra böta 3 marker, men för det senare 40 marker (Uaþ. 33: 1).

10. En hds. tillägger efter *ræna. þe han* orden *i there hemme*, hvilket ger bättre sam-

manhang, såsom synes af jämförelse med 13:de raden.

13, 14. *Gislinga brut* n. Brott emot *gislinga lagh*: den säkerhet, som lagen stadgade för dem, som emottagit gislan eller ock fångat och höllo vakt öfver en brottsling, att gislan eller fången ej fick med våld tagas från dem.

16. *Þa* kunde visserligen vara ack. pl. m. styrd af prep. *mæþ*, i hvilket fall komma skulle utsättas efter *þa*, icke efter *mæþ*, men denna prep. styr i fsv. vanligen dat. (i fn.-isl. också ack., då ett ofrivilligt ledsagande betecknas) och *þem* är i ÖG1. vanligare ack. än *þa*, hvarför detta tyckes böra fattas ss. adv. *þa*, ofta ett fyllnadsord utan särskild betydelse. Jfr dessutom r. 14, 15 å följ. sida, där samma uttryck nytjas, men i annan ordföljd, så att någon tanke på att *mæþ*

þingxs, þa skal han uitnas, sum fram aleþe skils, ok siþan
 ma han saklöst halshugga lata. §. 2. Nu ma egh taka
 draparan i sialfs sins heme ælla i annars manzs heme,
 utan þe takin han gensta uip drapit. Þæt ær sua undistan-
 5 dande, at æru þer nær stadde, þa mughu þer taka han ok
 egh ganga ut i annan garþ æftir hanum, utan han se friþ-
 lös. Þa, æn han ær friþlös, þa skulu þer, sum han uilia taka,
 uarþ iuir þem garþe halda, sum han ær innan. Egh mughu
 þer han þaghar mæþ ualde taka, þer skulu hæræzs höfþinga
 10 bud fa. Hæræzs höfþingi skal buþ kaffa up skæra ok mæþ
 hæræzs mannum þit koma. Nu æn þæn, sum draparan hauær
 inne, ælti þöm af uarþe ællas hæræzs höfþingan bort, þa hauær
 han brutit gislinga lagh; þa böte huwzs mannin þær ær
 at fiuratighi markær, ok huar þæn, sum þær uar mæþ i
 15 flok ok farunöte, þa böte þrea markær. Kan þæn, sum hin
 uæria uill, fa sar, þa ær þæt alt ugilt, sum han far. Nu
 æn han far egh han, þa ma hæræzs höfþingi dyr iuir ha-
 num bryta ok mæþ wald han þær ut taka ok til þingxs
 föra; þær skal han uitna lata ok siþan halshugga han. Nu
 20 far bonde hæræzs höfþinga buþ, ok kombær egh ælla þæn,
 sum i hans staþ ær, þa skæri bondin buþ kaffa up ok fa
 buþ fiarþungxs höfþinganum af hæræþinu, ok siþan giuin
 þer hanum þæn sama ræt, sum han skulde haua af hæræzs
 höfþinganum. Ok siþan stande þæt til hæræzs næmdinna,

där skulle styra þa alldeles icke kan uppstå.

5. *Staddær* adj. Stadd, stå-
 ende, tillstädes. Ordet är egentl.
 pret. part. af *stæþia*, hvars grund-
 betydelse är ställa på ett visst
 ställe (*staþær*).

10. *Buþ kaffi* m. Kafle eller
 trästycke, som sändes omkring
 i bygden, då folket skulle sam-
 mankallas till ting eller af annan
 orsak, och var så inrättad, att
 af dess form eller af däri in-
 skurna märken kunde ses hvad
 som var att göra. Jfr isl. *heror*:

pil, som kringvändes för att kalla
 folket till vapen eller försvar.

13, 14. Öfvers. den, som
 därvid är hufvudman,

15. *hin* ack. 3: *draparan*.

17. *Dyr iuir manni bryta* 3:
 uppbräta den dörren, som är
 stängd öfver honom, d. ä. inom
 hvilken han är inspärrad.

22. Några ord tyckas vara
 utelämnade mellan *höfþinganum*
 och *af* (Schlyter s. 48 not. 77).

24. Öfvers. och sedan an-
 komme det på häradsnämnden
 [att undersöka] . . .

huat hæræzs höfþingin fik buþ ællar eigh, ælla han hafþe san forfall, ælla þæn, sum i hans staþ ær. Hauær huatske han ælla þæn i hans staþ ær forfall, böte fiuratighi mærkær; þa taki malsæghandin atta örtughur ok þrættan mærkær ok samuleþ kunungur ok hæræþe. 5

III. Um æn inlændingær dræpær inlænding, ok huru uitna skal drapara ælla stæmna.

Nu dræpær inlændingær inlænding; þæn, sum drap, han hauær firihuggit friþi sinum ok allu þy firi huggit, sum han a innan lanzs ok laghsaghu for utan eghn sinne. Þa 10 ma drapara ennæt þing stæmna ok a första þingi friþsökia han. Þæt skulu tue mæn uita, at han ær sandær at þy drape; þæt skulu andre tue uita, at þæt uar skærskutat a sama dagh ok sama döghni, sum atte ok lagh uaru; þriþiu tue þæt uita, at hanum uar laghlika þing stæmt firi 15 sina sanna gærþ; þæt skulu uara böndær ok boande mæn. Þæn a annars bo beta, sum sinu hauær uidh hættu, ekki löska

4. *Örtugh*, *örtogh* f., pl. -ar, -ær l. -r; formen *örtughur* här bör icke fattas såsom svag dekl. f. pl. (nom. sing. vore då *örtugha*, hvilket icke förekommer), utan är = *örtughr* d. v. s. det inskjutna u är svarabhaktivokal, jfr *kunungur* å följande rad.

6. *Inlændingær* m. o: inom landskapet född eller bosatt; så alltid i ÖG1. Uttrycket nytjas ock i Söderm.L. och i M.E.Ll., men i bet. svensk man i motsats till *utlændinger*, *utlændker mæþer*.

9. *Firihugga* vb. tr. med dat. Genom huggande förvärka; likartade äro *firiköpa*, *-liggia*, *-næma*, *-sitia*, *-stiæla*, *-vraka* o. a. genom köp etc. förvärka.

11. Angående hvad med *ennæt þing* förstås se ofvan sid. 33a.

Beträffande ordets etymologi anmärker Schlyter riktigt mot Ihre (och Rydqvist), att det ej kan vara d. s. s. isl. *einnætr*: en natt gammal, men hans egen åsikt, att *ennæt* är = isl. *einart* af *einardr*: orubblig, enkel är lika oantaglig bl. a. därför att omljudet (æ) blir oförklaradt, se en uppsats af Noreen i Arkiv VI s. 380. Enligt honom är ordet identiskt med fht. *einazzi*, som ligger till grund för nht. *einzig*.

14. Öfvers. som det borde och lag stadgade (egentl. var).

16. *þæt* d. v. s. dessa vittnen.

17. *Beta* (isl. *beitu*) vb. tr. 1) Jaga. 2) Förfölja med rättgång, lagsöka. Öfvers. den [äger rättighet] att annans bo med rättgång antasta, som har

mæn ælla leghu drængia. Pæn skal til draps taka, sum a wighualle uar, ok egh annan, utan hærra uisi manni sinum ælla bonde þræli sinum: þa ma taka huarn, sum hældær will, þæn, sum uisa, ælla þæn, sum drap. §. 1. Nu uill han 5 egh sökia, sum æpti kære, innan nat ok iamlanga; kombær þæn til þingxs, sum drap, innan nat ok iamlanga ok gangær wiþ drapinu, þa ær hæræþit saklöst, ok siþan uiþær gangan ær gör, þa taki þæn til, sum sandær ær at þy drape. Æn þo at iamlangin se ute, þa söke sua, sum i drapamalum 10 skils. Nu æn huatske han gangær egh uiþ innan nat ok iamlanga ok hin stæmnir egh, þa ær hæræþe sakt uiþ kunungin at fiuratighi markum firi morþ gialdit; siþan ma han, sum æftir kære, huatske sökia ælla stæmna ælla hæmna. §. 2. Nu sökir man annan firi drap, ok hin, sum 15 kærís til, sikhær sik egh nær haua uarit, þa sum hin war dræpin, þa skal hin a mote suæria uista uitni mæþ siax mannum a sama dagh, sum hin suor sakina in til hans;

ett eget att därvid våga. Påtagligen värslämning, (ehuru ej af Lind anmärkt):

þæn a beta
bo annars,
sum uidh hætta
hauær sinu.

1, 2. Öfvers. Den, som å strids- (1. dråps-) platsen var, skall man antaga såsom dråpare (1. ställa till ansvar för dråpet) och icke någon annan, om icke en herre skickar sin tjänare eller en bonde sin träl [att begå dråpet].

5. *sum æpti kære* o: den som har rätt att kära, målsägaren.

8. *þa taki þæn til [draps]*

10. *huatske . . . egh* dubbelnegation; också ännu finner man *hvarken* så konstrueradt, jfr Ak. Ordl.

12. *Morþ giald* 1. *gæld* n. 1) Böter för mord. 2) Dulga-dråpsböter, som erlades af hä-

radet, då dråparen ej blifvit upptäkt (se härom Amira: Altschw. Obl. s. 405 f.). I denna betydelse nytjas ordet i ÖGL och har därifrån upptagits både i M.E.Ll. och i Kr.Ll., fastän dessa vanligen bruka ordet *dulgha-drap*.

16. *Uist* f. *Vistande*, *uista(r)* *uitni* n. bevisning med vittnen om dens vistelseort, som blifvit för dråp eller sår anklagad, men nekar sig hafva varit på stället, då brottet begicks. Uttrycket *suæria uista uitni mæþ siax mannum* betyder, att ed skulle afläggas med två vittnen såsom föred (sid. 16b) i hvar och en af de trenne tylltareder, som (enligt stadgandet här nedan) skulle följa.

17. *Suæria sak in til mans* o: med ed styrka sitt påstående mot någon.

síþan skal bo hans i takum standa. A fæmtinne þa skulu þe suæria tolf manna eþ æpte huart uittnit, þæt ær huar þerra þrænne tylftær, ok sua suæria, at hinir, sum för suoru, þe suoru bade sant ok lagh. Nu orkar egh annar tylftar eþum, þa falzs fætillös byrþe. Þe sum för suoro i þöm uit- 5 numin, sum falzs firi, þer skulu fasta ok böta malsæghanda ok hæraþe ok kununge ok biskupe. Nu æn þe suæria þaþir tylftar eþa, þa uiti hærazs næmdin, huat þær ær sant um. Nu uær hærazs næmdin draparan ok fællir hin, sum sot hauær, þa skulu þe uisa hanum sannan dra- 10 para, ælla böte hæraþit þet mordgialdit. §. 3. Nu gangær han uipær, at han uar a wighualle þa, sum hin dræpin uar, ok þæs egh uiliande ælla ualdande, at han döþ fik, þa gaf sua Birghir iarl i lagh, at han skal a fæmtinne þrætylftan eþ föra, sua sum för uar skilt. §. 4. Nu æn 15 han, sum drapit kænnis, uill egh mote suæria, huatske þa han sökir han, ælla a fæmtinne, þa skal hin egh tylfta eþa æpte sin uitne suæria. Þa skal draparans bo skiptas ok han sialuær friþlös fara um alt þæt þingunötit, sum han

1. *Tak* n. Ett tings mottagande i förvar, *standa i takum*: stå i kvarstad; häraf *taka*, pret. *takaþær*: ställa borgen för.

2. *Uitni*, som å rad. 16 afföreg. sida hade betydelsen „bevisning med vittnen“, utmärker här, såsom å flere andra ställen, „vittnens ed“ och närmast nu föred, hvadan Schlyter i Ordb. öfversätter *suæria tolf manna eþ æpte huart uittnit*: efter hvar af två vittnen aflagd föred.

2, 3. Öfvers. „det (enl. hufvudhdskr. *þa* då) är hvar och en af dem trenne tolfter“, hvilket dunkla uttryck förmodligen bör förstås så, att hvardera parten skulle låta styrka sina sex vittnens föred med trenne tylftareder.

4, 5. *Byrþe* (vanligare *byrþ*)

f. Börda; öfvers. då banden lossnat, faller bördan, d. v. s. föred blir ogiltig, då tylftareden, hvarigenom den skulle bekräftas, ej följer. Här är värslämning (se Lind: Om rim etc. s. 72)

orkar egh annar
eþum tylftar,
þa falzs byrþe
fætillös.

5, 6. Öfvers. de, som svuro i den föred, som ej blef bekräftad, . . .

10. *þe* d. v. s. nämдемänner, *hanum* d. ä. målsägaren.

15. *eþ föra* betyder d. s. s. *eþ suæria* l. *ganga*, jfr *eþfört* l. *eþsört*.

17, 18. Öfvers. då skall icke målsägaren med tylftareder bekräfta sina vittnens föred.

19. *Þingunöti* n., eg. inbe-

uar friplös gör a, ok egh uiparin, utan þe, sum æftir kæra,
 farin til Lionga þingxs ok uitin þær mæþ tuem mannum,
 at han uar laghsottær a malþingi firi sina sanna gærþ. Si-
 þan skal han friplös fara um alla þa laghsaghu ok alle
 5 þe, sum a Lionga þingi uarþa giorþe friplöse.

III. Vm æn man hauær samuist mæþ friplösum manne,
 ælla han dör i friplösu.

Nu hua, sum samuist hauær mæþ hanum, siþan han ær
 friplös gör ok laghlysning kom æpte hanum i hærxæþit, ær
 10 þæt en man, þa böte þrea markær ælla dyli mæþ tolf
 manna eþe, at han hafþe egh samuist mæþ hanum, siþan
 han uisse, at han uar friplös. Nu æn all sokn hauær
 samuist mæþ hanum, þa böte þrea markær ælla dyli mæþ
 sokna næmdinne, sua sum skilt ær. Nu æn fiarpungxs
 15 hærxæþe hauærsamuist mæþ hanum, þa bötin tiu markær ælla
 dylin mæþ fiarpungx næmdinne, sua sum skilt ær. Nu æn alt
 hærxæþe hauærsamuist mæþ hanum, þa bötin fiuratighi markær
 ælla dyli mæþ hærxæz næmdinne, sua sum skilt ær. §. 1. Nu
 æn han hauær böt uip kunung ælla hærxæþe ælla ok uip
 20 malsæghandan ok egh uip alla þa þrea, þa þe, sum sam-
 uist haua mæþ hanum, þa skulu þe böta þæs ræt, sum
 egh uar böt uipær, ok egh mera. §. 2. Nu æruir han, si-
 þan han uarþ friplös gör ok hans bo ær skipt, þa skiptis
 egh þæt, sum han æruir siþan: þæt skal standa ok biþa
 25 hans oskipt. Dör han i friplösunne, þa skulu þæt taka hans

greppet af alla dem, som nytja
 samma ting, således tingssällskap,
 tingslag, landsträcka, hvars inne-
 vänare hafva gemensamt ting,
 jfr isl. *þingunautr* o: en som hör
 till samma tingslag som en annan.

3. *Malþing* n. Härads- 1.
 fjärdingsting, i motsats till Lionga
 þing, se vidare Hjärne: Om den
 fsv. nämnden s. 41 not. 1.

7. *han* o: denne, den fredlöse.

9. Öfvers. sedan det blef

lagligen kungjordt i häradet, att
 han var fredlös

15. *bötin* o: de, näml. fjärdin-
 gens innevånare, böte. Huru
 godtycklig konstruktionen kan
 vara, framgår af denna samt
 föregående och följande mening:
böte subj. *sokn*, men *bötin*, *dylin*
 plur. (subj. *fiarpungxs hærxæþe*
 sing.) och *bötin* plur., *dyli* sing.
 (subj. *hærxæþe* sing.).

25. *hans*, objekt till *biþa*.

arua, ok alt þæt han ærfþe siþan, þæt skiptis mællin aruanna. §. 3. Nu uærkar man sak i friþlösu ok dör i friþlösu, þa döia alla saki mæþ hanum. Nu æn han kombær atær i friþ, þa skal han böta alla þa sakir, sum uærkaþus i friþlösunne. Nu æn þe kæra til hans arua ok sighia, at 5 han uar egh friþlös, þa aghu aruani uitsorþ uita mæþ þrænne fiughurtan manna eþum, at han do i friþlösu ok „þy ær iak egh skyldughær at böta firi han“. §. 4. Nu æ firi huat male man uarþær friþlös, þa skulu þer sua böta, sum samuist haua mæþ hanum, ok i allum þöm malum, sum 10 til friþlös manzs höra, sua sum nu ær skilt.

V. Um huru drapara bo skal skipta, ælla man raþær undan boskipti, ok um haldzs bötær.

Nu skal drapara bo skiptas; egh foruærkar han sinna husfru lut ok egh sinna barna lut ok ma han egh sialuær skipta 15 mællum sinna husfru ok sin ælla mællum sinna barn ok sin, siþan han hauær sakina uærkat. Þa hans bo skal skiptas, þa skal kunungxs soknare þær nær uara ok malsæghande ok hæræzs höfþinge, ok skulu kununna frændær ok barnana nær uara. Nu skil þöm a: þe sighia omynd mere uara ok 20 soknarane sighia uara minne, þa aghu hænnu frændær uita mæþ eþe fiughurtan manna, at hænnu uar sua mykit

2. Öfvers. Begår någon brott under sin fredlöshet och dör såsom fredlös, då dö alla brotten med honom, d. v. s. angående dem skall ingen rättegång äga rum.

5. Öfvers. Om de (näml. de, som han förorättat,) väcka käromål mot hans arfvingar

8. Uttryckssättet öfvergår ofta från indirekt till direkt anförande i allmänna lagformler, edsformulär eller s. k. *munhaf*, såsom här *þy ær iak* o. s. v.

12, 13. *raþær* [*gopz*] *undan*

boskipti o: undanskaffar gods, då hans bo skall skiftas.

13. *Haldzs bötær* f. pl. Böter för *haldzs bænd* (af *halda* och *bani*) o: dens delaktighet i dråp, som hjälper dråparen genom att hålla den, som dräpes.

16. Jag har här föredragit att följa hufvudhandskriften med de af Leffler i hans uppl. efter *barna* tillagda orden *ok sin*. Schlyter återger texten i en annan handskrift.

20. *þe* näml. hustruns och barnens fränder.

til omynd giuit a gipta kuælde ok mælt a fæstninga stæmnu. Nu sightha barnin sik uara laghskipt uipær faþur sin, för æn han þa gærþ giorþe, ok soknare sighthær ne mot, þa aghu þön uita mæþ eþe fiughurtan manna, at þön uaru
 5 lutskipt uipær han, för æn han þa sak giorþe. Nu æn þæt ær bondans son, sum drap, ok kunungxs soknarin sighthær egh han uara lutskiptan fran bondanum, þa ær þæt bondans uitzorþ uita han lutskiptan fran sik mæþ eþe
 10 egh i hirþgarþ. Han skal hanum byght bo i hændær sætia, þa ær han uipær son sin lagh skiptær. Hauær han egh byght bo hanum i hændær sætia, þa fa hanum boskap, þæt æru kuiki kuste þer, sum bo skal mæþ byggia. Þa þæsse eþa gangas, sum nu æru saghþe, þa skal kunungxs
 15 soknare ok malsæghande ok hæraþzshöfþinge nær uara, þy at þer æru alle malsæghanda at þy male. Nu rapa

1. *Gipta(r) kuældær* m. Den afton, då äktenskap fullbordas genom den af giftomannen förrättade *gipt* l. *gift* d. ä. den handling, hvarigenom kvinna gifves någon till hustru och hvilken skall förrättas af den släkting, som af denna handling kallas *gipta(r) maþær* giftoman. — *Fæstninga stæmna* l. *fæstnaþar stæmna* f. Sammankomst till trolofnings förrättande (*fæstning* betyder ock löfte i allmh.).

2. *Laghskiptær* adj. (eg. pret. p.): Skild från en annan genom laglig delning af egendomen (*laghskipte*, *lagha skipt*).

5. *Lutskiptær* adj. Genom delning åtskild (af *lutær* m. lott, del).

9, 10. D. v. s. bondens son är icke skild från faderns bo därför, att han reser till sjöss eller att han gifvit sig i hof-tjänst, utan han skall likväl hafva

sin andel af faderns bo. — Här är alliteration, tydande på ursprunglig värform.

10. *Byght bo* o: i bruk varande gård l. hemman, jfr *byghþær by* i motsats till *öþis by*.

13. *Kustær, kostær* m. Kost, föda, pl. saker, egodelar; *kuiki kuste* ack. pl. kreatur. Tillägges här såsom förklaring, emedan ordet *boskapær* i sig själf har en vidsträktare betydelse, näml. bohag med inber. af fäkreaturen.

16. Presens partic. böjes i fn.-isl., då det nytjas substantiviskt (de s. k. *nd*-stammarna), i sing. såsom *an*-stammarna, i plur. såsom de enstafviga konsonantstammarna d. v. s. får i nom. och ack. ändelsen *-r* med *i*-omljud af föreg. vokal (Noreen Gr. ² § 351). I fornsv. däremot uppvisa dessa kasus såväl *-er* (utan *i*-omljud) som *-ar* (så här), se Rydqvist: Sv. Spr. L. II s.

þön undan skiptinu af hans goþzs, þa bötin firi þrea markær ælla dyli mæþ tolf manna eþe, ok i þæs husum, sum þæt uar takit, þa dyli ok mæþ tolf mannum ælla böte þre markær. §. 1. Nu haldær annar ok annar dræpær, þa skal hanum a sama dagh stæmna sum drapanum ok 5 mæþ sinum uitnum huarn þerra beta. Böte halz bani i lagha fæmptum tiughu mærkær, halde friþi sinum; bötir han egh, þa skiptis bo hans, þa flyia tue firi en. Nu uill halz bani amote suæria, þa suæri sua amote, sum skilt uar, æn draparin uill amote suæria. Nu fly halz bani ok ær 10 bortu um þry ar, gangi atær in mæþ samu sak, sum han fluþi firi, þæt æru tiughu markær. Æn drapari kumi aldrigh i friþ, för æn rættær arui biþær firi hanum, utan þa kunungær ær nytakin til kunungx ok han riþær eriks gatu ok takær inlændingh sina: þæt æru fiuratighi markær af 15 huariu hæræþe. Þa ma han þrim mannum friþ giua, sua

19. Nytjadt såsom adj., böjes pres. part. i den förra språkgruppen såsom adjektivets komparativform, men i fornsv. är dess böjning ganska vacklande och osäker, jfr Rydqvist I s. 409—413, Söderwall: Hufvud-epokerna sid. 30 not. 7.

1. Nu raþa þön (= barnin) undan skiptinu [nakuat] af hans goþzs, þa

2, 3. Öfvers. och [den], i hvars hus godset togs, må också förneka [delaktighet i gärningen] . . .

8. Öfvers. då blifva två (näml. dråparen och halzbanin) landsflyktiga för en (näml. den dräpte).

11. Adv. bortu har liksom isl. burtu genom metatesis uppkommit ur dat. sing. af subst. braut, brott, burt (runst. och isl.), som visserligen är en i-stam, men i sing. böjes såsom en ren

o-stam (Noreen: Altisl. Gram. 2 aufl. § 326), således dat. brautu. Nysv. formen af detta adv. är borta, men borto fins kvar i sms. bortovaro. Substantivet hör till vb. bryta och betydde ursprungligen brytning, röjning, sedan väg (Tamm: Etym. Ordbok).

14. Eriks gata f. En nyvald konungs resa genom de förnämssta af rikets landskap för att aflägga ed och hyllas. Om ordets förra del är mansnamnet Erik eller kanske en konungen tillkommande titel (af e alltid och riker mäktig), är ovisst, jfr Schlyters Ordbok och Tamms nyss anförda arbete.

15. Inlændingh f. egentligen konungens inträde i landskapet och hyllning därstädes, sedan den skatt, som därvid betalades honom af landskapets innevånare.

at þe skulu egh böta, sum samuist haua mæþ þöm. Þo huaru æru þer ugildi firi rættum arwm, æ þær til þe haua böt uif þöm.

5 VI. Vm æn manne kænnis ualruf, ok firi raþ ok foruist ok uifæruist.

Nu kænnis manne ualruf ok taks i handum hanum, þa ær þæt fiuratighi marka sak. Taks egh i handum hanum, þæt ær eþær tolf manna, ælla böte þrea markær. Sua ær ok firi raþ ok firi foruist ok firi uifæruist.

10 VII. Um huru oranbot skal böta ok huru ora skal uif annan.

Nu skal þön æt oranbot böta, sum araþær, þæt ær half siunde mark ok fiura örtughær; þær skulu tua lyti fæþrinis frændær böta ok þriþiung frændrini a möþrinit. Ær sam-
15 broþir til, þa hofþar han halft firi allum, huat sum þæt ær hældær aþalkunu son ælla friþllu son. Siþan þæn, sum ha-

1, 2. Þo huaru l. Þo at huaru, isl. þóþóro (af *þó-(a)ð-huáru, Noreen Gr. 2 § 71, 6) adv. tls. o: likvæl, i hvarje fall, dan. alligevel.

4, 5. Ualruf, ualrof (isl. valrof, ags. vælreaf) n. Likplundring (i isl. valr de fallne, jfr sv. valplats, och vb. rjúfa upp-bryta). Af rof kommer vb. rövva och likasom i franskan derober kommer af robe klädnad (med motsv. uttr. i spanskan och italienskan), så menar Schlyter i Ordb. att rof eg. betyder kläderna, som tagas af ngn (?). Foruist (isl. =) f. Beskydd, hjälp, uifæruist (isl. viðrvist) f. Närvara eller därmed förenad mindre delaktighet i ett brott. Öf-

vers. Om någon tillvitas likplundring, och angående råd och hjälp och närvara [därvid] (Ordb. firi bet. 15.)

8, 9. Sua ær ok [skilt] firi raþ . . .

12. Araþa vb. tr. Angripa, anfalla; þön æt, sum araþær, d. ä. angriparens ätt, dråparens släktingar.

15. Hofþa (isl. hofða) vb. tr. 1) Börja. 2) Främst (bland släktingarna) erlægga l. mottaga dråpsböter. Öfvers. då erlägger han af dråpsböterna hälften i förhållande till alla [fränderna]. Här är värslämning (Lind: Om rim s. 88):

þa hofþar han
halft firi allum.

num ær næstær, þa hofþe han halft firi allum. Siþan alle þe, sum innan ætta æru til siunda manns, þa gialde sua man sum man. Sua taks oranbot, sum hon bötis: fæþrinis frændær tua lyti ok möþrinis frændær þriþiung; ok sua þæn, sum næstær ær a fæþrinit, han hofþe halft firi fæþrinis frændumin ok halft þæn, sum hanum ær næstær. Nu þæn, sum næstær ær hanum a möþrinit, han skal böta halft af þriþiunginum, sua ok þæn, sum þær ær næst, han a böta halft af þy, sum átær ær af þriþiunginum, ælla dyli mæþ tolf manna eþe, at han uar egh draparandum sua skyldær, at han a hanum oranbot böta. §. 1. Nu kombær oran manna mællum ok aghu þer allt ena kirkiu. Nu þa hin standær inne, sum orar, þa ma hin saklöst uti standa. Nu æn annar standær sunnan kirkiu, þa ma hin saklöst standa norþan kirkiu. Nu aghu þe þajir et þing, þa a han annanuagh til þingxs ganga, sum han orar uif, ok suara sak sinne, æn hanum ær þing stæmpt, ælla mæli at sinne þingstæmnu. Siþan skal han af þinge ganga, ok sua ma han saklöst samfundir haua ok egh annur lund, utan han gange mæþ grupum. Huar sum annurlund gær agangu andrum, han ær sakær at þrim markum, ælla dyli mæþ tolf manna eþe, at han giorþe hanum ænga olagha agangu. §. 2. Nu aghu draparans frændær stæmna sinum frændum til oranbot: fæþrinis frændær fæþringum ok möþrinis fræn-

1. D. v. s. hälften i förhållande till alla de andra, sambrodern naturligtvis afräknad, altså en fjärdedel af böterna.

2. *Maþær*, som ursprungligen betyder människa, sedan man, gift man, tjänsteman l. tjänare, står här (och å många andra ställen i lagarna) i en betydelse närmast motsvarande led.

3. *Man* är en genom invärkan af de oblika kasus uppkomnen yngre biform till *maþær*.

3, 4. *fæþrinis frændær* [*takin*] *tua lyti*

11. *hanum* o: för hans skull.

17, 18. Öfvers. eller utföre sin talan i mål, som han instämt,

20. *Grup* (i Vgl. *griþ*, isl. *gríð*) f. Fred och säkerhet, som lofvas åt den, som förbrutit sig mot en annan eller annars befarar fientlighet af någon, jfr Amira: Altschwed. Oblig. s. 689. Kränkning af *grup* (se fl. 11 § 1) kallas *grupspiell* ntr. pl. — *Aganga* f. Gång till l. mot en annan, *gæra andrum agangu* o: gå till, nalkas en annan.

dær möþringum. Þæs frændær, sum dræpin uar, þe skulu ora æpte botinne ok egh stæmna, æ þær til ora uif færþinis frændrina, at þer fa tuælytina af botinne, ok þær til uifær möþrinis frændrina, at þe fa þriþiungh af botinne.

- 5 VIII. Vm æn fræls ok annöþughær dræpa, ælla man ok kona, hulkit sum þær skal til draps taka.

Nu ær alt at enu drape, fræls man ok annöþughær; þa skal þæn frælsa ok egh þæn annöþugha til draps taka. Nu ær alt i enu drape, man ok kona, þa skal mannin til 10 draps taka ok egh kununa. Nu ma egh kunu til halzsbænd uitna.

IX. Um æn man dræpær kunu ælla kona man; ok kununna drape a egh oranbot fylghia ok egh ughurmagma ok egh hærra þukke, egh ensak ok egh eþzsöre.

- 15 Nu dræpær man kunu; uari þær sua alt um, sum förra uar skilt, æn man hafþe man dræpit. Nu æn hon atte laghgiptan bonda, þa söke han, sum atte, a draparan ok taki bötrina ok boskipti. Þa æn hun atte egh bonda, þa söke

1, 2. Förkl. De skola söka blodshämd för att förmå dråparens släktingar att erlægga böter.

2, 3. æ þær til at o: ända till dess att.

5. Fræls (isl. *frjáls*, fht. *frühals*) adj. Fri, (substantiviskt) fri man i motsats till *þræl*, *annöþughær* och *fostre*. Om ordets etymologi och hvad begreppet fri innebar se Amiras uppsats i Pauls Grundriss II, 2 sid. 111. — *Annöþughær*, isl. *ánauðigr* (jfr isl. *ánauð* egentl. nöd, tvång, som är pålagdt ngn, af *nauð* nöd) adj. i nöd, trældom stadd, träl.

7. alt o: utrumque (Gloss.).

14. *Þukke, þokke* (l. icke assimileradt *þunki* i Gotl. L.) m. 1) Skymf. 2) = *þukka bot*: böter för tillfogad skymf (*kunnungs, hærtogha, biskups, hærra*) därigenom att ngn af deras män hade blifvit dräpt l. sårad. Öfvers. hvarken på kvinnas eller öfvermages dråp skall ättebot följa, ej håller böter för herreskymf, eller ensaksböter, eller böter för edsöresbrott.

15, 16. Öfvers. därvid vare alt (d. v. s. hela det rättsliga förfarandet) sådant som förut stadgats.

18. *Boskipti* se sid. 33a.

hænna arue. Ær han egh maghande, þa söke hans mals man. §. 1. Nu dræpær kona man, ok uilia þer hæmnas, sum æfter mannin æru, þa skulu þer egh a hana hæmnas i ængum þöm friþ, sum för uar skilt. Nu æn þer hæmnas a hana þaghar ælla ok obrutnum friþinum, þa liggi ogild 5 firi sialura sinna gærþ; æn egh ma kunu til þingxs föra ok egh halshugga firi drap. Nu æn han uill sökia kununa firi drapit, þa skal hænna malsmanne ennæt þing stæmna, sua sum för uar skilt; uill han a mote suæria, þa suæri, sum för uar skilt. Nu uill han egh amote suæria, 10 þa hauær hon firi huggit fiuratighi markum; egh ma kona friþ flya, ok egh ma hænna bo skiptas. Bötir hænna malsman i lagha fæmptum, þa skal hænna först böta, mæþan þæt uinzs at, ok siþan sialfs sins. Bötir han egh i lagha fæmptum, þa skal bo hans skiptas ok han friþ flya. §.-2. 15 Kununna drape ma egh oranbot fylghia. Dræpær kona ælla ughurmaghi man, þær fylghir egh hærra þokke ok egh ensak ok egh eþzsöre.

X. Vm æn utlændingær warþær dræpin; þær fylghir egh oranbot ok egh firi þæn, sum löstær ær. 20

Nu uarþær utlændingær dræpin, han ær gildær at fiuratighi markum. Egh friþ flyia ok egh hans bo skiptas firi þæt drap, þy at han ma egh flyia fran sinum frændum ok ut firi hins, sum han drap; þær fylghir egh oranbot.

3. D. v. s. mannens efterlevande anhöriga.

4. *sum för uar skilt*, nämligen i fl. 7 § 1.

5. *obrutnum friþinum* o: utan att därmed bryta någon frid.

6. Om uttrycket *sialura(r) sinna(r)* sing. gen. femin. jfr noten till *sialfs sins* sid. 26a.

12. *friþ flya* eg. fly freden, d. ä. dömas fredlös.

13, 14. Öfvers. då skall hennes [gods l. egendom] först

gå till att betala böterna, medan det finnes (d. ä. så långt det räcker).

19. *Utlændingær* m. utom landskapet född eller bosatt, så alltid i ÖGl., jfr *inlændingær* sid. 57a.

20. *löstær* o: löst eller friköpt ur trældom.

22. Öfvers. Icke [skall dråparen] dömas fredlös och icke [skall] hans bo skiftas . . .

Nu skal egh oranbot böta firi þæn, sum löstær ær mæþ fæ ok frænda eþe. Nu æn han uill sökia firi drapit, þa skal han stæmna ennæt þing, sum för uar skilt. Will han a mote suæria, þa skal han sua suæria, sum för uar skilt. Will han
 5 egh gen suæria, þa skal han böta fiuratighi markær. Will han egh böta þöm i lagha þingum ok lagha fæmptum, þa æpti þæt, at han uar sottær, þa skal han friþlös fara ok hans bo skiptis. §. 1. Nu ær utlændingær þær boandi ok far man at dræpa, uari sua gilt þæt, sum han gær, sum
 10 þæt, ær uipær han uarþær giort.

XI. Um æn man uarþær a skoghe dræpin, ælla friþlös maþær dræpær man a skoghe.

Nu uarþær man a skoghi dræpin, ok uita egh huar sum han drap; will þæn til fara, sum æpti mæli þöm man-
 15 ne, þa skal han þöm by stæmna, sum eghnina a, ok byrin skal hæræpinu til sighia ok kræfia uipær gangu manzsins. Nu kombær þæn, sum drap, ok uill uipær ganga, þa skal hæræþzs höfþinga buþ fa, ok han skal buþkafla up

1, 2. Öfvers. löst ur träl-dom med gods och frändeed, näml. s. k. *nifia eþær*, hvarigenom fränderna skulle svärja, att han var deras frände, att de löste honom till frihet och icke till trældom samt att löse-summan utgjordes af frändernas gods, icke hans eget. Se vidare ÆB 17.

2. *han* d. ä. målsägaren.

3. (*will*) *han*: den anklagade.

9. Angående betydelsen af *fa* framför ett annat verb i infinitivus se sid. 44a.

10. *ær* kan fattas ss. 3 pers. sing. pres. af *uara*, i hvilket fall *sum* inskjutes, eller ock kan det vara relativ partikel, då efter *þæt* bör sättas komma.

13. Öfvers. och man vet icke hvem, som dräpte honom. För att beteckna det obestämda pronomen *man*, som uttrycker ett allmänt personligt begrepp, brukas i ÖG1. antingen 3 person singularis af ett verb med eller utan utsatt subjekt *han*, eller 3 person pluralis med eller utan utsatt subjekt *þe*, eller subst. *maþær* l. *man*.

16. *Uipær gangu maþær* m. människa, som vidgår l. bekänner ett begånget brott; *kræfia uipær gangu manzsins* o: fordra att häradet skall framskaffa den, som erkänner sig hafva begått dräpet.

17. *Uipær gangastyr* obj. i dat., således underförstås *drapinu*.

skæra ok þöm manne til þingxs fylghia. Han skal a þinge uipær ganga sua, at han ær sandær bani at þöm manne, þa skal hanum uarþa til þingxs ok fran, uiku at uatne ælla rost at lande. Nu kombær egh uipærgangu maþrin innan nat ok iamlanga; þa ær hæraþe sakt at fiuratighi 5 markum. Kombær þæs manzs arue innan nat ok iamlanga ok bindær laghlika in sak sina, þa skal han up taka þrættan markær ok atta örtughær. Þa skal han sak sina mæþ þingstæmnum in binda, stæmna þry þing ok þrea fæmpti, fiarþa Lionga þing. A Lionga þinge skulu uitne hans fram 10 ganga: þæt skulu tue i þingi uita, at a þæs byiar eghn uar han dræpin, þæt skulu andre tue uita, at þæt uar laghlika skærskutat, þriþiu tue þæt uita, at þæt uar laglika þing stæmpt. Þa takær af þerre bot kunungær tuenne þrættan markær ok tuenne atta örtughær ok þriþiung 15 rættær arui; þy egh hæraþe, at egh takær þæn, sum böte. Kombær han egh innan nat ok iamlanga ok uitna, sum nu ær saght, þa takær kunungær alt þæt morþgialdit. §. 1. Nu dræpær friþlös maþær man i skoghi, nu gangær han

3. D. v. s. föra honom till tinget och tillbaka därifrån under ansvarighet för hans säkerhet.

3. *Uika* f. 1) Vecka. 2) Sjömil, äfvenså i isl. (dock anses i Oxfordordboken dessa betydelse ej tillkomma samma ord *vika*). I norska dialekter betyder *vika* också en strof, en afdelning af en sång och har ännu den enl. Aasen föråldrade betydelsen af en sjömil, hos äldre norska författare *vegsø*, *vegesø*. Äfven hos Hof förekommer *vekk-sjö*, hos Lind *veckusjö* sjömil (enligt Rydqvist).

4. *Rost* l. utan *u*-omljud *rast* f. egentligen hvila, sedan så långt stycke väg man i allmh. kan gå utan att behöfva hvila, en viss väglängd till lands „trolli-

gen omkring en half svensk mil“ (enl. Schlyter), i Dalarna kallad skogsmil. Ordet förekommer äfven i andra germanska språk (isl. *rost*, got., fht., fsx. *rasta*) och Kluge: Etymol. Wörterbuch tror betydelsen väglängd härstamma från tiden för de västliga indogermanernas invandring, ty blott ett vandringsfolk kunde taga hvilandet såsom måttstock för afstånden.

7. Öfvers. och bevisar sin sak lagligen

7, 8. Härmed menas den tredjedel af bötesbeloppet, som den dräptes arfvinge ägde att uppbara, jfr stadgandet strax nedan.

16. Öfvers. för ty [får] icke häradet [någon andel i böterna], att . . .

til byia ok hittir at bonda ok gangær uipær gærþ sinne:
 „nu uill iak til þingxs fara ok ganga uipær drape“, þa a
 bonde han i gruþ taka ok buþkafla up skæra; þa aghu
 böndær hanum laghlika til þingx fylghia; þær mughu alle
 5 mæþ friþlösum saklöst þingh haua. Nu hittas þe, sum
 hæmnas aghu a han, dræpa ok af daghum taka, þær lig-
 gær maþær gen manne, ok þer, sum drapu, bötin fiuratighi
 markær firi gruþspiællin. Þær uarþær friþlös gildær; þær
 takær þæn malsæghanda ræt, sum han i friþ tok; ær þæt
 10 hæræþe, þa takær þæt malsæghanda ræt, ær þæt bonde, þa
 takær han malsæghanda ræt.

XII. Vm æn hæræþe gifs sak firi morþgiald.

Nu gifs hæræþe sak firi morþgiald, þa skal hæræþs
 næmd þæt uita, at han do af sylt ok sot ok egh af manzs
 15 hand uærkum, ælla ok at þær gaf rættær arue sannum
 sak mæþ stæmdu þinge innan nat ok iamlanga, ælla ok
 at þær uar uipærganga gör innan nat ok iamlanga, ok
 orkar egh þy, þa skal hæræþ morþgiald ut fæsta. Þæt skal
 æpti mantali ut bötas. Þæt skulu all folkfræls hion gæra
 20 sua man sum man innan fæmtan ara mankyns ær. Firi all
 þön, ær morþgiald aghu gæra, þa bötis morþgiald, æn þön

1. Öfvers. uppsöker en bonde och vidgår sin gärning, [så sägande]:

4. *laghlika* d. v. s. så som å föreg. sida r. 3, 4 stadgades.

9. Öfvers. den, som tog honom i frid (d. v. s. gaf honom *gruþ*), tager målsägares andel i böterna.

19. *Mantal* (i Kristoffers Ll. *manna tal*) n. 1) Antal af mäniskor. 2) Antal af män (så här enl. Ordb., som för bet. 1 anför blott Sk. och VGl., Gloss. har blott bet. 1). Nu för tiden: den enhet l. måttstock, hvarefter jordegendom uppskattas till sin

förmåga att bära skatter, synon. hemmantal.

19. *Folkfræls* adj. Fri, berättigad att bära vapen och med andra fria män gå i krig. — *Gæra* här: utgöra, betala.

20. *Innan* prep. med gen., dat. l. ack. I, inom, innan; tils. *uara innan fæmtan ara* betyder i följande balk (Uaþ. fl. 15) ännu ej vara femton år gammal, men här, såsom tydligt ses af sammanhanget, vara femton år gammal. Schlyter (i Gloss. till ÖGl. och Ordb.) gissar därför, att ordet *innan* här bör utgå.

21. Då *þön* är ntr., kunde

myrþ uarþa, ok egh firi flere. Nu a hæræþzs höfþingi mantal næmna, ok sua huar morþgiald böta, sum þær skils. Sitær man kuar ok gör egh morþgiald ut, böte firi þre öra; sitær aldær hasskapær kuar, böte þre öra ok ut morþgialdit.

5

XIII. Um æn þæn warþær dræpin, sum hetir hæræzspækær, ælla þæn, sum löstær ær mæþ fæ ok frænda eþe.

Nu uarþær dræpin þæn man, sum hetir hæræþzs piækær, þæt ær þæn man, sum gangær hælgra manna mællum ok frænda sinna ok ær huarghin staþnaþær; han ær gildær at fiuratighi markum, egh friþ flyia ok egh hans bo skip-tis. §. 1. Nu uarþær dræpin þæn man, sum löstær ær mæþ fæ ok frænda eþe, han ær gildær at fiuratighi markum,

man ha anledning till den uppfattningen, att både kvinnor och män menas, men då å föreg. rad säges, att endast mankön skulle betala *morþgiald*, är det tydligt att här underförstås *hion*.

1, 2. *mantal næmna* o: uppräkna de män, som skola deltaga i böternas erläggande.

3. *Kuar*, ntr. *kuart* (neutrala formen brukas ännu i 1734 års lagbok) adj. *Kvar*. „Då detta ord i allmänna språket länge brukats oböjligt och då det sedan gammalt var endast såsom predikat användt, har det lätt fått adverbial egenskap“ säger Rydqvist II s. 413. Uttrycket *sitia kuar* betyder ej blott blifva kvar, utan äfven försumma l. underlåta det, som skall göras.

4. *Hasskapær, hæskaper, hiskaper* m. De olika formerna hafva uppkommit (menar Schlyter i Ordb.) genom okunnighet om första stafvelsens betydelse,

och ursprungliga formen har trol. varit *hiu-* 1. *hiskaper*, jfr isl. *hjúskapr*, ags. *hiwscipe* hushåll. Det fsv. ordet betyder dels husfolk, familj, dels ett helt härads innevånare (så här).

6. *Piækkær* m. Kringstrykare, tiggare, *hæræzspækkær*: en som stryker omkring i häradet och tigger. På Gotland ännu *häradsþjækker, soknepjækker* enligt Rietz s. 504. I Lappträskmålet i Nyland fins vb. *þjåka*: gå med snabba och korta steg (Nyland bd. I) och i Vöråmålet i Österbotten *þjåk*: knoga, draga långsamt.

9. *Helagær* (isl. *heilagr*) adj. helig, *hælgþir mæn*: 1) hälgon, 2) präster och munkar. Här menas: gå omkring i prästgårdarna och klostren för att tigga.

11. Öfvers. icke skall [den, som dräper en sådan,] dömas fredlös och ej må [dråparens] bo skiftas.

ok egh hans bo skiptis ok egh friþ flyia, æn han uill
 böta, sum drap, siþan han uarþær sotær i þingum ok fæmp-
 tum. §. 2. Nu dræpær þræll frælsan man, þær takær þæs
 manzs arue þriþiung af fiuratighi markum, þær liggær
 5 niþri karls sak ok kunungx; egh ma þrælin uitna, ok orkar
 þæn, sum þrælin atte, dylia mæþ þrætylftum eþe, þa se
 saklös, orkar han egh þy, þa böte, sum skilt ær. Æn fostra
 ma uitna, þy at hans bo skal skiptas, æn han dræpær man.
 Nu uill egh bondin böta firi han i þingum ok fæmptum,
 10 þa skal dom a þingi taka til þæs at taka eki uipiu ok
 binda um hals þrælinum ok up hængia uip liþstolpa bon-
 dans. Huggær för niþær, æn uipian rutnar, hætte uip fiura-
 tighi markum.

XIII. Vm brytia gildi, æn þer dræpnir uarþa, ok iui
 15 hærra þukka, æn þerra mæn dræpas.

Nu uarþær dræpin kunungxs bryti i Upsala bo, han
 ær gildær at fiuratighi markum, þöm a kunungær taka;

5. *Karl* m. 1) Karl i mot-
 sats till *kona*. 2) Enskild man
 i motsats till *kunungær*. I syn-
 nerhet förekommer i fråga om
 böter *karl* i bemärkelsen af fol-
 ket i häradet, hvilket så väl
 som konungen var berättigadt
 till en viss andel i bötessumman.
 Öfvers. där ega ej böter till
 häradet och konungen rum.

5. *egh ma þrælin uitna* o: ej
 må man med vittnen öfverbevisa
 trälen.

7. *Fostri* m. (med motsvarande
 femin. *fostra*): hemma (född och)
 uppfostrad träl; i isl. betyder
fóstri fosterfader, -son o. -broder,
fóstra fostermoder och -dotter.

10. *Eki* n. Eke, virke af
 ek; äfven i isl. fins *eiki* och de
 analoga *birki*, *eski* och *espi*. Or-
 det *eke* förekommer ock i Teg-
 ners Fritiofs Saga samt upptages
 i Akademins och Lundells Ord-

listor, men man torde (med Dal-
 lin) få anse det som arkaism.
 Ätminstone i finländsk högsven-
 ska begagnas det aldrig.

12. *Hætta*, äfven *uip* l. *uipær*
hætta: våga, äfventyra, förlora;
 böta (här).

14. *Bryti* m., gen. sg. o. pl.
brytia: förvaltare, inspektör, isl.
bryti gen. *brytja* l. *bryta* (Fritz-
 ner²): husfogde, som utdelar
 maten åt de öfriga tjänarena,
 jfr vb. *brytja* (af *brjóta*): dela i
 stycken, utdela mat.

14. *Gildi* (jfr adj. *gildær*:
 gill, för hvilken skall bötas) n.
 1) Värde i afs. å beloppet af
 böter. 2) Den egenskapen, att
 ngn är gill, d. v. s. att böter
 skola för honom erläggas, om
 han dräpes. Öfvers. huru myk-
 ket, som skall bötas för förval-
 tare, om de varda dräpte.

16. *Upsala bo* d. v. s. ett

sua gaf Birghir iarl i lagh, för uaru þæt tolf markær. §. 1. Nu uarþær dræpin iarls bryti i Ropzs bo, han ær gildær at niu markum, þöm a iarl taka. §. 2. Nu uarþær biskups bryti dræpin i stafs bo ok stols, han ær gildær at niu markum, þöm skal biskupær taka. §. 3. Nu uarþær laghmanzs 5 bryti dræpin, han ær gildær at siax markum; þa skal han haua stallara ok stekara ok fiuratighi sæssa a sialfs sins kust. §. 4. Nu uarþær þæn dræpin, sum nam gær i garþe bondans, sum fæt a, ligge ogildær; uarþær han dræpin utan garþ þæs, ær fæt a, uari gildær, sum skilt ær. §. 5. Nu 10 uarþær dræpin bonda bryti, han ær gildær at þrim markum, þöm a bondin taka, Nu kallar annar brytia ok annar bolaxs man, þa a han uitzsorþ uita mæþ epe fiughurtan manna, at han uar bolaxs man ok egh bryti; uari sua gildær bolax man sum bonde. §. 6. Nu uarþær dræpin ku- 15 nungx man, han ær sua gildær, sum för uar skilt firi frælsan man, ok iui at kunungx þukka; þæt uaro först tolf

„Uppsala öds“ gods; *Upsala öþer* (isl. *auðr* egendom, rikedom) kallades de till konungens (ursprungl. Uppsala-konungens) underhåll anslagna gårdar, som lågo inom rikets olika landskap. I de flesta härad fans en sådan gård, oftast tillika boställe för traktens fogde. Uppsala öd är första grunden till de n. v. svenska statsdomänerna (Schlyter).

2. *Ropær* n. 1) Rodd. 2) Den till hafvet gränsande landsdelen, som i krigstid skulle uppställa sjöfolk, jfr „Roslagen“. *Ropzs bo*: ett i Roden beläget boställe, anslaget åt jarlen, som var konungens högste ämbetsman och befälhafvare öfver sjömakten.

4. *Stafs ok stols bo*: „biskopsstafs och biskopsstols gård“, anslagen till biskopens underhåll.

7. *Sæssi* (isl. *sessi*, *sessunautr*)

m. En som har sitt säte tillsammans med eller bredvid en annan, t. ex. roddare; *haua fiuratiighi sæssa a sialfs sins kust* ∴ i krigstider utrusta ett fartyg med fyratio åror, en s. k. *fiæþærtiugh sæssa*, jämte dess besättning. — Temporalstatsen *þa . . . kust* står för att bestämma en egenskap hos brytin: han skall då (för att vara gill till sex marker) vara en så betydande man, att han o. s. v.

8. *Nam* (isl. *nám*, af *nema* taga) n. Tagande, nämligen enskildt uttagande af pant hos en gäldenär.

16, 17. Öfvers. för honom bötes så mycket som förr stadgades angående böter [för dråp af] en fri man, och därutöfver erläggas böter för den konungen [genom dråpet] tillfogade skymfen.

markær, ok síþan gaf sua Birghir iarl i lagh, at þæt skulu uara fiuratighi markær. Þa uar þæt sua först, at uarþ han dræpin firi borþe ælla bryggiu sporþe ælla innan hæraþe, þa skulde þukka taka ok egh ælla; þa gafs þæt sua i
 5 kunung Eriks daghum, at æ huar han uar dræpin, þa skal taka þukka firin, þe sum han aghu taka. §. 7. Nu uarþær hærtugha man dræpin, þa ær han sua gildær, sum för uar skilt firi frælsan man, ok hans þukke ær niu markær; þöm skal hærtughi haua. §. 8. Nu uarþær dræpin biskups
 10 man, han ær sua gildær, sum för uar skilt, ok biskups þukke æru niu markær. §. 9. Nu uarþær dræpin þæs hærra man, sum hauær stallara ok stekara ok fiuratighi sessa a sialfs sins kost, þa ær han sua gildær, sum för uar skilt, ok hans þukke ær siax markær; þöm a taka þæn, sum han
 15 þianaðe.

XV. Um æn man dræpær man, þa kunungur ær i landinu, ælla dræpær man mæþ kniui.

Nu dræpær maþær man þa, sum kunungær uar i landinu, sua at han uisse, at han skulde koma i landit, þa
 20 ökir han sina sak mæþ fiuratighi markum, þæt ær kunungx ensak. §. 1. Nu dræpær maþær man mæþ kniui, han ökir sina sak mæþ fiuratighi markum; þæt ær kunungx ensak;

XVI. Vm æn fostre dræpær frælsan man ælla fræls man fostra ælla fræls man annöþoghan.

25 Nu dræpær fostre frælsan man, haui firi huggit bo sinu; þæt skiptis mællin kars ok kunungx ok rætzs arua.

3. D. v. s. inom skeppsbord eller (utom fartyget) framför änden af bron, (hvarvid fartyget ligger).

5. Den konung Erik, som här åsyftas, var väl Birger jarls svåger Erik XI, kallad Låspe, som regerade 1222—1250.

5. I st. f. *skal* sing. borde stå *skulu* plur. (subjekt *þe*). Nu måste *skal* tagas impersonelt.

6. *firin* d. ä. *firi han*, syneresis. Om denna såväl i fsv. som nuvarande språket icke ovanliga „pronominal-an slutning“ se Rydqvist: Sv. Spr. L. II s. 534 ff.

6. *han* d. ä. *þukkan*.

26. *kars* = *karls* (såsom ock två hdss. hafva), d. v. s. häradet, se ofvan sid. 72a.

ok hauær han firi huggit atta markum þæs, sum uan a til hans; þóm taki rættær arui. §. 1. Nu dræpær fræls man fostra, böte atta markær þóm, sum uan atte til hans. §. 2. Nu dræpær fræls man annöþughan, böte þrea markær slika, sum han skal lösa mæþ, þæt æru siax markær pæn- 5 ninga ælla þrea markær uapmala, tolfalna til öris, ælla fughur nytia nöt: þæn uxa, sum þrea uare hauær draghit, þa ko, sum þrea kalua hauær burit.

XVII. Um at egh ma uitna þæn frælsa firi drap þes annöþugha, ælla gæfþræll uarþær dræpin. 10

Nu ma egh uitna þæn frælsa firi drap þæs annöþugha, utan han dyli mæþ tolf manna eþe ælla böte, sum skilt ær, ok egh ma hældær þæn frælsa uitna firi fostra drap. §. 1.

1. *Uan* (isl. *ván*) f. 1) Ván, förmodan. 2) Äganderätt till hemmafödd träl, trol. i afs. på det hopp om arf eller annan vinst, som tillkom ägaren.

4, 5. Öfvers. tre sådana marker, som man skall lösa honom med [ur trälldom], d. v. s. tre vägda marker, såsom ses af förklaringen *þæt æru siax marker pænninga*. Härom och om värdet af vadmal såsom betalningsmedel se sid. 3a.

6. *Uapmal* (isl. *vaðmál*, „no doubt qs. *váðmál*“ säger Cl. Vigfusson, af *váð* n. ylletyg, kläde, jfr finska lånordet *vaate*).

7. *Nytjar* f. pl. (isl. *nytt* pl. *nyttjar*): Nyttja; *nytia fæ* l. *nöt* c: nyttigt d. ä. fullvuxet fäkreatur l. nötkreatur.

10. *Gæfþræll* m. Träl, som själf gifvit sig i trälldom; så kallas äfven den, som gifvit en annan sin egendom mot det villkor, att den andre skall föda

honom till hans död. Schlyter (Ordb. art. *gæfþræll*) antager, att ett dylikt egendomens öfverlåtande i älsta tider verkligt var förenadt med ett öfverlämnande af sig själf i trälldom (däremot uttalar sig dock Amira: Altschwed. Oblig. s. 531 not. 4), men sedan detta senare af Birger jarl blifvit förbjudet (*ÆB* 11), har dock det förra, som ungefär motsvarar hvad vi i Finland förstå med sytning, fortfarande att vara i bruk (*ÆB* 12). Då i denna flocks § 2 för en gäfträls dråp stadgas böter, hvilka voro hälften så stora som de, hvilka erlades för en annan träls dråp, så har detta utan tvifvel varit skrifvet före Birger jarls tid, men, ehuru det råkat att kvarstå i lagen, icke blifvit tillämpadt på den, som i en senare tid väl kallades, men icke verkligt var träl (l. c.).

Nu kunnu þe hittas, fræls man ok annöbughær, dræpær huar þerra annan, þa ær þæn frælse gildær ok þrællin ugildær, þy at han uar egh folk fræls. § 2. Nu uarþær gæfþræll dræpin, han ær gildær at þrim markum taldum, 5 utan hin giui ut aruit, sum þæt hauær inne, ok ættin æpte eþ fiughurtan manna uita, at han uar egh gæfþræll.

XVIII. Vm æn lurkær landafæghi uarþær dræpin ælla lekare, ælla ughurmaghi dræpær man.

Nu uarþær dræpin lurkær landafæghi, þæt æ þæn ma-
10 þær, sum gangær mæþ pik ok ringaþum bulla; han ær gildær at þrim markum. §. 1. Nu uarþær lekare dræpin, þa böte arua hans þriggia iamlanga gambla kuighu ok köpa hanum nyia hanzska ok nyia skoa ok smyria baþe; þa skal taka kuighuna ok leþa up a högh ok halan i hand arua
15 lekarans sætia. Þa skal bondin til hugga mæþ gisl þry hug; far han haldit, haui at botum sinum, slippær hanum kuighan, þa slippe hanum aldær faghnaþær. §. 2. Nu dræpær ughurmaghi man, þæt ær þriþiungær af fiuratighi markum; þæt takær malsæghande ok huatzske karl ælla kunungær.

5. Öfvers. om icke den gifver ut arvet, som hafver det inne. — Därigenom visar han, att den dräpte ej var hans gäfräl.

7. *Lurkær* (isl. *lurkr*) m. 1) Påk, störr. 2) Odugling, lurk; *lurkær landafæghi* o: landstrykande tiggare (*fæghia*: fäja, sopa).

9. æ = ær, såsom också står i två handskrifter. Jämför härmed vår nuvarande talspråksform ä.

10. Schlyter (Ordb. s. 100a och 512b) menar, att *ringaþær* betyder rund och är pret. part. af *ringa* göra rund, men detta verb betyder annars förse med eller omgifva med ring och *bulle* ensamt betyder en rund skål.

Tamm i Uppsalastudier s. 33 anser därför, att här menas en skål, besatt med ringar för att därmed bäras på stafven. „I denna beskrifning igenkännes det ännu bibehållna bruket inom katolska kyrkan, att pilgrimerna vandra med en staf och därvid fäst rund flaska, vanligen förfärdigad af kurbits“ (Schlyter).

12. *þriggia iamlanga gambla* = *þriggia ara gambla*.

12, 13. *köpa* och *smyria* äro infinitiver se sid. 39a.

12—17. I äldre Vgl.fins ett likadant stadgande, men där gäller det gycklare, som blifvit sargad; det tillägges, att om han blott blir slagen, bötes därför intet.

Nu kallar annar ughurmagma ok annar kallar egh, þa ha-uær þæn uitzsorþ, sum han uill uita til ughurmagma mæþ eþe fiughurtan manna. Þær liggær niþri kars sak ok kunngxs, þær fylghir egh uaða eþær. Huat han dræpær man ælla kunu, inlænding ælla utlænding, mæþ uaða ælla uilia, 5 þa böte, sum skilt ær.

XIX. Um at egh ma ughurmagma uitna til draps, ælla dræpær ughurmagma ughurmaga.

Nu ma egh ughurmagma uitna til draps. Uill hans mals-man dylia firi han, þa dyli mæþ þrætlyftum eþe ælla böte 10 firi han, sum skilt ær. Nu dræpær ughurmagma ughurmagma, þa böte, sum skilt ær.

XX. Vm at aldriðh aghi þæn arf, sum annan dræpær til arfs, ælla man uill man böttan uita.

Nu aghe aldriðh þæn arf, sum annan dræpær til arfs. 15 §. 1. Nu uill maþær man böttan uita: han skal uita böttan han mæþ þrættan takum ok þrættan tylftum ok tua uitnis mæn mæþ huarium eþe. Þa skal sua huar takin suæria ok fiughurtan mæþ huarium þerra, at han uar taki at enne mark ok hon uar lukin, þrættande sua, at han uar taki at 20 enne mark ok atta örtughum ok fiughurtan mæþ hanum, at þæt uar sæt ok böt.

4. Textkodex (och Schlyters upplaga) har icke något skiljetecken efter *eþær*, men sammanhanget synes fordra punkt. Detta bekräftas ock däråf, att de följande orden *huat . . . sum skilt ær* i två handskrifter hafva annan plats.

6. Näml. i paragrafens början (blott åt målsägaren bötes).

7. Textkodex har här skriftelet *eghurmagma* i st. f. *egh ma ughurmagma*; Schlyters rättelse.

13, 14. Öfvers. som dräper en annan för att få arf

14. Öfvers. eller [om] man vill bevisa, att böterna för en [dräpt] man blifvit erlagda.

17, 18. D. v. s. att två män i hvarje ed skulle vittna såsom föredsmän och att tolf edgårdsmän skulle bekräfta, att de två svuro sanningsenligt och i laga ordning (jfr fl. 3 § 2). Kallas också på många ställen *fiughurtan manna eþær*.

22. Sålunda blef bevisadt att

XXI. Um æn annöþughær dræpær annöþughan man.

Nu dræpær annöþughær annöþughan; þæn, sum drapan atte, han böte þrea markær slika, sum han skal lösa mæþ, þæt æru siax markær penninga ælla þrea markær
 5 uafmala, tolf alna til öris, ælla flughur nytia nöt, sua sum för uar skilt. Nu æn þæn, sum þrælin drap, uill uita han atær bötan, þa uiti mæþ eþe flughurtan manna.

Hær byrias uafa mal ok sara mal, hor, ran ok styld; i þöm tælias floka en ok fluratighi.

10 I. Vm huru uafa eþ skal ganga ok um flere uafa mal.

Nu huggær maþær at manne, ok uarþær annar firi ok far af bana; egh ma flere hug til uafa taka æn et. Af enu hugge kunnu tu sar uarþa; takær hand ok huwþ, þæt ær höghste uafe, tiughu markær ok tolf manna eþær sua, at
 15 þæt uar mæþ uafa ok egh mæþ uilia; þæt aghu alli suæria ok ængin þiggia. Ok sua skal alt a enne stæmnu: eþ ganga ok fæ böta. Þa taks egh til uafa, utan baþe uilin, þæn, ær

tretton och en tredjedels mark hade erlagts, d. v. s. till målsägaren en tredjedel af de 40 marker, som skulle bötas för dråp till treskifte mellan honom, konungen och häradet.

8. *Uafa mal* n. mål, som angår med våda (*uafæ* m.) gjord gärning; *sara mal*: mål, som angår sår.

11. *ok uarþær annar firi* [*huggi*] ɔ: och en annan blir utsatt för (d. ä. träffas af hugget).

14. *uafæ* = *uafauærk* ɔ: gärning, hvarigenom skada göres en annan med våda.

14, 15. Öfvers. tjugu marker [bötas] och tolfmannaed [svär-

jes] därom, att det gjordes med våda och icke med vilja.

14. *Þiggia, þa, þigat*, vb. tr. Mottaga till skänks, här af *tiggare*; i ÖGl. förekommer *þiggia* l. *þiggia up* i en särskild betydelse, näml. befria sig från skyldigheten att gå ed, ett uttryck motsvarande det å t. ex. följ. sida r. 15 förekommande i *þöm eþe ma ængum giua ur*, jfr *giua ur næmdinne* KrB 18: 1. Således gifva, resp. mottaga, lof att afhålla sig från deltagande i ed l. nämnd.

16. Öfvers. man skall å en och samma stämman göra båda delarna: gå ed och böta gods.

hiog, ok þæn, sum sarit fik; baþe aghu þe et at suæria i eþinum, þær a kunungx soknare nær uara. Þæn, ær sarit giorþe, han a kunungx soknara buþ fa mæþ tuæggia boanda manna uitnum. Kombær han egh til eþsins ok ha-uær þo buþ fangit, þa gangi eþ sin ok se saklôs. Nu far 5 han egh buþ, þa ær þæn eþær olagha, æn þe suæria þæn eþ sua, at egh ær kunungx soknare nær. Nu sighær þæn, sum sarit giorþe, at han fik hanum buþ, ok kunungx soknare sighær egh, þa ær þæt bondans uitsz orþ, æn kunungx soknare stæmde æpte, uita mæþ eþe fiughurtan manna: þe 10 tue, sum kunungx soknaran uaraþu uiþ at han skulde til eþsins kuma, ok tolf æftir. Nu stæmnir kunungx soknare egh æptir, utan uill biþa kunungx ræfst, þa skal hæræþs næmd uita, huat þær ær sant um. Alt skal sendær a enum dagh: eþ ganga ok fæ böta. I þöm eþe ma ængum giua ur. 15 Sua sum nu ær um þænna uapa eþin skilt, sua skulu alle uapa eþar gangas, baþe firi drap ok fullsære ok skenu ok firi all manhælgþa mal. §. 1. Skiutær spiute, kasta stene, kombær huarghin niþær, för æn skapa gær, þæt æru tiughu markær ok uapa eþær; kombær förra niþær æn þær, sum 20 skapa gær, þæt ær handlôs uape; þæt ær half siunde mark ok fiurar örtughær ok egh uapa eþ. Nu skiutær man spiute ælla kasta stene iuir hus ok se egh, huar sum niþær kombær, þæt ær handlôs uape. §. 2. Nu draghær man spiut, sætær man stræng ælla stampu, gærþir garþ, grauær kældu, 25 gær kuærn ælla broa, faldær af uærkum, far af bana, halda

3, 4. Öfvers. med vittnesbörd af tvänne bofasta män, d. v. s. i deras närvaro (Gloss.).

10. *stæmde æpte* [*mali*] o: stämde honom ang. detta mål.

11. *uara man viþ* l. *til* o: underrätta, tillsäga ngn om.

18. *Manhælgþ* f. eller *manhælgþi* n. Personlig fred och säkerhet, „manhälgd“, ett vakert och uttrycksfullt ord, som väl skulle förtjäna att åter upptagas i språket. Här af sammans.

manhælgþa mal l. *manhælgþis-mal* n. mål, som angår brott mot allmänna säkerheten, såsom dråp, sår m. m.

19. Öfvers. kommer [skottet eller kastet] ingenstädes ned, förrän [det] gör skada . . .

24, 25. Öfvers. Utsätter man spjut (näml. till vilda djurs dödande), gillrar snara eller gillerstock, . . .

26. *faldær* [*annar*] af *uærkum* o: om en annan faller från

egh uærk. liggi ogilt. Nu halda uærk til bana, þön haldin til halfra bot. Nu kombær man undir kuærn, slar til hælia, gangær undan þerre ok undir aþra, þa skal þæn gialda, sum þa kuærnina a, sum haldær. Þa skal han mæla at þöm, 5 sum handuærkin attu, sum han fik döþ af; þær aghu þe uitzorþ dylia mæþ tolf manna eþe, at han fik egh döþ af hans handuærkum. Nu æn flere aghu i þerre kuærn ælla uærkum, sum hioldu, þa böte huar, sum a til i þöm, ælla gangin i gialdit mæþ hanum. §. 3. Nu akær drængær 10 bondans til skoghs ok faldær a hans las, þa liggi ogildær af sialfsins handuærkum. §. 4. Nu faldær möllari undi kuærn ok far af döþ, þæn sum takær lut af tulle, han ær gildær at þrim markum. Brænnir han kuærn mæþ waþa up, þa ær hon ok gild at þrim markum. Nu æn annar

ett af dessa värk, näml. kvarn l. bro. Det är klart, att dessa ord endast passa till det nästföregående, men stadgandet om de halfva böterna måste dock hafva afseende äfven på de förut nämnda fallen (Ordb.).

1, 2. Förkl. Fasthålla de den, som där ljuter döden, så hålla de ock [ägaren] till [att betala] halfva [våda] böter; *bot* är genit., hvilken kasus i äldre språket är *bota(r)*, jfr *iorþ* KrB 2: 1, *gærning* Eþs. 31: 1.

4. *han* näml. arfvingen, målsägaren.

5. *Handuærk*, *handuærki*, *handauærk*, *handauærki* n. 1) Gärning, som värkställes med händerna. 2) Ett med händer gjort värk t. ex. brunn, kvarn, fiskdam.

7. I st. f. *hans* borde stå *þerra*, åsyftande *þöm*, *sum handuærkin attu*.

8, 9. Öfvers. då böte enhvar i förhållande till sin andel i dem eller deltag i [böternas] betal-

ning med honom, näml. den dödes arfvinge, „ty här synes den händelse åsyftas, att den döde själf egt del i värken“ (Ordb.).

10. Konstr. *ok hans las faldær a [hanum]*

11. *sialfsins* = *sialfs sins*. „Då likljudande bokstäfver eller stafvelser i två ord sammanstöta, uteslutes ofta endera af dem“, säger Schlyter i sitt företal s. IV, jfr härom också Rydqvist: Sv. Spr. L. bd IV s. 433. Sådana fall äro t. ex. *þa* för *þa a* KrB 27:pr., Uaþ. 32: 4, *su* at för *sua at* ES 4: 1, *huar taka* för *huart taka* BB 28: pr., *þær* för *þær ær* ES 7, *ændakarla* för *æn ændakarla* BB 1: 4, *flerum* i st. f. *flerum um* RB 21: 1. Merendels återinsattes dock af Schlyter den uteslutna bokstafven eller utstötta stafvelsen, hvilket äfven skett i detta aftryck af hans textedition.

11, 12. *þæn* och därpå följande relativsats hänföra sig till *möllari*.

man faldær undi kuærn, þæn sum egh takær tull ælla lut af, han ær gildær at halfre bot. §. 5. Nu hugga mæn træ, faldær, ok fa en bana af; han ær gildær at halfre bot: halfre siundu mark ok fiurum örtughum. I þerre bot stande hans lutær först kuar, ok þe, sum mæþ hanum hioggu, gialdin 5 þæt, sum fat ær. Nu uitis þöm þæt, at þe hioggu mæþ hanum, sum bana fik af þerra handuærkum, þa aghu þe uitzs orþ at dylia, at han egh bana fik af þerræ handuærkum; gita þer egh dult, þa bötin halua bot, sum för uar skilt.

II. Um æn maþær fa bana af hæste manz ælla af 10
andru fæ manzs.

Nu bitær hundær man til bana ælla slar hæstær, stangar uxe, huggær runi: af huliku manzs fæ han fa bana af, þa ær þæt gilt at half siundu mark ok fiurum örtughum; gange æ bani först i bot, utan hundær ok maþær. Nu 15 uitis þæt manne, at annar fik bana af hans fæ, þa a han uitzs orþ at dylia. Gitær han egh dult, þa böte halua bot, sum skilt ær.

III. Vm æn annöþughær, þræll ælla fostre, kona ælla 20
ughurmaghi dræpas i uaþa.

Nu uarþær annöþughær i uaþa dræpin, þa ær han sua gildær i uaþa sum uilia. Nu dræpær þræll i uaþa, gialde

4, 5. D. v. s. han själf (hans arfvinge) skulle först och främst deltaga i böternas erläggande, jfr ofvan § 2.

6. *Fat* adj. ntr. Det som fattas (Ordb.). Denna neutralform tillhör adj. *far, fa, fat*, som fins fullständigt i andra fornsv. skrifter (se Söderwalls Ordb.) och är samma ord som det isl. *fár, fá, fátt*, hvars ntr. användes i samma betydelse som fsv. *fat*. I finländska svenskan (både vår högsvenska och våra dialekter) fortlevver detta, t. ex.

klockan är en kvart *fått* i sju (i Sverge: tre kvart på sju).

15. D. v. s. det djur, som dödat en människa, tillfaller målsägaren och dess värde inberäknas först i böterna. Här är värslämning (Lind: Om rim s. 89):

gange æ bani
först i bot.

15. *utan* conj. ∴ om icke [det är]

19. *Annöþughær*, som i DrB 16 förekommer i en från *fostre* skild betydelse och tyckes vara

sua bonde firi uaþa sum firi uilia. Warþær fostre i uaþa dræpin ælla gær han drap, gialde sua firi uaþa sum firi uilia. §. 1. Nu uarþær kona ælla ughurmaghi i uaþa dræpin ælla dræpa þön i uaþa, bötin, sum för uar skilt, æn fræls
 5 man hafþe þæt giort, utan þerra mals man fulle eþin firi þem. §. 2. I allum uaþa þa bötis egh þukke ok egh ensak.

III. Um æn man ælla kona stiala, ælla huru mykit þön standa inni firi.

Nu stial man ælla kona ok firuærka sik; alt þæt þön
 10 gæra i sua höghum sakum, sum þön sitia inni firi, þa suari þæn, sum þöm hauær inni mæþ sik. Þaghar höghra stighær, æn þön sitia inni firi, þa a ættin baþe taka ok böta firi þöm.

V. Vm æn man uarþær sarghaþær höghstu sarum.

Nu uarþær maþær sarghaþær höghstu sarum, uarþær
 15 gældær, gialde fiuratighi markær firi sar hans ok fiuratighi markær firi lyti hans ok fiuratighi markær firi son

synonymt med *þræll*, användes här i vidsträktare bemärkelse, omfattande såväl det förra som det senare.

5. *Fulla, -aþi* l. *fylla, -di* vb. tr. Fylla, fullt betala, fullgöra (här); *fulle* (pres. konj.) o: vill fullgöra.

7. Textkodex har *ælla firi huru mykit þön standa inni firi*. Schlyter utelämnar i sin upplaga det första *firi*, men säger sid. 401 (Addenda et emendanda), att det, ehuru öfverflödigt, dock kunnat bibehållas, emedan en dylik upprepning äfven å andra ställen förekommer.

8. *Standa l. sitia inni firi sak* o: vara hos en annan i trældom för begånget brott, och (r.

11) *haua inni mæþ sik* l. *sær* o: hafva ngn i trældom hos sig för begånget brott.

9. *firiuærka sik* (l. *sær*) o: förvärka sin frihet.

10. D. v. s. den, hos hvilken de äro i trældom, skall ansvara för alla de brott, som under trældomstiden af dem begås, dock endast om de böter, som för dessa brott ådömas, icke äro högre än de, hvilka ådöms dem för den förbrytelse, för hvilken de befinna sig i trældom.

13. Öfvers. varder sargad med sår, för hvilka högsta belopp af böter erlægges.

14, 15. *uarþær gældær* står såsom förklaring till hvad som menas med *höghstu sarum*.

han matte afla, ok fiuratighi markær firi dottur, ok han sialuær ær gildær at siaxtan tighi markum ok mæle sialuær æfte.

VI. Um æn man huggær annan mæþ wrezs hænde, ok huru þæn sari skal uitna sik ok annan friþsökia, ok 5
huru böta skal firi sar ok drap.

Nu huggær man annan sar mæþ uilia, skær uddær ok æg, þorf uif lin ok læki, spik ok spiær, aghe han uizs orþ, sum sar sin sökir, til fulz ok flæþærtiugx. Þa skal han þing stæmna, mæþ tuem mannum i þinge sar sin lata miæta 10 ok fæmt sitia, sua annat þing stæmna ok andra fæmt sitia, sua þriþia þing ok þriþiu fæmt, fiarþa Lionga þing. Þær skulu uitne hans fram ganga: þæt skulu tue mæn suæria, at han fik af hanum sar mæþ uilia ok ureþs hænde, þæt

2, 3. *mæle sialuær æfte* ∅: han göre själf åtal [för brottet].

4. *Wrezs hand* (d. s. s. *harms hand* i andra lagar) f. Af vrede styrd hand. Att dessa ord äro sammansättningar af substantiven *vreþe* och *harmber* anser jag med Schlyter och Rydqvist otvifvelaktigt, men Widmark i „Valda stycken af Sveriges gamla lagar öfvers. och förkl.“ s. 13 not. 3 tror *vreþs* vara gen. af adj. *vreþer*, hvarför ock *harms* rättare må anses för adj. än för subst. Denna åsikt upptages sedan till vederläggning af Schlyter i Ordboken. Allit. tils. *mæþ uilia ok ureþs hænde* r. 14.

5. Öfvers. skall bevisa sin sak och söka få den andre dömd fredlös.

8. Förkl. om såret måste förbindas och af läkare skötas; *lin* (isl. *lín*) n. 1) lin, 2) linne.

8. *Spik* tager Schlyter så-

som motsv. det isl. *spik* f. sond och *spiær* (isl. *spjör* spjut) vore enl. honom här synonymt med *spik*. Emellertid är det sannolikare, att *i* är kort i *spik*, såsom redan Verelius och Grimm hafva antagit, hvadan ordet motsvarar isl. *spik*, bet. späck, fett och i detta sammanhang väl någon fet sårsalva, och *spiær* är icke det isl. *spjör*, hvilket är ett sällsynt och blott i poesi förekommande ord, utan isl. *spjör* klut, lapp, trasa, äfven remsa, bindel. *Spik ok spiær* betyder således salva och bindel eller „balsam och bindel“, en öfversättning, hvari äfven uddrimmet bibehålles. (Se Lind: Rim och verslemningar i de sv. landskapsl. s. 40 not. 1.)

8, 9. Öfvers. den, som för sina sår gör påstående, äge rättighet till fulla fyratio markers böter.

andre tue suæria, at þæt uar miætitt til fulzs ok fiæþær-
 tiughx, sua þriþiu tue, at þæt uar skærskutat ok laghlika
 Lionga þing stæmpt. Uill han a Lionga þinge böta prættan
 markær ok atta örtughær ælla a Lionga þingxs fæmt, þa
 5 halde friþi sinum. §. 1. Nu firi drap ælla fulsære æn san-
 num ær sak giuin, þa skal han egh flere folk uakn i bo-
 tinne haua æn þry: skiold, suærþ ok kættilhöd, ok ækki
 flere, utan hin uili, sum uiþ botinne takær; siþan skal han
 böta oskapap klæþe ok læript ok uapmal ok reþa pæn-
 10 ninga ok ung hors ok nöt. §. 2. Nu æ firi huat þæt hælzst
 ær, firi sar ælla drap ælla annur manhælghþa mal ælla
 ok annur mal, þön sum man kan böta manne firi, sæmbær
 egh baþum þem, sum bötir ok þem sum bötrina takær, um
 bötrina, þa a han uitsorþ, sum bötir, mæþ tuæggia miæ-
 15 tanzs manna uitnum ok eþe, at hanum uar fult ut lukit.
 Þer skulu tolf manna eþ æfte suæria a fæmtinne, at hini
 suoru baþe sant ok lagh. §. 3. Nu æn þæt ær firi fulsære
 ok biuþær han, sua sum nu ær saght, ok hin uill egh uiþ
 taka a Lionga þinge ok egh a Lionga þingx fæmt, þa skal
 20 han egh friþlös fara; uill han egh böta, sua sum nu ær

6, 7. Öfvers. så skall han vid böternas erläggande icke hafva flere stridsvapen än tre, näml. sköld, svärd och hjälm; *kættilhöd* synes beteckna en sorts hjälm efter likheten med en kittel, men ordets senare del är dunkel (Widmark a. a.).

9. *Læript, lærept* n. Lärft, isl. *lérept, líriþt*, hvilken senare form antyder etymologin: *lin-riþt. Det enkla ordet *riþt*: ett stycke tyg l. kläde (Fritzner²) är feminint liksom ock no. lds. *riþt*: ett stycke, en stund (Aasen), men *lérept* linneväf har blifvit neutr. troligen genom anslutning till *vaðmál* ylleväf, med hvilket det ofta förbindes (Lidén i Uppsalastudier s. 81).

10. *Hors* (isl. *hross*, fnt. *hros*, nht. *ross*, men ags. *hors*, e. *horse*) n. 1) Sto i motsats till *hæstær*. 2) Häst l. sto i motsats till *nöt*. — Ordet anses rotbesläktadt med lat. *currere*.

14, 15. *Miætanzs mæn* n. pl. Mätismän; denna nu brukliga form af ordet är ej gammal, se Kock: Fsv. ljudl. s. 276.

15. Öfvers. att böterna till fullo utbetalats åt honom.

16. Öfvers. Därefter skola tolf män ed gå å fämten, att o. s. v., „*manna* gen. pl. styrd af räkneordet, hvilket är det grammatikaliska subjektet“ (Widmark a. a. sid. 14 not. 3, med hänvisn. till Lund: Oldn. Ord. kap. 58, anm. 2). *Þer* kan vara biform till *þær*, *þar*.

skilt, þa skal han friplös fara ok hans bo skiptis. §. 4. Nu ma egh þæn, sum stæmnir, andrum sak giua æn þem, sum han förstu gaf sak mæþ stæmdu þingi; sökir han annan, þa gör han ulagh. §. 5. Nu uill han sarit firi lata þöm, sum þæt giorþe, ælla ok minna æn lagha bötær taka 5 ok minska kunungx ræt; þa uar þæt sua först, at böte han fiura markær ok fiura gaf han af, þa skulde han ena mark kununge ok andra mark hæræþe. Siþan gaf Birghir iarl sua i lagh, at syntis ar ok akoma til fullsæris, þa skulde han kununge ok hæræþe fullan ræt gæra, ok malsæghandin 10 gæri af sinum ræt, huat sum han uill. §. 6. Nu uill han egh sökia sik, utan stæmnir hanum ok biþær han dylia, þa skal han dylia mæþ tolf manna eþe. Gitær han eþ gan- git, uari saklös; falzs at eþe ok ær fulsære, þa böte kununge ok hæræþe fullan ræt ok malsæghandanum ena 15 mark, þy at han uill egh sialuær sik sökia.

VII. Um all afhug, at þe æru fiæþærtiugh mæþ uilia gör; þær fylghir egh lytis bot.

Nu all afhug, þön sum mæþ uilia gæræs, þön æru all furatighi marka sak. Nu fylghir egh lytis bot fiæþær- 20 tiughu sare, utan maþær uarþær gældær. §. 1. Nu uill man fullsære uita sæt ok böt uiþær malsæghandan, han a uita mæþ þrænne fiughurtan manna eþum; uill han kunungx ræt ælla hæræzs sættan uita, þa a huarn rættin uita sættan mæþ fiughurtan manna eþe. 25

3. Öfvers. stämde och an- klagade

6—8. I st. f. *böte* i text- kodex har en annan hds. *bötte*, hvilket här antages vid öfver- sättningen. Mellan *han* och *ena* bör *böta* eller *gialda* inskjutas (Schlyter sid. 71 not. 70). Då blir öfvers. då var det först så, att bötte gärningsmannen fyra marker och eftergaf målsägaren

fyra, så skulle den förre [böta l. betala] en mark till konungen och en annan mark till häradet.

10. *fullan ræt gæra* o: ut- betala fulla böter.

12. Ang. uttrycket *sökia sik* se ofvan sid. 5a.

17. *Afhug* n. Afhuggning, lems afhuggning, stympning.

21. Öfvers. utom [i det fall att] en man

VIII. Vm æn annar fa sar ok annar drap, ælla man
sökir annan firi drap ok sar.

Nu aghas tue mæn uipær ok far annar sar ok annar
drap, þa lægx̄s af sar firi drapi, ok sua lægx̄s af skena
5 firi sari ok blopuiti firi skenu. §. 1. Nu æn man sökir
annan firi drap ælla firi sar ælla firi huat, sum han sökir
han, þa skulu i allum uitnum boande mæn uara ok egh
löska mæn ælla leghu drængia. §. 2. Nu sökir man annan
firi sar ok han sikhær sik osakan firi uara, þa skal han
10 amote suæria uista uitne mæþ siax mannum a sama dagh,
sum in suors sakin til hans a fæmtinne. Siþan skulu þer
suæria tolf manna eþ æpti huart uitnit, þæt ær huar þerra
þrænne tylftær, ok sua suæria, at hini, sum förra suoru, þe
suoru baþe sant ok lagh. Nu orkar annar þerra egh tylf-
15 tar eþum, þa falzs fætillos byrþe. Þer sum för suoru i þöm
uitnumin, sum falzs firi, þe skulu fasta ok böta malsæ-
ghanda ok kununge ok hæraþe ok biskupe. Nu æn þer
suæria baþe tylfta eþa, þa uiti hæraæzs næmd, huat þær ær
sant um. Nu gangær han uidþ, at han uar nær, þa han
20 sarghapær uar, ok egh þæs uiliande, at han uarþ huggin.
þa skal han a fæmtinne þrætylftan eþ föra, sua sum för
uar skilt, ok hin a fylla tylfta eþa, sum saght uar. Nu
æn þæn, sum sarit kænns, uill egh mote suæria, huatske
þa han sökir han, ælla a fæmtinne, þa skal hin egh tylftar
25 eþa æpti sin uitni suæria.

IX. Um at egh ma döþan uitna firi drap ælla sar
ælla andra akomu.

Nu dræpær man annan, huggær ælla gör andra akomu;
dör hin, sum gærþina giorþe, för æn han uarþær uitnaþær.

4. Öfvers. då bortlägges
såret för dråpet, d. v. s. lämnas
utan afseende, så att därför ej
bötes, då dråp å andra sidan
skett.

14, 15. Vårslämning, se sid.
59b.

15, 16. Öfvers. De som
svuro i den föred, hvilken ej
blef bekräftad [genom tolfman-
naed]

20. Ang. *þæs* se sid. 30b.

26. *uitna* o: framföra vittnen
emot, medels vittnen öfverbevisa.

þa ma egh döþan uitna; þa skal arwm hans stæmna, þer skulu antuiggia dylia, sum skilt ær, ælla böta, sum skilt ær.

X. Vm æn bonde sargha husfru sina fullum sarum ælla sla skenu; þa bötær skulu omynd fylghia.

Nu sarghar bonde husfru sina fullum sarum, þa böte, 5 sum skilt ær. Nu slar han hana skenu, ok uarþær lyt af, þæt skal hænnna gipta maþær ut sökia ok bondin ut böta. Þa bot skal gipta mannin in taka ok til omynd læggia; taki þæn þa bot, sum omynd takær. Nu raþær han hænnne, ok far egh fulsære ælla skenu ok uarþær egh lyt, þa uari 10 ogilt.

XI. Um æn maþær læggær annan mæþ kniui, han öki sak sina at fiuratighi markum; ok huru þa skiptas.

Nu huggær man annan fullum sarum i kunungx friþi, þæt ær þa kunungær i landi ær, sua at för komu buþ i 15 land firi han, þa ökis sak þæs, ær hiog, at fiuratighi markum. Fiuratighi markær kunungxs ensak, ok fiuratighi markær skip-tis i þry: kununge ok hæræþe ok malsæghanda. §. 1. Nu sarghar man annan mæþ kniui fullum sarum, þa ökis sak hans til fiuratighi marka, ok fiuratighi markær kunungx ensak, 20 ok fiuratighi markær skiptas i þry: kununge ok hæræþe ok malsæghanda. Nu sæghær kunungx soknare knifs lagh uara, ok bondin sighær egh ok gangær þo uiþ sarinu, ku-

4. Öfvers. de böterna (d. v. s. de böter, som därför betalas) skola medfölja giftoman-nagåfvan, d. ä. läggas till den och åtfölja densamma enligt hvad i denna flock stadgas.

7. Öfvers. böterna för denna gärning skall giftomannen utsöka

12, 13. *Ökia sak sina* (ack.) l. *sinni* (dat.) at l. *mæþ fiuratighi markum l. til fiuratighi marka* ö: öka sina böter med fyratio mar-

ker. I intet fall *till* fyratio marker, ty enligt fl. 6 utgjorde redan böterna för själfva brottet fyratio marker och af sammanhanget framgår, att här är fråga om två bötesbelopp, hvarterera om fyratio marker. *Öki* kan vara pres. konj., men är sannolikt pres. ind. *ökir* med apokoperadt *r*, jfr DrB 15: 1.

13. *þa* är här pron. (*þar, þær*), åsyftande *markum*, ej adverb.

nungx soknarin stæmnir ok sökir æptir, þa uæri sik mæþ þrænne tylftum ælla böte fiuratighi markær. Dyl han sarit ok malsæghandin giuær hanum uitzs orþ, þa dyli mæþ tolf manna eþe. Gitær han eþ gangit, þa uari saklös firi knifs laghit. Nu æn han gitær egh eþ gangit firi malsæghandan ok hafþe þo sarghat han ok egh mæþ kniui, þa uæri sik mæþ þrænne tolf manna eþum firi knifs laghit. Uill egh kunungx soknarin sökia a han, þa skal hæræþs næmd uita, huat þær ær sant um. Nu uarþær knifs lagh mæþ uapa giort, þa dyli han, sum þæt giorþe, at þæt uar mæþ uapa ok egh mæþ uilia. Gitær han eþ gangit, uari saklös firi knifs laghit; gitær han egh, þa böte, sum skilt ær, ælla dyli, sum skilt ær.

XII. Vm kunungx man, biskups, hærtugha, hærra uarþa hugne fullum sarum ok um þerra þukka.

Nu uarþær kunungxs man huggin fullum sarum, þa a kunungær þukka taka fiuratighi markær, ok þæn, sum sarit fik, han a sarabötrina, sum för uar saght; æ huas man, sum han ær, þukka a taka. §. 1. Nu uarþær biskups man huggin fullum sarum, þa a biskupær niu markær firi þukka taka. §. 2. Nu uarþær huggin hærtugha man fullum sarum, þa ær hærtughans þukke niu markær. §. 1. Nu uarþær huggin þæs hærra man, sum hauær stallara ok stekara ok fiuratighi sæssa a sialfs sins kust, þa ær hans þukke siax markær. §. 4. Nu æn kunungxs man ælla hærtugha

5. Öfvers. om han icke kan gå ed emot målsägaren

10. Öfvers. då bestride med ed han, som knifstynget gjorde, [att det skedde med afsikt och säge,] att det skedde med våda.

14, 15. Alla dessa genitiver måste tänkas förenade genom underförstådt *ælla* och subjektet *man* borde hafva sitt predikat

i singularis. Emellertid användes pluralis, antagligen emedan de mellanliggande genitiverna konfunderat skrifvaren.

18, 19. Konstr. *æ huas man, sum han ær, [han] a þukka [at] taka; huars l. huas* är gen. af *huar l. hua*.

25. *æn kunungxs man [uarþær huggin]*

ælla biskups ælla þæs hærra man, sum þukka a taka, far han minne akomu æn fullsære, þa fylghia þær egh þukka bötær.

XIII. Um æn man gangær at andrum a akær ælla æng hans um höst ælla uar; þæt æ tuægilt. 5

Nu gangær man at andrum þæs uiliande, at han uill han skapa ælla hans hion, gangær a hans akær um uar ælla a hans akær ok æng um höst, huggær ælla sla bloþ-uiti ælla skenu han ælla hans hion, þa ær alt þæt tuægilt, sum han gær, ok alt þæt, sum han sialuær fa, þæt ær ugilt. 10 Nu æn nakuar skialnaþær kombær braþlika þerra mællum a akre ælla æng um byrghþa tima, þa böte, sum för uar skilt, ok huars þerra akoma synis, ok ængte firi friþbrutit. §. 1. Nu æn man far af enum manne sændær flere sar ok dör egh af, þa gialdin þön egh mera all æn et fullsære. 15 §. 2. Nu kumbær skialnaþær manna mællum ok fa baþe iamna akomu, þa iamkin baþe sarum sinum ok bötin baþe kununge ok hæræþe.

XIII. Vm æn kona uarþær sua slaghin, at hon föþe döt barn; han öki sak sina at fiuratighi markum. 20

Nu æ huat inlændingær ælla utlændingær, kona ælla man ælla ughurmaghi uarþær sarghaþær fullum sarum,

1. <i>taka</i> , [ok] far . . .	säd, 2) afbärga (<i>æng sinne, akri sinum</i>), 3) bärga, rädda, 4) hjälpa.
4. <i>gangær at andrum</i> näml. i fientlig afsikt, jfr Eþs. 27.	13. <i>Syna</i> vb. tr. Bese, visa, syna, refl. <i>synas</i> : 1) <i>synas</i> = visa sig, 2) <i>synas</i> = tyckas (här). Öfvers. och [som] hvarderas åkomma tyckes [vara värd]
9. <i>bloþuiti</i> (<i>ia</i> -stam) och <i>skenu</i> (<i>ön</i> -stam) kunna vara dativer eller ackusativer, men hvilketdera de äro här låter sig icke afgöras, enär vb. <i>hugga</i> och <i>sla</i> kunna konstrueras med båda, jfr t. ex. s. 87 r. 14 och s. 97 r. 4.	15. <i>gialdin</i> o: gälle, koste i böter.
12. <i>Byrghþa(r) timi</i> m. Bärningstid, af <i>byrghþ</i> f. arbete med hö- eller sädesbärning, synonym <i>byrgsl</i> och <i>byrgsla</i> , jfr vb. <i>byrghia</i> och <i>bærghia</i> : 1) inbärga hö eller	16, 17. Öfvers. få båda lika svår åkomma, så kvitte båda sina sår
	20. Öfvers. gärningsmannen ökar sina böter med fyratio mar-

þæn sum þæt giorþe, þa böte sum för uar saght, utan kona uarþær huggin, sua at hon föþe döt barn: þa þæn, sum þæt gör, han öke sak sina at fiuratighi markum; þöm skal taka kunungær ok hæræþe ok malsæghande. §. 1. Nu æn kona
 5 kan uarþa barþ ælla sar ælla ok annur lund kan gæras til hænnæ, þæt a hænnæ gipta maþær sökia, ok alt þæt, sum þær bötis firi, þa höre hænnæ halft til ok halft hænnæ gipta manne, sum hana sökir; utan han uarþe ræntær gipta mala, þa bötær hörin gipta mannum til, ælla hon kunne
 10 firi liggia sik, ælla han kunne taka uingæua firi hana.

XV. Um æn kona huggær man fullum sarum ælla ughurmaghi, ok um lytis bötær.

Nu æn kona huggær man fullum sarum, þa böte hænnæ mals man þrea markær, ena mark kununge, andra hæræþe,

6. *sökia* ∴ åtala.

8. *sum hana sökir* ∴ som utför hennes talan.

8. *Gipta(r) mal n.* Kvinnas bortgiftande, egentl. det tal, som vid förrättande af *gipt* hölls af giftomannen; *ræna man gipta mala* (gen. plur.) säges om präst, som viger kvinna (och troligen äfven om den, som förrättar *gipt*) utan giftomannens tillstånd, se GB 6.

10. *Firi liggia* (jfr *firi hugga* sid. 57a) egentl. genom liggande förlora, förnedra sig genom lägersmål.

10. *Uingæf* f. Vängåfva, som enl. VGl. vid trolöfning af fästemannen utlofvades och vid äktenskapets fullbordan gafs åt kvinnans giftoman, men enl. ÖGl. vid trolöfning af fästemannen eller hans far gafs åt kvinnans giftoman och andra släktingar. Mot denna af Schlyter gjorda åtskillnad mellan stadgandena härom i VGl. och ÖGl. strider dock GB 10: 2, enligt hvilken

giftomannen icke hade vunnit sin *uingæf*, förrän de nygifta kommit *a en bulstær* ok *undir ena blöiu* d. ä. vid äktenskapets fullbordan och således i öfverensstämmelse med VGl. Om *uingæf* se vidare Amira: Altschw. Oblr. s. 522 ff. (i not. 6 å sid. 522 påpekas öfverensstämmelsen mellan de nyssnämnda båda lagarna och å sid. 524 det med Schlyters likartade förbiseende, hvartill Weinhold gjort sig skyldig). — Öfvers. eller [om] han mottagit vängåfvor för henne (d. ä. för hennes skull enl. Ordb. art. *firi* 13 s. 161a). Stället är dunkelt och belyses af Schlyter hvarken i Gloss. eller i Ordb. Kanske därmed menas: om äktenskapet gått i fullbordan och giftomannen genom mottagande af *uingæf* afstått åt hennes man målsmanskapet för henne och därmed rättigheten att få de böter, som skulle för hennes misshandling erläggas.

11, 12. Konstr. *Um æn*

þriþiu malsæghanda, af hænnu gozs. §. 1. Nu skal egh kona firi knifs lagh ælla friþ brut, æn þæt gærs, þa kunun- gur ær i landinu, fiuratighi markær böta ok egh hærrum þukka böta, æn hun þerra man sargha. §. 2. Nu ma egh kununa uitna firi sarit, hænnu malsmanne skal stæmna. 5 Orkar han at dylia firi hana mæþ tolf manna eþe, þa uari saklös; orkar han egh eþe, þa böte, sum saght ær; æ huat hon gær fullsære mæþ uaþa ælla mæþ uilia, þa skal þæt uara þrea markær. Warþær þæn lyttær, sum sarit fik, þa skal malsæghanda ræt lyti mæþ halwu böta. §. 3. Nu æn 10 ughurmaghi sarghar man fullum sarum, þa skal þæt sua böta, sum nu ær skilt, æn kona hafþe giort, utan alla þrea markær, þöm skal malsæghandin haua, ok þær a i huarte karl ælla kunungær; nu uarþær han lyttær af, þa skal lyte mæþ haluu böta. Nu sæghær hin, sum sarit fik, han ma- 15 ghandu man uara ok hans malsman sikhær egh, þa a mals mannin uitzs orþ at uita mæþ eþe fiughurtan manna, at han uar innan fæmtan ara. Nu æn han kære til hans, si- þan han ær maghandu man, ok gærþin uar gör, för æn han warþ maghandu man, þa skal han ut luka ughurmagha 20 botina ok uita mæþ fiughurtan manna eþe, at han uar ughur- maghi þa, sum han þa gærþ giorþe. Ok þær hörir egh uaþa eþær til, æn þo at þæt se mæþ uaþa giort, þy at all ughur- magha gærning taks til uaþa, ok han bötir egh mera firi

kona ælla ughurmaghi huggær man fullum sarum

5. *firi sarit, [utan] hænnu malsmanne*

10. *Malsæghanda rættær m. böter, som tillfalla målsägaren; haluær adj. half, ntr. abs. halft: hälften; böta: bota, ersätta, i synnerhet försona sitt brott med böter, således öfvers. då skall han försona lytet medels halfva bötesbeloppet, hvilket tillfaller målsägaren.— Hela bötesbeloppet för tillfogadt lyte var lika stort som såraböternas belopp (enl. §*

4 här nedan), och då dessa i detta fall voro tre marker, skulle således för lytet bötas dessutom en och en half mark åt målsägaren. Men enligt stadgandet i § 4 får målsägaren blott en mark.

12, 13. Fri öfvers. undantagandes att alla de tre marker, [som han skall erlägga i böter,] tillfalla målsägaren allena.

18. Öfvers. att han ännu ej var 15 år gammal.

24. *taks til uaþa* ☉: antages vara gjord med våda.

uilia æn firi uapa, æ huat hældær þæt ær firi bloþuiti ælla firi skenu. §. 4. Nu æ huat þæt ær maþær ælla kona, ughurmaghi ælla annöþughær nakuara akomu fa gæra, antuiggia mæþ uapa ælla uilia, þe sum minne ær æn fiæ-
 5 þærtiugh, þa skal æ lyte mæþ haluu böta. Þæt ær sua undistandande, at lytis bötær æru sua mykla sum sialfs hans botin, ok i lytis bot a huarte karl ælla kunungær. Nu æn han uarþær lyttær i anlite, sua at huarte hyll hat-
 10 tær ælla huua, ælla ok bristær armbær ælla ben, sua at lyt uarþær af, ælla ok sua at hand ælla fotær krumpna af ælla fingær, þa skal lytis bot nat ok iamlanga inne standa. Uarþær hanum bætra innan nat ok iamlanga, sua at han uarþær egh lyttær, þa skal han egh lytis bötær taka, ok þa nat ok iamlange ær ute, þa stæmne æpte lytis
 15 bot ok ække förra.

XVI. Vm æn man huggær, kona ælla ughurmaghi, þræl annars, ælla þræll sargha frælsan man.

Nu huggær man ælla kona ælla ughurmaghi þræl annars fullum sarum, huat þæt ær hældær mæþ uilia ælla
 20 uapa, þa böte firi siax öra ok leghe hanum lækir ok

3. Öfvers. [som] rákar göra (l. tillfoga) någon åkomma,

4. *þe* l. *þa* är ack. sing. femin. af *su*.

6, 7. *Sialf bot* f. målsägarens andel af böter; öfvers. böterna för lyte äro lika stora som målsägarens andel af [såra]böterna. Således 1 mark = en tredjedel af dessa, ty häradet och konungen skulle af dem få hvar sin tredjedel.

8. *Anliti* (med biform *ænliiti*), äfven *andlit* = isl., got. *andavleizn*, alla ntr. (got. *vleitān*, isl. *lita* ∴ se) Anlete.

10. *Lyt*, *lytt* (ntr. af *lytær*, *lyttær*) åsyftar väl *armbær ælla ben*, i hvilket fall dock *lyt* skulle

hänföra sig till en enskild lem, icke till personen, som har lyte på en lem. Eller står *lyt* i st. f. *lytær*? Men enligt Söderwall: Hufvudepokerna s. 19 förekommer icke under denna språkperiod utelämnande af ändelsen *-r* i nom. sing. m. af den starka adjektivböjningen, ehuru detta redan under den närmast följande är vanligt. Adj. *lytær* l. *lyttær* är egentl. pret. part. af *lyta* göra lytt, jfr isl. *ljótr* ful.

16. Konstr. *æn man, kona ælla ughurmaghi huggær* . . .

20. *Lækir* (med radikalt *r*), gen. *lækirs*, ack. *lækir*, eller ock *læki*, gen. *lækis*, ack. *læki*

halde uppe daxuærkum ok föþe þrælin, mæþan han sar liggær; warþær han lyttær af, þa havi han þæn lytta ok fa bondanum olyttan firi. I saramalum æru þer baþir iam-gildi, þræll ok fostre. §. 1. Nu sarghar þræll frælsan man, skiuuær ælla skiutær, slar bloþuiti ælla skenu, ælla riuær 5 frælsan man, han hauær firi huggit sik ok sinu gildi. Ær þæt fostre, þa böte þæn, sum fostran a, þöm, sum sarghaþær uar, atta markær, þær aghi i huarte karl ælla kunungur, ok sua ok, æn þæt mæþ uaþa giort uar. Uarþa þe sarghaþe, þræll ælla fostre; þa þæn, sum sarghaþe, böte sua firi uaþa 10 sum firi uilia. Sua ok huat sum gærs til annöþughxs, þa bötis sua firi uaþa sum firi uilia. §. 2. Nu hamblar man þræl annars manzs, huggær af hand ælla fot mæþ uilia, gialde atær fullum giældum ælla annan firi ok mæþ þrea markær; þæt ær bondans þukke, aghe i huarte karl ælla 15 kunungær.

XVII. Um æn man huggær at manne ok uarþær annar firi, ok huru þær skal uaþa eþ ganga.

Nu huggær man at andrum ok uarþær annar firi, þæt ær þriggia marka sak, æn þæt ær fullsære ok taka baþe 20 til uaþa. Egh ma flere hug til uaþa taka æn et, ok þæt taks egh til uaþa, utan baþe uilin, þæn, ær til hiog, ok hin,

(jfr isl. *lækni*, gen. *læknis*) m. Läkare. Också i cod. Bildst. fins två gånger ack. *lækir* (Söderwalls Ordbok).

1. *Upppe halda*, vb. tr. med dat. l. ack., kan ha tvänne hvarandra nästan motsatta betydelse näml. a) = *uphalda* förhålla, undanhålla ngn ngt, och b) underhålla, bekosta, upprätthålla (här).

6. D. v. s. han kan saklöst dräpas.

12. *Hambla* vb. tr. Stympa, egentl. genom knäsenornas af-

skärande, isl. *hamla*, fht. *hamalön*, ags. *hamelan*; i fht. fins äfven adj. *ham* och *hamal*: stympad. Ihre (Gloss. Sviog.) äberopar ett fornsv. uttryck *i knæm ok hamulboghom*: i knän och knäveck samt tror bet. knäveck ligga till grund för talesättet *i ham* (nu *hamn*) och *hül*, hvilket Rydqvist (Sv. Spr. L. IV s. 311 not. 2) visserligen anser icke omöjligt, „men ingenting hindrar häller *ham* att vara det vanliga *hamber* (isl. *hamr*), nu *hamn* (skugga, vålnad)“.

sum sarit fik. Baþe aghu þe suæria, sum för uar skilt. Gita þer uaþa eþin gangit, þa uarin saklöse firi kununge ok hæraþe, huat þæt ær höghre sak ælla læghre. §. 1. Nu uill man uaþa eþ fæsta, þa skal han fæsta han innan nat
 5 ok iamlanga; gör han egh sua, þa hete fallin. Nu fællis uaþa eþær ælla gangær atær firi olagh, han faldær kununge til feia ok allum mannum, ok malsæghande lite at fæstningh sinne. Nu skal uaþa eþær sialfsuiliandis fæstas; stæmni hin æfte, sum akomuna fik, þa ma egh uaþa eþ
 10 siþan ganga.

XVIII. Vm afhug þön i uaþa gæras, ælla man stingær ut ögha a andrum mæþ uaþa.

Nu hugxs minste fingær af mæþ uaþa, þa böte firi fingær öre ok annan firi lyti ok halfmark firi lækis gæf.
 15 Nu uarþa all fiughur fingær af huggin mæþ uaþa, þæt æru tolf öra firi sar ok tolf firi lyti ok half mark at lækis gæf. Varþær þumul fingær af huggin mæþ uaþa, þæt æru tolf öra, þy at han ær half hand, ok tolf öra firi lyti ok half mark firi lækis gæf. Warþær all hand af huggin mæþ
 20 uaþa, þæt æru þrea markær ok þrea markær firi lyti ok half mark firi lækis gæf. Firi all uaþa uærk þa skal sua böta firi lyti sum firi sar. §. 1. Nu stingær man ögha ut a andrum mæþ uaþa, þæt æru þreia markær ok firi lyti ok lækir sua, sum för uar skilt. Huggær man næsa ælla
 25 örun af andrum mæþ uaþa, þæt æru þrea markær ok sua

1. *för*, näml. i fl. 1.

5—7. Förkl. Då vådaeden är förfallen därigenom, att den ej blifvit gången eller är upphäfvnen, skola böter erläggas till konungen och häradet för uppsätlig gärning (Ordb.).

7. Öfvers. och målsägaren nöje sig med det löfte (om vådaed och vådaböter), som han mottagit, d. v. s. fastän vådaeden fälles eller återgår, kan han lik-

väl för sin del icke fordra mer än vådabot, eftersom han engång antagit det tillbudet. — Ang. *lita* se sid. 9b.

13. *Fingær* är här maskul., men två rader lägre ned i plur. neutr., såsom synes af attributen; annars förekommer det ock i sing. som neutr., så alltid i kon. Gustaf I:s bibel. Nu är ordet i Götaland m., i Svealand och Finland ntr. i sing., maskul. i plur.

um lyti ok læki, sum för uar skilt. Huggær man tæ af andrum mæþ uapa, böte sua firi tæ sum firi fingær. Huggær af fot mæþ uapa, böte sua firi fot, sum skilt æ firi hand. §. 2. Nu firi allan uapa þa taki alt sarþuli ok aghi i huarte karl ælla kunungær.

5

XIX. Um æn man slar annan mæþ hornum ælla hiæltum, ok lösís ben ur skænu.

Nu slar man annan mæþ hornum ælla hiæltum, stangum ælla stafrum: bristær huþ ælla huld, þæt ær full skena, þæt æru siax markær; taki sarþuli fiura markær ok mark 10 kunungær ok mark hæræþe. Nu lösís ben ur skenu, fylghir öris bot; lösás ur siax, þa fylghia siax öra; lösís ur þæt siunda ok skælla all i skalu, þa ær skena fiæþærtigh.

XX. Vm æn man slar annan til blozs, ok huru höght han ma uitna sik, ok firi rætlösu.

15

Nu slar man annan til bloþs, þa ær þæt þriggia marka sak; taki ena mark kunungær ok ena þæn sik sökir, ok

1. *tæ(r)* plur. af *ta* f. *tá*.

4. *Sarþuli* l. *sarþoli* (af vb. *þula* l. *þola* tåla) m. Den som blifvit sårad, egentl. den som tålt eller lidit sår.

6. *Horn* n. 1) Horn. 2) Dryckeshorn (hår).

6. *Hiælt* n. Svärdsknapp, isl. *hjalt* plur *hjolt*, egentl. parerstången mellan svärdets handtag (isl. *meðalkafti*) och klinga, men äfven knappen, hvarmed fästet öfverst slutar. Den förra kallades i isl. *fremra hjalt*, den senare *efra* l. *eptra hjalt*. Det ags. och eng. *hilt* svärdfäste är lånadt från nord. språk.

13. *Skælla* (af *skal* l. *skall*

n. starkt ljud) vb. intr. Klinga, skallra, skramla; *skal* f. skål (ordet är en o-stam, således dat. *skalu*). Uttrycket *skælla i skalu* innebär, att alla benen äro så stora, att de klinga, då man kastar dem i en skål. I Gotl. L. talas i samma mening äfven om „en half skål“, hvaraf synes att skålen skulle vara af en viss bestämd storlek.

14, 15. *Uitna sik* ∴ bevisa sin sak (af *uitna* bevisa eg. med vittnen), öfvers. huru höga böter han genom bevisning [af blodvitet] kan göra anspråk på.

15. *Rætlösa* f. 1) Orätt, laglöshet. 2) Tredska att fullgöra

mark allí mæn. Nu hauær han uitzsorþ, sum sík sökír; þá hauær han uald, huat þæt ær hældær síax markær ælla þreia markær. Þá skal han stæmna þry mal þing ok fiarþa Lionga þing; a Lionga þinge skal han mæþ uitnum sinum

5 a han ganga: þæt uita þe tue, at han fík af hanum þa skenu mæþ uilia ok ureþs hændi, þæt uita andre tue, at þæt uar miætít til sua mykils, sum nu sökís, huat þæt ær hældær síax markær ælla þrea markær, þæt þriþiu tue uita, at þæt uar laghlika þing stæmt. Nu síghær han sík egh

10 sannan þær at uara, þa skal han amote suæria mæþ eþe fiughurtan manna, at han ær egh þær sandær at, ælla han uar egh þær nær, þa han akomu fík. Síþan skal hin, sum uitnaþe, suæria fiughurtan manna eþ a fæmtinne, at hini síax suoru baþe sant ok lagh. Orkar han egh eþinum, þa

15 æru hinne falne, sum suoru i uitnumin. Suæria þe baþe, þa uiti hæræzs næmd, huat þær ær sant um. Nu æn han suær egh amote hanum, þa skal han egh fiughurtan manna eþ æpte sin uitne ganga, þa a han a Lionga þinge böta, sum för uar skilt. §. 1. Nu skill þem a um bötrina, þa aghu

20 hans miætanzs mæn uitzs orþ, þæs sum ut skal luka, sum för uar saght, ok þæn, sum bötir, han a buþs eþa lata æpte botinne ganga, sua sum framleþis skils i þöm malum, sum til Lionga þingxs höra. Nu gær han egh ræt firi sík, þa skal fæmt af Lionga þinge til hans næmna. Nu uill han ræt firi

25 sík gæra a fæmtinne, þa ær þæn egh fallin a fæmtinne

det man är en annan skyldig d. v. s. (här) tredska *at ræt firi sík gæra*: utbetala ådömda böter.

2. *Uald* n. 1) Våld. 2) Makt, rättighet (att göra ngt). Öfvers. han har [samma] rättighet, ehvad det är . . .

5. *a han ganga* o: uppträda emot honom

7. *mykils* gen. af *mykit* adj. ntr. abs.

9. *Þingstæmna* vb. tr. In-stämna till ting; subst. 1) stämning till ting, 2) sammankomst å tinget; däraf sms. *Þingstæm-*

numan o: man, som värkställer stämning.

12, 13. Öfvers. Sedan skall den, hvars vittnen svuro, svärja

15. D. v. s. de sex vittnenas ed är ogill, om den ej bekräftas genom fjorton mäns ed.

21. *Buþs eþær* m. Ed därom, att ed i hufvudsaken eller ock böter blifvit vederparten lagligen erbjuda.

25. *þa ær þæn egh fallin [sum] a fæmtinne . . .*, d. v. s. han skall ej böta för underlåttandet att *ræt firi sík gæra*.

gör ræt; nu uill han egh ræt gæra, þa ær ute hwuzs sakin ok tolf markær firi þing ok fæmtir.

XXI. Um æn man sla sundær arm ælla ben a andrum, ælla man slar annan fulla skenu, þa kunungær ær i landinu, ælla bloþuiti. 5

Nu slar man arm ælla ben sundær a andrum, sua at lösas baþi ænda, þæt ær full skena, þa böte, sua sum firi skenu ær skilt. §. 1. Nu slar man annan fulla skenu, þa kunungær ær i landinu, þa ökir han sina sak at fiuratighi markum, sum för uar saght. Nu æn han sla bloþuiti, þa kunungær ær i lande, þa brytær han egh kunungx friþ, utan han gæri þæt i kunungx garþe.

XXII. Vm æn kona slar man fulla skenu, skiutær ælla skiuuær, slar kinpust ælla gör bloþuiti.

Nu sla kona man fulla skenu, böte firi þreia markær; 15 ælla sla kinpust, skiutær ælla gær bloþuiti, böte hænnu malsman þæt sama ælla dyli mæþ tolf manna eþe. Egh ma kunu uitna firi akomu.

XXIII. Um æn man slar annan mæþ stang, ælla þræll fa skenu, ok fostre ælla man gör skenu mæþ uapa. 20

Nu slar man annan mæþ stang ælla stafre, bristær huld innan ok haldær huþ utan, þæt kalla suarta slagþ;

1. *þa ær ute hwuzs sakin* = *sakin dömis ut l. faldær in a han* ɔ: han är fäld åt saken; jfr ock Skåne L:s uttryck *vara fallin til hovutssakenna* ɔ: dömas skyldig till saken.

2. *ok [böte] tolf markær*

14. *Kinpustær* m. Kindpust, örfil (sms. af *kind* pl. *kindar*, -er l. -ir, isl. *kind* pl. *kinnr*, och *pustær*: slag med handen, isl.

pústr, hvilket i motsats till fsv. ordet har radikalt *r*). „I lagarna träffas *kin-* uti sammanställning“ Rydqvist II s. 155.

22. *Suarta slagþ* n. 1) i VGl. hugg l. slag, som hvarken medför blånad eller blodvite, så ock i den norska Gulatingslagen; 2) i ÖGl. slag, som medför blånad, men ej blodvite. Schlyters förklaring af ordets betydelse („li-

þa a þæn uiz orþ, sum firi ær staddær ok til hiog, giua
 eþ tolf manna ælla böte þrea markær. Þa æn han uarþær
 sua barþær, at han gangær krumpin i lifdaghum sinum,
 þa böte þæn, sum þæt giorþe, fiuratighi markær. §. 1. Nu
 5 far þræll ælla fostre skenu ælla uarþær barþær, böte tua
 öra þæn, sum barþe, ok fulle atær daxuærkin ok lati lækia
 han. Warþær han lyttær af, þa havi han þæn lytta ok fa
 bondanum olyttan firi, huat þæt ær hældær mæþ uilia giort
 ælla mæþ uapa. §. 2. Nu gær man fulla skenu mæþ uapa,
 10 þæt æru öra tolf ok uapa eþær, at þæt uar mæþ uapa ok
 egh mæþ uilia. Uarþær han lyttær af, þa skal lyti mæþ
 haluu böta.

XXIII. Vm suarta slagh ok ughurmagha, æn han gær
 skenu i uapa.

15 Nu gær man bloþuiti ælla sla man suarta slagh i uapa,
 þæt æru siax öra ok uapa eþær; uarþær lyttær af, þa skal
 lyti mæþ halw böta. §. 1. Nu gær ughurmaghi skenu mæþ
 uapa, þæt æru öra siax, egh uapa eþær ok egh kunungx
 sak. §. 2. Nu firi allan uapa, þa taki alt sarþuli, ok
 20 aghi i huarte karl ælla kunungær.

kasom ett mörkt eller osynligt
 sår, hvars värklighet icke kan
 styrkas⁴⁾ är mindre sannolik än
 Läfflers (Arkiv VI s. 270), som
 erinrar om att *svart* i svenska
 dialekter i vissa sammansättnin-
 gar betyder saknande, t. ex.
mjölksvart: ej mjölkande (om ko),
hushället är mjölksvart d. ä.
 saknar mjölk, samt framhåller,
 att det enligt ljudskridningsla-
 garna mot *svart* svarande lat.
surdus har likartad negerande
 betydelse i uttryck sådana som
surda tellus: ofruktbart land,

herbæ surdæ: växter, som ge
 ringa afkastning, *surda vota*: få-
 fänga önsknigar. *Suarta slagh*
 således ett slag, som lämnar inga
 märken.

1. Här underförstås *sokninne*,
 såsom synes af ett parallelställe
 (RB 13: 1), således: den som är
 föremålet för anklagelsen i rättegån-
 gen, d. v. s. svaranden.

6. *fulle atær daxuærkin* o:
 ersätte dagsvärkena till fullo.

8. *firi* o: i [den lyttes] ställe.

27. *mæþ haluu*, dat. af *halft*
 sid. 91a.

XXV. Um æn man fa sár af fæ manzs ælla fræls
man akomu af annars handuærkum.

Nu fa man sár af fæ manzs, huat þæt ær hældær hæ-
stær ælla hundær ælla huat fæ, sum þæt ær, þa böte firi
siax öra; warþær han lyttær af, þa skal sua lyte böta sum 5
sár. Nu uill han dylia, at hans fæ hauær egh þæt giort,
þa hauær hin uitzs orþ, sum sik uill sökia, mæþ tuem man-
num uita, at hans fæ hauær þæt giort. §. 1. Nu far fræls
man akomu af annars manzs handuærkum, þa böte þæn,
sum uærkin a, siax öra; warþær lyttær af, þa skal lyte 10
mæþ haluu böta. §. 2. Nu far annöþughær akomu af feia
garþe ælla af uærkum þæs manzs han a egh, þa böte þæn
uærkin a, þem, sum þrælin a, tua öra; warþær lyttær af,
böte andra tua öra lytis bötaær.

XXVI. Vm æn man dyll firi akomu, dyli firi mals- 15
æghandanum ok egh firi soknaranum.

Nu dyll man firi akomu, firi siax marka sak ælla mera,
þa skal han þæn eþ ganga firi malsæghandanum ok egh
firi soknaranum. Vill man þriggia marka skenu bötta uita,
þa uiti mæþ fiughurtan manna eþe firi malsæghandanum. 20
Nu æn þæt ær sæt ok böt, þa ma hin egh uitna a mote;
suær han amote, þa gör han ulagh, þa skal hæræzs næmd
uita, huat þær ær sant um.

XXVII. Um forsát ok atlöp, ælla man brytaær man-
hælgþ a andrum, ælla man slar annan kinþust. 25

Nu gör man forsæte andrum, þæt ær tolf manna eþær,
at han giorþe hanum egh forsæte, ælla böte þrea markær.

7. *sik sökia*, se sid. 5a.

11, 12. *Feia garþær, fæa
garþær* l. *fægarþær* m. Fägård,
ladugård (här genom metonymi
= af fæ mans).

12. *han a egh* d. ä. *sum
egh a han* (ack.)

15. *dyll firi akomu* o: be-
strider att han tillfogat åkomma.

24. *Forsát* n. eller *forsæte*
n. (af *sitia firi aþrum* jfr Eþs.
3): Försåt; *atlöp* n. anfall på
det sättet, att man löper l. ru-
sar på en annan.

Nu gær man atlöp andrum, synis a uaknum ælla a klæpum hans ok egh a sialuum hanum, þær kombær han laghum firi, þæt ær eþær tolf manna, sua at han giorþe hanum ængte atlöp, ælla böte þrea markær. §. 1. Nu all þön man-
 5 hælgha mal, sum man gær til ughurmagha ælla til kunu, þön æru sua gild, sum þæt uare giort til maghanda manzs ok egh gildare. §. 2. Nu æn man slar annan kinpust, skiu-
 tær ælla skiuuær ælla riuær klæpe hans, sua at hans man hælghþ skarþas, þa dyli mæþ tolf manna eþe ælla böte
 10 þre markær.

XXVIII. Vm all manhælgha mal, þa skal malsæghanda först ræt göra, ok soknare sikhær uara lönluka böt.

Nu firi all manhælgha mal, þa skal malsæghandi först sak giua, ok egh soknarin. Nu bötir han uipær malsæ-
 15 ghandan lönluka, þa kære soknarin til hans; þa skal han dylia mæþ tolf manna eþe, at han hauær egh böt uipær malsæghandan, ælla böte sum skils.

XXIX. Um æn maþær uarþær stokkaþær olaghlika.

Nu uarþær man stukkaþær olaghlika, sua at hans fötær
 20 rutna af hanum, böte firi fiuratighi markær; dör han af, þa böte, sum för uar skilt i drapamalum, ok hans sak ökis at fiuratighi markum. Stokka þe han ok egh sua, at fötær rutna af hanum, þa bötin þrea markær ælla dylin mæþ tolf mannum.

2, 3. *Koma* sásom vb. trans. (vanligen med objektet i dat.) betyder åstadkomma, anskaffa; *koma laghum firi sik* l. *þær firi* l. *uip* d. v. s. hafva rättighet att fria sig med ed (*lagh* n. pl. ed i rättegångsmål); uttrycket är således ungefär liktydigt med *ægha uitsorþ*, som dock äfven

har en vidsträktare bemärkelse.

9. *Skarþa*, *skærþa* (isl. *skerða* af *skarð* n. skära, inskärning) vb. tr. egentl. göra inskärning i ngt, sedan: minska, förringa.

12. *ok* [æn] *soknare sikhær*

14. *han* näml. den anklagade.

XXX. Vm æn maþær giuær andrum hor sak, ælla man sæl frælsan man, ok fiæþærtiugh iorþa ran.

Nu giuær man andrum sak, at han gær hor undir han; uarþær han takin uiþær ok slippær undan, þa dyli mæþ þrætylftu ælla böte fiuratighi markær. §. 1. Nu sæll man 5 frælsan man i annöþughan staþ mæþ uin ok uitne, böte firi fult ok fiæþærtiught ælla dyli mæþ þrætylftum eþe. Þær skal frælsan lösa, sum han hittis, egh ma fræls at leþznum ganga. §. 2. Nu slitær hæræþzs næmd tuæsuære mæþ kunungx dome ælla laghmanzs skilum um egna delu, 10 ok auerkar þæn siþan, sum fældær ær, ok kænnes uiþær þa iorþ siþan, þa ær þæt iorþa ran fult ok fiæþærtiught.

XXXI. Um dombrut ok trulldom ok um höghsta ran ok annur ran.

Nu brytær man kunungx dom, þæt ær fiæþærtiught. 15
Nu brytær man laghmanzs dom, þæt ær tolf marka sak.
Nu brytær man hæraþs höfþinga dom, böte siax markær.
Nu brytær man fiarþungx höfþinga dom, böte þre markær.

5. *Þrætylftu* är likasom *tuætylftu* BB 24: 6 absolut brukadt neutrum i dat. sing. af *þrætylftær*, *tuætylftær* adj. (ed) som gäs af tre l. två tolfter män. Öfriga hdss. hafva här *þrætölftom eþe*.

6. *Uin* (isl. *vinr*) m. 1) Vän. 2) Mäklare, en af båda parterna tillkallad man, hvilken jämte två vittnen skulle vara närvarande vid köp af lösören för att sedan kunna intyga (med *uins eþær*) att godset blifvit köpt och framskaffa säljaren, om så behöfdes. Däraf uttrycken *köpa*, *sælia* l. *fa mæþ uin ok uitni*.

9. *Leþsn* (af *leþa* leda, föra) f. En klandrad saks ledande till fångesmannen till bevisande af

åtkomsten; *ganga at leþsnum*: ledas till fångesmannen (och därifrån till hans fångesman och vidare till tredje man *: til þriþiu sæld*, såsom termen lyder i ÖGL.). Om detta rättsbruk, som äfven återfinnes i sydgermanska källor under benämningen *intertiare*, se Amira: Altschw. Oblr. s. 559 f. 10. *Skila* f. Urskillning, afgörande (merendels nytjadt om lagmans dom).

11. *Uiþær kænnes* vb. dep. 1) Påstå vara sitt, vilja tilllegna sig (här). 2) Igenkänna. 3) Erkänna.

13. *Dombrut* (af *bryta*) n. Dombrott, olydnad mot en gifven dom.

§. 1. Nu kæn­nis kunu trulldombær ok uarþær takin uþær ok mæþ sannum uitnum leþt, þa hauær hon firuærkat liui sinu, ok hana skal stenka i hæ­l. Nu kæn­nis hæ­nne þæt, ok synis a bondanum æ­lla a hionum hans æ­lla a bo hans
 5 sanna forgærninga, þa uæri sik mæþ þrætylftum eþe æ­lla böte fiuratighi markær. Uænis hæ­nne þön sak ok þæt ær huarghin synt a bo hans, þa uæri sik mæþ eþe tolf manna æ­lla böte þreia markær. §. 2. Nu rænir maþær man; þa uill han öpa sik til hialp, þa kiplaran han, þa ær þæt
 10 fiæþær tiught. Nu uill han löpa sik til hialp, þa bindran han, þæt ær ok fiæþærtiugh sak. Nu leþis þæt ran mæþ ope ok akallan ok buþum ok buþkaf­la, þa ær þæt ran fult ok fiæþærtiught; þa ær þön gærþ gild at hundraþ markum, þæt ær höghsta ran. §. 3. Nu gær man bos ran, wrakær

1, 2. Öfvers. Tillvitas kvinna trolldom, och varder hon gripen på bar gärning, och [varder det (nl. som henne tillvitas)] värligen ledt i bevis. — Märk skrif­ sättet *leþt*, hvarmed nysv. *-dt* i pret. part. ntr. öfverensstämmet; dock är det endast i högst sällsynta undantagsfall, som den fornsvenska ortografin här af be­ sväras.

4. *a bo hans* o: å hans bo­ skap (så enl. Gloss. t. ÖGl., där­ emot vill Noreen: Altschw. Lese­ buch här gifva *bo* betydelsen „eigentum“); *bo* n. 1) bo, 2) egendom, 3) boskap.

5. *Forgærning* f. Förgör­ ning genom trolldom eller för­ gift.

9. *Öpa*, *-te* (af *op* se ne­ dan r. 12, isl. *öpa*, got. *vōpjan*) vb. tr. Ropa.

9. *Kiþla* vb. tr. Lägga kafle i munnen på ngn, jfr i svenska lds. *kippel*: pinne, som sättes i munnen på föl, lam m. fl. för

att hindra dem att di; *kiplaran* d. ä. *kiplar han* och å följ. rad *bindran* = *bindær han*, se i det föreg. sid. 74b, 6.

11, 12. D. v. s. att brottlin­ gen på sådant sätt (*mæþ ope* o. s. v.) genast efter brottets begående ertappas och gärnin­ gen sålunda blir bevisad. — *Op* n., fht. *wōf*, nht. *wuf*; äfven (det naturligtvis alls icke besläk­ tade) *rop* fins i fsv., betydande dels ondt rykte (isl. *hröp*), dels rop (lågty. *rop*), Rydqvist VI.

14. *Bos ran* n. Våldsamt borttagande af en annans fäkreatur eller annan lösegendom, se *bo* r. 4 här ofvan.

14. *Vraka* l. *vræka*, pret. *vrok* l. *vrak* (Schlyter, Rydqvist I s. 152 f., Noreen i Altschw. Lesebuch s. 177) vb. tr. drifva, bortdrifva. Lind: Rim och vers­ lemn. s. 53 tror *vraka* vara yngre än *vræka* och att upp­ komsten af *vraka* kanske får „skrifvas uteslutande på rimmets

bort hund ok hiorþ, kuærn ok kætil, byrlar ok a bak læg-gær; leþis þæt ran mæþ ope ælla buþkafla, þæt ær fult ok fiæþær tiught. Nu leþis þæt egh mæþ opi, stæmni þing ok mæli at, þæt ær eþær þrætylftær; bristær at eþe, böte fiuratighi markær. §. 4. Nu gær man hand ran andrum 5 a uæghum ute, leþis þæt mæþ ope ok buþkafla, þa ær þæt ran fult ok fiæþærtiught. Leþis þæt egh mæþ ope, þa ær þæt eþær tolf manna, ælla böte þreia markær. Nu taks þæt ut mæþ ransakan, þæt sum hau af hanum rænte, ællas i handum hanum, þa ær þæt fiæþærtiught, ælla dyli mæþ 10 þrætylftum eþe. Uill han egh stæmna æpte, utan biþa kunngx ræfst, þa skal hæreþs næmd uita, huat þær ær sant um. §. 5. Nu rænis man i skipum ok i skærium, þæt ran ær fult ok fiæþærtiught. Kombær han undan mæþ, sum rænte, þæt ær þrætylftær eþær, ælla böte fiuratighi markær. Nu 15 i allum þrætylftum eþum, þa skal halft næmnas; næmni æ, huat han uill hældær, kunna ælla ualinkunna. Gitær egh eþ gangit, fallis til fiæþærtiughx.

räkning“. I poesi förekommer ännu (arkaistiskt) formen *vrok*.

1. *Byrla* (för *byrþla*? af *byrþe* börða) vb. tr. Binda samman i packor. Märk de tre paren uddrim!

5. *Hand ran* n. (= Sk. L. *hande roff*): Rån, hvarigenom ngt med våld tages en annan ur händerna.

14. Öfvers. kommer han, som rånade, undan med [det röfvade godset]

16. *Nænna* l. *næmpna* (isl. *nefna*) vb. tr. Nämna, namngifva. „Hälften af de svärjande skola förut nämnas, utan tvifvel af hufvudmannen i eden, om ock detta ursprungligen tillhört käranden, såsom förhållandet enligt tyska lagar var med de s. k. *nominati*, af käranden nämde bland den anklagades släktingar (*electi* af den anklagade själf

valde)“, Schlyter i Ordb. s. 470b. Jfr Hjärne: Om den fornsv. nämnden s. 41. Flerestädes i lagen förekommer om edgärdsmännen i slik ed uttrycket *halft næmt* ok *halft unæmt*.

17. *Kundær* adj. Besläktad. Schlyter i Ordb. och Rydqvist Sv. Spr. L. I s. 268 uppfatta ordet såsom identiskt med ett annat *kundær*: känd, kunnig („part. pass. af *kunna* känna“ Schlyter), men med Kock: Tydning af g:la svenska ord s. 7 ff. finner jag det sannolikt, att dessa ord böra åtskiljas. Det förra motsvarar det isländska (blott i poetiska språket förekommande) *kundr* släkting och har radikalt *d*, det senare är det isl. *kunnr* känd och har således i fsv. eufoniskt mellan *n* och *r* inskjutet *d*.

17. *Ualinkundær* adj. Oskyld,

XXXII. Vm gorþiuf ok flere styldre, ok huru ranssaka skal, ælla þri giua enum þiufsak.

Nu stial man fæ manz ok hauær gorkætta i skoghe ute i grauum ælla boþum, köt ælla hupir ælla liuande fæ,
 5 þæt sum stulit ær, þa ær þæt gorþiuuær. Taks i handum hanum, þa hauær han firi uærkat liui sinu ok allum þöm lösörum, sum han a; þa ma han uitna ok up hængia. Takxs egh i handum hanum, þæt ær eþær þrætylftær; bristær at eþe, böte atær þæt, sum han stal, ok mæþ fiuratighi mar-
 10 kær. §. 1. Nu stial man inne unde lase ok uarþær takin uiþær, þa skal þiufnaþ a bak hanum binda ok til þingxs föra. Egh ma firi minna þiuf binda æn half mark, utan þæt se manz fæ, þæt sum gamalt ær; æ huat sum han stial þær af, þæt ær fuldær þiufnaþær. Þær ma han binda
 15 mæþ ok up hængia, for utan hund ok kat, höns ok gas; stial han nakuat þerra, þa böte snattara bot ælla dyli, sum skilt ær. Þæt skulu tue suæria, at han ær at þy sandær þiuuær; þæt skulu andre tue suæria, at þa han uar stulin, þa uar laghlika skærskutat; þæt þriþiu tue uita, at hanum
 20 ær fuldær þiufnaþær a bak bundin; siþan ma han til galgha döma ok up hængia. Nu takx egh i handum inne takin

icke besläktad. Att ordet nödvändigtvis har denna betydelse framgår, såsom mig tyckes, otvetydigt af fornorska urkunder, citerade (emot Schlyter, som öfversätter det med „hederlig“) af Hjärne: Om den fornsv. nämnden s. 61. Också Noreen i Altschw. Leseb. (Glossar) återger *valinkunder* med „unverwandt“ (eigentlich: durch wahl einem verwandten gleichgestellt). Jfr äfven Linds undersökning i hans afh. om rim och versl. s. 32 not. („valfränder“, „valda till fränder för tillfället“).

1. *Gorþiuuær* m. Boskaps-tjuf (af *gor* n. gorr, den halfsmälta födan i kreaturens tar-

mar); däraf ock *gorkætti* m. gömställe, där stulen boskap af tjufven förvaras, *gorvargher* (i VGl.) boskapsdråpare.

7. Öfvers. då må man öfverbevisa och hänga honom.

10. D. v. s. i en annans lästa hus. *Las* n. lås, isl. *láss* m.; det nysv. *lås* är i Götamålen m., i Sveamålen (och finländska svenskan) ntr. Af *lås* kommer *läsa*, dan. *laase*; äfven i svenskan nyttjar en och annan (med orätt) formen *läsa*.

11. *Þiufnaþ* här: tjufgodset, det stulna.

12. *minna* abs. ntr. af *minni*.

18. *uar stulin* o: blef bestulen

21. *inne* [unde lase]

þiufnaþær, þa ær þæt eþær tuætylftær, halft næmt ok halft unæmt; taki æ, huat hældær han kan fa, kunna ælla ualin-kunna. Nu bristær hanum eþrin, þa böte atær hanum þæt han stal ok mæþ siax markær. §. 2. Nu stiall han hæst i fiætre, suari sua firi ut las sum firi inlas. Nu stial han 5 hæst a ualle ælla andra bondans kuste, warþær egh takin mæþ, þa ær þæt eþær tolf manna; bristær at eþe, böte atær þæt han stal ok mæþ þreia markær. §. 3. Nu gifs manni sak, at han ær gorþiuuær; taks egh i handum hanum, þæt ær eþær þrætylftær. Bristær at eþe, böte atær þæt, sum han 10 stal, ok mæþ fiuratighi markær. Nu æn taks i handum hanum ælla leþis a hændær hanum sandær þiufnaþær, ok gitær egh let af handum sik, ælla taks i husum hans, sum rapær lasum at, þær kombær han egh laghum uip; þa ma han binda ok til þings föra, uitna ok up hængia. Nu 15 taks i olestum husum, þa a han uitzsorþ dylia mæþ tolf manna eþe. Nu taks undi lase, þöm rapær þræll ælla annöþught hion, þær kombær bondin laghum firi sik ne ok tolf manna eþ, at egh han ok ængte þæt frælst hiona, sum han atte uærkum firi at uarþa, þa stal þæt, ok böte firi þrælin 20

2. Öfvers. han må taga [till att aflägga eden] hvadhälst han kan få,

5. *Fiætur* n. Fjätter, fångsel om benen; *hæstær i fiætre*: tjudrad häst, jfr *tiuþær* och *hælda* BB 17:pr.

5. *Ullas* o: det som är utom lås, *inlas* o: det som är inom lås. Stadgandet innebär, att ehuru hästen befinner sig utom läst hus, dock för dess bortstjäl-lande bötes så, som om man tagit den ur läst hus, alldenstund den var tjudrad.

6. *Kustær* l. *kostær* (se s. 62b) är det isl. *kostr*, hvaraf fins i ack. plur. såväl *kosu* som *koste*, se Noreen: Altisl. Gram. 2 aufl. §§ 330 och 323, 2.

13. Öfvers. och kan han

ej leda [det stulna godset, som han innehar,] från sig [till den, af hvilken han köpt det]. Jfr *leþsn* sid. 101a.

14. „som råder öfver låsen“ d. ä. som har nycklarna om hand.

17. *þöm* är pron. relat.

17, 18. „Ordet *þræll* torde på detta ställe vara öfverflödigt och i st. f. *annöþught hion* bör tilläventyrs läsas *ambat*“, gissar Schlyter i Ordb. s. 31a.

18, 19. Öfvers. där värjer sig bonden med sin egen och andra tolf mäns ed. — *Ne, nei*: 1) interj. (l. adv.) nej, 2) subst. ntr., se exx. i Ordb.

19. *Hiona* n. Medlem af hus-folket, jfr *hion* sid. 28a.

19, 20. Öfvers. för hvars gärningar han hade att ansvara.

slika þrea markær, sum han skal lösa mæþ. §. 4. Nu kan bondin stulin uarþa, þa skal han firi grænnum sinum lysa, huat hanum ær huruit. Nu hauær han huma a huart kumit ær, þa skal han þit fara ok beþas laglika at ransaka; han
 5 a egh hanum ransak synia. Þa skal tua mæn til taka, sin huar þera; þæn skal sæghia, sum ranzsak beþis, huat hanum ær huruit ælla þylikt, þa skal hin sæghia, huat sum inne æ firi þöm; þa skulu þe inganga, sum næmdi æru, þa skal þem ranzsaka ok sea, huat þe haua in. Ær þæt
 10 inne, sum af hanum ær stulit, þa skal skuþa, æn uindöggha ær a uæg sua mykit, at þyliku matte inkasta at, ok þiufnaþrin liggær egh fialaþær ok sua, at han gate þit inkastatzs, ælla ær gluggær undi syll, sua at þylikt matte inganga at, þa a bondin uitzs orþ uæria sik mæþ tolf manna
 15 eþe. Nu ær egh uindöggha til, þa a han egh uitzsorþ. Syn han hanum ranzsak ælla ær bortu, þa a uarþ firi durum halda ok hærazs höfþinga buþ fa ælla þöm i hans staþ ær. Þa skal han buþkafsa up skæra ok þit mæþ hæraþe koma, þa ma han saklösu þæt hus up lata. Hitta þe þæt
 20 inne, sum af hanum ær stulit, þa ma han binda ok til þingx föra; hittis egh, uari saklös. Nu mughu böndær saklöst up lata ok næmna þöm, sum ranzsaka skulu, æn hærazs höfþinga ær buþ fangit ok uilde egh ælla gat egh til kumit. §. 5. Þri æru þiuua: en raþær, ok annar stial, ok

5, 6. *sin* [man] *huar þera*;

8. *inne* [i husi] æ[r]

10. *Uindöggha* (isl. *vindauga*, dan. *vindue*, e. *window*) n. Fönster på tak l. vägg; ordet är sammansatt af *vinder* vind, väder, och *öggha*, och betydde ursprungligen ett lufthål på taket, genom hvilket röken utgick och ren luft inkom (Ordb.).

11. *at* o: genom [det], näml. genom vindögat.

13. *Syll* är ack. af ett maskulin *syldær* enligt Ordb., hvilket skulle stå i fullkomlig strid med isl., n. v. högsvenskan, allmoge-

målen och andra germanska språk, i hvilka alla ordet genomgående är femininum. Rydqvist (och Akad. Ordl.) upptager därför *syll* såsom feminint.

18. *mæþ hæraþe* o: med innevånare i häradet

19. *saklösu* (egentl. dat. sing. ntr. af adj. *saklös*) står adverbliet i st. f. *at saklösu*.

20. Öfvers. då må man binda honom, näml. husägaren.

22. *up lata* [þæt hus]

24. *raþær* [fæ i hænder þiuvri] o: skaffar honom tillfälle att stjåla.

þripi takær uíþ. Þöm ma allum firi ena þiuft sak giua; aghin alle uitzsorþ, æn egh ær i handum takit. §. 6. Nu æn þri mæn giua enum sak, huar þerra firi en þiuft ok firi þæn þiuft, sum hanum uar egh sak giuin mæþ stæmdu þingi ok han hafþe egh förra uart sik firi mæþ eþum, ok 5 firi þæn þiuft, sum fuldær þiuftær ær ok laghlika ær lyst æftir, ok giua þe hanum sak firi kunungx ræfst, þa skal hæræzs næmd uita, huat þær ær sant um. Uilia þer uæria han, þa ær han uarþær; fælla þe han, þa ma han hængia ok bo hans skipta, sum saght ær. Flyr han undan, 10 þa skal han friþlösan læggia um alla þa laghsaghu ok hans bo skiptis.

XXXIII. Um æn þiuuær ær wnuin mæþ lagha domum, ælla man sleppi þiuue, huru han ma uitna band sin.

Nu ær þiuuær unnnin mæþ lagha domum ok lagha 15 eþum, þa skal fæmt til boskiptis læggia. Hittis i siang bæggia þerra, þa skiptis sua husfrunna lutær sum bondans. Hittis egh i siang bæggia þerra, þa aghu frændær husfrunna uitzsorþ uæria husfrunna þriþiung mæþ eþe tolf manna, at „hon stal egh ok aldrih nötte hon mæþ þy, at hon uisse 20 at stulit uar“. Orkar hon eþe, taki þriþiung sin; bristær at eþe, þa skiptis sua hæuna sum hans; æn hans barna gozs ma egh i skipti ganga ok egh mæþ eþum uærias, utan nakuat se i styld mæþær fæþær sinum. §. 1. Nu slæppir man þiuue utan band ælla bundnum ærma bandum, hætte 25 uíþ þrim markum. Bindær han þiuft um armlæggia, ok slipþær siþan, hætte uíþ fiuratighi markum, ok þiuftin ær

1. Öfvers. dem alla kan man för en [och samma] stöld anklaga.

8. þer ɔ: nämde männen.

14. Band n. band; uitna l. sökia band sin ɔ: öfverbevisa eller inför rätta tilltala den, som bundit honom.

16. Öfvers. då skall man utsätta fämt till förrättande af boskifte (se sid. 33a).

16. hittis [þiuftær]

21, 21. Öfvers. och aldrig brukade hon godset med vetenskap om att det var stulet.

24. nakuat [barna]

uiþær uitzsorþ kumin; dyli, sum för uar saght, ælla böte, sum för uar saght, æn egh mughu þe han síþan binda ok egh hængia ok egh hans bo skipta. Nu gitær han sik uart firi þiufsaKinne, ok hin hafþe han bundit; synis ær a bu-
 5 nulæggium hans, þa a han uitzsorþ sökia sin band til fæþær tiugxs. Synis egh a hanum, þa a hin uitzs orþ, sum han bant, dylia mæþ þrætylftum eþe. Gitær han eþ gangit, uari saklós; bristær at eþe, böte fiuratighi markær. Nu æ firi huat man bindær annan orætlika, þa skal han sua böta
 10 ælla sua dylia, sum nu ær skilt. Nu kærir annar til annars, at han hauær bundit han ærma bandum, þa dyli mæþ tolf manna eþe ælla böte þre markær.

XXXIII. Vm æn annar slar band af þiue æn kunungx soknare, ælla man rænir þiuf af andrum.

15 Nu slar annar band af þiue æn kunungxs soknare, þa böte fiuratighi markær ælla dyli mæþ þrætylftum eþe ælla uiti mæþ þrænne fiughurtan manna eþum, at han gærþe þæt mæþ kunungxs soknarans luui. §. 1. Nu rænir man þiuf af andrum sua, at han brytær egh eþzsöre kunungxs,
 20 þa hauær han brutit gislinga brut; þa ær þæn sakær at fiuratighi markum, sum þær ær forman at, ok huar þæn þær uar i flok ok farunöte mæþ, þa böte þre markær.

XXXV. Um æn löska kona stial fullan þiufnaþ, hon ær sak at þrim markum.

25 Nu stial kona fullan þiufnaþ ok uarþær takin mæþ, hun ær sak at þrim markum; þöm a hæenna mals man böta

1. Öfvers. och tjufven är kommen till rättighet att med ed värja sig.

4, 5. *Bunulæggær* m. Arm; i norska landsmål brukas ordet *buna* om benpipa, ben eller arm, ofta i den uddrimmande förbindelsen *bein og bunor* (Aasen), *bunabein* (Ross), och i norrländska mål fins enl. Rietz ordet *buner*: *bolsbuner*: bordsfötter

13. *Slá* st. vb. Slå, „ordet har likasom i det n. v. språket

i vissa talesätt åtskilliga oegentliga betydelse, som äro vidt skilda både från dess egentliga bemärkelse och från hvarandra“ säger Schlyter. Så betyder *slar* här „skär“, om det icke, såsom troligt synes, är skriffer för *skær*, såsom i andra handskrifter läses (Ordb. s. 579).

23. *löska kona* står här i motsats till *gift kona* (se *löska* sid. 17a).

24. *Sak*, f. af *sakær*, adj.

firi hana, æ hæenna gozs först, mæþan þæt uinzs til. Egh ma hana binda ælla up hængia firi þiufnaþ, utan hon se gripin uif; þa ma hana til þingx föra ok þiufnaþ mæþ hæne ok uitne a hana ganga, sum skilt ær um andra þiuua. Siþan skal hæenna mals man böta firi hana, sum saght ær, ok egh 5 laghum firi ganga. Nu æn hon uarþær egh gripin uif, utan uænis þerre sak, þa skal mals mannin dylija mæþ tolf manna eþe, ælla böte þreia markær. Ok alt þæt konan uærkar, þa skal hæenna gipta man suara firi hana, ok böte æ hæenna först, mæþan þæt uinzs at, ok siþan egh uinzs 10 hæenna at, þa böte sit gozs, utan hon stiæli: þa a hæenna gipta man böta firi hana första þiufnaþ þria markær. Stial hon annan tima, böte ok firi hana þre markær. Stial hon þriþia tima ælla optarin, þa aghe han uald at lösa hana, æn han uill ællær egh. Will egh han lösa hana, þa a þæn 15 uald, sum stulin uarþ, antuiggia giua hæne lif ælla böta ena mark kununge ok andra hæræþe, ok uari hans ambat, ælla at þriþia kuste hana stenka i hæl. Þæssin laghin gaf kunung Magnus.

XXXVI. Vm alla þa saki, sum kona gær, þa skal hæenna 20 gipta man suara, alt þær til hon ær gift.

Nu alla þa saki, sum kona gær, mæþan hon ær ogipt, þa suari hæenna gipta man ælla böte firi hana; æn þo at

1) anlagad, 2) saker, brottslig; i nysv. har ordet stelnat i maskulina formen och är sålunda oböjligt.

6. *Firi ganga* l. *fore ganga* vb. intr. Framgå, framträda; *laghum firiganga* o: framträda med ed, göra ed.

14, 15. Öfvers. o. förkl. då äge giftomannen rätt att [medels erläggande af böter] lösa henne [från straff], om målsägaren vill eller icke.

18. *Kustær, kostær* har i

det föregående brukats i bemärkelserna kostnad, kost, egendom, men betyder här sätt. I den betydelsen ingår ordet också i sammansättningen *annurkost* l. *annurkusta(r)* (jfr isl. *annars kostar*) adv. på annat sätt, annorlunda, om hvars bildning se ofvan art. *annarsstazs* s. 36a.

19. Antagligen konung Magnus Ladulås (1275—90), ej den med handskriften samtida konung Magnus Eriksson.

20. *saki(r)* o: brott.

hon se fæst manne, þaþe han böte ok söke firi hana, æn nakuat kan gæras til hæenna. Nu siþan uight ær firi kirkiu durum ok gift, þa skal hæenna husbonde þaþe sökia ok suara firi hana.

- 5 XXXVII. Um æn löska kona stial, þön sum egh hauær mals man innan lanzs ok laghsaghu.

Nu stial löska kona, sum egh hauær mals man innan lands ok laghsaghu; uarþær gripin mæþ, þa ma hana til þingx föra ok uitna, sum skilt ær; hon ær sak at þrim 10 markum. Hauær hon gozs til at böta, ælla uill nakuar böta firi hana, þa ær þæt got. Ær þær huarte til, þa hauær hon fristulit frælsi sinu. Löse en þerra, antuiggia malsæghande, ælla kunungx soknare, ælla hæræzs höfþinge uiþær tua, ok uari hans ambat, þær til at han fa þreia markær firi hana. 15 Nu siþan löska kona ær uitnaþ, will bondin lösa hana til sin siþan mæþ þrim markum, sum skilt ær, þa giui mark kununginum, mark hæræþinu. Will egh bondin lösa hana, þa gange fram a þing firi kunungx soknaran ok sæti hanum þær kununa i hændær. Ær han egh a þinginu, þa före 20 hana hem til kunungx soknarans mæþ tuem boanda mannum ok sæti þær hanum kununa i hænder ok uari saklös siþan. Nu æn han ær egh hema, þa sæti hana þær hans hionum i hændær. Kærir kunungx soknarin, hui han sette

1. *han*, näml. giftomannen.

2, 3. *uight* och *gift* stå båda här absolut o: sedan vigsel skett och *gift* är af giftomannen för rättad.

11. *ær þær huarte til* o: finnes intetdera, d. v. s. har hon ej själf gods och finnes ingen, som vill betala böterna för henne; *huarte* af *huarghi* l. *huarghin* se sid. 18b.

13. *Uiþær* prep. Vid, med, mot, till, i förhållande till; *lösa kunu uiþær tua* säges om en af

dem, som hafva andel i treskiftesböterna af en kvinna, som stulit, då hon ej förmår gälda böterna och han genom erläggande af de två öfriga andelarna löser till sig kvinnan.

15. Med *bondin* menas antagligen målsägaren, den bestulne, hvadan stadgandet innebär, att denne har företrädesrätt att lösa henne *uiþær tua*. Enligt Ordb. betyder *bondi* äfven i Uplands- och Södermanna lagarna ägaren till en sak.

egh hanum kununa i hændær, þa uiti mæþ flughurtan manna eþe, at han förþe hanum kununa.

XXXVIII. Vm æn man spana hion manzs, ælla man takær fæ manzs i þiuvs handum.

Nu spanar man hion annars manzs ok gær fulla bo- 5 spend; takx egh i handum, þa ær þæt eþær tolf manna; bristær at eþe, böte þre markær. §. 1. Nu gær man saghu sanna þöm stulit ær af, han a firi öri. Kombær hans i tak, han a firi tua öra. Nu takær man manzs fæ i þiuvs handum ok far þöm atær, sum a, ok æltir þiuuin fran, þær a 10 han firi half mark. Þa skal han uita mæþ tuægga manna uitne ok tolf æfter, at han ælte sannan þiuf fran þy stulit uar. Nu takx alt saman, þiuuær ok þiuft, ok far bondanum þiufwin, þa a þæn, sum tok, alt þæt, sum þiuftrin atte, ok mark af bondanum stulit uar af. 15

XXXIX. Um æn man stial ur lanum manna, ok snattan, æn fræls maþær snatta.

Nu stiall man ur lanum manzs ælla handfastum uærkum, þæt ær eþær tolf manna, æn han ær egh takin at;

3. *Spana* (jfr isl. *spenja*) vb. tr. Locka, förleda, förföra, här: förleda till hustjufnad; afledn. o. sms. *bospænd* f.

8. *Kombær hans [fæ] i tak* o: kommer godset i säkert förvar, eller, då *koma* äfven kan hafva transitiv betydelse med obj. i dativus: bringar [han] hans [gods] i säkert förvar.

16. *Lana* f. (?) Ett slags fiskenät, som brukas i strömmar. Ordet förekommer i lagspråket blott på detta ställe och formen *lanum* kan lika väl hänföras till det maskulina *lani*, som i annan fsv. litteratur återfinnes i samma

bemärkelse, se Söderwalls Ordbok. I många svenska dialekter fins *lana* och äfven i finskan, ehuru ej omnämndt i Thomsens och Ahlqvists bekanta arbeten öfver finskans lånord. Måhända är finskan i detta fall den långifyvande? Ett sådant antagande kunde finna stöd i att ordet ej förekommer i isländskan eller de norska landsmålen.

17. [*um*] *snattan, æn*

18, 19. *handfast uærk* o: fiskevärk, som är så fast, att det ej kan med blott handkraft lyftas.

bristær at epe, böte þreia markær. Draghær man næt ælla
 miarþa a diupe, böte firi siax öra. §. 1. Nu snattar man
 minna æn half fæmte örtugh, þæn sum fræls ær, böte firi
 siax öra ok atær þæt han snattaþe. Nu æn han dyll ok
 5 feste tolf manna eþ, gitær han eþ gangit, uari saklös; bri-
 stær at epe, böte þre markær baþe karle ok kununge ok
 malsæghanda ok atær styldina. Nu æn han hauær egh
 til at böta ælla gitær egh dult, þa gialdi huþ sina, ok fari
 þo förra til þingx ok taki dom til. Nu æn kunungx soknarin
 10 sighær han haua böt uip malsæghandan firi þiuftina ok
 egh firi snattan, þa skal han dylia mæþ tolf manna epe,
 at han stal egh högre þiuft æn siax öra snattan. Nu kære
 bondin til hans ok sighær han mera haua stulit af sik, æn han
 hauær atær guldit, þa dyli mæþ tolf manna epe, at han stal
 15 egh mera af hanum, æn han hauær hanum atær guldit;
 bristær at epe firi bondanum, þa a bondin malsæghanda
 ræt af hanum. Nu æn fallzs at epe firi kunungxs sokna-
 ranum, þa a han malsæghanda ræt af hanum.

XL. Vm æn ughurmaghi stial fulla þiuft ælla snattar.

20 Nu stial ughurmaghi fulla þiuft, þæt æru siax öra ok
 atær þæt han stal. Snattær ughurmaghi, lati atær þæt han
 snattaþe ok uari saklös.

1, 2. Öfvers. Drager man
 [en annans] nät eller mjärdar
 ut på djupet. Enligt Ordb. bör
 dock med två andra hdss. läsas:
draghær not, læggær næt ælla
miarþa a diupe, hvilket påtag-
 ligen då bör förstås om en an-
 nans fiskevatten. Jfr BB 29.

2, 3. Konstr. *Nu snattar*
man, þæn sum fræls ær, minna
æn half fæmte örtugh

7, 8. *hauær egh [goþs] til*

8. *Gialda, gælda st. vb. tr.*

Erlägga, böta, men här: mista,
 jfr uttrycken *gialda lif sit, hals*
sin, hændær sinar baþar m. fl.

9. *förra* ɔ: dessförinnan.

9—12. Man vore frestad tro,
 att orden *þiuftina* och *snattan*
 bytt plats med hvarandra, ty då
 böter för tjufnad voro vida större
 än för snatteri, hade ju åklaga-
 ren intet skäl att antasta honom.
 Likvisst kan det tänkas, att åkla-
 garen sålunda ville komma sig
 till högre bötesandel.

XLI. Um æn þræll snatta, ælla bonda fostre stial
fullan þiufnaþ.

Nu snattar þræll, þæt æru öra tue ælla huþ hans, ok
lati atær snattanina. Warþær þræll takin mæþ þiufnaþe ok
til þingx förþær, aghe þær bondin uald um, huat han uill 5
hældaær, lösn taka ællæ han vp hængia. §. 1. Nu stial
bonda fostre fullan þiufnaþ, warþær takin ok up hængdær,
þa gange bo hans til skiptes. Nu lösis han, þa a þæn lös-
nina, sum han tok, aghe i huarte karl ælla kunungær. Af
hans boskipti taki kunungær sin lut ok alli mæn. 10

Hær byrias gipta balkær, i hanum tælias flokka
niu ok tiughu.

I. Um huru allum frælsuð kunu skal ormynd gæra.

Nu biþær þæn, sum þorf, ok hin giuær, sum hauær.
Þa man uill sik kunu biþia, þa ær got, æn þöm sæmbær 15
a. A fæstninga stæmnu skal först mæla allum frælsuð
kunuð bulstær at hoffæ, at andru eghn, æn hon ær til, at
þriþia gull, æn þæt ær til, ælla siluær. Nu æn hon a egh
gull ælla siluær ok egh eghn, þa takin slikt, sum til ær,
ok þer gærin af omynd ok þry hwuþ. 20

II. Vm huru frælse kunu skal ormynd gæra, siþan
hon döþ ær.

Nu giptis fræls kona ok gærs egh omynd mæþ; þaghar
hon döþ, þa skal hæne gæras lagha omynd, þæt skulu uara
niu öra. 25

8, 9. *Lösn* f. Lösen; i nysven-
skan antager ordet ej slutar-
tikel. Andra likartade ord visa
i det nuvarande språket samma
egenhet t. ex. *braxen*, *vitten*, i
talspråk ofta äfven *socken*, t. ex.
„hela socken“ (så åtminstone i
Finland).

14. *biþær* näml. *kunu*.
17. *Hwvuf* n. 1) Hufvud. 2)
Hufvuddel af *ormynd*; *hoffæ* är
dat. af *hwvuf*, hvars *u* i penul-
tima framkallats af sista stafvel-
sens *u*-ljud (jfr ock vb. *hoffa*
s. 64), se Kock: Fsv. ljudlära
s. 478 f.

III. Um huru uipærmun skal gæra ok mantul köp, æn hæne iorþ fulghþe.

Nu þön kona, sum sua mykil omynd fylghir, at þæt ær siattungx attungær i bygdum by ælla þriggia marka 5 eghn i humpe ælla hapi, hæne fylghir uipær mund: þæt æru tua markær ok tiu öra til mattul köps.

III. Vm huru man skal kunu fæsta, ælla annar fæste æn þæn, sum a; ok þæn ma fæsta, sum bazst uill.

Nu skal þæn fæsta, sum næstær ær a fæþrinit, þa skal ok 10 næmna fylghþ hæna. Nu fæstir annar andrum kunu æn þæn, sum næstær ær a fæþrinit, þa böti fiuratighi markær ælla dyli mæþ þrætylftum eþe ælla uiti mæþ þrænne fiughurtan manna eþum, at han feste hana þem manne mæþ hans luui, sum rættær gipta man ær. §. 1. Nu kan þæn

1. *Uipærmun(d)* f. Gáfva af tvá marker, som i det fall flocken stadgar gafs af brudgummen át bruden såsom gengæld för *omynd*. Ordet är sammansatt af *uipær* (i nysv. *veder-*) emot och *mund* gáfva samt motsvarar således till både sammansättning och betydelse det isl. *gagngjald* : ersättning, som brudgummen gaf bruden för hennes *heimanfylgja*. Såväl *uipærmund* i ÖGI. som *gagngjald* på Island tillföll hustrun först efter mannens död (se Kock: Tydning af g:la svenska ord s. 122 f.).

1. *Mantul* eller assim. *matul* (isl. *móttull*) m. Mantel. Ordet fins i alla germanspråk, men är icke dess mindre lån från lat. *mantellum*, hvaraf ock fran. *manteau*. I isl. fins ett synonym af nordiskt ursprung nämligen *skikkja*, jfr vårt *skynke*.

4. *Attungær* m. 1) Åtting.

2) En af de delar, i hvilka en by var indelad, och hvilka delar utan tvifvel varit åttandedelar af ett visst helt; men detta hela har icke, åtminstone öfveralt, varit själfva byn eller stått i ett bestämdt förhållande därtill (Schlyter, med hänvisning till Styffe: Skandin. under unionstiden s. 183).

5. *Humpær* m. Urfjäll, ett från en bys öfriga egor skildt jordstycke; *hapær* förekommer endast i förbindelse med *humpær* såsom synonymt därmed.

7. *ælla* [æn] *annar*

10. *Fylghþ* f. == *omynd*.

10, 11. Om annan man trolofvar eller om präst viger utan nästa fädernefrändens samtycke och närvaro, så säges denne vara *ræntær gipta mala*, jfr Uaþ. 14 och här nedan fl. 6, enligt hvilken böterna för slik lagöfverträdelse utgjorde 40 marker.

uara illa uiliapær, sum næstær ær a fæþrinit, þa skal til þingxs fara ok taka kunungx dom ælla laghmanzs, at þæn, sum næstær ær a möþrinit, at han ma fæsta ælla þæn, sum bazst uill.

V. Um æn barn warþær aflat i fæst ælla uipær löska 5
kunu, ok giptis siþan mæþ hæenne.

Nu aftar man barn mæþ kunu ok takær hana siþan sik til husfru; þaghar han bætraþi kununa, þa bætraþi han ok barnit, ok þa ær þæt adalkunu barn. §. 1. Nu fæstir man kunu ok aftar barn i fæstinne, þæt barn ær arfgængt. 10 Nu skil þöm a: annar kallar fæsta kunu barn ok annar egh, þa a þæn uitzs orþ, sum fæsta kunu barn uill uita mæþ eþe fæmtan manna; þæn a först suæria, sum hana fæste, sua tue þer, sum hæenna næste æru innan þriþia knæ, sum þær uaru nær, þa hon fæstis, ok tolf æftir, þe sum þæt uita, 15 at þæt uar fæsta kunu barn.

VI. Vm æn præstær uighi utan gipta manzssins uilia, ælla annar troloua.

Nu siþan fæst ær, þa skal uighia; þa skal gipta maþrin nær uara. Uighir præstær ok ær egh gipta maþrin 20 uipær, þa rænir han gipta mala, þæt ær fiuratighi marka sak ælla siu præsta eþær, at han uighþi mæþ uilia hins, sum gipta mannin uar. Firi alla præstins gærninga, þa skal

5. *Fæst* (af adj. *fastær* fast) f. Stadfastelse antingen af giftermålsaftal (= trolofning) eller af köp och vissa andra kontrakt angående jord med föreskrifna formaliteter.

6. *giptis* med underförstådt subjekt: *faþir barnsins*.

14. *Knæ* n. 1) Knä. 2) Släktled. Människokroppen togs till bild af släktskapsförhållanden, och antalet ledgångar tjänade

till betecknande af närmare eller fjärmare släktskap, hvilken af samma orsak uttryckes med ordet *lipær* led (Schlyter i Ordb. med hänvisning till Ihres Glossarium).

21. *han* kan vara subjekt (åsyftande *præstær*) eller objekt (åsyftande *gipta maþrin*); i senare fallet öfversättes *rænir* med: rånar man.

23. *præstins*, äldre *præstsins*.

hanum til biskups stæmna ælla til prouasta, þær skal han
 uæria sik. §. 1. Nu hulikin sum hana fæstir, trolouar
 ælla giptir utan rætzs gipta manzs uilia, þa böte han fiura-
 tighi markær. Hauær hon nakuara iorþ til, þa havi hana
 5 hænnu gipta man, þær til at han fa atta örtughær ok
 þrættan markær af þöm manne, sum hana fik. Hauær hon
 egh iorþ til, þa stæmne æfte atta örtugum ok þrættan
 markum ælla söki friþ hans af hanum. Þaghar han hauær
 böt uip malsæghandan, þa stæmni kunungxs soknarin æfter
 10 atta örtugum ok þrættan markum ok samuleþ hærazs
 höfþinge.

VII. Um þerra arf ok þerra köp, siþan uight ær, ælla
 annar kalla uight ok annar egh.

Nu siþan þön æru uighz ok ganga þön baþin ippin-
 15 barlika i siang saman, æ huat hældær þön giptas ællær
 egh, þa ær hon kumin til alzs rætzs mæþ hanum ok han
 a baþi suara ok sökia firi hana; ok sua æn hon dör barn-
 lös, þa a han alla lösöra utan omynd af gozs hænnu, ok
 hon a þriþiung af hans gozs, æn han dör för. Nu æn hon
 20 dör, för æn þön koma i siang saman, þa a han ængte af
 hænnu gozs taka, æn þo at þön uighþ sen. §. 1. Nu æn

2. Ordet *trolouar* är öfver-
 flödigt — anmärker Schlyter —
 emedan det i detta sammanhang
 ej kan betyda annat än *fæstir*.

4. *Til*, nytjadt adverbialt, ut-
 märker, att något finnes till.

12. *þerra* d. ä. makarnas.

14. *uighz* (i st. f. *uighþ*) blott
 i textkodex, andra hdss. hafva
 ordet med *þ*. Att *z* sålunda gör
 tjänst för *þ* är i fsv. icke ovan-
 ligt och har sin förklaring däri,
 att, då ordstammen slutade med
þ och genitivändelsen *s* tillades,
 skrivvaren föredrog *z* eller *zs*
 framför *þs*, t. ex. *garzs* i st. f.

garþs. Men när sålunda i genit.
z betecknade *þ* (ð), så lät man
 också i ack. samma tecken ut-
 märka samma ljud och skref
garz i st. f. *garþ*. Härmed var
 banan öppnad för bruket af teck-
 net *z* med valör af *þ* och *ð*.
 Se Kock: Fornsv. Ijudl. s. 443 f.

15, 16. *giptas ællær egh*
 d. v. s. ehvad den högtidliga
 handling, kallad *gipt* (se ofvan
 s. 62a), hvarigenom giftomannen
 öfverlämnar kvinnan åt mannen,
 förrättas eller ej.

18. *utan* ɔ: utom.

annat þerra köpir iorþ, siþan þön uighþ æru ok för æn þön koma i siang saman, ok koma saman siþan ok dör barnlöst annat þerra, þa æruir þæt þerra, sum æftir liuær, sua sum för uar saght, af þerre eghn, sum för uar köpt; ok koma þön egh saman, þa æruir rættær ærui. §. 2. Nu 5 skil þöm a: annar kallar uight ok annar egh, þa a þæn uiz orþ, sum uight uill uita mæþ tuem mannum innan þriþia knæ ok tolf æftir, at þön uighþus, sum lanzsins æru lagh ok kirkiunna rættær ær.

VIII. Vm æn annar haldær kunu firi þem, sum fæst hauær, 10 ællær huru han skal frændum sinum bruplöpe biuþa.

Nu hauær man kunu fæst, þa ær got at allum sæmbær a; sæmbær þöm egh a, þa æru þy mungazs tiþir til takna, at þæn haui uitzs orþ, sum byggia uill. Þa skal han til fara ok biuþa hanum mungatzs gærþ, þæt ær þæn sunnu daghrin, 15

2, 3. Endera kunde ha barn i ett föregående gifte.

5. *koma þön egh [i siang] saman*

6. Öfvers. den ena påstår vigsel hafva egt ruin, och den andra förnekar det.

10. *haldær* förhåller, håller kvar.

11. *han*, näml. brudgummen.

11. *Bruplöpe, bruplöp, brullöp; bryllöp* U. Vm.; *bryþlaup, bryllaup* G. (isl. *brúðhlaup*) n. Bröllop, gästabud, som anstäldes af brudgummen i hans hem dagen efter *gipta kuældær*, då giftermålet hade blifvit af giftomannen för rättadt och bruden blifvit förd hem till brudgummen. — Om ordets nysvenska form *bröllop* se Kock: Tydning af g:la svenska ord sid. 98 f.

13. *Mungat* (isl. *mungát*, se Cleasby-Vigfussons Ordb.) n. Öl, gästabud; *tiþær*, pl. *tiþir* o:

allmän gudstjänst, egentl. de till dess förrättande bestämda särskilda tider (så ock i isl.). *Mungazs tiþir* f. pl. Gille, som hölls i hvar socken en viss tid på året, hvarvid man samlades för att jämte iakttagande af vissa andliga ceremonier (däraf namnet) förpläga sig med öl och hvarvid åtskilliga angelägenheter afgjordes. Bland annat utsattes då äfven tid till bröllops hållande, om sådant af någon begärdes (Ordb.).

15. *Mungatzs gærþ* f. Gille, gästabud, är synonymt med *ölgærþ* och betyder äfven bröllop; då här sedan talas om andra och tredje *mungatzs gærþ*, så svarar detta mot de tre *lagha ölstæmnur*, som omtalas i äldre Vgl., och de tre gånger tillagade bröllop, som nämnas i Upl. L. (Ordb.).

15. Orden *þæt . . . dagh* för-

sum næstær ær æpti Martins mæssu dagh, ok beþas uixla stæmnu, þæn sum byggia uill. Haldær hin ok hæftir, hætte uip fiuratighi markum ok fulle up hanum kustin, ællas havi ruuit mæþ lagha forfallum, ok sua firi andra ok sua 5 firi þriþiu. Þa ma han til þingx fara ok dom kunungx taka ælla laghmanzs; þa skal hærazs höfþingi til fara ok fæsta kunu hanum i hændær sætia. §. 1. Nu skal han frændum sinum bruplöpi biuþa allum þöm, sum innan þriþia knæ æru. Uill han egh þem biuþa, þa böte þre markær ælla 10 dyli mæþ tolf manna eþe, at han uisse han sik egh sua skyldan uara. §. 2. Nu skal til ölstæmnu taka; þa skal brupfærþ gen brup sænda, foruista man ok bruttu mö.

villa sammanhanget genom att de inflickats på orätt ställe; de bestämma ordet *mungazs tibir* och böra stå näst efter orden *þæn havi uitzs orþ, sum byggia uill*.

1. Mårtensmässodag den 11 november.

1, 2. *Uixla stæmna* f. Sammankomst till förrättande af vigsel.

2. *haldær ok hæftir* äro liktydiga: kvarhåller; *hin*: giftomannen. Det underförstådda objektet är fästmon, den under hans giftomannarätt stående kvinnan, med hvilken den andre vill låta viga sig.

3, 4. Öfvers. och ersätte honom till fullo hans kostnad, om han icke har brutit [löftet] med laga förfall. *Ryua* l. *riua* (isl. *rjúfa, rauf, rofit*), icke att förblanda, såsom i Gloss., med *riva* (isl. *rifa, reif, rifit*) vb. tr. Bryta, sönderrifva. Om orsaken till den icke ovanliga förväxlingen af dessa två verb se Rydqvist: Sv. Spr. Lagar I s. 237.

4. *firi andra* [*mungatzs gærþ*]

10, 11. Negationen skulle väl rättast sammanföras med *uisse*, men kan i nysvensk öfversättning icke bibehållas; det senare *han* åsyftar den icke bjudne; *sik* = *sær* (jfr sid. 5a).

11. *Ölstæmna* f. Sammankomst för att dricka; *til ölstæmnu taka* o: bestämma bröllopsdag.

12. *Brupfærþ* f. egentl. brudens resa från sitt hem, sedan brudskaran, som hämtar henne hem till brudgummen. Äfven i isl. kan *ferð* ha betydelsen skara.

12. *Bruttu mö* förklarar Schlyter (i Ordb.) hafva uppstått af *brupumö* och betyda detsamma som *brupsæta* o: kvinna, som kläder bruden och vid bröllopet sitter närmast henne. Men Bugge (i Nord. Tidskr. f. Filologi, ny række III s. 260) påpekar, att *þ* icke mellan två vokaler kan öfvergå till *tt* och att *brupa* aldrig brukas i st. f. *brupþ*. *Bruttu mö* är enligt honom en sammandragning af *brupþughu mö*, hvilket förekommer såsom *brupþugha* i VM. och Gotl. L. och efter härledningen betyder „en mö,

Þer skulu mæþ grufum til garzs riþa ok gruf af bonda beþas, bonde skal þem gruf giua, uakn þerra taka ok saþla undi las læggia; þöm skal bondin ut uarþa.

IX. Um hua sum gipta skal, ælla bruþ rænis.

Nu aghu þe tuænni lagha drykkiu hua, at andrum ⁵ til mæla. Nu siþan til ær mælt, þa aghu þer andra lagha drykkiu hua, ok þa skal gipta maþrin gipta, þæn sum næstær ær ok gipta aghær. Hauær hon faþur liuande, þa skal han gipta; hauær hon egh faþur liuande ok hauær aþalkunu son, þa skal han gipta; hauær hon egh þæn son, ¹⁰ sum þa ær maganda man, þa skal broþir hæenna, æn han ær a fæþrinit; ær egh han til, þa skal þæn gipta, sum næstær ær a fæþrinit. Egh ma sundærkulla broþir a möþrinit gipta, utan æ þæn, sum næstær ær a fæþrinit, þy at þær ær annar arui næmir ok annar gipta malum. Nu æn ¹⁵

som leder bruden⁴. Senare leden i sammansättningen är afledd från ett mot got. *tiuhan* föra, leda, svarande verb, hvaraf i isl. pret. part. *toginn* är bevaradt och hvaraf fins afledningen *leiðtogi* vägvisare.

3. *ut uarþa* (jfr *antvarða* i nsv.) ∴ utlämna, utgifva.

4. *ælla* [æn] *bruþ rænis*.

5. Såsom framgår af det maskulina pron. *andrum*, måtte *drykkiu* vara skriffel i två hdss. för *drykkia*, hvilket förekommer i en tredje handskrift. Det fins nämligen två synonyma ord *drykkær* m. och *drykkia* f. (Gloss. upptager ej alls det förra) med betydelsen dryck, dryckeslag. Af *drykkær* är enl. Ordb. *drykkia* jämte *drykke* ack. plur. — I ÖGL. föreskrifvas två laga dryckeslag vid äktenskaps ingående: å det ena skulle frieriet hög-

tidligen anmälas och fästning ske, å det andra giftermålet fullbordas.

5, 6. *at andrum til mæla* ∴ på det ena begära kvinnan till äkta och trolofva sig med henne. Två hdss. tillägga *ok at andrum gipta* ∴ på det andra fullborda giftermålet.

11. *þa skal broþir hæenna* [*gipta*]

13. *Sundærkulla* l. *syndærkulla*, oböjl. adj. ∴ af olika kullar, halfsyskon (motsats *samkulla*: af samma kull, helsyskon); däraf *sundærkulla arf*: arf, som tillfaller halfsyskon. *Kuldær* l. *koldær* m. Kull, alla barnen af samma gifte tillsammantagna.

15. *Næmir* = *nærmer*, komp. af adj. *nær*, se om denna form Rydqvists undersökning i Sv. Spr. L. II s. 444 f. och s. 450 f. (det af R. anförda gotl. *nemare*

egh ær þæn a fæþrinit ær næstær innan rikis, þa gipti þæn, sum næstær ær. Nu æn annar gipti æn þæn, sum næstær ær a fæþrinit, þa hætte uip þuratighi markum ælla dylimæþ þrætylftum eþe ælla uiti mæþ þrænne fiughurtan
 5 manna eþum, at han gipti mæþ luui ræts gipta manzs. Þa skulu þer uakna drykkiu sina haua i samu karum, sum þer för hafþu. §. 1. Foruista man skal bruþ til bos uarþa. Nu rænis bruþ af bruþfærþ, þæt ran æ fult ok fiæþertiught; þæt a þæn bondin, sum hon uar baþe gipt ok giuin.

10

X. Vm hindra dax gæf ok uingæf.

Nu þæn, sum til mæilir, han skal hindradax gæf uarþa. Nu giuær man iorþ at hindradaxs gæf mæþ fæstum ok köpum ok dör barnlös, þa æruir husfrun siþan þa iorþ. Nu giuær man iorþ at hindradaxs gæf ok haldær egh fæst
 15 at, ælla giuær siþan ok egh a hindra dagh, þa iorþ ma hon egh æpti han ærua, utan hans arua uilin. §. 1. Nu

fins äfven i nyländskan, stundom med vidhäftadt *n: nemarin, nemran*, jfr Leffler sats. 11). Öfvers. förty att där är en närmare [berättigad att taga] arf, en annan [närmare berättigad att förrätta] gipt o: vara giftoman.

1. Konstr. *æn þæn, [sum] a fæþrinit ær næstær, egh ær innan rikis*

6. *Uakna drykkia* f. Bröllopsgästernas sista förplägning, sedan de af värden återfått sina vapen och voro redo att resa.

6. *Kar* (got. *kas*, isl. *ker*) n. Kar, kärl. Schlyter förmodar, att här afses ett visst mått eller antal af dryckeskärl, som enligt gammal sed var tillåtet, och jämför till stöd för denna uppfattning Hels. L:s uttryck *ölfriþer ok lagha kar vari æptir*

þy, sum för ær vant. Tamm däremot i Uppsalastudier s. 33 gissar, att här helt enkelt menas, att den sista förplägningen af gästerna skulle äga rum på samma ställe, där det föregående egentliga bröllopsgillet hållits, nämligen i giftomannens hem.

7. *til bos föra ok uarþa* enligt en annan handskrift.

9. *sum o: åt hvilken*

11. *uarþa o: antvarda, gifva*.

12. *Fæst* se ofvan s. 115a, *köp* n. köp, skifte l. annat kontrakt ang. jordegendom, äfven hvad man genom köp l. skifte förvärfvat; *mæþ fæstum ok köpum o:* med lagligen stadfäst kontrakt.

14. *haldær egh fæst at o:* stadfäster ej gåfvan högtidligen.

giuær man lösöra at hindra dax gæf, þöm skal borgha. Æru þer egh borghafi ok dör bondin barnlös, þa ma hon egh þem kræuia, utan arua hans uilin. §. 2. Nu haua frændær uingæf sina int, þaghar fæst kombær a malit, gipta man egh förra, æn þön koma baþin a en bulstær ok 5 undir ena blöiu.

XI. Um huru mæn dela um hemfylghþ.

Nu dela mæn um hemfylghþ, þæn sum giuær ok hin sum þiggær, ok ær inne mæþ gipta mannum, þa hauær han uitsorþ giua ut sua mykit, sum han uill, mæþ tuem af 10 nipinne ok tolf ualinkunnum, at þætta uar giuit ok mera egh. Nu hauær han fangit, sum þa; nu klandas firi hanum ok kallas egh giuit uara, þa hauær han uitzs orþ mæþ tuem af nipinne ok tolf ualinkunnum, at þætta uar giuit a fæstnaþa stæmnu ok sua a gipta kuælde. §. 1. Nu dela 15 þer um eghn innan hæfþa, þa hauær hin uitzs orþ, sum gaf, mæþ fullum nipiar eþe, at þætta uar giuit ok mera egh. Nu hauær þæn hæfþum a kumit, sum giuit uar, um

1. Öfvers. dem skall [man- nen] gå i borgen för.

4. *Inna, -te, int* (i ÖGl. äfven *hinna*, isl. *inna*) vb. tr. 1) Hinna. 2) Hinna till slut, sluta. 3) Fullgöra. 4) Vinna, förvärfva (här).

4, 5. Öfvers. så snart trolofning kommer i saken, [men] gifto- mannen ej förr än . . .

7. *hemfylghþ* f. (= *fylghþ*, *omynd*) o: hvad som af giftoman gifves åt kvinna vid hennes giftermål. VGl. kallar särskildt det *hemfylghþ*, som vid giftermål gifves åt dotter, men *hemgæf* hvad som gifves åt son.

9. Öfvers. och innestår [hemföljden] hos giftomannen

10, 11. D. ä. med ed af två släktingar och tolf oskyld

12. Öfvers. Har den, som

erhöll [hemföljden], fått [den i sina händer]

12. *Klanda* (senare *klandra*) vb. tr. Klandra, väcka tvist om, i synnerhet eganderätten till fast eller löst gods; *kland* n., *klandan* f. klander.

16. *innan hæfþa* o: inom den tid, som erfordras för vinnande af häfd, d. ä. 3 år.

18. Öfvers. Om den, åt hvilken [jorden] gafs, åstadkommit häfd [å densamma]

18. *Um*, prep. med ack., kan hafva såväl lokal som temporal betydelse. I afs. å tid betecknar *um* 1) en viss tidpunkt, då något sker, likasom i nysvenskan t. ex. om morgonen, 2) en tids förlopp, jfr nysv. om ett år, 3) under (här), 4) inom.

þry ar takit af gift ok afræþe ælla bor a sialuær, þa hauær han uitzsorþ mæþ fullum niþiar eþe fiughurtan manna, at þætta uar giort ok giuit a fæstninga stæmnu ok gipta kuældi. Nu skal han annan eþ æfte ganga fiu-
 5 ghurtan manna, taki slika, sum han kan fa, þa tua, sum þæt uita, at han hauær þæt hæfþat sua, sum a ok lagh sighia.

XII. Vm æn moþir giuær dottur omynd af sinne.

Nu giuær moþir dottur omynd af omynd sinne i lösö-
 10 rum; þaghar þæt kombær innan garþs ok grinda stolpa, þa a bondin þæn, sum kununa fik, uæria sinne husfru firi ormynd; haldær moþirin þy hon til ormynd giorþe, þa a hon uitzs orþ inne halda ok uæria, sum för uar skilt.
 §. 1. Nu æn hon gær eghn sina til omynd hæne, ok
 15 laghæfþar dottirin egh, þa a moþirin atær taka omyndu eghn sina; þa, æn hon hauær lagh hæfþat, þa a moþirin egh atær taka, þy at þær gangær laghlika omynd bort.

1. *Gift* f. eg. gáfva och i det föregående brukadt för att beteckna den handling, hvarigenom kvinna gifves ngn till äkta, har här (och flerstädes) betydelsen städja för arrenderad jord, arrendeafgift. Synonymt därmed är *afræþe*, *afræþ* afrad, arrendeafgift. Hvad detta ords genus beträffar, säger visserligen Rydqvist (Sv. Spr. L. II s. 118) om det nsv. *afrad* (årlig grundskatt), att det icke är till kön bestämbar annorlunda än som icke-neutrum, men Akademins Ordlista upptager det som m., Tamm däremot i Etymol. Ordb. som ntr., hvilket genus ordet också har i 1734 års lag. Ordets äldsta form anser Tamm (a. a.)

hafva varit **afræiþ* och **afræiþi*, verbalsubst. af fsv. *reþa*, isl. *reiða* betala, erlægga. Emedan hufvudaksenten låg på *af-*, öfvergick fn. *ai* till långt *a*, som senare i fornsv. förkortades, hvilket hindrade *a*'et, ehuru ursprungligen långt, att öfvergå till *å*, såsom eljes är vanligt; därtill bidrog väl äfven, att ordet ej på länge begagnats i det vanliga talspråket. — Äfven i isl. fins *afráð* i betydelsen skatt eller afgift (Fritzner: Ordb.²).

8. *af sinne* [*omynd*]

11, 12. Öfvers. försvara åt sin hustru [det omtvistade godset] såsom *ormynd*.

15. *Omyndu eghn* f. Jord, som är gifven till *omynd*.

XIII. Um æn sundærkulla broþir klanda omynd.

Nu klanda sundærkulla broþir, þa skal samkulla broþir fulla sundærkulla broþær firi omyndina, þy at egh ma hana atær fa.

XIII. Vm uæggiã köp ok huru omynd ær laghlika af- 5
hænd, ok huru omynd skal sælia ok klanda.

Nu gær bonde köp uif kunu sina: þæt kalla uæggiã köp uara. Þæt köp standær, mæþan baþin liua; þaghar annat þerra dör, þa ær þæt egh lagha köp. §. 1. Will bondin kunu sinna eghn ur staþ köpa ok þön aghu egh 10 barn saman, þa ma egh hæna eghn ur staþ köpa, utan uifær se hæna rættær arui. Nu aghu þön barn saman, þa ma han hæna eghn ur staþ köpa til bætra ok egh til sæmbra, þy at omynd ma egh firifaras utan i þæmma lutum. Kan hungær hænda, þa skal bondans förra alt sælia 15 æn hæna. Nu ær hans alt up salt, nu haldær æn hungær a, þa skal hæna omynd sælia. Nötir hon sialf, þa a egh bondin hana atær gialda; nu nötir bondin mæþ hæne ok kan fæ fa agha, þa skal han aruum hæna omynd atær gialda. Nu kan hær til lanzs læggiã ok hæria alt þæt 20 bondin a ok sua kunu hans, nu kuma buþ hem ok biþia

5. *Uæggiã köp* (af *uæg* f. vägg) n. „Väggköp“ d. ä. köp inom väggarna l. inom hus (om mannen köper jord af sin hustru). Jfr Amira: Altschw. Oblr. s. 585.

10. *Staþær* m. Ställe (jfr det ännu brukliga allitererande uttrycket: i någons stad och ställe); *eghn ur staþ köpa* o: sälja l. bortskifta jordegendom (*köpa* har näml. i lagspråket den allmänna betydelsen afsluta köp l. skifte och således äfven sälja l. bortskifta); *ur staþ lata* o: föryttra, afhända sig.

12. *uifær* betyder här: närvarande, tillstädes.

14. *þæmma* l. *þæssum* dat. pl. (och sing.) m. af pron. *þænni*; *i þæmma lutum* o: i dessa händelser l. på dessa villkor (*lutær* m. egentl. lott, del).

15. *bondans* [*gozs*]

19. Framför ett annat verb i inf. utmärker *kan* ofta en hypotes och *fa* i samma ställning att något sker framdeles, således öfvers. och inträffar det, att han framdeles kommer att äga gods

atær lösa kunu hans, nu hauær egh bondin annat til, utan han sæli omynd hæenna, þa ma han sælia hana ok hana atær lösa mæþ. Nu kan bondin hæriaþær uarþa ok husfrun sitær kuar, nu koma hæenne buþ ok biþia bondan
 5 attær lösa, þa ma hon omynd sina sælia ok bonda sin atær lösa; þær ær hon laghlika af hænd. §. 2. Nu ma bondin egh sælia sinna husfru iorþ firi lösöra, utan þön mal þrængin til, sum nu æru saghþ. Sæl han hana, þa standær köpit, mæþan baþin liua; siþan annat þerra ær döt, kærre annat
 10 þerra æfte, hon ælla hænnar arui, innan þry ar, þa gangær köpit atær. Nu ær omynd laghlika fal, þa skal hana atær biuþa fæþringum ok möþringum, sua sum framleþis skils um iorþa köp. Nu ær hæenna arue utan landzs þry ar, siþan hon ær döþ, ok kærir innan nat ok iamlanga, siþan
 15 han hem kombær, þa hauær han uitzsorþ atær dela; kære han egh innan nat ok iamlanga, þa aghe þæn, sum köpt hauær. Nu æn han ær innanrikis um þry ar ok uill egh kæra mællum þæs, utan kæri siþan, þa aghi hin uitzs orþ, sum köpt hauær, at uæria, sum skilt ær. Nu kærir hon
 20 ælla hænnar arui innan þry ar, þa gangær köpit atær. Nu æn þæt ær i flere köp kumit, þa ma þær egh eþum a mote ganga — hua sum þær gangær eþum amote, han gær ulagh, — utan gange huar atær til sinna uiþær gialda: þæn til iorþ,

1. Öfvers. nu har ej bon-
den annan tillgång

3. *hæriaþær* (pret. part. af *hæria*) o: med våld bortförd.

6. *hon* näml. *omynd*.

9. *baþin* o: båda [makarna].

11. *Fal* (isl. *falr*, men ej fsv. *faler*, Schlyter o. Söderwall) adj. Fal, till salu; häraf ock, ehuru ej i lagspråket, vb. *fala* vilja köpa och *falka* utbjuda till salu, men ej, såsom man kunde frestas tro, stadsnamnen *Falun* och *Falköping*, hvilka äro att härleda från subst. *fala* slätt, ljunghed („*falan*“ o: slätt i Västergötland), jfr isl. adj. *folr* blek.

12. Nämligen i ES 3; af *framleþis* (egentl. fram på vägen) har genom metatesis uppstått det nysvenska *framdeles*.

15. *Atær dela* vb. tr. Väcka påstående om återgång af köp.

16. *þa aghe þæn* [*iorþin*]

18. *mællum þæs* (egentl. dess emellan) o: under den tiden.

23 f. *Uiþær giald* l. *gæld* n. Betalning, ersättning, det som gifves i betalning l. byte vid köp l. skifte; öfvers. enhvar inträde åter i besittning af hvad han betalat: den af jord, som betalat med jord, den af lösören, som med sådana betalat.

sum hana galt gen, þæn til lösöra, sum þem galt gen. Nu æn hon uar i bo mæþ bondanum ok nöte uiþær giald mæþ hanum, þa luke atær þriþiung af uiþær gialdum ok tua lyti arui bondans. Nu æn hun hauær ærft mera æn til þriþiungxs, þa luki, sum hon ærft hauær; uill hon egh 5 luka lut þæn hon ærft hauær ok sum til hæenna höre, þa standin köpin all kuar. Nu hauær han skipt til uærra, þa skal köpit atær ganga; þær ma egh eþum amote ganga; gangær han eþum amote, þa gær han olagh. §. 3. Nu köpir han hæenna gozþ til iamnaþa ok sæl siþan firi lösöra; 10 æ mæþan hæenna iorþ köpis til iamnaþa ok æru þön barnum saman bundin ælla ær rættær arui nær, þæn sum maghandi man ær, þa stande köpit ok aghe þæn uitzs orþ, sum köpt hauær. Nu þaghar han sæl firi lösöra, þa gangær köpit atær ok þær ma egh eþum a mote ganga. 15 §. 4. Nu sæl kona ælla skipti sinni iorþ, siþan hon ær ænkia, mæþ sins gipta manzs raþi; þæt köp ær lagh giort; aghe þæn uitzs orþ at uæria, sum köpt hauær.

XV. Um huru kona skipti uiþær barn sin.

Nu skipti kona uiþær barn sin ok bonda sins arua, 20 þa skal hon omynd sina först af oskiptu bo taka ok uiþær mund sina, æn hæenne fulghþe sua mykyl eghn, sum skilt ær. Hauær han hæenne köpt mattul utlænzskan, þa skal þær at lita; hauær hon egh fangit han, þa æru þæt tiu öra.

2. I st. f. nöte hafva två andra handskrifter *nötte*, hvilket jämte sammanhanget ådagalägger, att äfven *nöte* bör fattas som pret. af *nöta*; ordet är koordineradt med *uar*.

4. *tua lyti* [*luke*] *arui bondans*.

7. *kuar* o: fasta, orubbade.

7. *skipt* [*omynd hæenna*] *til uærra* o: bytt den mot sämre gods.

10. *Iamnaþær*, *iæmnaþær*, gen. *-a(r)*, m. 1) Jämnlighet,

köpa l. *skipta iorþ til iamnaþa* o: bortskifta jordegendom så, att man får lika god igen. 2) Jämkning i synnerh. af arfslotter (jfr *ÆB* 10). 3) Billighet, rättvisa.

11. *æ mæþan* o: så länge som.

11. *þön* näml. makarna.

19. *Öfvers. delar* l. *skiftar* [*boet*] med sina barn.

22. *sum skilt ær*, nämligen i denna balks fl. 3.

23, 24. *Öfvers. så skall* hon därmed nöjas.

Nu a hon fara i tu ismuxs klæþe ok hærþa mattul taka, huwþ duki giurþ uara ok annan um huwþ sik; siþan aghu arua bondans þær gen all þön klæþe hanum uaru baþe skapaþ ok skurin ok þry folkuakn; siþan a husfrun þri-
5 þiung af bo ok bondans arua tua lyti.

XVI. Vm huru man skal omynd ut gæra ok intaka, ok um köpu eghn þerra, ælla kona fa egh skaparua.

Nu giptir man kunu ok skil sua firi, at hus þön, sum a iorþ hænnu standa, skulu omynd fylghia, þa æ þæn
10 omyndina æruir, han æruir husin. Nu æn han glömir ok skil egh undan, þa skal þæn husin taka, sum lösöra takær. Nu skil þem a, þa skal þæn omyndina ut lukær uita mæþ tuem af niþinne ok tolf æftir, huat hænnu uarþ til omynd giort. Nu dör husfrun för, þa æruir bondin þriþiung hænnu.
15 Nu köpa þön eghn, mæþan þön boa saman, þa æruir bondin sua köpu eghn sum alt bo fæ; ok fur þing hænnu for utan hindra dax gæf ok omynd hænnu skal rættum arua ut fa, bulstær at förstu. Ær han haluu uærre, æn han uar, ok haua hin baþin nöt, sum attu, ok luþa alla fiura hyrnu sa-

1. *Ismuxs klæþe* n. Fruntimmersklädning, som pådrages öfver hufvudet; rotord är st. vb. *smygha* (isl. *smjúga*): 1) smyga, 2) ta på sig en klädnad, som pådrages öfver hufvudet, (öppningen kallas på isl. *smátt, smótt*, i no. lds. *smotta, huvudsmotta*). *Fara i klæþe* o: ta på sig en klädnad, jfr fn. *fara i brynju Hákonarm.* 2).

2. *ok annan [duk] um huwþ sik* (= *sær*) [*haua*].

7. *Köpu eghn* f. Köpt jord, äfven *köpo-*, *köpe-* l. *köpi-iorþ*, jfr *köpuaman*, *köpaman*.

10, 11. *skil egh undan* o: åt-

skiljer ej, näml. husen från lösörena.

15. *þön* näml. makarna.

16. *Bo fæ* n. Bohag, kreatur och alt annat, som hör till ett bo.

16. *Fur þing, for þing* n. pl. Hustruns fördel af oskift bo.

18. Jfr fl. 1, där det stadgas, att *a fæstninga stæmnu skal först mæla allum frælsun kunum bulstær*.

19. *Luþa* vb. intr. Låda, hänga samman, öfvers. och hänga [bolstrets] alla fyra hörn tillsammans d. v. s. bolstret är ej alldeles utslitet.

man, þa gangær egh þæt til fullnaða. Nu æru þæt annö-
 þugh hion, ær til omynd giorþ æru, ok æru sua gamul, at
 þe til ængsins för æru; haua þaþin nöt ælla gaw þaþin
 frælse, þa gangær þær egh fulnaþær firi. Ær þæt salt bort
 ælla löstis ælla döt, þa fulle bondin þreia markær firi þæt 5
 ena huwþit ok sua, æn þæt ær lupit bort. Nu ær eghn
 at andru hofþe; alla þa eghn hon kan fa agha ok ærua,
 hon a til omynd ganga firi utan köpu eghn, ælla hon giptis
 annan tima mæþ hæne, þa gangær þön eghn til omynd.
 Nu skal bondin ut luka þa eghn, sum han in tok at andru 10
 hofþe, iam fulla til ha ok hamnu, sum han hana in tok;
 hauær han hana köpt bort annurkost, æn skilt ær, þa skal
 han sina iorþ firi fulla. Nu at þriþia hofþe skal han ut
 luka siluær, æn þæt ær til, sua mykit, sum han in tok, egh
 minna ok egh mera. Nu æn þöm skil a, þa skal han uita 15
 mæþ fiughurtan manna eþe, tue af hæenna niþium innan
 þriþia knæ, — taki slika, sum han kan fa innan þriþia knæ,
 þem fæmtan ara æru, egh tua bröþær — at æmgot ær ut

1. *Fullnaþær* m. Ersättning; öfvers. därför ges ingen ersättning.

3. *þe* i st. f. äldre *þön*.

3. *För*, n. *fört*, adj. Duglig, i godt stånd, jfr nysv. vapenför, vanför, arbetsför; i isl. *förr*, hvars grundbetydelse är: i stånd att resa (således af *fara*, Fritzner²).

4. Öfvers. då ges för dem ingen ersättning [vid arfskiftet].

4. *þæt* näml. *annöþught hion*.

5, 6. *þæt ena huwþit* ∴ den ena hufvuddelen, jfr fl. 1.

7. *alla þa eghn* är ack., emedan *eghn* är obj. till *agha ok ærua*, men i nysv. måste öfversättas såsom om där stode *all þön eghn, sum hon kan fa agha ok ærua, a til omynd ganga*. Ett dylikt eller än mer förvillande exempel på att hufvud-

satsens subjekt indrages som objekt i relativa bisatsen, t. o. m. fastän relat. *sum* är utsatt, förekom ofvan KrB 13: 2.

8, 9. Öfvers. o. förkl. om hon ej gifter sig en gång till och i detta gifte medför köpjorden.

11. *Har* (isl. *hár*) m. egentl. årtulle; så kallades i Östergötland och Helsingland, likasom i Uppland *ar* (eg. åra), ett af de distrikt, hvori kustlandet var indeladt och hvilka skulle i krigstider anskaffa hvar sin roddare. *Hamna* f. distrikt inne i landet, som skulle uppställa en krigare. Jfr Schlyter: Om Sveriges äldsta indelning i landskap s. 15 ff. — Öfvers. underkastad lika stora utskylder för krigstjänsten till sjöss och lands (således varande af lika stort värde som förr).

13. *firi* ∴ i dess ställe.

giort, sum han in tok, ok tolf æftir. §. 1. Nu kan egh þön kona fa rættan skaparua, þa skal omynd þær in ganga, sum hon ær ut giorþ, æ til þriþia manzs, æn hon fa egh rættan skaparua. Siþan af liþær þriþia manne, þa takær
5 þæn omynd, sum næstær ær.

XVII. Um æn husfru dör firi iul ælla æfte.

Nu dör husfru bondans firi iul, luke þöm afræþe, sum næst fa agha iulum, æn egh ær lukit. Dör hon æftir iul, þa skal af þere eghn gift giua ok afræþe, halda uar sæþ
10 sinne ok sua træþis æriu, æn han bor a þerre eghn hun atte.

XVIII. Vm huru moþir ma firi barnum sea, siþan bondin ær döþær, mæþ þerra mals manzs raþe, ok um köp þerra.

Nu bor kona mæþ bonda sinum ok afla barn saman, nu dör bondin, þa ærua hans barn han. Moþirin a uitz
15 orþ seia firi barna sinna gozs mæþ næsta fæþrinis frænda raþe, æ mæþan hon ogipt ær. Fæþringa skulu taka gærsima þerra ok i gömu haua, ok fæþringa aghu inlasum raþa ok hon utlasum. Egh ma hon eghn þerra sælia ælla ur staþ köpa ok egh þerra gærsimum forhægþa utan þerra

1, 2. Öfvers. Händer det, att den kvinnan icke får rätt bröstarfvinge

4. Af liþa vb. tr. med dat. Gå från l. förbi; öfvers. sedan det går förbi tredje man, d. v. s. sedan omynden kommit såsom arf l. ånyo gifven omynd ej blott i tredje persons hand, utan från denne till en fjärde, innan den ursprungliga gifvaren dör (Ordb.).

7, 8. Objektet till agha måste anses vara ett underförstådt omyndu eghn; öfvers. han (näml. bonden) betale afrad åt den, som närmast jul kommer att äga [den jord, som hon förde

med sig såsom omynd]. Om uttrycket fa agha se ofvan s. 123b.

9, 10. Uar sæþ f. Såning om våren, træþi n. plöjning om hösten, træþis æria f. plöjning (och såning) om hösten. Öfvers. och förkl. behålla jorden, till dess att vårsåden blifvit sådd och denna, såväl som den redan sådda höstsåden, skördad (Ordb.).

11. Firi sea vb. tr. Vårda, förestå, jfr subst. forsea: omsorg, isl. forsjá, hvaraf forsjámaðr: man, som har omsorg om.

19. Forhægþa (i Upl. L. äfven forhæfþa) vb. tr. med dat.

mals manzs uit ok uilia. Gull ok siluær ok iorþ ok annö-
þugh hion, diurs horn, þæt kallas gærsima, ok bulstra; sæl
hon þy likt, sum nu ær saght, þa a þæt atær ganga, þy at
þæt ær olagha köp.

XIX. Um æn kona gangær a andra giptu, ælla huar 5
sum siþan skal firi barnum sea.

Nu gangær kona a andra giptu ok andra raþa gærþ,
þa aghu næstu fæþrinis frændær firi barnanna bo raþa.
Nu ær þæn litils uitande, sum firi skal sea, ok hauær sinu
gopzs forhægþat, þa kan þæn egh for annars gopzs sea, 10
sum egh kan firi sinu sea; þa skulu frændær þerra til
þingx fara ok kæra firi kununge ælla laghmanne. Hittis
sant þær til, at han ær sua gamal, at han gitær egh, ælla
sua osniældær, at han kan egh, þa a þæn firi raþa, sum
gitær ok kan ok uæl uill, af fæþrinis frændum. 15

XX. Vm æn fæþrinis frændær dela uiþær barnin.

Nu æn fæþrinis frændrini æru delu mæn barnanna,
þa aghu möþringa þerra mals mæn uara um þön mal, sum
til þerra kærnis, ok egh um flere; siþan um all annur mal,
þa skulu fæþrinis frændrini sökia ok suara firi þem. 20

Förskingra, förslösa, diall. *för-
häfða*; jfr *hægha*: hägna, vårda.

2. *Diurs horn* n. Ur- och
bisonoxens horn, hvaraf i forn-
tiden gjordes dryckeskärl (Ordb.).
Diur betyder egentligen och all-
mänast vildt djur, sällan och
nyare djur i allmänhet.

7. *Raþa gærþ* (isl. *ráða-
gerð*) f. Rådplägning, öfverlägg-
ning, i synnerhet rådplägning om
äktenskap, slutl. äktenskap.

9. Ang. genit. *litils* se ofvan
sid. 30b.

13. *at han gitær egh* [*firi
barnanna bo raþa*]

14. *Osnældær, osniældær*
adj. Oklok, litet vetande; ur-
sprungligen betecknade *snældær*
väl en fysisk egenskap liksom
isl. *snjallr*, fht. *snell*, nht. *schnell*
o: snabb.

14, 15. Konstr. *þa a þæn
af fæþrinis frændum firi* [*bar-
nanna bo*] *raþa, sum*

17. *delu mæn = uiþærdelu
mæn.*

XXI. Um huru husfru ærui mæþ barnum sinum, æn hænnna barn döia, ok um sundær kulla arf.

Nu döia barn moþurinna, þa ærui hon en huwþ lut uipær barn sin, huat þæt æru syni ælla dötær; æru baþe
 5 syni ok dötær, þa ærui sua moþir sum son; æru alt dötær ok ængin son, þa ærui sua moþir sum dottir. §. 1. Nu ærui aldrigh sundær kulla, mæþan samkulla liua; ær egh samkulla til, þa ærui sundærkulla mæþær moþur sinne; all hænnna barn, þön ærua mæþ moþur sinne. Nu gangær
 10 aldrigh kuldær a kull, för æn annar ær aldær döþær. Nu siþan af lipær bröþra aruinu, þa alt þæt af sundærkulla kombær, þa ærui sua af sundær kulla sum samkulla.

XXII. Vm huru husfru ærui byght bo æfter barn sin, ok hui sum bonde hete gæstær til garzs.

15 Nu ærui hon bygt bo æftir barn sin: alt þæt bondin före sik innan garzs ok grinda stolpa, þær a han af tua lyti ok husfrun þripiungh; alt þæt, sum kuart standær, þæt fylgir alt omynd, hus ok alt bo fæ; þær ær bonde gæstær til garzs ok egh husbonde.

20 XXIII. Um æn husfru dör ok hauær æpti sik tua kulla.

Nu giptis kona ok fa barn mæþ bonda sinum, nu dör han, þa giptis hon andrum, far ok barn mæþ hanum, þa

3. *Huwþ lutær* m. En af de lotter, hvari ett arf först delas.

9, 10. Öfvers. En kull går aldrig in på en annan (näml. för att taga arf), förrän hela den andra kullen är död, d. v. s. syskon af en kull få ej ärfva syskon af en annan, så länge något syskon af den andra kullen lever.

11. Öfvers. sedan det går från l. förbi brödraarf (d. ä. om arfvet går till afägsnare släk-

tingar än bröder), då ärfva alla afkomlingar af halfsyskon lika som alla afkomlingar af helsyskon.

15. *æftir barn sin* näml. af ett föregående gifte.

17—19. Öfvers. [men] alt det, som kvarstår [af gammalt, både] hus och alt [därtill hörande] bohag, det följer alt [husfruns] hemgift åt, och i afseende därå är bonden „gäst till gårds“ och ej husbonde.

dör hon síþan ok hauær tua kulla æpti sik, þa takær sua kuldær sum kuldær af omynd, iam mykit en dottir sum atta syni, bolfæ sum eghn ok omynd; lösöra skiptin syszskini mællum sin, takin all æm iamt.

XXIII. Vm huru bonde ærui sik ok sinum sunum. 5

Nu bor bonde i bo mæþ sunum sinum, nu dör en af þæm, þa æruir bondin baþe sik ok sinum sunum.

XXV. Vm æn bonde gangær a andra giptu, huru þa æruis.

Nu ær bonde a andra giptu gangin ælla hauær en sin 10 son giptan, alli þer, sum síþan döia, þa æruir sær bonde ok egh synir hans.

XXVI. Um æn man gipti son sin, þær fullas egh bröþrum firi þæn kustin síþan.

Nu gipti bonde son sin ok giuær uingæua ok gær öl- 15 gærþ, þæt gangær egh bröþrum til fulnaþa.

2, 3. Öfvers. o. förkl. en dotter ärfver lika mycket som åtta söner, d. v. s. fastän i den ena kullen skulle finnas blott en dotter, så ärfver hon dock lika mycket som den andra kullen, utgöres denna t. o. m. af åtta söner, och detta sker, ehuru dotter enligt ÆB 1 ärfver blott hälften mot son.

5. *sik* är = *sær*, koordineadt med *sunum*. Öfvers. Om huru bonde delar arf [efter affiden son] med de efterlevvande sönerna. Här afses det fall, att en fader sitter i fullständigt bo, löst och fast, tillsammans med sina söner, utan att åt någon

af dem hafva gifvit *urgæf* (se ÆB 9). Motsatsen till hvad som menas med uttrycket *ærua sik ok sinum sunum* betecknas i följande flock med orden *æruir sæ(r) bonde ok egh synir hans*, d. v. s. då en son dör och *urgæf* förut är gifven, tager fadern arfvet för sig ensam. (Ordb.).

7. Här synes spår af värsform (se Lind: Om rim s. 84) þa æruir bondin baþe sik ok sinum sunum.

13, 14. Öfvers. för den kostnad [detta medför] betalas icke åt bröderna någon ersättning.

XXVII. Vm æn bröþær boa saman, þa fullas þem atær þæn kustrin.

Nu boa bröþær i bo saman ok giptis en af þem ok giuær uingæua ok gær ölgærþ, þær aghu bröþær fullnaþ
5 firi uingæua haua ok þre markær firi ölgærþ.

XXVIII. Um æn bröþær gipta systur sina, hulkin þerra omynd skal ut gæra.

Nu uilia bröþær gipta systur sina, þa skal samkulla broþir omynd gæra ok fylgþ hæna, egh sundærkulla, utan
10 sialuær uili.

XXIX. Siþan sægx um fostra ok fostru, huru þön giptas ok þerra arf skiptis; ok kæpsir a egh i barnum.

Nu takær man fostra sin ok biþær frælsa kunu ok kallar han frælsan uara, nu biþær fræls man fostru ok
15 bonde kalla hana frælsa uara, hauin þær firi giuit uan sinne, ok þön uarin fræls ok alt þæt af þem kombær, ok hon a frælsa omynd haua. §. 1. Nu biþær fræls man fostru ok han uet, at hon ær fostra: omynd hæna ær siax öra. Nu biþær fostre frælsa kunu ok hon uet, at han ær fostre,
20 þa minskas rættær hæna: hæna omynd ær siax öra. Nu afla þön bos ok barna ok boa saman, þa dör fostre, þa ta-

12. *Kæpsir, kæfsir* m. Den som lever tillsammans med en frilla, „frilloman“ (Otmans öfvers. af samma ord i VGl.); *k. a egh i barnum* 3: har ej del i d. v. s. ej att råda öfver barnen. I fn. förekommer *kæfsir* såsom benämning på en träl, och Kluge: Et. Wb. sammanställer detta med ty. *kæbsweib* sålunda, att forngermanernas frillor egentligen utgjordes af i krig tillfångatagna och i trældom försatta kvinnor.

15 ff. Öfvers. då hafva de förvärvat sin äganderätt, och dessa (näml. *fostrin* och *fostran*) och alla deras afkomlingar vare fria, och hon (näml. *fostran*) skall hafva full *omynd* såsom en fri kvinna.

20. Enligt fl. 2 var annars minsta laga omynd 9 öre.

21. *Afla* vb. tr. med gen. l. ack. Afla, förvärfva; öfvers. Nu förvärfva de bo och [afla] barn

kær þæn han atte tua lyti af bo ok hon omynd sina; þæt æru siax öra ok þriþiung af bo, ok gangin æ barn a bætri alf. Nu dö fostra, taki þæn uan a til hænnna omynd hænnna ok þriþiung af bo; gangin æ barn a bætre alf, fylghin þem fræls æ. §. 2. Nu giftir man fostru sina fostra 5 annars manns; æru þer baþir uipær, sum uan aghu til þerra, þa ær omynd þerra tue öra, þæt ær höghinde ok hoffa dyna; þæt hetir hamar siangh. Nu afia þön bos ok barna, nu döia þön, þa takær hin, sum fostruna atte, omyndina ok þriþiung af bo ok sua af barnum, ok hin, sum fostran atte, 10 tua lyti af bo ok sua af barnum. Nu gangær fostre manns æfte fostru, þa a egh kæfsir i barnum.

5. *fylghin þem, [sum] fræls æ[r].*

6. Här är en kviðuháttstrof, se Lind: Om rim s. 76:

æru (þer) baþir uipær,
sum uan aghu (til þerra),
þa ær omynd (þerra)
öra tue,
þæt ær höghindi
ok hoffa dyna;
hetir þæt
hamar siang.

De inklamrade orden kunna utan skada för meningen uteslutas.

7. *Höghinde* (isl. *högindi* af *hógr* lätt, bekväm, således hvad som tjänar till att göra ställningen bekvämare, Fritzner²) n. Hyende, kudde (ännu i Vöråmålets *höyend*).

8. *Hamar* har i fornspråket

äfvén betydelsen stenig mark (jfr åländska ortnamnet *Hamarland*), men Schlyter tycker den betydelsen ej höra hit, „ehuru *hamar siang* sålunda kunde egentl. betyda en stenhård sång“. Emellertid är han här utan tvifvel det rätta på spåren, jfr Tamm i Uppsalastudier s. 33, som erinrar om att trälinnan i sin hemgift icke fick något bolster, utan endast kudde och dyna, i motsats till den fria kvinnan, åt hvilken enligt denna balks fl. i först och främst skulle i hemgift utfästas ett bolster.

11, 12. Uttrycket *ganga æfte fostru* får sin förklaring i *ÆB* 26, där det fullständigare heter *gangær æfte konu ok gær hana dighra*.

Hær byrias ærfþa balkær, i hanum tælias flokka siax ok tiughu.

I. Föirst ær son faþurs arue, ok um huru dottir firi liggær sik.

- 5 Föirst ær son ok sua dottir faþurs arue, son tua lyti ok dottir þriþiung. §. 1. Nu kan dottir firi liggia sik, liuande faþur ok moþur, ok þön uraka bort hana, þa takær hon egh arf mæþ syskinum sinum, utan þön takin hana siþan atær in til sin ok firilatin hæenne þæt. Dör hæenne antuiggia 10 faþir ælla moþir ok gangær siþan af raþe þæs, sum æftir liuær, þa hauær hon ok firigiort arf þæs, sum æftir liuær. Nu æn þæn, sum æftir liuær, takær hana atær in æfti sua giort ok firilatær hæenne þæt ok gær uæl til hæenna, þa ær hon arftök. §. 2. Æ huar sum broþir æruir, þa æruir 15 ok systir; i huarn staþ þa æruir broþir tua lyti ok systir þriþiung. Foruærkar hon egh faþurs ælla moþurs arue, þa ma hon egh foruærka broþurs arue ælla frænda, þy at huar, sum æruir moþur ælla faþur, han ma egh frænda arf foruærka. Nu takær ok aldrih þæn frænda arf, sum egh 20 takær faþurs ælla moþur arf, up a þæn ætta læggin, sum han mistir ok han egh æruir.

1. *Ærfþ* (af *ærua*, isl. *erfð*) f. egentligen ärfvande, arftäkt, äfven egendomen, som ärfves (= *arf*). Ordet nytjas icke mer såsom enkelt, men förekommer i sammansättningarna *ärfdabalk*, *ärfdagods*, hvilka liksom textens *ærfþa balkær* uppvisa den gamla genitiven *ærfþa(r)*.

5. *son* [*æruir*] *tua lyti*

6, 7. Öfvers. medan fader och moder lefva; *faþur* och *moþur* äro ack., altså *liuande* ack. plur. Om böjningen se ofvan sid. 62b.

7. *uraka* d. ä. *wraka*, *wraka* (*w* ofta framför *r*).

8. *utan* konj. *o*: utom [om], så framt icke.

10. Öfvers. går hon sedan från den efterlevandes råd l. bifall, d. v. s. visar hon olydnad mot den efterlevande.

12. *takær atær in o*: tager åter till sig

15. *i huarn staþ o*: i hvarje fall

19—21. Öfvers. o. förkl. Den, som icke tager (d. v. s. har förvärvat) arf efter fader eller moder, tager också aldrig arf efter släktingarna till den af föräldrarna, efter hvilken han förvärvat sin arfsrätt.

II. Um þa egh matte systir mæþ broþur ærua.

Nu sæghær systir, at broþir hænna hauær ærft i nyiu laghum, mæþ þy atte hon taka sin lut i aruinu; hauær broþirin boit a margh ar, haft ok hæfþat, þa ær þæt hans uitzs orþ mæþ eþe flughurtan manna. Han skulu frændær 5 hans ganga innan þriþia knæ; taki sua mænga af enum kulle, sum han kan fa, þem sum fæmtan ara æru, at han hafþe þæt lagh hæfþat i gamblu laghum, þa egh atte systir ærua mæþ bröþrum. Sipaþ annan hæfpa eþ æftir suæria mæþ slikum, sum han kan fa. §. 1. Nu æn egh ær son 10 ælla dottir til, þa æruir faþir; ær egh faþir til, þa æruir moþir; ær egh moþir, þa æruir broþir; ær egh broþir, þa æruir systir; ær egh systir, þa æruir sona son.

III. Vm iamn arua ok bryst arf ok bak arf.

Þæssin æru iamn i arue: ær sona dottir ok dottur son, 15 ær moþur faþir ok faþur moþir, ær systur son ok broþur dottir, ær moþur broþir ok faþur systir; taki af iamn arue halft huar ætta læggrin ok huar i sinum ætta læg, þa skipte huar sin i mællum. Þæt ær sua undistandande, at

1. *Um þa* [*sum*] o: om den tid, då (d. ä. den gamla arfsrätt, enligt hvilken) . . .

2, 3. Med „den nya lagen“ menas den omarbetning af ÖGl., som synes hafva värkstälts under konung Magnus Birgerssons regering (1275—90), d. v. s. ÖGl. i den form vi nu äga den, ehuru handskriften är från en senare tid (medlet af 14:de århundradet), se Schlyters företal.

3. *mæþ þy* o: för ty, därför

4. *A boa* vb. tr. Bebo, bo på (jordegendom).

4. *margh ar*, men å rad. 6 *sua mænga* (af *marghær*, *mangær*, isl. *margr*, got. *manags*); i fornsvenskan uppträda formerna på

n och *r* samtidigt, se Rydqvist: Sv. Spr. L. bd. II s. 523).

4, 5. Öfvers. då äger han rätt att bevisa detta med fjortonmannaed.

5. *han* näml. den eden.

9. *sipaþ* [*skal han*] *suæria* *annan eþ æftir*

14. *Iamn arua*, pluralt adj. (synon. *iamnir i arue*) o: lika berättigade till arf, samarfva. *Bak arf* n. Bakarf, arf efter barn l. andra afkomlingar (*bryst arf*: arf i rätt nedstigande linje.

17. *Iamn arf* n. Arf, som i vissa fall delas i lika hufvudlotter, då faders och moders föräldrar l. syskon ärfva (såsof här säges).

19. *huar* [*ætta læggrin*]

up a annan ætta læggin kan en man uara ok up a annan kunnu flere uara, þa taki sua mykit hin ene sum hine flere, ok þer skiptin iamt síþan sin i mællum. §. 1. Nu æn iamnæruinga dela sin i mællum, þa æruir æ þæn förra, 5 sum för warþær næmdær i bokinne, ok hin gangær fran síþan næmnis. Síþan af líþær þy, þa taki þæn arf, sum niþium ær næstær ok knæm ær kunnastær. Æ þær baþer æru iamne ok knæm iamkunne, þa gangær æ hattær til ok huua fran. Æ þær sum baþe æru iam nær, þa skal firi 10 arf taka ok bak arf fran ganga; þæt ær sua undistandande, at æ þæn skyldastær ær, huat þæt ær hældær maþær ælla kona, þa takær þæt aruit. Nu þær sum baþir æru iamskyldir, maþær ok kona, þa takær maþrin aruit ok kona gangær fran, for utan þön syzskini sen. Æ huat hæl- 15 dær kona ær skyld þem, sum hon dele aruit æftir a manna alf ælla kuinna, þa skal sua uara, sum nu ær saght. Nu dela þer um arf, fæþrinis bröþær ok möþrinis bröþær, ok þer æru sialuir oskyldir, þa takær faþurbroþir ok moþur broþir gangær fran. Nu dela þer um aruit, sum fram æru 20 kumne af mannum, sua sum sona son ok dottur sun, þa takær sona son arf ok egh dottur son, þy at æ huar þe delas uiþær um arf, annar ær af bröþrinum föddær ok annar af systurinne, þa takær þæn af bröþrinum föþis ok egh þæn af systurinne, æn þæt ær bæggia mankyms. Nu

4. *Iamnæruingar* m. pl. Arfvingar, som äro jämnskylda med den döde, hvars arf skall skiftas.

5. *i bokinne* näml. denna lagbok.

5, 6. [*sum*] *síþan næmnis*.

6. Öfvers. Sedan [arfvat] går förbi det, [som nämnes i lagboken], d. v. s. går till afägsnare släktingar än de nämnda.

6, 7. Märk här uddrimmen *niþium: næstær, knæm: kunnastær*. Ang. det sistnämnda ordet (assimilerad form af *kundastær*) se sid. 103b.

8. *iamne* nämligen i *arue* 3: lika arfsberättigade.

8, 9. Spår af värmsform (Lind: Om rim s. 88):

gangær æ hattær til ok huua fran.

9, 10. *firi arf = bryst arf* d. ä. här [den, som tager] bröstarf, bröstarfvinge; på samma sätt *bak arf* 3: bakarfvinge.

15. Öfvers. efter hvilken hon tvistar om arfvat

24. Troligen genom skriffel för *baþir þerra æru mankyms* (Schlyter i Ordb.).

æn mange æru bröþlunganir ok alle iam nær, þa taki sua maþær sum maþær. Nu skil þem a um aruit; andre tælia sik a fæþrinit ok andre a möþrinit; æru baþe iam nær ok baþe mankyns, þa takær þæn, sum a fæþrinit ær. Ok i allum arwm, þa takær þæn, sum sik tæl a manna alf, ok 5 kuinna alf gange fran, æn þer æru baþir æm nær ok baþir mankyns. §. 2. Nu delas þer uiþær, bryst arf ok bak arf, um arf — þæt ær bryst arf þer mæn, sum fram æru komnir af mannum, ok hit ær bakarf, sum mannin kom af, — þa skal bryst arue taka ok bak arue fran ganga, æn baþer 10 æru iam nær ok baþir mankyns; æ huar sum egh ær maþær til, þa takær kona þæt arf, æn hon ær skyldare æn maþrin. §. 3. Nu æn flere kulla ærwa en man, þa taki sua man sum man ok sua kona sum kona for utan omyndina ok iamnaruit; þæt skal sua skipta, sum för uar skilt. 15

III. Um at egh ma frillu barn arf taka, ok egh ma giua undan rættum arua frillu barne, utan aruin uili, utan til klostra ælla kirkiu, ok egh ma frilla barn sit ærua.

Nu a egh frillu barn arf taka. Will man giua sinu frillu barne nakuat, þa a han fara til Lionga þingxs ælla 20 firi kunung, þa han ær i landinu, ok sina arua mæþ sik taka ok mæþ þerra uilia giua ok halda þær fæst at firi

1. *Bröþlungi, bröþrungi* gen. com., *bröþlungær* m. och *bröþlunga* f. Brylling d. v. s. kusin l. syskonbarn på fädernet, *systlungi, systrungi*: syssling, syskonbarn på mödernet. „Orden *bryllingar* och *syslingar* hafva i senare tid af okunnighet blifvit så missförstådda, att sysslingar tros betyda kusiners barn och bryllingar kusiners barnbarn“ (Schlyter).

2, 3. Öfvers. några räkna sig [som släkt] på fädernet och andra på mödernet.

20. *Fara* har i de nordiska fornspråken också den allmänna betydelsen: begifva sig (t. ex. här *fara firi kunung*). På samma sätt använda några af våra allmogemål ordet *fara*, t. ex. nyl. *fara o sova* o: begifva sig till sängs.

22. *Fæst*: Stadfästelse, se sid. 115a; *halda fæst* [at gæf] o: högtidligen stadfästa gåfvan; *halda a fæstum ok köpum* (följande sida rad. 6) o: stadfästa gåfvan med alla lagliga formaliteter.

kununge ælla laghmanne ok þær bref ok preuilegium til taka. Siþan a þæt frillu barn agha ok taki aldrih mera arf siþan; mughu þer egh attær taka, æn þæt uar mæþ þerra uilia giort. Nu ma egh giua undan rættum arua
 5 utan til klostra ælla kirkiu utan þæs uilia, sum aruin ær, ok halde sialuær a fæstum ok köpum. Nu dör frillu barn þæt, sum sua uar giuit, ok hauær egh æfti sik skaparua, þa æruir þæt faþir ok fæþrinis frændær, ok aldrih æruir frilla barn sit.

10 V. Vm æn dult arf delis, þa a þæn uitzs orþ, sum innan ætta uill uita.

Nu aflændir man sik ok æru æftir han barn, nu dör han a þöm uægh ok koma hem farunöta hans ok sann iartighni ok uita, nær han do ælla huar han do, þa skulu
 15 þerra uitne standa. Nu dör barn hans, þa delir moþrin uijþær fæþrinis frændrina ok kallar barnit hua ærft faþur sin ok sik barn sit; þæn uæria skal ok þer fylghia, sum atær komu, mæþ tuæggia manna eþe ok tolf æftir, han hauær wnnit. Nu dela þer dult ok fylghia egh uitne, þa

1. *Bref* n. (isl. *bréf*, lågty. *bréf*, äfven i andra germ. språk). Ordet är lån från senlat. *brève* n. kort skrifvelse, eg. ntr. af adj. *brēvis* kort, hvars *ē* blifvit *ē*, innan vårt ord lånades i tyskan (Tamm: Etym. Ordb.).

3. *þer* näml. arfvingarna.

7. *sum uar giuit* o: åt hvilket gåfvan gafs.

10. *dult arf delis* o: det tvistas om förnekadt arf, d. v. s. den ena nekar det faktum, hvarpå den andras påstådda arfsrätt grundar sig.

10, 11. Öfvers. som med edlig bevisning vill återbörda arfvet inom åttan.

14. *Iartighni, iartekn* n. (isl.

jartegn, i hom. bok *iartein*, ordet är i isl. f., pl. *-ir*): Järtecken, kännetecken; „med värkliga kännetecken, som visa, att det är samma man“ (Ordb.). Jfr fht. *wortzeihhan*, nht. genom s. k. omtydning *wahrzeichen*, „urgestalt und grundbedeutung dunkel“ (Kluge: Etym. Wörterb.).

17 ff. Öfvers. den, som skall försvara [arfvet] inför rätta, och [den], som de, hvilka kommo åter (näml. från det främmande landet) med tvåmannaed och tolf därefter hålla med, han har vunnit [rättegången].

19. Öfvers. Tvista de om *dult arf* och hålla icke vittnena med (förmodligen: *þæn uæria skal*)

hauær þæn uitzorþ innan ætta uill uita ok egh þæn, sum utan ætta uill uita. Nu æn skyldi dela þæt arf ok sua fallit mal, þa skulu þæt skyldi slita.

VI. Um kull suarf ok kiolsuarf ok kulsuarf.

Nu kan uara kullsuarf ok kiol suarf ok kul suarf. Þæt ær 5 kull suarf: dör i barn siang kona ok barn; dör barnit förra æn moþirin, þa æruir moþirin barnit sit, ok moþur arui ærui hana; dör moþirin för æn barnit, þa æruir barnit sina moþur ok næstu fæþrinis frændær barnit. Nu sæghær annar heþit uara ok þy ma þæt egh ærua, ok annar kristit, þa 10 skulu þer þæt uita, sum nær uaru, huat þær ær sant um, sua sum för uar saght. Nu dela þer: sighia fæþringa barnsins, at konan do för, ok kununna frændær sighia ne, þa standær þæt a uitnum þerra, sum nær uaru; þær ma uitna ok éþa suæria sua annöþughær sum fræls, ok sua kona 15 sum man. §. 1. Þæt ær kiolsuarf: druknar sændær a skipi maþær ok kona ok barn þerra; nu delis þær um huilikit þerra snimstu druknaþe, þa æn nakuat uar mæþ þem, þæt sum undan kom, huat þæt ær hældær kona ælla man, fræls ælla annöþughær, þa ma þær uitne bæra ok suæria, ok 20 siþan skulu þer ærua, sum för uar skilt. Nu dela þer dult ok fylghia egh uitne, þa hauær þæn uitzorþ, sum innan ætta uill uita. §. 2. Nu ær þæt kulsuarf: brindær inne maþær ok kona ok barn þerra; þa skal þær sua um uara

2, 3. *sua fallit mal* o: så beskaffad sak.

4. *Kull suarf* n. den händelse, att moder och barn dö under förlossningen (af *kuldær* kull och *suarf*, som fins äfven i isl., häftig kamp, skada, förlust). *Kiolsuarf* n. den olyckshändelse, att man, hustru och deras barn på en gång drunkna under sjöresa; „förra delen af detta ord *kiolær*, köl, är tydlig“, säger Schlyter, men måhända är

dock *kiolær* icke det isl. *kjöl* köl, utan det isl. *kjöll* fartyg. *Kulsuarf* (af *kul*, *kol*: kol) n. den olyckshändelse, att man, hustru och barn på en gång bli innebrända.

10. *heþit* o: odöpt)(*kristit*

16. *sændær* adv. i sänder, på en gång.

18. *Snimstu* adv. superl. = *snimst*, af *snimt* o: nyligen.

18. *nakuat* o: någon (man eller kvinna, därför neutrum).

i uitni ok i allu, sum skilt ær i kiol suaruinu. Nu i þæs-
sum malum, þa ma kona ok annöþughær uitne bæra ok
eþa suæria ok i ængum andrum malum.

VII. Vm huru döþær ok heþin æruir.

5 Nu giptis bonde ok bo mæþ kunu sinne ok han afla
barn mæþ hænne, ok dör bondin fran hænne, för æn hon
uisse, at hon hauande uar. Nu far til arui bondans ok takær
arf hans ok sæghær sua, at þön haura egh barn saman ok
„þy mat þu egh ærua han“. Nu uet hon egh, at hon ha-
10 uande ær, utan giuær ut aruit. Nu takær þæt talas, at hon
ær hauande; nu far hin þæt höra, sum ærft hauær, at hon
ær hauande, ok far til ok dræpær hana ok uill nöþughær
aruit mista, ælla firigær liui hæna mæþ ogærningum. Nu
iorþas hon ok uarþær yppinbart, siþan hon iorþað ær, at
15 han firi kom liui hæna, ok hittas þær uitni til mæþ sannu,
þa skal hana ur iorþ up taka ok lik hæna up skæra.
Hittis barn i likinu ælla nakuar liknilse til barns, þa æruir
barnit faþur sin, ok moþir æruir barn sit, ok hæna arua
hana; þær takær döþær ok heþin arf, ok kuikær ok kristin
20 gangær fran, þy at ængin ma annan sik til arfs dræpa.

VIII. Um æn bröþær kalla egh annan aþalkunu son uara, þær skal siaxtan manna eþær gangas, ok um bruts barn.

Nu dela bröþær ælla systær um fæþrini sit, annar kallar
25 annan egh aþalkunu son uara, þa hauær han uitzs orþ uita
mæþ enum, at han mælte til, [þæt skulu uara niþia hans
innan þriþia knæ] annar giptæ maþrin, þriþi a fæþrinit
ölbuþi uar til þæs öls, fiarþi a möþrinit ölbuþi uar til
þæs öls ok tolf æftir, [man af kulle huarn i þriþia knæ]

1. *i kiol suaruinu* o: an-
gående *kiol suarf*.

13. *Ogærning* f. Förgörning
(genom förgift l. trolldom).

23. *Bruts barn* n. Barn, som

är afladt i våldtäkt (af *brut* brot-
tande, jfr *brytas brottas*).

26—29. Stället emenderas
af Schlyter (sid. 401 af hans ed.)

sälunda, att orden *þæt skulu*

taki sua manga af enum kulle, sum han kan fa, þem sum fæmtan ara æru. Þa skulu þe tolf þæt uita, at hini, sum firi suoru, þer suoro baþe sant ok lagh. Siþan a han iamt uiþær broþor sin haua. Orkar han egh, þa hete miskunna man. Nu kærir egh broþir ælla systir til hans, þa 5 aghu egh frændær han frillu broþur kalla, utan ippinbar uitne sen til. §. 1. Nu takær man kunu rane, aflar barn i bruti ok bange, þæt barn takær sua arf sum apalkunu barn. Nu kallar annar brutzs barn ok annar egh, þa a han uitzs orþ, sum þæt uill uita mæþ fullum niþiar eþe, 10 — [man af kulle] huarn innan þriþia knæ, taki sua manga af enum kulle, sum han kan fa, þe sum fæmtan ara æru, — at þæt uar aflat i bruti ok i bange. Þa skulu þæt uita fiughurtan mæn möþrinis frændær, at þy rane uar fylght sum atte ok lagh saghþu, ok þæt uar sot til fulzs ok fiæþær- 15 tiughxs; þa a þæt barn, sum sua ær til haldit, sua arf taka sum apalkunu barn.

uara niþia hans innan þriþia knæ böra stá efter den följande meningen *annar gipta maþrin* — ok tolf æftir; de sedan följande orden *man af kulle huarn i þriþia knæ* böra utgå (se Tillägg till s. 127 r. 18 i slutet af boken). Således blir öfvers. Den andra, [som skall vittna], är giftomannen, [som förrättade det omtvistade giftermålet], den tredje är den, som på fädernesidan var bröllopsinbjudare vid detta bröllop, den fjärde är den, som på moderne sidan var inbjudare till detta bröllop, och därefter [skola] tolf [gå vittnesed]. De skola vara hans släktingar inom tredje led. (Om denna släkted, *niþiar eþær*, se stadgandet i denna balks fl. 17).

4, 5. *Miskun, miskund* f. Miskund, barmhärtighet; *miskun-*

na(r) maþær l. *man* l. *kona* o: man l. kvinna, som i något afseende beror af en annans miskund; *hete miskunna man* o: han beror af [syskonens] barmhärtighet.

7. *Taka kunu rane* o: våldtaga en kvinna (*ran* n. 1) rån, 2) våld mot kvinna, våldtäkt).

8. *Bang* n. Buller, bång; allit. talesätt *i bruti ok bange* o: i våldtäkt.

11. Äfven här bör *man af kulle* utgå såsom innebärande en motsägelse.

14 f. Öfvers. att detta våldtäktsmål var fullföljdt [inför rätta] som det borde och lag föreskref

16. *sum sua ær til haldit* o: likasom framhållet till arfs emottagande genom den bevisning, som förebragts om dess tillkomst (Ordb.).

IX. Vm huru bonde skal sunum urgæf giua.

Nu uill bonde son sin gipta ælla gangær sialuær a andra giptu, þa skal han urgæf giua sinum sunum. Þa a han allum sinum sunum halft uif sik giua; dotir a egh 5 urgæf taka, hon skal lita at omynd þerre, sum faþir hæne gaf; husfru a allan þriþiung af bo hans. Þa skulu frændær þerra eghn i tu sundær læggia, sum þer gita iamnast; þa skal faþirin i bolby taka ok þer i umeghnum, þy enust i bolby, at egh uinzs um eghn at. Nu æn nakuar þerra ær 10 ughurmaghi, þa skal faþirin firi lut hans sea, þær til at han ær maghandi man. §. 1. Nu dör bondin ok æru æfti han syni ok dötær, þa æruir sua son sum son ok dottir sum dottir, all iamt, fæþrini sit. §. 2. Nu kan faþirin flere barn afla antuiggia mæþ þerre kunu ælla mæþ andre, ok kunnu 15 urgæf beþas, þa skulu þer til urgæf ganga til ælstu bröþranna ok egh til gambla karlsins.

X. Um huru atær skal bæra ælla til iamkan dela, siþan gambli karlin döþær ær, ælla eþa ganga.

Nu dör gamble karllin, þa skal alla lyti atær bæra, 20 systir omynd ok broþir urgæf, þy at þæn a æ uitzs orþ, sum til iamnaþa uill dela; þær skal bæra fæþrini til fæþrinis ok möþrini til möþrinis ok egh fæþrini til möþrinis ok egh möþrini til fæþrinis. Nu dela þer: sæghær annar þera annan mera haua fangit, æn han atær bar, þa skal han

1. *Urgæf* f. Gáfva utgörande halfva egendomen, som fadern skulle afstå åt sina söner, när en af dem gifte sig eller fadern själf ingick nytt gifte (jfr *ormynd* sid. 49a).

8. *Bolbyr* m. Den egentliga byn, som utgöres af särskilda tomtor med därtill hörande bestämde andelar i byns egor i motsats till *umeghn* f. utjord, jord utom byns egor. Till *taka* underförstås obj. *lut*.

8. *Enust* (ntr. af adj. sup. *enaster*) adv. Endast; *þy enust* ∴ endast i den händelsen.

13. *all iamt* ∴ alla lika

14—16. Öfvers. och om de (näml. de senare barnen) begära *urgæf*, då skola de söka att få *urgæf* af de älsta bröderna och icke af fadern.

17. *Iamkan* f. Jämkning af arfslotter; *dela til iamkan* l. (rad. 21) *til iamnaþa(r)* ∴ yrka jämkning af arfslotter.

uita mæþ tuem ok tolf æftir, at han fik egh mera, æn nu ær atær burit; þæn eþ skal ofæstan a öuærstu fæmt ganga. Nu æ mæþan þe æru i bo saman, huat þe afla mæþ þianist sinne ælla mæþ köpskat ælla mæþ aþrum slöghþum, skipti þæt sua broþir sum broþir. Nu siþan þe æru skipti at, þa 5 gangær þæt til skiptis, sum þer af sinu fæþrini fingi, ok egh þæt þe mæþ þianist ælla slöghþum wnnu. §. 1. Nu uilia bröþær skipta fæþrini sinu, þa skulu frændær þerra uipær uara at minstu tue, lut i sköt læggia ok siþan luta. Nu kalla annar lutat uara ok annar kallar egh, þa a þæn 10 uitzs orþ, sum lutat uill uita mæþ fullum niþiar eþe sua, at han fik þæt mæþ lut ok lagha skipti „uiþær þik, broþir, ælla þik, systir“; þa fæstir lutrin þæt han hauær fangit. Nu ær lutat i bolbynum, þa ær lutat i allum þem til liggia bolby-sins. §. 2. Nu sighær annar lut sin uærre uara ok biþær 15 iamka uip sik, þa a þæn uitzs orþ, sum til iamnaþa uill dela. Þa skulu þer alle atær bæra mæþ surnum eþe, sum för uar saght; þa skulu frændær til þerra koma at minstu fiughurtan, huar þerra innan þriþia knæ, — taki sua manga af enum kulle, sum han kan fa, þem sum fæmtan ara æru, 20 — þæssum lundum at, sua sum uppe standær i bokinne, at lutrin fæste þæt han hauær fangit. Þæt ær sua undistandan-de, at huar haldær þæt han hauær fangit, ok ær annær lutrin uærre æn annar, þa skal iamka ok sua bætra ok egh af nyiu skipta. Dela þer æn siþan, þa skulu þer fiughurtan 25 niþia, sum nær æru, suæria, at þer kunnu egh iamnare skipta,

2. *Ofæstær* adj. ej utfäst 1. lofvad (om ed), jfr *fæsta* vb. tr. fästa, stadfästa, utfästa.

2. *öuærsti fæmt* o: sista d. ä. tredje fämt; *öuærstær* superl. (komp. *öuri*, *yvri*): 1) öfverst, 2) sist.

4. Öfvers. med köpenskap eller med andra näringsfång; *köpskattær* m. köpenskap, handel; *slöghþ* f. (egentl. slughet, förstånd, isl. *slögð*): slöjd, yrke, näringsfång, af adj. *slöghær* (isl.

slögr): slug, konsterefare, jfr *förslagen*, rotord sannolikt *sla*.

9. *lut i sköt læggia* d. ä. i fliken af en närvarandes kappa; *sköt* (isl. *skaut*, got. *skauts*, med motsvarigheter också i öfr. germanspråk) n. 1) hörn, 2) klädningssflik, sköte, jfr lat. *sinus* egentl. togans veck öfver barmen, sedan själfva barmen, skötet.

14. *i* o: angående.

21. *uppe* o: ofvan, i det föregående (näml. i § 1).

æn nu ær skipt, ok síþan liti huar at lut sinum, ok gangær egh síþan til iamkan þerra mællum ok egh þerra barna. Nu sighthær annar þerra egh iamnaþa eþin surin uara, þa aghu þer uitzs orþ, sum han uilia förþan uita,
 5 þæn eþin, mæþ tuem af niþinne ok tolf ualinkunnum; þænna eþ skal fæsta ok taka. §. 3. Nu uilia þer skiptas uibær firi nauista skyld, þa skulu þer skipta mæþ fæstum ok köpum. Síþan huar þerra ær a köp sit kumin, þa a han uitzsorþ uita mæþ fiughurtan manna eþe, at han fik mæþ
 10 fæstum ok köpum, ok annan hæfþa eþ æftir, uita niþær uibær gialdin; síþan gangær egh til iamkan þerra skipti. Nu æ huat fæst þer halda iui, þa þe skipta fæþrini sinu, þa skal til iamnaþa ganga, utan þer köpins uibær sua, sum för uar saght. Nu æ þær til þæssum lundum kombær fæst-
 15 naþa ual ælla niþiar eþær mællum þerra, þa skal æ til iamnaþa ganga til þriþia manzs. §. 4. Nu æn þön æru mang syzskini, þaghar en þerra köpir uib en sin broþur ok egh uib oskyldan man ok kombær af enu þerra syzskina

3. *Iamnaþa(r) eþær* m. Ed därom, att arfskifte l. jämkning af arfslotter blifvit rätt värkstald.

5. *þæn eþin* tillägges i textkodex epexegetiskt för att förklara *han*; orden bortlämnas i två handskrifter.

6, 7. Öfvers. och förkl. Vilja de byta egor med hvarandra i anseende till deras närmare eller bekvämare belägenhet; *nauist* (isl. =) f. närhet.

8. Om *köp* samt uttrycket *mæþ fæstum ok köpum* se sid. 120b.

10. *Hæfþa eþær* m. Häfdaed, hvarigenom ngn bestyrker, att han besuttit jord, hvarom tvistas.

10. *niþær* står här öfverflödigt tillsammans med *uita* lika-

som oftare med *suæria*; det kan dock stundom bidraga till att göra uttrycket mera pregnant, förläna det större fasthet, se till exempel BB 1:pr.

12 f. Öfvers. Hvilken högtidlig stadfästelse de än förrätta, då de skifta sitt fäderne, så skall det gå till jämkning, om de icke afsluta köp (l. byte) sins emellan så, som förr sades.

14. *æ þær til* o: ända till dess att

14, 15. *fæstnaþa ual* är troiligen (enl. Ordb.) skriffel för *fæstnaþa mal* o: mål, där *fæst* äger rum, eller det tal, som därvid hölls af fästens ordförande.

16. *til þriþia manzs* d. ä. till dess att ettdera syskonets andel genom arf l. köp kommit i tredje mans hand.

til þriþja manns, þær gangær egh til iamnaþa siþan, ok þriþi mannin ma egh iamka. Nu æ huat þæt hældær ær systir ælla broþir ælla huat arua þæt ær, þa skal sua skipta, sum nu ær saght.

XI. Vm at egh ma man iorþ ælla annat goþzs undan 5
rættum aruum giua, ok egh ma sik til gæfþræls giua,
sua sum för uar.

Nu ma egh man iorþ ælla annat gozs giua undan rættum aruum, sua sum för uar i laghum, ok egh sik til gæfþræls giua, þy at þæt gaf Birghir iarl af. 10

XII. Huru faþir a barnum ok frændum iorþ ok goþs firi föþu biuþa.

Nu æn nakuarn hændi uanmæt ælla siukdombær, sua at han orka egh sialuær at hialpa sik ok föþa sik, þa skal han biuþa rættum arua sinum, æn han hauær egh barn 15 sialuær. Uill han egh uiþ hanum taka, þa skal han andrum sinum frændum biuþa; will ængin þerra uiþ hanum taka ok arwþa firi hanum, þa ma han sit gozs þem i hændær sætia, sum firi hanum uill arwþa ok han uill föþa. §. 1. Nu dör han, þa skulu aruani hans gozs taka ok þem atær 20 fulla kustin han hauær föt, ok giui um arit firi gæfþrælin fiura markær ok firi kununa þre markær ok luka hanum arwþis lön, ok siþan skal þæt rækna, huat af hans gozs ælla af hans iorþ gik um arit, ok sla þæt först i gialdit. Nu æn þe uilia egh atær fulla kustin ok arwþis lön, þa 25 aghi þæn hans gozs, sum han þæt gaf.

3. *arua* kan här vara dat. sing., se ofvan sid. 12a, eller gen. plur., jfr isl. *hvat es þat manna* (Vfþm. 7).

6. *gæfþræl*, jfr DrB 17.

15. *biuþa* [*sit gozs*]

21. *giui* nyare form i st. f. *giuin* (subj. *aruani*).

22. Ang. infinitiven *luka* se ofvan sid. 39a.

23. *Rækna* (isl. *reikna*) vb. tr. 1) räkna, 2) göra räkenskap, 3) anse. Ordet är i de nordiska språken gammalt lån af lågty. *rekenen*; rot *rak* samla, med betydelseöfvergång lik den i *läsa*, *lesen*.

25. Öfvers. Om arfvingarna icke vilja ersätta kosten och [betala] arbetslön

XIII. Vm at egh ma huskunu ælla horkunu barn arf taka.

Nu huskunu barn ok horkunu barn ælla huru þæt ær til kumit, þæt takær egh arf, utan apalkunu barn.

5 XIII. Um huru huskunu barn skal ut lösa innan siu ar ok daxuærke fulla ok sianga gangu.

Nu afla man barn uip huskunu manzs, þa a han luka siax öra firi sianga gangu ok fulle atær daxuærkin; taki barn, siþan kristit ær, ok uari frælst. Nu sitær barn inne
10 um ar, gialdi firi tua öra; sitær um siax, gialde firi tolf öra; sitær nat a þæt siunda, gialde fulla lösn: þæt æru þrea markær uapmala ælla siax markær pænninga ælla fiughur nytia nöt. Þæn a uald, sum up skal taka; taki slikt et þær af, sum han uil. Nu lösin aldri frændær, mæþan faþirin
15 liuær. Nu skal han mæþ eþe lösa fiughurtan manna, at þæt ær barn hans; lösi til frælsis ok egh til annöpuhs a Lionga þinge æpte þry mal þing stæmd; haldær han siþan ok uill egh ut giua a Lionga þingxs fæmt, þa böte fiuratighi markær.

20 XV. Vm æn man dyl barns annöpuhra kunu, ælla hon dör af barne, ok huat hæenna gildi ær.

Nu dyl man barns annöpuhra kunu ok gangær uipær siþan, þæt fa egh faþir löst. Nu dör annöpuh af barne, þær a han böta firi fulla lösn. Nu i þöm döþa uarþær gildare þön annöpuha æn þön frælsa.

9. ok uari [barnit] frælst.

9, 10. Öfvers. Är barn i trældom (näml. hos moderns ägare) under ett års tid

10. gialdi [faþirin]

13. Öfvers. Den har rätt [att välja], som skall mottaga lösen

16. I st. för annöpuhs (adj.), som här intager samma ställning

som frælsis (subst.), skulle man vänta annöpuhs doms o: trældom, jfr fl. 17: uir lösum han til kyns ok kundra manna ok egh til annöpuhx doms.

19. Öfvers. Om någon förnekar sitt af trälkvinna födda barn

20. af barne o: vid förlossningen.

XVI. Um at egh ma man andrum læghær kæenna, utan barn bæri uitni ælla inni takin se, ok huru barns skal dylia ok um þokka skilia.

Nu ma egh man kæenna andrum læghær, utan han se innitakin ælla barn bæri uitni. Nu æn antuiggia þerra ær 5 ok uitis han þæt, þa skal han dylia mæþ tuætylftum eþe, halft næmt ok halft onæmt, ok dyli baþi barns ok hæfþa ælla böte þreia markær; ok þær a i huarte karl ælla kunungaær, þy at þæt ær bondans þukke. Nu ma aldrigh þæn þukka taka, sum i þokka ær aflapær, ok aldrigh bötis þukke 10 firi þa kunu, sum i þukka uarþær aflap. §. 1. Nu kæra þer æptir þukka bot, sum hæenna giftanda æru, þa sikhær þæn, sum firi sitær, at þæt uar sæt ok böt; uiti þæt mæþ eþe fiughurtan manna, at þæt uar sæt ok böt, sum þem baþum samde ok lagh uaru. 15

XVII. Vm huru frændær skulu frænda sin ur annöþughum stap lösa, ælla hua sum suara skal firi han, mæþan þing stæmnas, ok huru þær skal eþa ganga.

Nu uilia frændær frænda sin ur annöþughum stap lösa, þa skulu þer manhælgþ a han læggia ok fæ firi han biþa 20

1. *Læghær* (jfr isl. *legorð*) n. Lönskaläge; huruvida ordet är sammansatt liksom det motsvarande isl. ordet och liksom det fsv. *banar orþ* o: banemans namngifvande d. ä. anklagelse för dråp, eller om här i enlighet med Rasks åsikt endast är afledningsändelse, som senare blifvit förändrad till sammansättningsled, är oafgjordt, jfr Ordb. art. *banar orþ*.

5. Öfvers. Om nu ettdera fallet inträffar

7. *hæfþ*, som i det föregående mött i bet. innehafvande, besittning i synnerhet under tre år, hvarigenom *lagha hæfþ* vin-

nes, betyder också häfdande. lägersmål; äfvenledes har vb, *hæfþa* båda betydelserna.

10. *þokke*, *þukke* (se sid. 66b) betyder först och främst den skymf, som tillfogas ogift kvinnas fader och släktingar därigenom, att hon blir lägrad; i *þokka aflapær* o: aflad på sådant för kvinnans släktingar skymfligt sätt, af oäkta börd.

12. *Giftandi* m. (egentl. pres. part. af *gifta*) = *gipta maþær*. Ang. böjningen (motsvarande form i isl. är *giptendr*) se ofvan sid. 62b.

13. *þæn*, sum firi [sokn] sitær o: den, som blir lagsökt

20. Öfvers. då skola de

ok þing stæmna. Nu æn bondin gær gærning a han, siþan han ær i manhælgþ takin, þa ær þæt sua gilt, sum þæt uare til fræls manzs giort. Nu firi alla hans gærninga, þa skvlu frændær hans suara, þe sum han gær, siþan han
 5 ær i manhælgþ takin, ok egh bondin. Nu alla þa gærninga, sum han giorþe, för æn man hælgþ lystis a han ælla ok siþan hon dömis af hanum [hana], böte bondin firi han sua sum firi annan þræl. Nu hættir han i sokninne þreia þingxs dagha, þa skal bondin til þingxs fara ok
 10 manhælgþ af hanum lata taka; raþe siþan hanum saklösu sum för. Nu haldær han a sokn sinne, þa skal han þry malþing stæmna, fiarþa Lionga þing. I Lionga þinge skulu þer fullan niþia eþ ganga, huar i þriþia knæ, taki sua munga af enum kulle, sum han kan fa, þe sum fæmtan ara
 15 æru; sua skal um alla niþia eþa uara, sum nu ær saght. Þa skulv tue þæt uita ok tolf æftir, at han ær þem sua niþium nær ok knæm kunnughær, at þer aghu han lösa i lagh manna, ok annan fiughurtan manna eþ æftir ok sua suæria, at „uir lösum han til kyns ok kundra manna ok egh
 20 til annöþugx doms“. Þa ær þæt lagha lösn: þreia markær

bestämma manhælgd (se sid. 79a) för honom

1. *gær gærning a han* ∴ begår brott emot honom

4. *þe = þær* (ack. pl. f.).

7. *hana* står sammanhangslöst och synes böra bortlämnas (Schlyters ed. sid. 127 not. 63).

8. *Hætta* (isl. =) vb. intr. Hålla upp, göra uppehåll, vara ovärksam i en saks bedrivande; ej att förväxla med det transitiva *hætta* äfventyra, förlora (sid. 72b).

11. Öfvers. Fortsätter (l. utför) fränden sin talan

13. Förkl. enhvar (näml. besläktad med honom) i tredje led.

17. *Kunnughær* adj. kan vara en regelbunden bildning af *kundær* besläktad (se sid. 103b),

men det kan också vara bildadt af *kundær* bekant. Att betydelsen *besläktad* i senare fallet är öfverförd, framhåller Kock: Tydn. af g:la svenska ord s. 10.

19 f. *lösa i lagh manna* ∴ lösa till [åtnjutande af frie] mäns rätt.

19, 20. Här påträffas åter en värslänning (*ljóðaháttir*), se Lind: Om rim etc. s. 69,

lösum til kyns
ok kundra manna

ok egh til annöþugx doms. Också den föregående eden, att han ær þem sua niþium nær ok knæm kunnughær

at þer aghu han lösa
i lagh manna,
tyckes tyda på bunden form (l. c.).

uafmala ælla siax markær pænninga ælla flughur nytia nôt. Ok þripia eþ suæria sua: þæt skulu tue uita, at þæt ær frænda fæ ok egh hans fæ ok egh uipær giald hans fea. Þæssi þri eþa skulu a Lionga þingi gangas ofæsti. Nu skal han uald haua um taka af þem þrim slikt et, sum 5 han uill. Nu ma han þær til saklösu inne halda; haldær han siþan, hætte uip fiuratighi markum. Nu uill bondin flera eþa haua, kære lokan ælla spanan, þa skal han dylia mæþ tolf manna eþe, at han egh lokkaþe ælla spanaþe bo hans ælla fæ hans, ælla böte þre markær. 10

XVIII. Um at þæn ma egh annan lösa, sum sialuær ær löstær, ok egh þa kunu, sum han ær kæpsi til.

Nu ma egh þæn annan lösa, sum sialuær ær löstær, ok egh þa kunu, sum han ær kæpsi til.

XIX. Vm æn kuldær sitær inne, þa skal þæn ælsta först 15 ut lösa.

Nu sitær kuldær inni i annöþughum staþ ok æru samkulla, þa skal æ þæn ælsta först lösa, siþan alla mæþ fulle lösn ok egh mæþ eþum.

XX. Um æn man giuær annöþughum frælsi firi sial 20 sina, huar sum suara skal firi han, ok huru han ætleþis ok hua han ærua skal.

Nu giuær man annöþughum frælsi firi sial sina, þa skal han baþe suara ok sökia firi hans uærk, æ þær til at

5. *um taka* är troligen fel för *up taka* (Schlyter). Öfvers. han (näml. trälens husbonde) skall hafva rätt att af dessa tre (näml. vadmal, penningar l. nôt) mottaga sådant, som han vill.

6. Öfvers. Intill dess (näml. att betalning sker) må han saklöst kvarhålla honom i trældom.

8, 9. *Lokka* vb. tr. Locka, däräf *lokan*, *lokkan* f. lock, lok-

kande. *Spana* vb. tr. Förleda, däräf *spanan* f. förledande, jfr *bospænd* Uaþ. 38.

8, 9. *dylia at han egh*; dylikt bruk af dubbla negationer är i fsv. ej sällsynt och fortfarande än i många dialekter.

19. Nämligen de eder, som i fl. 17 nämnas.

21. *Ætleþa* vb. tr. Upptaga en frigifven träl i sin ätt.

han ær ætleddær, ok han ma egh innan eþum standa ok egh köpgildær uara, ok alt þæt, sum gærs til hans, þæt ær sua gilt, sum til þræls gærs, ok egh mera. §. 1. Nu þa han skal æt leþa, þa skal þæt uara mæþ luui æghandans. 5 Þæn, sum han uill ætleþa, þa skal fiughurtan manna eþ i þinge ganga ofæstan, sua at han uarþ fræls mæþ æghan- dans ia ok hans goþuilia, „ok uir takum han i bo mæþ os“. Siþan ma han sökia ok suara firi sik ok i eþum standa. Dör han barn lös, þa skal þæn æruan, sum han æt lede, 10 sua ok æn han löstis mæþ fæ ok frænda eþe, sum för uar saght; ok hauær han egh skaparua, þa taki þæn arf hans, sum han löste.

XXI. Vm at annöþughan ma egh lösa vm var ælla ok um antima.

15 Nu uil maþær man ur annöþughum staþ lösa; han skal egh lösa um anfriþ ælla um uartima, utan han fa hanum annan æmfröknan um þæn timan til sylsu sinna.

1. innan eþum standa: upp- træda bland edgärdsmän.

2. Köpgildær adj. 1) Gång- bar i köp. 2) Berättigad att afsluta köp med gällande kraft (här).

3. Konstr. sua gilt sum [þæt, sum] til þræls gærs (Schly- ters edition bland addenda sid. 401).

4. han är objekt.

7. uir (isl. vér) däraf med apokoperadt r nysv. vi (efter medlet af det 14:de århundradet försvinner r'et fullkomligt, Söderwall: Hufvudepokerna sid. 21).

9. Textkodex har här en up- penbar felskrifning han þæt æua, som Leffler i sin uppl. bibehåller under den rättade formen han þæn ærua. Schlyter in-

sätter i st. f. dessa ord varian- ten i två andra handskrifter þæn æruan (d. ä. ærua han, prono- minalanslutning, se Rydqvist: Sv. Spr. L. bd. II s. 533 ff.).

14 o. 16. Antimi m. Andtid, den tid om vår eller höst, då det arbetas i jorden; anfriþær m. höstfred, då det ej, utom i vissa mål, var tillåtet att lag- söka en annan; orden äro sam- mansättningar af an l. and f. (isl. önn): arbete i jorden om höst eller vår, i synnerhet höst- arbete, skörd. Analogt med an- friþær är uarfriþær vårfred.

16, 17. Öfvers. om icke han (: den som vill lösa) gifver honom (: ägaren) en annan lika rask vid den tiden till utförande af hans göromål; æmfrökin (isl.

XXII. Um dana arf, æn utlændingær dör, ælla uar hanum iorþ giuin, huar sum hana æruir siþan.

Nu dör man þæn, sum egh hauær arua inrikis; kombær rættær arui innan nat ok iamlanga mæþ brewm ælla fullum skiælum, at han ær hans rætær arui, þa taki arf hans. 5 Kombær egh han innan nat ok iamlanga, þa takær kunungær arf hans, huat þæt ær hældær iorþ ælla lösöra; þæt kallapis forþum dana arf. Nu æn iorþ uarþ giuin hanum, þa taki þæn iorþina, sum hana gaf.

XXIII. Vm huru kunungær æruir inlænzskan, ok huru 10 gildær han uarþær um drap, sar ælla skenu.

Nu æn man ær inlænzskær ok uet man hans arua, þa skal aruit standa, þær til ær hin kombær. Nu æn man uet egh hans arua ok kombær egh buþ af hanum ælla san uissa, huar sum han ær, ælla ok sialuær han innan 15 nat ok iamlanga, þa æruir sua kunungær han sum utlænzskan. §. 1. Nu æn han uarþær dræpin, þa skal sua böta firi han, sum skilt ær. Varþær han huggin fullum sarum ælla slaghin skenu, böte sua firi han sum firi frælsan man.

XXIII. Um æn man kalla annan þræl uara, þa uæri 20 sik mæþ eþe fiughurtan manna.

Nu sighær man annan þræl uara, þa skal han uæria sik mæþ eþe fiughurtan manna, mæþ frændum sinum innan

jafnfrókin): lika rask l. arbetsduglig.

1. *Dana aruær m., dana arf* n. Arf efter en död, hvilket, då denne icke efterlämnade arfsberättigad släkting, tillföll konungen. I Upl. L. och Vm. L. skrives *danar arf*, likaså i isl. *dánararfr*, och då i isl. äfven finnas *dánardagr* dödsdag och *dánarfé* med samma betydelse som *dánararfr*, har Schlyter utan tvifvel rätt, då han med förkastande af den äldre härledningen

från folknamnet *Danir* antager förra leden i sammansättningen vara genit. af ett femin. *dan död. — Tamm i Etym. Ordb. har samma härledning och säger *dan* vara ett verbalabstrakt, bildadt af den rot, som ingår äfven i verben *dö* och *dána* = svimma.

15. *Uissa* f. visshet, säkerhet, *san uissa* o: säker underrättelse.

23. *mæþ frændum sinum*, epegeges, jfr följ. sida r. 10 *mæþ niþiar eþe*.

friþia knæ — taki sua manga af enum kulle, sum han kan fa, þe sum fæmtan ara æru — at han ær fræls ok friþætta. Gitær han eþ gangit, uari fræls, ok hauær han giort naukuara gærning til hans, þa böte, sum saght ær.

5 XXV. Um æn man kalla þæn annöþughan, sum löstær ær, ælla ok þæn, sum frælsi uar giuit, ok huru þer skulu uæria sik; ælla bonde afa barn uiþ huskunu sin.

Nu kallar han þæn man annöþughan uara, sum löstær ær; han ær gildær. Þa uiti mæþ eþe fiughurtan manna,
10 mæþ niþiar eþe, at han uar löstær mæþ fæ ok frænda eþe, sum atte ok lagh uaru. Nu sikhær man þæn man annöþughan uara, sum frælse uar giuit, þa uiti mæþ eþe fiughurtan manna, at han uar æt leddær mæþ luui ok iakuæþi rætzs æghanda. §. 1. Nu aftar bonde barn uiþ huskunu
15 sina, þa ma egh bondin barn sit i sældi lata ok egh annöþught haua; ok egh broþir sin broþur, ok egh systir sina systur.

XXVI. Vm æn broþær boa i bo saman ok en þerra afa barn uiþær huskunu þerra ælla gær hana dighra, siþan
20 þer haua skipt.

Nu boa broþær i bo saman ok aftar en barn uiþ huskunu þerra, þæt barn a frælst at uara; þær aghu egh

2. *Friþætta* oböjl. adj., bildadt af *friþær* m. 1) frihet, 2) fred, och *æt* f. ätt; *fræls* ok *friþætta* (en yngre handskrift har *frijättha*) allitererande talesätt.

3. Efter *fa*, *gita*, *vinna* följer i st. f. infinitiv part. pret., hvilket kan stå i ack. sing. ntr. eller rättar sig efter objektet (Söderwall: Hufvudepokerna s. 41).

9. *han ær gildær* o: för

honom (rättare: för den honom tillfogade skymfen) skall bötas.

9. *uiti*: bevis (näml. den förolämpade)

10. *mæþ niþiar eþe*, epexegetiskt bifogad förklaring till det föregående *mæþ eþe fiughurtan manna*.

15. *Sæld*, *sald* f. Försäljning; i *sældi(r) lata* l. *föra* o: försälja.

bröþær fullnaþ firi. Nu skipta þer, ok gangær siþan æpte hæne ok gær dighra hana, lösi han sua siþan sum oskyl-dær maþær.

Hær byrias eghna salu, i þöm tælias flokka fiure ok tiughu.

5

I. Vm huru kunungær skal eghn atær biuþa ok huru han skal sköta ælla almæning sælia.

Nu will kunungær eghn sællia; han skal frændum si-num atær biuþa, sua han sum bonde. §. 1. Nu uill ku-nungær eghn sköta, þa skal þæn, sum eghnina far, ku- 10 nunge þry borþ uppe halda. Kunungær skal af samu iorþ taka, sum han skötir, ok hanum i sköt læggia, han a fæst firi kunungxs borþe taka, kunungær a hanum bræf giua ok preuilegium, sua at hanum ær laghlika sköt. Nu uill kunungær atær taka, mæþan han ær innan þriskulda, þæt 15

1. *gangær siþan* [en þerra]
2, 3. Öfvers. sedan löse han [barnet] såsom en [med äga-ren] oskyld man.

4. *Sala* f. Försäljning (genit. däraf brukas ännu i uttrycket till *salu* och i sammansättningar ss. *salubod*, *salutorg*); *salu* är här antingen *salur* (ss. en handskrift har) med apokoperadt *r* eller ock genitiv med underförstådt *balkær*, hvilket i en annan handskrift finnes utsatt. I förra fallet är *þöm* att fatta såsom dat. pl. f., i senare som dat. sg. m.

6. *Atær biuþa* st. vb. tr. 1) Erbjudas ett ting åt ägaren till lösen i. förra ägaren till återköp. 2) Hembjudas till lösen åt sina släktingar jord, som man vill sälja (h. l.).

7. *Almæningær* m. Allmanning, gemensam skog och mark. Hit synes böra räknas den, troligen till en konungens enskilda by eller gård hörande, skog, hvilken konungen kunde föryttra (se vidare Ordb.).

11. *Borþ* n. (eg. planka, bräde): 1) Bord. 2) Måltid (h. l.). 3) Skeppsbord.

12, 13. Öfvers. han bör taga stadfästelse inför konungen, då denne sitter till bords

15. *atær taka* [skötning]

15. *Þriskuldi*, *þriskulli*, *þre-skulli* m. Tröskel. Ordet, som äfven återfins i andra germanska språk, är besläktadt med vb. *þriskas* (se sid. 52a) och betyder, enl. Fick b. III s. 140, egentligen tröskbjälke, bjälke, hvarpå man tröskar. Sievers däremot i PB

ær uald kunungx. Nu ær han fôte utan þriskulda ok andrum innan, þa hauær han uitzs orþ atær taka. Nu ær han baþum fotum utan kumin ok klandar siþan, þa hauær bondin uitzs orþ uita þæt mæþ eþe, at hanum uar lagh-
 5 lika sköt. §. 2. Nu uill kunungær almænning sælia, þa skal stallare hans uaða riþa, bonde skal hanum þry borþ uppe halda ok fæst at eghn taka ok skal han bref taka; nu klandas siþan, þa hauær bondin uitzs orþ.

II. Vm huru karl hauær uitzs orþ och egh kunungær.

10 Nu þær sum þe dela, karl ok kunungær, þa aghe karl uitzs orþ ok egh kunungær.

III. Um æn bonde uill eghn sælia, ok huru hana skal atær biuþa ællas eþa giua.

Nu uill bonde eghn sælia, þa skal han frændum si-
 15 num atær biuþa, fæþrinis frændum fæþrini ok möþrinis frændum möþrini. Nu skal han frændær sina mæþ sik taka tua ok stæmna þing ok atær biuþa enum i garþe ok allum a þinge fæmt at sitia at sialfs sins. Þit skulu

Beitr. V ss. 529 o. 531 fattar ordet såsom enkelt.

2. *han* nämligen konungen. Här nytjas således i samma framställning *han* för att beteckna två olika personer, hvilket i skrift stundom blir villsam nog. Vid lagens uppläsning kunde däremot genom olika betoning meningen tydliggöras, jfr Otman äVGl. sid. 81 not. 36.

3. *klandar* [*kunungær*]

6. *Uaði* m. (l. *uaþ* n.): Gränsskillnad mellan ängslotter l. andra ägor, hvilken uppgås på det sättet, att en människa går eller rider i rät linie mellan de vid rå-

märkena uppställda stänger (*uaþstang* pl. *-stenger* f.). Jfr BB 7.

8. *klandas* [*köp*]

17, 18. Öfvers. o. förkl. hembjuda endera (af släktingarna) hemma i hans gård och alla, då de (af den ene underrättade) tillstädeskommit på tinget. Här återfinnes af lagens ursprungliga versifierade form en halfstrof i kviðuhátt (se Lind: Om rim s. 77):

enum i garþe
 ok allum a þinge
 fæmt at sitia
 at sialfs sins.

18. *at sialfs sins* [*heme*].

þer koma ok fæ föra, sum köpa uilia; sua skal han þry þing stænna ok þrea fæmti sitia. Þa skal han til þingxs fara ok lysa, at han hauær laghbupit atær; þa ma hanum döma sælia saklösu þem, sum han uill. §. 1. Nu sæl han siþan, nu kalla egh frændrini laghbupit atær uara ok 5 klandas firi þem fangit hauær, þa skal hin hemula, sum salt hauær, uita mæþ þem tuem frændum sinum, sum þa uaru mæþ hanum, at han laghböþ atær, ok tolf æftir. Þaghar firi enum ær uart, þa ær firi allum uart. Orkar han egh eþe, þa gange hin til uærþa, sum köpt hafþe, ok hin gialde 10 þrea markær, sum salde, þæt kalla uiþærlax öre, ok ganga sua æfte tolf manna eþ, at han ræþ egh kland ælla kual a köp þæt þe giorþu; ok gange hin til iorþinna, sum klandape, ok fulle atær uiþærlax örin ok uærþin þæn, sum ohe-mult salde. Nu ær hin döþær, sum salde, þa aghe hin 15 uitzs orþ, sum köpt hauær. §. 2. Nu a egh minne iorþ til atær buzs höra æn siatungxs attungær i bygdum by ælla þriggia marka eghn i humpum ælla hapum. Nu æn nakuar klandar ok sæghær egh uara lagh bupit atær, þa a han uitzs orþ mæþ fullum niþia eþe, at þy salde han 20 utan ætta, at sua mykin eghn hörþe egh til atær buzs.

5. *egh* skulle, åtminstone enligt nysvensk uppfattning, rätteligen höra tillsammans med *laghbupit*.

7, 8. Konstr. *mæþ þem tuem frændum sinum, sum — ok tolf æftir, at han laghböþ atær*.

10. *Uærþ* n. Köpesumma, värde, hvarmed något blifvit betaldt; *ganga til [sinna] uærþa* l. *uærþs sins* o: återfå det, som han betalt [för jorden].

11. *Uiþærlax öre* m. Ersättningspenningar, böter, som erläggas af den, som förtytrat jord, men brister åt hemul eller ryggar köpet l. skiftet. Om anledningen till benämningen se Ordb. s. 722a och jfr Amira: Altschw. Obl. ss. 345 o. 546 f.

16, 17. Öfvers. Mindre jordegendom behöfver ej hembjudas släktingarna till inlösen än en sjättedels åtting

III. Vm æn mæn skiptas iorþum ok annar sitær kuar ok iþras köps sins; ælla huru fæst skal bæra.

Nu skiptas mæn iorþum uiþær ælla sæl man manne iorþ, þa skal sua manga fæste taka, sum tomtina æru lut-
5 skipta i þy köpinu. Nu sitær han kuar ok iþras köpsins, raþær lasum ok nuklum ok bor a mæþ elde ok ærne, ælla ær þæt landboa bol ok ryuær, för æn han far skipat, þa a han uitzsorþ köpit ryua þæssum lundum. Nu a han, sum
10 köpte, stæmna hanum þry þing ok sitia þrea fæmte, at þriþiu fæmt bæra in til hans fæsta ok köpa mæþ fæmtan manna eþe; en skal sua suæria, at han ælla hans arue skildi firi fæst þæs köps, ok tue skulu sua suæria, at þer ælla þerra arwa uaru nær, þa þæt köp giorþis, ok sua tolf æftir,

1. *sitær kuar* [*a iorþu sinne*]

2. *Iþras* vb. dep. med gen.

Ångra, isl. *iðrask*, jfr got. *iðreigōn* l. *iðreigōn stk*. Grimm tror *iðrask* komma af *iðr* n. pl., synonym. *iðrar* f. pl. inälvor, metaf. ånger, jfr nya test. *σπλαγγυλ-ξουσθαι* känna medlidande, af *σπλαγγυα* inälvor. I småländskan lever *ider* ånger, fastän föga brukligt, och i Kalmar län *itra sig* ångra sig, no. lds. *idra*, *ira*, *irast* (Rietz, Aasen, Ross).

2. *Fæst* (sid. 115a) f. stadfästelse af köp; *bæra fæst*: framföra l. visa *fæst*; *bæra fæst in til mans* (följ. sid. r. 4) o: med ed öfverbevisa säljaren om den skeddada, med *fæst* bekräftade föryttningen, likaså r. 10 *bæra in til mans fæsta ok köpa*, där *köpa* (jfr sid. 159 r. 10) måste fattas såsom ack. pl. och skrifvet i st. f. *köp*, hvilket kommit af sammanställningen med *fæsta* (Ordb. s. 364b f.). — Förklaringen är föga tillfredsställande och det så mycket mindre som äfven *fæsta* skulle stå i st. f.

fæstir eller, nyare, *fæste*, men jag känner ingen bättre.

4, 5. Förkl. tomterna äro genom byns delning skilda från hvarandra, så att de äro särskilda tomter.

6. *Ærin, arin* (isl. *arinn*) m. Äril, eldstad; *ærin* förhåller sig till *äril* som *himin* till *himmel*.

6. Då i st. f. *nuklum* insättes det äldre *luklum* (af *lykil*, som återfins i ÄVGl., estl. sv. *likol*, isl. *lykill*), visa sig här ursprungliga uddrim: raþær lasum ok luklum ok bor a mæþ elde ok ærne.

7. *ryuær* [*köpit*]

7. *Skipa* [*iorþ landboa*] o: utarrendera; öfvers. är det arrendegods (nämligen som ägaren försäljer) och bryter [säljaren köpet], förrän köparen får godset utarrenderadt,

10, 11. Angående femtonmannæden se Hjärne: Om den fsv. nämnden ss. 42 o. 61.

11, 12. Öfvers. att han eller hans arfvinge förrättade stadfästelse å detta köp.

at han fik þa iorþ mæþ fæstum ok lagha fangum. Siþan skal salin köpanum uiþærlaxöre böta, þrea markær firi huaria fæst; þær a i huarte karl ælla kunungær. Nu a han at förstu lagha sokn egh mera æn ena fæst in til hans bæra; will han flere fæste in til hans bæra, þa skal han 5 sua manga lagha sokni stæmna, sum han bar fæsti in til hans. Nu siþan in ær burit fæste ok köp til hans, þa skal han, huat han uill hældær, halda köpit ok fara af iorþinne ælla ryua köpit ok luka ut uærþ ok uiþærlaxöre. Will han egh luka uærþ ok uiþærlax öre i þingum ok fæmtum, þa 10 gialde niu markær firi lagha sokn kununge, hæraþe ok malsæghanda. §. 1. Nu dyll han, sighær egh haua salt, þa skal han tuænne fiughurtan manna eþa a samu fæmt ganga: annan sua, at han a ok aldrigh sik afhænde, ok annan sua, at han hauær laghhæfpat; suæria þe bapir, þa skal 15 hæreþs næmdin uita, huat sum þær ær sant um. §. 2. Nu æ huar man bær fæst in til annars, þa uær han egh iorþina sik til handa, utan rindær sik ransuærkum ok witra sik til uærþa ok uiþærlax öra. Nu skal æ han haua þe tua, sum nær uaru, ok þæn, sum firi skildi fæste, ælla þerra 20 arwa. Fæ han egh inburit fæstina, ok hauær auærkat, þa böte þrea markær; hauær han egh auærkat ok bær egh fæstina, þa bötir han egh ok han takær egh uiþærlax öre. Nu þa han skal suæria, þa skal han standa a samu iorþinni, sum han fangit hauær. 25

V. Um æn salin far af ok hin a, sum köpt hauær, ælla ær landboa iorþ ok far skipat.

Nu æn salin far af ok hin far a, sum köpt hauær, mæþ elde ok ærne, rapær husum ok lasum ok nyklum, nu æn

4. Öfvers. Köparen bör i första lagsökningen icke öfverbevisa säljaren om mera än en med fäst bekräftad försäljning.

11. Nämligen därför, att han ej utan lagsökning gjorde rätt för sig.

17, 18. *uær iorþ sik til handa* o: värjer till sig d. ä. med ed inför rätta försvarar sin äganderätt till jorden.

18, 19. *Rinda* (isl. *hrinda*) st. vb. tr. stöta, drifva bort; *uitra* (= isl.) vb. tr. 1) kungöra, tillkännagifva, 2) bevisa, *uitra sik til o*: bevisa sin rätt till; öfvers. afskuddar sig [misstanke och ansvar för] våldsamt inkräkning och bevisar sin rätt till köpesumman och ersättningspenningarna.

þæn klandar, sum salt hauær ælla hans arua, ælla ær þæt lanboa bol ok fa skipat, ok kombær landboin a mæþ elde ok ærne ok bor a, þa ma han uæria mæþ fiughurtan manna eþe, æn þæn klandar, sum salt hauær, ælla hans 5 arue, at han fik mæþ fæstum ok köpum, ok standa a samu iorþinne ok uita hans uipær giald ok annan hæfþa eþ æftir. Æru þæt lösöra, sum han köpti iorþina mæþ, þa uiti, at han fik mæþ fæstum ok köpum ok allum lagha fangum ok eþa æftir.

10 VI. Vm æn mæn skiptas iorþum uipær ælla þön iorþ klandas, sum han fangit hauær.

Nu skiptas mæn eghnum uip, nu klandas þön eghn, sum han hauær fangit, þa skal han hemuls manne sinum til sighia. Orkar han egh hemult halda, þa gangær huar 15 til sinna eghn, ok hin gialde þrea markær, sum ohemult salde. Iorþ skal iorþu uarþa æ til þriþia manzs; siþan uær

3. *han* nämligen köparen.

6. I st. f. fsv. *hans* kräfver nysvenskt språkbruk här ovillkorligen *sin*.

9. *eþa* står, i likhet med den med *at han fik* börjande satsen, såsom objekt till *uiti*; de eder, som menas, voro de nyss nämnda.

11. *han* o: man, någon, jfr sid. 68b.

13. *Hemuls man* m. Hemulsman d. ä. 1) i allmänhet den, som åt en annan lämnat en viss rättighet och vid uppkommen tvist skall försvara densamma, 2) i synnerhet den, som till en annan föryttrat fast l. lös egendom och vid uppkommet klander skall försvara den skedda föryttringen och den andres äganderätt. I danskan brukas det motsvarande *hjemmelsmand* i st.

f. det utländska ordet *auktori-tet*, ett exempel värdt efterföljd. *Hemuld* f. Hemul, försvar för äganderätt, men stundom ock liktydigt med *hemuls man* jfr t. ex. fl. 15 § 5.

14. *Hemul* (isl. *heimull*, -ill) adj. Tillegnad, försvarad (om en rättighet), däraf adv. *ohemult* o: utan att kunna försvara mot klander; tls. *halda hemult* o: försvara föryttring af jord, *hemult gæra* (följ. sid. r. 2) o: försvara sin besittning l. föryttring af en sak, då klander skett och fångesmannen blifvit uppgifven.

16. *Uarþa* vb. tr. med dat. l. ack. 1) Vårda. 2) Ansvara för (h. l.). Förkl. Den jord, som man bortskiftat, skall stå i ansvar för den jord, som man tillskiftat sig, så att man återfår

huar fang sin at ærfþa malum ok egh at köpum. ok þriþi maþrin ma uæria ok egh hemult gæra.

VII. Um æn annar kalla sik mera haua köpt ok annar minna salt. ælla han gær alsalu ur by.

Nu skill þöm a: annar kalla sik mera haua köpt, ok 5 annar kalla sik minna haua salt: æ mæþan han hauær atær i by wangx rum ok wæggha. þa hauær han uitzs orþ uita, huat sum han hauær salt, ok uita, huat han hauær atær. Nu hauær han alsalu ur by salt, þa hauær þæn vitzs orþ, sum fæstir fylghia ok köpa: halde hanum sua 10 hemult, sum þer bæra, ælla lati atær hans ok mæþ þrea markær, ælla dyli mæþ tolf manna eþe, at þætta saldi iak þik ok mera aldrigh“; siþan uiti hæraezs næmd, huat þær ær sant um. Will han huarte hemula ælla tolf manna eþ ganga,

den förra, om man genom klander förlorar den senare (Ordb.).

1. *Ærfþa mal* n. Mål angående arf; *uæria* [iørþ] at *ærfþa malum* l. at *hæfþa malum* o: försvara jorden genom bevisning om ärfelig besittning, i motsats till at *köpum* l. *köpmalum*.

4. *Alsala* f. Hel och hållen försäljning; *gæra* l. *sælia alsalu ur by* o: sälja all den jord man äger i by.

6, 7. Förkl. så länge han har kvar så mycket af tomten, att han där kan ställa en vagn, och så mycket af jorden, att han har väg att komma därifrån. — *Uægghær* m., isl. *vegr*: väg; ordet är en ursprunglig *u*-stam och kan därför i isl. ha ändelsen *u* i ack. pl., men äfven *a*, såsom vore det en *a*-stam, i fsv. *-a*, äfven *-i*, se Rydqvist: Sv. Spr. L. II s. 54; gen. pl. ändas såväl i isl. som i fsv. på *-a* eller *-na*,

hvilken senare ändelse (ursprungligen lånad från den svaga böjningen) i fsv. inträngt äfven i ack. plur., t. ex. i cod. Bur. *viþa væghna* (anf. arb. o. sid.). Här af vårt finländska *vida vägnar* vid komparativer, t. ex. *vida vägnar bättre*. Textens *wæggha* kan fattas som genit. pl. (likställdt med *wangx*) eller som ack. pl. (likställdt med *rum*).

10. *Köpa(r)* får enligt Ordb. här lika litet som i fl. 4 fattas som nom. plur. af *köpi* m. köpvittne, utan är en genom sammanställningen med *fæstir* analogt därmed bildad oegentlig pluralis af det neutrala *köp*. Således: den som kan förete ett med alla lagliga formaliteter fastställdt kontrakt öfver köpet.

11. *sum þer* (näml. *fæstir ok köpar*) *bæra* [uitni]. Men enl. det nyss sagda borde här stå *þön*, icke *þer*.

þæn klandar, sum salt hauær ælla hans arua, ælla ær þæt lanboa bol ok fa skipat, ok kombær landboin a mæþ elde ok ærne ok bor a, þa ma han uæria mæþ fiughurtan manna eþe, æn þæn klandar, sum salt hauær, ælla hans 5 arue, at han fik mæþ fæstum ok köpum, ok standa a samu iorþinne ok uita hans uipær giald ok annan hæfþa eþ æftir. Æru þæt lösöra, sum han köpti iorþina mæþ, þa uiti, at han fik mæþ fæstum ok köpum ok allum lagha fangum ok eþa æftir.

- 10 VI. Vm æn mæn skiptas iorþum uipær ælla þön iorþ klandas, sum han fangit hauær.

Nu skiptas mæn eghnum uip, nu klandas þön eghn, sum han hauær fangit, þa skal han hemuls manne sinum til sighia. Orkar han egh hemult halda, þa gangær huar 15 til sinna eghn, ok hin gialde þrea markær, sum ohemult salde. Iorþ skal iorþu uarþa æ til þriþia manzs; siþan uær

3. *han* nämligen köparen.

6. I st. f. fsv. *hans* kräfver nysvenskt språkbruk här ovillkorligen *sin*.

9. *eþa* står, i likhet med den med *at han fik* börjande satsen, såsom objekt till *uiti*; de eder, som menas, voro de nyss nämnda.

11. *han* o: man, någon, jfr sid. 68b.

13. *Hemuls man* m. Hemulsman d. ä. 1) i allmänhet den, som åt en annan lämnat en viss rättighet och vid uppkommen tvist skall försvara densamma, 2) i synnerhet den, som till en annan föryttrat fast l. lös egendom och vid uppkommet klander skall försvara den skedda föryttringen och den andres äganderätt. I danskan brukas det motsvarande *hjemmelsmand* i st.

f. det utländska ordet *auktorit*, ett exempel värdt efterföljd. *Hemuld* f. Hemul, försvar för äganderätt, men stundom ock liktydigt med *hemuls man* jfr t. ex. fl. 15 § 5.

14. *Hemul* (isl. *heimull*, *-ill*) adj. Tillegnad, försvarad (om en rättighet), däraf adv. *ohemult* o: utan att kunna försvara mot klander; tls. *halda hemult* o: försvara föryttring af jord, *hemult gæra* (följ. sid. r. 2) o: försvara sin besittning l. föryttring af en sak, då klander skett och fångesmannen blifvit uppgifven.

16. *Uarþa* vb. tr. med dat. l. ack. 1) Vårda. 2) Ansvara för (h. l.). Förkl. Den jord, som man bortskiftat, skall stå i ansvar för den jord, som man tillskiftat sig, så att man återfår

huar fang sin at ærfþa malum ok egh at köpum, ok þriþi maþrin ma uæria ok egh hemult gæra.

VII. Um æn annar kalla sik mera haua köpt ok annar minna salt, ælla han gær alsalu ur by.

Nu skill þöm a: annar kalla sik mera haua köpt, ok 5 annar kalla sik minna haua salt; æ mæþan han hauær atær i by wangx rum ok wægha, þa hauær han uitzs orþ uita, huat sum han hauær salt, ok uita, huat han hauær atær. Nu hauær han alsalu ur by salt, þa hauær þæn vitzs orþ, sum fæstir fylghia ok köpa; halde hanum sua 10 hemult, sum þer bæra, ælla lati atær hans ok mæþ þrea markær, ælla dyli mæþ tolf manna eþe, at „þætta saldi iak þik ok mera aldrih“; siþan uiti hæræzs næmd, huat þær ær sant um. Will han huarte hemula ælla tolf manna eþ ganga,

den förra, om man genom klander förlorar den senare (Ordb.).

1. *Ærfþa mal* n. Mål angående arf; *uæria* [iorþ] at *ærfþa malum* l. at *hæfþa malum* o: försvara jorden genom bevisning om ärfelig besittning, i motsats till at *köpum* l. *köpmalum*.

4. *Alsala* f. Hel och hållen försäljning; *gæra* l. *sælia alsalu ur by* o: sälja all den jord man äger i by.

6, 7. Förkl. så länge han har kvar så mycket af tomten, att han där kan ställa en vagn, och så mycket af jorden, att han har väg att komma därifrån. — *Uæghær* m., isl. *vegr*: väg; ordet är en ursprunglig *u*-stam och kan därför i isl. ha ändelsen *u* i ack. pl., men äfven *a*, såsom vore det en *a*-stam, i fsv. *-a*, äfven *-i*, se Rydqvist: Sv. Spr. L. II s. 54; gen. pl. ändas såväl i isl. som i fsv. på *-a* eller *-na*,

hvilken senare ändelse (ursprungligen lånad från den svaga böjningen) i fsv. inträngt äfven i ack. plur., t. ex. i cod. Bur. *viþa væghna* (anf. arb. o. sid.). Här af vårt finländska *vida vägnar* vid komparativer, t. ex. *vida vägnar bättre*. Textens *wægha* kan fattas som genit. pl. (likställdt med *wangx*) eller som ack. pl. (likställdt med *rum*).

10. *Köpa(r)* får enligt Ordb. här lika litet som i fl. 4 fattas som nom. plur. af *köpi* m. köpvittne, utan är en genom sammanställningen med *fæstir* analogt därmed bildad oegentlig pluralis af det neutrala *köp*. Således: den som kan förete ett med alla lagliga formaliteter fastställdt kontrakt öfver köpet.

11. *sum þer* (näml. *fæstir ok köpar*) *bæra* [uitni]. Men enl. det nyss sagda borde här stå *þön*, icke *þer*.

þa gialde hanum sua mykin uærþ, sum hanum bristær i iorþinne, ok böte han þreia markær: gialde ena mark malsæghandanum, sum iorþina aghær, andra kununginum, þriþiu hæreþinu.

5 VIII. Vm iorþa skipti, huru hemula skal, ok alle köpana skulu nær uara, sum i Gloholmum staddis.

Nu skiptas mæn iorþum uipær ælla köpas mæn iorþum uipær, þa koma i manga sældir. Nu kan þön iorþ klandas, þa skal huar stæmna sinum hemuls manne, ok
 10 kumi þit til yuærstu fæmt. Gör han þa hemult, þa standa köpin all kuar; gör han egh þa hemult, þa war þæt sua först: þa skuldu þer fæsti bæra, þæn til uærþa þem galt gen, þæn til iorþ, sum hana galt gen. Nu staddis þæt sua i Gloholmum, at köpin kan fiærrin uara ok han giorþe
 15 egh hemult, þa gatu þer egh fæst burit þæn daghin; barin þe fæst ok giorþe han hemult, þa uari þæt olagh. Nu gær han egh hemult ok þe baru egh fæstina, þa misti han baþi uærþ ok uipærlax öri. Nu hyggin þær at, böndær, at sua ær þætta nu stat, at alle þe, sum i agha köpinu, þe
 20 skulu koma til fæmtinna, sum hemult skal gæras a. Gærs þa hemult, þa standa all köpin; gærs egh hemult, þa skal ængin fæst bæra þæn daghin, utan han uili, utan stæmni

5. *Köpi* m. Hvar och en, som deltagar i ett köp, således säljare, köpvittne och (i synnerhet) köpare.

6. *Gloholmbær*, ett numera obekant ställe i Östergötland, där en allmän sammankomst någon gång hållits (Gloss. s. 399).

12. *fæsti bæra* [ok *sipán ganga*]

14. I Gloholm stadgades naturligtvis icke hvad den med *at* inledda satsen innehåller, utan där fastställdes, med anledning af detta, hvad lagmannen i följande

mening lägger bönderna på minnet, jfr flockens öfverskrift.

14. *Fiærrin* är en i ÖGf. jämte det vanliga *fiærran* förekommande adverbialbildning af adj. *fiarri*, *fiærri*. För komp. nytjas *fiærmer* (troligen en sammansättning, jfr isl. *firr meir*), för superl. *fiærst*, *fiærmast*.

16. Mellan orden *giorþe han* och *hemult* inskjuter en annan handskrift negationen *egh*, hvilket sammanhanget tydligen erfordrar, ty såsom frånvarande kunde han ju ej *hemult gæra*.

þæn första manadaghin, sum fæmtin kombær a, söran dagh,
 huar sinum köpum, sum för uar saght, ok mæli til um
 löghurdaghin; þa a domarin læggia fæmt vm þorsdaghin.
 Þa stande huar a sinu köpe; þa suæri han först, sum firi
 skildi fæstinne ælla hans arua, sua, at þa skildi han firi 5
 fæst, biþin af bæggia alwm. Ær han döþær, fæsta mannin,
 Þa skal fæsta manzsins arue hua sama uitzorþit ok sua
 tue æftir, at þe uissu, sum uiþær uaru, at han skildi firi
 fæst. Siþan suæri þæn, sum fangit hauær, at han fik þa
 iorþ mæþ fæstum ok köpum, „ok aldrigh uar iak rans man 10
 at“, ok sua ælliwu æfte, at han suor sant. Gangi þæn til
 iorþ, sum hana galt gen, ok þæn til lösöra, sum þem galt
 gen. Þæn sum fæstina gitær burit, þa taki han þrea mar-
 kær, ok þa fæstina, sum han bar, hon ær sua lagh gild,
 sum han bare i þriþiu fæmt. 15

IX. Um æn man köpir iorþ af andrum ok klandas en
 lutrin, ælla hin köpir a kuælde ok dör um nattina.

Nu köpir man iorþ af andrum ok klandas en lutrin
 af samu iorþinne ok salin gitær egh hemulat, þa ma han,
 sum köpt hauær, huat han uill hældær, halda ælla ryua 20
 ok ganga til sinna uiþær gialda. §. 1. Nu köpir man
 eghn mæþ fæ a kuælde, nu dör han um nattina ok klan-
 das um morghunin, uiti faþir fang ok son fæþrini. Nu

1. *Sör* se *epsör*.

4. *Köp* betyder äfven det
 köpta, hvarför orden *a sinu köpe*
 böra fattas som liktydiga med
a samu iorþinne, sum han fangit
hauær i fl. 4 § 2.

6. Öfvers. ombedd å bägges
 vägnar (se sid. 48a).

6. *Fæsta maþær, fæsta man*
 förekommer i åtskilliga andra
 lagar i betydelsen fästman, men
 i ÖGf. betecknar ordet den man,
 som vid köp af jord förrättar
fæst, synonym *fæstnaþa maþær*.
 Jfr *uin* vid köp af lösören.

14. Ang. akkusativen *fæstina*
 se sid. 13 r. 17 och sid. 127 r. 7.

16, 17. *en lutrin* c: en del
 af jorden.

19. Öfvers. och säljaren kan
 icke försvara den mot klandret

23. Förkl. Om köparens fa-
 der öfverlever honom, så åliger
 fadern att gent emot den,
 som klandrar köpet, bevisa, att
 det var laga fång. Är det åter
 köparens son, som öfverlever
 honom, så åliger det sonen att
 bevisa, att den köpta jordeggen-
 domen är hans rätta fäderne-

þæn klandar, sum salt hauær ælla hans arua, ælla ær þæt lanboa bol ok fa skipat, ok kombær landboin a mæþ elde ok ærne ok bor a, þa ma han uæria mæþ fiughurtan manna eþe, æn þæn klandar, sum salt hauær, ælla hans 5 arue, at han fik mæþ fæstum ok köpum, ok standa a samu iorþinne ok uita hans uiþær giald ok annan hæfþa eþ æftir. Æru þæt lösöra, sum han köpti iorþina mæþ, þa uiti, at han fik mæþ fæstum ok köpum ok allum lagha fangum ok eþa æftir.

10 VI. Vm æn mæn skiptas iorþum uiþær ælla þön iorþ klandas, sum han fangit hauær.

Nu skiptas mæn eghnum uiþ, nu klandas þön eghn, sum han hauær fangit, þa skal han hemuls manne sinum til sighia. Orkar han egh hemult halda, þa gangær huar 15 til sinna eghn, ok hin gialde þrea markær, sum ohemult salde. Iorþ skal iorþu uarþa æ til þriþia manzs; siþan uær

3. *han* nämligen köparen.

6. I st. f. fsv. *hans* kräfver nysvenskt språkbruk här ovillkorligen *sin*.

9. *eþa* står, i likhet med den med *at han fik* börjande satsen, såsom objekt till *uiti*; de eder, som menas, voro de nyss nämnda.

11. *han* o: man, någon, jfr sid. 68b.

13. *Hemuls man* m. Hemulsman d. ä. 1) i allmänhet den, som åt en annan lämnat en viss rättighet och vid uppkommen tvist skall försvara densamma, 2) i synnerhet den, som till en annan föryttrat fast l. lös egenom och vid uppkommet klander skall försvara den skedda föryttringen och den andres äganderätt. I danskan brukas det motsvarande *hjemmelsmand* i st.

f. det utländska ordet *auktori-tet*, ett exempel värdt efterföljd. *Hemuld* f. Hemul, försvar för äganderätt, men stundom ock liktydigt med *hemuls man* jfr t. ex. fl. 15 § 5.

14. *Hemul* (isl. *heimull*, -ill) adj. Tillegnad, försvarad (om en rättighet), däraf adv. *ohemult* o: utan att kunna försvara mot klander; tils. *halda hemult* o: försvara föryttring af jord, *hemult gæra* (följ. sid. r. 2) o: försvara sin besittning l. föryttring af en sak, då klander skett och fångesmannen blifvit uppgifven.

16. *Uarþa* vb. tr. med dat. l. ack. 1) Vårda. 2) Ansvara för (h. l.). Förkl. Den jord, som man bortskiftat, skall stå i ansvar för den jord, som man tillskiftat sig, så att man återfår

huar fang sin at ærfþa malum ok egh at köpum, ok þriþi maþrin ma uæria ok egh hemult gæra.

VII. Um æn annar kalla sik mera haua köpt ok annar minna salt, ælla han gær alsalu ur by.

Nu skill þöm a: annar kalla sik mera haua köpt, ok 5 annar kalla sik minna haua salt; æ mæþan han hauær atær i by wangx rum ok wægha, þa hauær han uitzs orþ uita, huat sum han hauær salt, ok uita, huat han hauær atær. Nu hauær han alsalu ur by salt, þa hauær þæn vitzs orþ, sum fæstir fylghia ok köpa; halde hanum sua 10 hemult, sum þer bæra, ælla lati atær hans ok mæþ þrea markær, ælla dyli mæþ tolf manna eþe, at „þætta saldi iak þik ok mera aldrih“; siþan uiti hæræzs næmd, huat þær ær sant um. Will han huarte hemula ælla tolf manna eþ ganga,

den förra, om man genom klander förlorar den senare (Ordb.).

1. *Ærfþa mal* n. Mål angående arf; *uæria* [iorþ] at *ærfþa malum* l. at *hæfþa malum* 3: försvara jorden genom bevisning om ärftlig besittning, i motsats till at *köpum* l. *köpmalum*.

4. *Alsala* f. Hel och hållen försäljning; *gæra* l. *sælia alsalu ur by* 3: sälja all den jord man äger i by.

6, 7. Förkl. så länge han har kvar så mycket af tomtten, att han där kan ställa en vagn, och så mycket af jorden, att han har väg att komma därifrån. — *Uæghær* m., isl. *vegr*: väg; ordet är en ursprunglig *u*-stam och kan därför i isl. ha ändelsen *u* i ack. pl., men äfven *a*, såsom vore det en *a*-stam, i fsv. *-a*, äfven *-i*, se Rydqvist: Sv. Spr. L. II s. 54; gen. pl. ändas såväl i isl. som i fsv. på *-a* eller *-na*,

hvilken senare ändelse (ursprungligen lånad från den svaga böjningen) i fsv. inträngt äfven i ack. plur., t. ex. i cod. Bur. *viþa væghna* (anf. arb. o. sid.). Här af vårt finländska *vida vägnar* vid komparativer, t. ex. *vida vägnar bättre*. Textens *wægha* kan fattas som genit. pl. (likställdt med *wangx*) eller som ack. pl. (likställdt med *rum*).

10. *Köpa(r)* får enligt Ordb. här lika litet som i fl. 4 fattas som nom. plur. af *köpi* m. köpvittne, utan är en genom sammanställningen med *fæstir* analogt därmed bildad oegentlig pluralis af det neutrala *köp*. Således: den som kan förete ett med alla lagliga formaliteter fastställdt kontrakt öfver köpet.

11. *sum þer* (näml. *fæstir ok köpar*) *bæra* [uitni]. Men enl. det nyss sagda borde här stå *þön*, icke *þer*.

ok lagsaghu — þa skal han sua lata suæria mæþ tuem, at „min hemuls man ær utan landzs ok lagsaghu“, — ælla liggær siukær ok hauær san forfall. §. 1. Nu hauær han latit tua suæria, at han ær utan landzs ok lagsaghu; kombær 5 hem innan nat ok iamlanga ok gær hemult, þa ær þæt got; kombær han egh, þa skal þæt standa ok biþa kunungx næmd ok ængin sokn æfti ganga. Sæghær hæræzns næmd, at hon ær laghlika fangin, þa skal han hana hawa; sæghær hon, at hon ær egh rætlika fangin, þa dömis þem iorþin, sum hana a mæþ rættu, ok þæn til sinna uærþa, sum þem galt gen.

XIII. Um æn man skal hemula sik ok ær i sot, ælla sali hans ær utan lanzs; þær skulu uitne suæria.

Nu stæmnis þem manne þing, sum sialuær a hemula 15 sik, nu uarþær han siukær ok ær i sotta siang, sua at han ær egh för at uæria, þa skal han lata tua mæn suæria sin uitne, at „þy uar han egh i dagh hær, at han liggær i sotta siang“. §. 1. Nu klandas eghn firi manne, ok sali hans ær utlændis ok fæsta mannin, þa skulu tue mæn 20 suæria, at sali ok fæsta man hans æru utlændis ok utan laghssaghu; siþan stande þæt um nat ok iamlanga. Kombær egh æn þa hem, þa stande þæt til hæræzns næmd, huat han fik hanum laghlika buþ ællas egh.

XIII. Vm æn iorþ klandas ælla tue hawa iorþ köpt, ok 25 en iorþattarin ma egh i uærn standa.

Nu klandas iorþ firi manne ok stæmnas ut þry þing

1, 2. Orden *þa skal han* — — — *lagsaghu*, som afbryta sammanhanget, böra rätteligen fattas som en inskjuten mellanmening, hvilket jag genom tankstreck antydt.

6. *þæt* d. ä. *malit*.

7. Öfvers. och ingen lagsökning (nämligen i den vanliga ordningen med tre ting och tre fämter) skall därefter ske.

8. *hon* d. ä. *iorþin*.

17. *sin uitne* o: såsom sina vittnen.

19. *utlændis* d. v. s. utom Östergötlands gränser.

25. Schlyter säger (sid. 133 not. 33), att *en* står i st. f. *æn*, såsom en handskrift har. Men detta vederlägges af slutorden i flocken. Af dem framgår äfven, att hufvudhandskriftens *egh* bör

ok gör at mæle at þriþia þinginu, þa skal þæn, sum do-
 marin ær, næmna þrea mæn af þinginu; will þæn egh koma
 a fæmt ælla þæn hans forfall suæria will a þinginu, þa
 stauin þer, sum a þinginu til æru næmdi. Nu stæmnis þing
 ok klandas þön iorþ, sum egh orkar gen uæria, ok uill egh 5
 sialuær standa ok staua, þa skal tua mæn af þinge næmna,
 sum staua skulu hans eþa; þa uari sua lagh giort, sum han
 sialuær stauaþi. Nu stæmne man ok klanda iorþ ok kom-
 bær þriþi fæmt i forfall, nu will han egh mera stæmna,
 þa skal han sialuær stæmna fiarþa þing ok uæria a þerre 10
 fæmt mæþ lagha domum. §. 1. Haua tue mæn köpt iorþ
 ok kænnas baþi uiþ, nu skulu þer baþir a hemuld lita, þa
 a þæn iorþ, sum hemuld fylghir. Nu skal hin bæra til værþa
 ok uiþær lax öris mæþ fæstum ok köpum, þa skal hin vt

strykas, såsom också texten i två handskrifter bekräftar. Kan-
 ske ursprungliga lydelsen varit:
*ok flere æn en iorþattarin mughu
 egh i uærn standa.* Hvad be-
 träffar den för nysvenskan främ-
 mande sammanställningen af räk-
 neordet *en* med ett substantiv i
 bestämd form, må anmärkas, att
 en dylik konstruktion icke all-
 deles sällan nytjas både i forn-
 svenskan och isländskan (exem-
 pel finnas i Söderwalls och Fritz-
 ners ordböcker under *en, einn*);
 substantivet antager därvid en
 partitiv betydelse, således *en
 iorþattarin* : en af jordägarena.
 — *Uærn* (pl. *-ir, -e* f. 1) Värn,
 försvar. 2) Förmynderskap. 3)
 Den inför rätta tilltalades för-
 svar mot käromål (h. l.) jfr *iorþa-
 uærn*; tls. *i uærn standa* : i
 ed, hvarigenom svaranden värjer
 sig.

1. *At mæle* n. Tilltal inför
 rätta, talan; *gæra at mæle* :
 utföra sin talan.

4. *Staua* vb. tr. Förestafva
 [ed]; ordet *eþ* utsattes ofta, så-
 som här, icke.

8, 9. Öfvers. och inträf-
 far tredje (d. ä. sista) fämten,
 då svaranden har förfall. *Forfall*
 n. (merendels plur.) Förfall; *bæra
 forfall mans* : intyga en annans
 förfall (om vittnen); *suæria for-
 fall* : med ed styrka ett sådant
 intyg; *forfalz eþær* : ed, hvar-
 igenom laga förfall styrkes.

10. *han sialuær* d. ä. jor-
 dens innehafvare.

12. *a hemuld lita* : söka
 att skaffa sig hemul.

13, 14. Obj. till *bæra* är
 ett underförstådt (l. uteglömdt)
kæru, ack. af *kæra* f. käromål,
 åtal, således öfvers. nu skall
 den ene (d. v. s. den som miste
 jorden) kära medels bevisning
 af köpet angående köpesummans
 återlämnande och ersättningspen-
 ningens utbetalande, då skall den
 andre . . .

luka wærþ ok uipærlax öre ælla gen ganga, at han giorþe
 aldrih köp uipær han; stande siþan till hæræzs næmd
 huarr þera, sum sannare hauær. Nu æn han suær sua, at
 „iak salde þæssum förra“, ok dull egh, at han hafþe baþum
 5 salt, þa ær egh þæt tuæsuære; þa aghe þæn iorþina, sum
 han hemulaþe, ok hin taki uærþ ok uizærlax öre af þem,
 sum salde. Nu stæmnis ut lagha soknin ok uær huarghin
 þera, þa a hin iorþina haua, sum stæmdi, ok lagha sok-
 nin gange in til hans, sum stæmt uar, ok aghe aldrih uald
 10 mer þa iorþ uæria, utan han haui forfall, sum för uar saght.
 §. 2. Nu skal alla iorþa delu innan nat ok iamlanga ut
 stæmna; stæmnir egh sua, þa ær þæt ugilt, sum han ha-
 uær stæmt. Nu mughu egh flere iorþattara i iorþa uær-
 ninne standa æn en.

15 XV. Um æn iorþa uærn kallas olaghlika gangin uara,
 ælla man klandar i akrum ok firi auærkan.

Nu sighær man iorþa uærn olaghlika uara gangna,
 stæmne þry þing ok þrea fæmti; þa skal hin a þriþiu fæmt
 uita mæþ eþe fiughurtan manna, at han hauær þa iorþ lagh-
 20 uart; bristær at eþe, þa bötin þer, sum förra suoru, firi
 olagh. Nu biþar han kunungxs ræfst um, þa skal hæ-

1. *gen ganga* [eþ]
3. *han* d. ä. säljaren.
6. *uizærlax* = *uipærlaghs*,
se sid. 116a, 14.
7. *Ut stæmna* vb. tr. 1) Genom
förnyade stämningar (till tre ting)
bringa en rättegång till slut. 2)
Stämna. Öfvers. bringas rätte-
gången till slut och försvarar
ingendera [sin äganderätt till
jorden]
- 8, 9. *Ganga in til mans* l.
falla in til mans o: drabba l.
falla på någon. Öfvers. ansva-
ret för lagsökningen (9 markers
böter) faller på honom, som in-

- stämdes. Jfr Gloss. s. 276b o.
259b samt ofvan fl. 4: pr. slutet.
16. *i* o: angående
20. *þer, sum förra suoru*, d.
ä. bland de fjorton de två för-
edsmännen, se sid. 16b.
21. *Biþa* 1) vb. tr. med gen.
l. ack. (i isl. blott gen.) affbida,
2) vb. intr. bida, vänta, dröja.
Ordet böjes vanligen såsom ett
verb af första svaga konjugatio-
nen, men enligt Söderwalls ord-
bok förekom i fsv. också pret.
bidde samt *beedh*, starkt såsom
i got. och isl. Nu för tiden
bidade, stundom *bidde*.

razs næmd uita, huat þær ær sant um, ok uita, huat þæt ær hældær, lagh ælla olagh. §. 1. Nu all iorþa dela, hana a huarte fæsta ælla taka; hon a ofæst ok otakaþ a yuærstu fæmt gangas. Nu wil man iorþauærn fæsta ok taka; sæmbær þöm baþum a, þa ær þæt laghgiort, sæmbær þöm egh a, þa skal ganga at yuærstu fæmtinne. §. 2. Nu þa man uær iorþ, þa skal han þær mæþ eþum standa, sum iorþin ær, þön sum han klandar firi hanum. Klandar han tomt ok alt þæt til tomtinna liggær, þa skal han standa a tomtinne ok uæria alt þæt til hænnu liggær. Klandar 10 han i akrum ælla ængium ællar i skoghe, þa skal han standa þær, sum þæt liggær, sum han klandæþe, ok uæria; gör han egh sua, þa gör han ulagh. §. 3. Nu stæmnir man firi iorþa auærkan, þa skal han stæmna þem, sum auærkar. Ær þæt lanboe, þa stæmnæ hanum ok landboin 15 stæmne iorþæghandanum. Uil han hemula, þa ær landboin osakær, wil han egh, þa a landboin uita mæþ eþe fiughurtan manna, at han fæste hanum, ok þa a iorþæghandin böta firi auærkanina ok egh landboin. Nu æn iorþæghandin dyl, þa skal han dylia mæþ tolf manna eþe; þa eþa 20 skal ofæsta ok otakaþa a yuærstu fæmt ganga, siþan uiti hæræþs næmd, huat þær ær sant um. Nu æn landboin orkar egh lufs eþum, þa bötir han firi auærkanina. §. 4. Nu stæmna tue mæn firi iorþadelu ok uæria baþir, þa skal hæræþzs næmd uita, huar þerra sum sannare hauær; æ 25 hulkin þerra hon fællir, þa gangær lagha soknin in til hans. Nu æn hin uær, sum stæmde, þa gangær lagha soknin in til hans, sum kuar sat ok egh uarþe; ok aghe

2. *Iorþa dela* f. 1) Jordatvist. 2) Ed i jordatvist. Öfvers. Hvad all ed i jordatvist beträffar, äger man hvarken utfästa eller ställa borgen för den.

4. *Iorþauærn* f. Ed, hvarigenom klandrad jord af innehafvaren försvaras.

7, 8. D. v. s. stå på själfva

den omtvistade jorden, då eden gås, jfr slutet af fl. 4.

18. *at han fæste [iorþina] hanum* o: att han utarrenderade jorden åt honom.

23. *Lufs eþær* (af *luf*, *lof* n. lof) m. Ed, hvarigenom någon bestyrker, att han fått en annans lof l. tillåtelse att göra något.

aldrigh uitzs orþ mera þa iorþina at uæria, utan han forfall haur, sum för uar saght. Nu æn han hauær þön forfall fangit, þa skal til þingx fara ok lata sin forfall bæra ok suæria ok dom taka, ok siþan ma han fiarþa þing 5 stæmna ok sina iorþ uæria. Nu æn han uarþe, sum stæmdt uar, þa gangær lagha soknin in til huarghins þerra, þy at han matte egh uæria för æn a yuærstu fæmt. §. 5. Nu sæll man manne iorþ ok annar far til ok auærkar at o-stæmdu, þa skal þæn, sum fangit hauær, stæmna hemuld 10 sinne. Þa skal hemuls mannin stæmna þem, sum auærkaþe, ok biþia han sea hemuls eþ at sik, ok siþan skal han i þriþiu fæmt hemula ok egh lufs eþ ganga. Nu auærkar man annars eghn ok orkar egh dylia þæt ok orkar egh lufs eþe ælla ok sialuær uæria ællas far egh hemuld ok 15 gær oþulbrut, giuær ut a yuarstu fæmt ælla för, böte þrea markær. Nu auærkar han flere manna iorþ oskipta mællum þerra, böte þrea markær. Þa skal han ena mark malsæghanda ræt halda til þriþiu fæmt ok þa hana ut böta þem, sum æfti kærir, æn þö at þer sen egh alle uif a yuærstu fæmt, sum i 20 iorþinne attu; kæra þer siþan til hans, þa skal han suæria mæþ eþe fiughurtan manna, at han hiolt til yuærstu fæmt. Nu kræuia þer alli sins, þa skal han þaghar böta ok egh til þriþiu fæmt halda. Nu auærkar man þa iorþ, sum lutskipt ok laghskipt ær mællum manna, þa böte þrea mar-

8, 9. *at ostæmdu* [*mali*] o: utan att tvist om saken blifvit instämd.

11. Öfvers. och bedja honom mottaga hemuls af sig; *hemuls eþær* m. ed, hvarigenom säljaren bestyrker den skedda föryttringen och försvarar köparens rätt.

14. *ælla ok* [*orkar egh*] *sialuær uæria*

15. *Oþulbrut, oþalbrut* (se *oþal*) n. Brott emot äganderätten, sedan ävärkan (af svårare slag) å annans jord eller vatten.

15. Öfvers. utlämnar [hvad han tillegnat sig]

17, 18. Öfvers. en mark skall han hålla inne såsom böter åt målsägaren

19. *Þö* (gotl. *þau*) l. *þo* (isl. *þó*) adv. Dock. „Dubbelformerna *þö* och *þo* i fsv. förklaras däraf, att ordet än haft än saknat akcent: i förra fallet utvecklades *au* till *ö*, i det senare till *o*, på samma sätt som *skautkonunger* > än till *sköt-k.*, än till *skot-k.*, *Gautstaver > än till *Göstaf*, än till *Gustaf*“ (Kock: Fsv. Ljudl. sid. 100 not.).

kær firi huaria þa iorþ, sum han auærkar, annars manzs lutskipta ok laghskipta. Nu auærkar by iuir skial sin a annan by, bötin alle þer, sum auærkaþu, huar þerra þrea markær; taki sua huar af botinne, sum han a i bynum. Ena lagha sokn böte aldær byrin.

5

XVI. Vm æn man takær pænninga at lane ok sætær iorþ at uæþia fæst, ælla huru þær skils um þön mal, sum þær til höra.

Nu takær man pænninga at lane af andrum ok sætær iorþ sina at uæþia fæst at pante ok skill sua firi, at koma 10 egh pænningani a þem dagh, þa uari þæt aþal fæst. Nu koma egh pænningani a sama dagh, sum saght uar, ok hin hauær siþan um þry ar ælla þrim flera, þa ær þæt aþal fæst. Nu sighær þæn, sum iorþina satte, egh uara aþal fæst ælla sæghær egh uara at daghinum kumit, þa a þæn 15 uitzs orþ, sum aþal fæst uill uita. §. 1. Nu æn man vill iorþ sina at pant ut sætia, þa skal han frændum sinum först biuþa. Uilia þer egh a hana pænninga lana, þa skal

5. Öfvers. för en lagsökning böte hela byn, (nämligen till straff därför, ätt den ej utan lagsökning gjort rätt för sig, jfr fl. 4: pr. slutet).

7. *Uæþia fæst* f. Stadfästelse af jords förpantning med föreskrifna formaliteter, sms. af *uæþ* l. *uaþ* n. (vanligen pl. t.): pant, isl. *veð*, got. *vafi*. Vårt *vad* i uttrycken slå l. hålla vad är samma ord, ty vadesumman sattes ursprungligen af bägge parterna före vadets ingående i taka händer för att sedan af den vinnande mottagas. På samma sätt och af samma skäl uppstod uttrycket „erlägga vad“ = vädja, fsv. *væþia*, isl. *veðja*. Rotbesläktadt är ock lat. *vās*, genit. *vādis*: borgen.

10. *Pantær* m., liktydigt med *uaþ*, är också i isl. (*pantr*) inkommet från medellågt. *pant*, högt. *pfand*, hvars etymologi är outredd.

11. *a þem dagh*, [*sum saght uar*]

11. *Aþal fæst* f. Stadfästelse af fullkomligt l. fast köp; *aþal* förekommer i fsv. blott i sammansättningar, men som själfständigt ord i isl. *aðal* karaktär, natur, i afljudsförhållande till *óðal* arfjord (grundbet. „det egna“, Arkiv VII s. 361).

13. Öfvers. och långfivaren har sedan [jorden] under tre år eller flere än tre

15. Öfvers. eller säger [den för återbetalningen bestämda] dagen ännu icke vara inne

til þingx fara ok dom þær taka sætia huem, sum han uill.
 §. 2. Nu æn han ær egh a kumin mæþ elde ok ærne ok
 hauær egh skipat, sum at uæþium hauær, þa a hin uitzs
 orþ, sum ryua uill, sua at stæmne hin þry þing ok þrea
 5 fæmte, sum at uæþium hauær, sæghær uti uara stæmnu da-
 ghin ok beþis atær iorþina anuarþa sik, þa skal han suæ-
 ria tuænne fiughurtan manna eþa: annan sua, at han sik
 aldrigh afhænde, ok annan hæfþa eþ æftir. Nu æn han
 gangær uiþ, at han satte hanum iorþina, þa a hin uitzorþ
 10 uita mæþ eþe fiughurtan manna, at han satte hanum at
 uæþia fæst ok egh at aþal fæst, ok annan fiughurtan man-
 na eþ, ok leggja fram sua manga pænninga, sum iorþin
 stop firi, sua at þöm samu pænninga böþ han a þem sama
 stæmnu dagh ok wlte sialuær, at han uilde egh uiþær
 15 taka, ok luke ut pænningana. Nu skill þem a: han sæ-
 ghær færre uara pænningana, æn han ut læþe, þa skal han
 uita þem æmgoþa mæþ eþe fiughurtan manna, sum þe han
 tok. Nu skil þem a um daghin: annar sighær uara förra
 ok annar egh, þa star þæt a fæsta mansins uitnum. Nu æn
 20 han suær a mote, siþan hin hauær sua surit, sum nu ær
 saght, ok uitær, at han hauær fangit mæþ aþal fæst af ha-
 num, þa skal hæræzs næmd uita, huat þær ær sant um.

XVII. Um æn iorþ ær firi enum klandaf, þa ær firi
 allum, æn þer dela alli et mal.

25 Nu æn flere mæn, antuiggia bröþer ælla en by, kænnas
 uiþ ena iorþ, þaghar uart ær firi enum, þa ær uart firi
 allum, æn þe dela alli et mal.

3. *skipat* ∅: utarrenderat.

6. *Anuarþa, anduarþa, ant-
 vardha* vb. tr. Antvarda, öfver-
 lämna; ordet är (se Tamm: Ét.
 Ordb.) åtminstone i de yngre
 formerna med *t* i prefixet lånadt
 af medellågt. *antwarden*.

12, 13. *eþ, sua at* ∅: ed af
 det innehåll, att

18. *uara förra* ∅: infalla förr.

20. *han* näml. pantinnehaf-
 varen, *hin* näml. läntagaren.

24. Uttrycket *æn þer dela
 alli et mal* har sin motsats i
æn sinleþis kænnis huar uiþ
 (följ. sid. rad. 1); det förra åter-
 ges med: om de alla föra ge-
 mensam talan, det senare: om
 hvar och en på sitt sätt påstår
 sig äga [jorden].

XVIII. Vm æn sinleþis kænneis huar uiþ; ok egh æpti iorþa delu Lionga þing stæmna.

Nu æn sinalund kænneis huar uiþ iorþina, þa skal han særlytis firi huarium uæria. §. 1. Nu skal egh æfte iorþa delu Lionga þing stæmna ok egh æfti þing ælla fæmtir 5 buzs eþa sea.

XIX. Um æn þön delas uiþ, fanga fæþrini ok forna fæþrini.

Nu delas þer uiþ: annar kallar fang ok annar fæþrini, bor huarghin þerra a ok kippas um skyldir, þa 10 skal fæþrini standa ok fang firi ganga; nu bor hin a, sum fangit hauær, þa rinda fang fæþrini. §. 1. Nu delas þön uiþ, forna fæþrini ok fanga fæþrini, ok kippas um skyldir ælla auærka baþir þæt, sum þer dela um, þa skal forna fæþrini standa ok fanga fæþrini firi ganga. Nu bor hin 15 a, sum fanga fæþrini kalla, þa rindær þær fanga fæþrini forna fæþrini.

3. *han* näml. jordens innehafvare.

4, 5. *æfte iorþa delu* — — ok *æfti þing ælla fæmtir* o: sedan jordatvisten i vanlig ordning förekommit vid tre ting och tre fämter (Ordb.).

6. *buzs eþær*, se sid. 96b.

7. *Delas* l. *uiþær (uiþ) delas* vb. dep. Tvista inbördes; *þön* är ntr. pl. hänförande sig till de två följande substantiven, hvilka stå såsom subjekt och, så att säga, personifieras.

7, 8. *Fanga fæþrini* n. jord, som man ärft af sin fader l. annan släkting, som icke ärft, utan förvärfvt densamma (s. k. afdingjord); motsatsen är *forna fæþrini* o: fädernejord eller annan arfjord, som från äldre tider varit arfjord inom slakten.

10. *a* [*iorþinne*]

10. *Kippa* (isl. =) vb. tr. Draga, rycka (bibehållet i nysvenskans *kippa* efter andan, *kippa* på sig skorna), *kippas* vb. dep. brottas, tvista; *pp* är möjligen assimilation, jfr nyländska barnspråkets *vili kimpas o kampas* (en lek). Öfvers. tvista om hvilkendera skall uppbära afrad (*skyldir*), nämligen af den utarrenderade jorden.

11. *firi ganga* o: framgå [med bevis]. Förkl. den, som påstår sådan rätt, som grundar sig på *fang*, skall framgå med bevis för sin rätt, annars gäller orubbadt den andres påstående om arf (Ordb.).

12. Öfvers. fång skjuter undan fäderne, d. ä. har företräde framför påstådd arfsrätt.

XX. Vm æn kirkia uill eghn sinni ur staþ köpa ælla klostær, ok huru þe hemuld fa.

Nu will kirkia eghn sinne ur staþ köpa, þa skal bisku-
 skupe til sæghia ælla prouasti, köpa til iamnaþa, firi þy
 5 at ughurmagha köp ælla kirkiu ma egh annurlund köpa,
 utan til bætra; kærís þæt, þa skal til iamnaþa ælla köpit
 atær ganga. §. 1. Nu uill kirkia ælla klostær eghn sina
 sælia, hon höre egh til atærbuzs. §. 2. Köpe biskupær
 eghn ok dö han, þa æuir han kirkián, æn han hauær egh
 10 skap arua, ok þa iorþ, sum han köpte, þa uæri sua þæn
 biskupær, sum æfte han kombær, sua sum fæþrini sit, sa-
 muleþ klostær ok kirkia. §. 3. Nu æ huar bonde skal til
 hemuls lita, þa liti til hemuls biskupær, klostær ok kirkia.

XXI. Um ughurmagha iorþa skipti, ælla hans iorþ
 15 sæls firi lösöra.

Nu ma egh ughurmaghans iorþ skiptas, utan til bætra
 ælla til iamnaþa. Warþær hans mals man sua fatökær, at
 han orkar egh þön ughurmagha börn föþa, þa skal han
 andrum þerra frænda til sighia, at han taki ok föþe þem,
 20 ok egh þerra iorþ sæli. Will han egh, þa skal han til þingxs
 fara ok þær uitra ok siþan dom taka at þerra iorþ firi
 lösöra sælia þöm föþa mæþ, ok egh ma han ælla firi lösöra

1. *eghn ur staþ köpa*, se ofvan sid. 123a.

5. *Köp* kan äfven betyda det köpta l. på annat lagligt sätt förvärfvade, hvarför man här kan öfversätta: öfvermages eller kyrkas egendom får man ej bortskifta annorlunda än mot bättre.

6. Konstr. *þa skal [köp] til iamnaþa [ganga]* d. ä. skiftet skall så rättas, att kyrkan får lika god jord igen som den bortskiftade.

8. Öfvers. hon behöfver ej hembjudas [den förre ägarens] släktingar till inlösen; *atærbuþ* n., se vb. *atærbuþa* sid. 153a.

9, 10. Det villkor, som in-
 nebäres i orden *æn han hauær egh skaparua*, förutsätter, att Skenninge mötes beslut af år 1248 ej ännu trädt i gällande kraft eller åtminstone ej allmän-
 nare börjat tillämpas vid den tid, då lagen skriftligen affattades.

13. *til hemuls lita* o: söka att skaffa sig hemul, se sid. 163a.

14. *ælla [æn] hans iorþ*

18. *ughurmagha börn* o: barn, som äro öfvermagar, jfr nysv. gossebarn, flickebarn.

21, 22. Öfvers. och sedan taga dom därpå, att han får

þerra iorþ sælia. §. 1. Nu æn ughurmagha iorþ sæls firi lösöra, þa ma han innan þry ar atær ryua köpit, siþan han uarþær maghanda man; ryuær han egh innan þry ar, þa a þæn uitzs orþ halda, sum fangit hauær. Ælla ær han utan landzs ok ær maghanda man, kombær han hem, þa 5 ma han atær ryua innan nat ok iamlanga; kærir han egh innan nat ok iamlanga, siþan han hem kombær, þa a hin uitzs orþ halda, sum köpt hauær.

XXII. Vm æn bröþær boa i bo saman, þa ær þæn ælzsti köpgildær. 10

Nu æru bröþær i bo saman, þa ær þæn ælste köpgildær til alls þæs, sum þer aghu, firi utan egh ma han færþrini þerra ur staþ köpa, ællas alli haldin a fæstum ok egh en þerra.

XXIII. Um fostra, æn bonde uill uan sina andrum sælia. 15

Nu bor fostre i bo, þa will bonde uan sina sælia, þa skal fostra mæþ fæstum köpa.

XXIII. Vm æn man köpi möllu uærk ælla fiskia ok lagh hæfþar.

Nu köpir man möllu uærk ælla fiske uærk, kombær 20 a lagha hæfþum, aghe uitzs orþ at uæria. Ær obygt, þa gangi til skiptis; taki sua attungær sum attungær.

sälja deras jord för lösören för att föda dem med (= bekosta deras uppehälle).

13. *Fæst* se sidd. 115a o. 137b; däraf talesätten *halda a fæstum* l. *halda a fæst* o: högtidligen stadfästa ett köp (om säljare), *halda a fæstum ok köpum* (om gifvare).

17. Detta är det enda fall, då *fæst* behöfdes vid köp af

lösegendom. — Här spåras värnsform, se Lind: Om rim s. 89:

þa skal fostra mæþ fæstum köpa.

18. *Fiski* pl. *fiskiar*, f. 1) Fiske, 2) = *fiske uærk*, *fiski garþær* o: stängsel, som bygges i åar för att fånga fisk.

21. *obygt* o: icke upptaget af fiskeværk; subjektet (*uatnit?*) underförstås.

Hær byrias uinsorþa balkær, i hanum tælias flokka
þrættan.

I. Nu uill bonde þræl sin sælia ælla kuika þæn, sum
horn ok hof hauær.

5 Nu will bonde þræl sin sælia, han skal mæþ uin ok
uitni köpa sum hæst. Nu kuika allan þæn, sum horn ok
hof hauær, þa skal mæþ uin ok uitni köpa, for utan höns
ok gas, hund ok kat, skapat klæþe ok skæpt uakn, skal-
pat suærþ, giort gull ok siluær, læst hus ok dorap: þæt
10 skal alt mæþ uin ok uitni köpa.

II. Um æn man fa hus mæþ uins orþe, þön mughu
egh at leþzsnum ganga.

Nu kan man fa hus mæþ uins orþe, þön nytir egh at
lezsnum ganga. Kunnu þön klandas, þa stæmne þæn, sum
15 fangit hauær, uinum ok uinin salanum. Koma þer innan
lagha fæmtum, þa ær þæt got; koma þer egh, þa lati tua
suæria, at uin ok sali æru utan lands ok laghsaghu ælla
i lagha forfallum; stande siþan innan nat ok iamlangda.
Kombær han egh æn þa, þa giui ut husin ok mæþ þrea
20 markær.

1. *Uinsorþ* (af *uin* se sid. 101a och ändelsen *-orþ* se sid. 147a) n. Mäklares befattning vid köp af lösegendom; *uinsorþa balkær* o: balken om köp, som skola ske med mäklare och vittnen.

7. *for utan* jfr sid. 49a.

7—10. Att en regelbunden värnsform här en gång förefunnits, anser Lind (anf. arb. s. 67) högst sannolikt. „Man har tydligen i götalogarna haft en versifierad formel, som angaf de

viktigare handelsartiklar, hvilka borde köpas med vin och vittne. Äfven i svealagarne finner man lämningar af en dylik formel.“

8. Öfvers. tillskuret kläde och med skaft försedda vapen (t. ex. spjut, pilar).

14. Öfvers. händer det att de (= köpet om dem) klandras, se sid. 123b.

18. *stande* [*malit*] *siþan*

19. I st. f. *kombær han* skulle man vänta *koma þer*, nämligen *uinin ok salin*.

III. Um æn þæn klanda, sum salde, ok huru uins eþ skal ganga.

Nu klandar sialuær þæn, sum salde, þa skal hin uæria, sum fangit hauær, mæþ eþe fæmtan manna: ens þæs, sum þær uar, at han „uar at þy, sum ir delin um, baþi böna uin 5 ok lagha uin“, ok sua tue köpa hans, at þer uissu ok uif uaru, at han fik mæþ uin ok uitne; þæt aghu þer suæria ok tolf æftir, at þer suoru baþe sant ok lagh. §. 1. Nu ær þæt hema mæþ bondanum, ok annar man sighthær sik þæt köpt haua, þa aghe han uitzsorþ at dylia, at han sik 10 aldrigh af hænde. Nu æn hin kombær bort mæþ þy, sum han köpti, þa aghi han uitzs orþ, sum saght ær, utan han ræni þæt.

III. Vm æn man ræni ælla stial, þa dyli ranit.

Nu æn han rænir ælla stial þæt, þa dyli först ransins 15 ok uæri siþan. Gitær han egh dult, þa böte, ok aghe þæn uitzs orþ, sum æfte kære, dylia, at han sik aldrigh afhænde. Þy a han dylia, at man ma aldrig sik ræna til uitzsorþa. Þæt aghu tue suæria ok tolf æftir, at þer suoru baþe sant ok lagh. 20

1. *Uins eþær* m. Ed, som gås af *uin*, två vittnen och tolf män.

5. *at þy* [köpe], *sum*

5. *Ir*, isl. *ér*, 2 pers. pron. plur., dæraf med apokoperadt *r* nysv. I, jfr *uir* sid. 150a.

5, 6. *Böna uin* (af *bön* f. *bön*, begæran) m. anmodad l. tillkallad mäklare. Här är ett edsformulär, där *böna uin* och *lagha uin* sättas såsom två särskilda saker, fastän därmed menas samma sak näml. lagligen anmodad *uin* (Ordb.)

6. *ok sua* [skulu suæria] *tue köpa hans*

9. *þæt* näml. det föremål, hvarom sedan tvist uppstår.

14. Att öfverskriftens innehåll icke får tagas efter orden, faller af sig själf; meningen är naturligtvis: om han falskeligen *beskylles* för rån eller stöld. Ett sådant elliptiskt uttryckssätt är i lagen ganska vanligt.

19, 20. Bortlämnas de öfverflödiga orden *þæt* och *þer*, får man en halfstrof i kvifuhåttur (Lind a. a. sid. 71):

aghu tue suæria
ok tolf æftir,
at suoru baþe
sant ok lagh.

V. Um æn man fa mæþ lönda lasti köpa, þa skal han innan fæmta atær biuþa.

Nu far maþær mæþ lönda laste köpa, þa skal innan fæmtar atær biuþa þöm, sum salde. Dyli þæs mæþ eþe, at han salde egh mæþ lönda laste; orkar egh eþe, gange atær köp þerra.

VI. Vm æn klandas firi manne þæt, sum han fangit hauær, ok um uitzs orþ ok huru leþa skal ælla i tak lata.

10 Nu klandar man firi manne þæt, sum han fangit hauær, kallar af sik stulit uara, þa skal i tak lata um fæm nætær; köpin skal til uinsins tala. Ær uin ok sali innan lands, þa skal han a förstu fæmt leþa til uinsins ok uinin til salans. §. 1. Nu ær egh uin ælla sali hema, gangi til
15 mæþ tueggia manna eþe ok uiti þæt a försto fæmt, at þy leþir han egh, at uin ok sali hans haua lagha forfall. Þæt ær lagha forfall: ær sialuær siukær ællas ok egh hema. Takx til andra fæmt fæmtan natta, aghe samu uitzorþ. Nu æn þæt kombær i fæmnatta tak, þa skal han lata tua mæn
20 suæria; lattær han egh suæria, þa böte þre markær ok taki siþan til fæmtan natta tak. Þa skal han ok lata tua mæn suæria, at uin ok sali haua san forfall. Þa skal lata i manna tak, siþan nytir egh længær forfalzs eþær. Þa skal lata i halfs iamlanga tak; þa skulu ok tue suæria, at þe

1. *Lönda lastær* (af lönd, se sid. 16b) m. fördoldt fel; *köpa mæþ lönda laste* o: köpa något, som har fördoldt fel.

2. Ordet *fæmt* har här sin ursprungliga betydelse: tid af fem dagar.

8. *leþa* nämligen *til uinsins ok salans*.

9. Öfvers. sätta [det klandrade godset] i kvarstad.

12. Öfvers. köparen skall [vid domstol] tilltala mäklaren.

18. Öfvers. bestämmes en andra femton dygns fäunt; *fæmt* betyder här en sammankomst, därvid på en viss dag, först efter fem dagars och sedan efter längre tiders förlopp, ett tvistigt ting skulle framhåvas (Ordb.).

20. Objektsatsen till *suæria* underförstås, men är tydligen densamma som å r. 22, näml. *at uin ok sali haua san forfal*.

24. *i halfs iamlanga tak* c: i ett halft års kvarstad.

æru utan lands ok laghsaghu; bristær hanum ok þæn eþrin, þa böte þrea markær. Þa skal ætla af första dagh, sum klandarþis, ok alla fæmtir innan, þa skal ganga i natta tak ok iamlanga. Kombær han æn þa a landamærit, sum hemföþu uill uita ok hemult uill gæra, þa ær þæt got; kom- 5 bær han egh, þa a hin sik þær urþiuua gæra, sum köpt hafþe mæþ uin ok uitne. Suæri uinin sua ok biþi sik sua Gudh hialpa, at „þa iak þætta uingafþe, þa uisse iak egh, at þiufstulit uar“, ok suærin tue sua, at „uir uarum uiþ, þa þætta uingafþis“, ok tolf æftir, at þe suoru baþe sant ok lagh. 10 Ok gömi uinin sik þær firi, at han suæri ækki mer æn en-tima, ok köpin göme sik, at han suæri ækki i wins eþinum; þaghar þæn eþrin ær gangin, þa uari köpin saklös. §. 2. Nu hauær han egh uinin mæþ sik til landamæris, þa wari köpin sakær til fiuratighi marka ok egh lif sit late. 15 Suær antuiggia vinin ælla vinsins arwe ok bristær hanum eþrin, þa böte fiuratighi markær, ok alli hini eþane, sum för suorus, þe ganga up. Köpin suæri in til uinssins ok ma egh uiþ taka at osurnu. Huar sum forfall skulu koma, þa skal suæria ok egh bæra. Þa skal vin wirþning uarþa, 20 fa antuiggia af þem, sum han baþ i vinsorþit, ælla sialuær

2. *Ætla* vb. tr. räkna, beräkna; ordet fins ock i isl. samt i flere landsmål, men vanl. i bet. ämna, mena. Schlyter förklarar i Ordb. detta ställe så: då (när en tid af natt och år skall bestämmas), skall man räkna [tiden] från den dag, då klandret först skedde, så att alla de förut bestämda fämterna blifva innefattade i den sista terminen af natt och år.

5. *Hemföþa* f. Det förhållande, att en träl eller ett fäkreatur blifvit födt hemma hos någon viss person; *hemföþu eþær* o: ed, hvarigenom den, hos hvilken en träl eller ett fäkreatur blifvit klandradt, bekräftar, att trälen l. kreaturet är hemmafödt.

8. *Uinga* vb. tr. Såsom *win* vara närvarande vid köp med den honom åliggande skyldighet i afseende å den köpta saken; *þa þætta uingafþis* (r. 10) o: såldes med vin och vittnen.

18, 19. Öfvers. köparen styrke med ed sitt påstående mot vinin, och denne må icke mottaga saken (d. v. s. stå till ansvar), om ej köparen svär på att han varit vin; *uiþær taka*, *uiþ taka* vb. tr. vedertaga, mottaga.

20. Öfvers. med ed styrka och ej [endast] anmäla.

20. *wirþning uarþa* o: ansvara för värdet.

21. *han* ack. (objekt).

ut gialda; ok síþan skal vinin dylia mæþ eþe, at „þa iak uingabe, þa uisse iak egh, at þiufstulit uar“, ok gæri sik þær mæþ urþiuua ok lati þem uirþningina, sum köpte, ok kæri a þæn, sum han baþ i vinsorþit. §. 3. Nu takx til
 5 manaba tak, þa hialpær hanum egh længær forfals eþær, utan han se utan lands; þa skal mæþ tuem suæria, at uin ælla sali æru utan lands ok lagh saghu; þa ma egh længre leþa æn til landamæris. Nu kan man lata i fæm natta tak ælla i fæmtan nata tak ok afgiptis síþan ok uill egh
 10 fylghia taki sinu, þorf egh leþa til landamæris. Nu æn þer skulu þær uif kuma, ær hemföþu eþ föra uilia, kuma egh þær i mot, þa skal hin sik til uita, ær uifær kænnis, mæþ tuem mannum ok sialuser han þriþi, at þæt ær af hanum þiufstulit ok han aldrigh afhænde sik. Sua æ huar egh
 15 kumbær hemuld innan lagha leþsnum, þa gange hin sua til sins, sum mist hauær, sua sum nu ær saght. Ær egh salin innan lands ok hæraþe, þa skal köpin uifær landamære urþiuua gæras mæþ uin ok uitne, at han köpte ok uar aldrigh þiuuær at. §. 4. Nu a uinin þæssin uitzs orþ, at „þa
 20 ir uifær köptins, þa uar iak at andru uin ok egh at þessu“; þa skal þæt hærezs næmd uita, huarr þera sum sannare hauær swrit. Nu gangær uin uif uinsorþe ok leþe til hins, sum salde, nu will han egh uifær ganga, at han hauær salt, þa ær þæt uinsins uitzs orþ uita sik til uinsorþsins.

9, 10. Öfvers. och afstår sedan [från sin talan] och vill ej fullfölja sitt *tak* (nämligen genom bestämmande af nya förlängda tider).

11. *Uifær kuma, uif kuma*
 1) vb. intr. komma tillstådes, 2) vb. tr. komma åt, träffa.

11, 12. [*ok*] *kuma egh þær i mot* o: och komma ej dit till mötes, infinna sig icke där.

12. *sik til [fæar] uita*

14, 15. Öfvers. Såframt [det klandrade godset] icke blir hemuladt, när det blifvit ledt till tredje säljaren,

19. *þæssin* är ack. pl. ntr. Nom. sing. m. är *þænni*, äldre *þæssi*, som tidigt försvinner ur fsv. (i Gottl. Hist. 1 fins *þissi*); den nyare formen *þænni* har utgått från akkusativen. „*Uitzs orþ* betecknar här det, som skall bevisas, själfva bevissatsen“ (Serlachius: Om klander å jord enligt de svenska landskapslagarna s. 24).

20. *andru* och *þessu* hänföra sig till ett underförstådt *köpe*.

24. Öfvers. då är det vinnis skyldighet att bevisa, det han var mäklare vid köpet.

Nu will han egh uipær ganga, sum uinin ær, þa a þæn uitz orþ, sum köpt hauær, uita þæt, at „þu uast at þessu uin, þa iak köpte“. Nu ma aldrih uinin dylia uins orþit um þuært. §. 5. Nu æn uinin skal uirþning ut luka ok skill þem a, þa aghe vinin uitzs orþ mæþ eþe fiughurtan manna, 5 at fult ær atsærguldit firi þæt, sum han hanum uingape. Nu kan uin uilin uara ok sæghær mere uirþning uara, æn hon uar, þa skal hin uita, sum ut a gæra ok han baþ i uins-orþit, uita þæt mæþ eþe fiughurtan manna, at „iak baþ þik egh firi mera i uins orþ, æn nu ær ut lukit“, ok gialde æ 10 kuikt kuiku gen ællas pænninga. §. 6. Nu sitær en þerra kuar ok sighær egh sua uinum til, at vinin ma þær til koma til höghstu fæmtan natta fæmtinna sum nokor þæn, sum salde, þa hauær han firisitit uirþpinginne, ællas uiti mæþ eþe fiughurtan manna, at han fik timilika sua hanum 15 buþ, at han matte timilika hanum til fæmt koma. §. 7. Nu gangær hin uipær, at han hauær salt, þa skal han hemult gæra þem, sum han salde. Ær þæt kuiki, þa skal han þæt uita, at han atte ok hema fódde, „ok þær diþi miolk ok

2. Äfven i isl. hade vb. *vera* (*vesa*) jämte det nyare *vart* ett äldre *vast* i 2 pers. sg. pret. ind.

4. *Um þuært* (af adj *þuær*) : tvärt om. Stadgandet bör fattas så, att vinin aldrig må blott genom att tvärt neka bestrida påståendet, att han varit vin, men han kunde svärja, såsom säges i början af paragrafen.

6. Öfvers. full ersättning är gifven för det, som han i egenskap af vin biträdde honom att köpa.

7. *Uilin* adj. Partisk, besläktadt med subst. *wild* f. väld, partiskhet, hvaraf *wilda maþær* : man, som partiskt gynnar någon af de tvistande.

8. *sum ut a gæra* : som bör utbetala [värdet].

13. „*Verba sum nokor aut delenda videntur, aut eorum loco ok legendum*“, Schlyters ed. pag. 158 not. 67. I förra fallet bör *koma* tagas såsom vb. trans. i bet. göra att något kommer l. sker, skaffa, och dess objekt blir *þæn, sum salde* (se Gloss. s. 310a), hvilket skulle passa väl ihop med paragrafens slutord. Betänkligt är blott det, att *koma* först konstrueras med objektet (*þæn*) i ack. och sedan med obj. *hanum* i dativus, ehuru visserligen båda kunna begagnas (Gloss. upptager blott dat., men se exemplet, som anföras i Ordb.).

19. *ok moþur spina*: det är troligt, att *ok* är skrifvel för *or*, jfr formulärets ordalydelse i VGl.: *af moþor spina*.

moþur spina, ok aldrið afhænde iak mik, för æn uif þænna man“.

VII. Um skapaþ klæþe ælla suærþ ok hus, þön skulu all mæþ eþe hemul gæras.

- 5 Nu æn þæt æru klæþe, þa skal han uita þæt, at han læt skapa ok skæra ok han atte nyt ok onöt. Nu æn þæt ær suærþ, þa skal han þæt uita, at han læt skyggia ok skalpa, ok han atte nyt ok onöt. Nu æn þæt æru hus, þa skal han þæt uita, at han læt af stumne hugga ok gæra.
- 10 Þæssin all skal han mæþ eþe hemul gæra, sua sum hemföþu, ok „iak afhænde aldrið mik i laghum manna, för æn uif þænna man“. Nu orkar han egh eþe, þa a hin til sins ganga mæþ eþe surnum, at „þætta uar af mik stulit“; þæn skal þæt uita, sum klandapi. §. 1. Nu klandas þæt
- 15 firi manne, sum han hauær köpt, ok köpis egh mæþ uin ok uitne. Klandar þæn sami, sum salde, þa uæri mæþ eþe fiughurtan manna sua, at han fik af hanum mæþ hans uilia ok fullum uifær gialdum; klandar annar æn þæn, sum salde, ok leþis till þæs, sum han fik þæt af, uill han
- 20 egh uifær taka, þa suæri in til hans mæþ eþe fiughurtan manna, at han fik þæt af hanum. §. 2. Nu a egh man hemföþu sina i tak lata; han skal suæria, sum skilt ær, mæþ ofæstum eþe a broa fiol sinne. §. 3. Nu ær sali utlændis ælla win, þa skal i lagha tak lata: þæt æru fæm-
- 25 tan nætær; kombær han egh æn þa hem, þa skal lata i

6 ff. Märk de på gammal värform tydande uddrimmen i skapa ok skæra, skyggia ok skalpa.

9. han læt af stumne [træ] hugga ok [hus] gæra. — Stumn (isl. stofn) m. stubbe; synonyma ord äro i lagarna stumber, stubbi och stuver, hvilka nu med sönderdelad, men likartad betydelse återfinnas i de nysv. stubbe d. ä. trästubbe, stubb (åker- l. ängs-

stubb), stomme o: skrof, upp-ränning, utkast, stom o: ett till vissa ändamål anslaget hemman (stumn: stom = stamn: stam), stuf o: rest af en tygpacke.

11. i laghum manna o: enligt lag.

21, 22. Öfvers. Man skall ej i kvarstad sätta kreaturet, hvilket man vill bevisa vara hemmafödt,

23: Broa fiol f. Förstugubro.

manaþa tak; nu kombær han egh æn þa hem, þa skal til ganga mæþ tuægga manna eþe at uita þæt, at win hans ælla sali æru utan rikis ællar a flut lande. Þa skal lata i halfs iamlanga tak; kombær egh æn þa, þa skal lata ætla af första dagh, sum klandapís, alla fæmtir innan. Þa 5 skal lata i natta tak ok iamlanga; kombær egh æn þa, þa a hin til sins ganga, sum mist hauær, mæþ tuægga manna eþe ok sialuær han þriþi, at „iak hauær ræt kænt, ok þætta ær mit, ok osini heman gik“. Þa skal huar köpin ganga til sins uins ok huar uinin til salans mæþ surnum 10 eþe, at þæt löstis æftir lagha fæmtir, ok „þy ær iak uærþær til uirþning minna ganga“. Æ sua mang köp, sum i æru kumin, þa gange huar til uirþning sinna. §. 4. Nu köpmalum, þa koma i manga sældir, þa skal huar köpin leþa til uinsins ok uinin til salans. Koma i þrea sældir, 15 þa skal til þriþiu sald leþa, þær skal han sit lösa, sum klandar. Egh ma han længær leþa, utan han se inrikis, sum

3. *Flut land* n. sammanställer Schlyter med isl. *flótti* flykt och öfversätter det i Gloss. till ÖGL. med „landsflykt“, i Ordb. „det land, där en bortrymd l. landsflyktig vistas“. Men med rätta anmärker Tamm i Uppsalastudier s. 33 f., att denna sammanställning icke gärna kan vara riktig, då ordet ej är skrivet med o: *flut* — fortfar han — är nog det vanliga fsv. *flut* n. = isl. *flot* o: flytning, och *flutland* är egentligen „land som flyter“: en poetisk beteckning för ett fartyg, som färdas på sjön; a *flutlande* således: på sjöresa.

5. Se ofvan sid. 177a.

9. *Osini, osinum* dat. sing. o. plur. af *osin* n. ett ondt tillfälle, en olycklig stund; dessa ursprungliga dativformer nytjas

adverbielt i betydelsen: olyckligtvis. I Närpesmålet i Österbotten brukas *osinas* (och synonym. *fasinas*) dels som adverb, dels som utrop, hvilken senare användning af *osinom* äfven anträffas i Flores (enl. Rydqvist: Sv. Spr. L. bd V s. 137).

11. *Lösa* vb. tr. 1) Göra lös. 2) Upplösa. 3) Göra fri. 4) Medels bevisning af sin eganderätt återtaga egendom, som blifvit bortstulen och sedan återfunnen i en annans förvar (h. l.). 5) Lösa med penningar. 6) Betala, ersätta.

12, 13. Öfvers. Huru många köp, som än må hafva mellankommit, så . . .

14. Konstr. *þa manga sældir koma i köpmalum* o: då många försäljningar inträffa i mål, som angå köp.

firi hemföþu will uita. Siþan skal huar til uirþning sinna ganga mæþ surnum eþe, sua sum för uar skilt. §. 5. Nu kœnnas tue uiþ et köp, kallas baþe köpt hua mæþ uin ok uitne, þa skulu þer hemuls manne sinum til sighia; han 5 skal uald hua hemula huarium þerra han uill hældær mæþ eþe tuægga manna þerra, sum þæt uissu, ok tolf æftir, at „þik salde iak ok þæmma aldrigh“. Þa skal þæn hua, sum hemuld fylghir.

VIII. Vm strætis köp; ok bondans son ær egh köpgildær 10 mera æn at atta pænningum ok egh kona hans.

Nu köpir man a stræte, egh mæþ uitne, þæt kalla strætis köp. Nu klandas þæt firi manne, sum han fangit hauær, ok kombær egh hinum uiþ, sum salde hanum, þa uiti þæt mæþ tuægga manna eþe, at han köpte a stræti 15 ok gæri sua sik urþiuua; hui friköpt uirþning sinne, ok hin gange til sins, sum a mæþ surnum eþe, sum osinum hauær mist. §. 1. Nu ma egh bondans kona mera köp gæra æn til atta pænninga. Nu ær bondans son oskiptær uiþær han, þa ær han egh at meru köpgildær æn þræll 20 hans.

IX. Um æn man köpe uiþ þæn, sum egh ær köpgildær, ælla mæn skiptas gæwm uiþær.

Nu köpir man uiþ þæn, sum egh ær köpgildær; gange atær köp þerra ok böti siax öra, æn köpit ær minna æn

3. *kallas* o: påstå sig
7, 8. Här är spår af värsform, se Lind: Om rim s. 89.
þa skal þæn hua,
sum hemuld fylghir.

9. *Strætis köp* n. Köp, som göres på gatan utan vittnen; *stræti* äfven i isl., dan. *stræde*, ags. *stræt*, e. *street*, fht. *straza*, nht. *strasse*, alla tidiga lån från lat. *strata* sc. *via* af *sternere*: utbreda, jämna. Motsvarande nordiska ord är *gata*.

11. Textkodex har *skallar*, i Lefflers ed. ändradt till *kallar*.

13. Öfvers. och kan han ej träffa den, som sålde åt honom,

22. *Gæf* f. och *gaua* f. 1) Gåfva. 2) Stådja för arrenderad jord, se BB 9: pr. Då köp l. skifte af lösegendom afslöts utan uin, skedde det enligt VGl. och ÖGl. under sken af ömsesidiga gåfvor, då den ene sades *giva* och den andre *löna* (Ordb.).

mark uært; ær köpit mark uært, sum þer köptus uiþær, þa böte firi þreia markær. §. 1. Nu skiptas mæn gawm uiþær ælla giuær man andrum lösöra, klandar þæn sami, sum gaf, þa uiti sua mæþ eþe fiughurtan manna, at „han gaf ok iak lönapi“. Klandar annar, þa lete hemuls þæs ha- 5 num gaf; will han egh uiþær taka, þa uiti mæþ fiughurtan manna eþe, at han gaf hanum; þo matte han giua, at egh uare uin til.

X. Vm æn bröþær sitia i bo saman.

Nu sitia bröþær i bo saman, þa ær þæn ælzste köp- 10 gildær ok egh flere, utan eghn þerra skal ur staþ lata; þa skulu þer allir a fæst halda.

XI. Um æn þe köpas uiþ, sum egh æru köpgildi.

Nu köpas þer uiþ, sum egh æru köpgildi; kærir þæt 15 bondi, þa taki huar sit atær ok uarin baþir saklösi.

XII. Vm æn bryti sitær i bo manzs, han ma egh köp gæra hældær æn þræll hans.

Nu sitær bryti i bo manzs ok han ær þræll hans, til þæs bos skal tilseu man vara; han skal köp gæra ok egh þræll hans. 20

XIII. Um æn man gær köp mæþ uin ok uitni ok kallas rantakit uara, ællas na egh hemuld.

Nu gær man köp ok far mæþ uin ok uitni, nu klandar man firi hanum ok kallas rantakit uara, nu a egh

6. Öfvers. och förkl. vill han icke mottaga [målet] d. v. s. icke erkänna, att han är densamme, som gaf det klandrade godset.

11. utan o: om icke.

15. bondi o: rätte ägaren; denna betydelse måste väl här tilläggas ordet *bondi*, ehuru af

Schlyter ej angifven såsom bruklig i Östgötalagen, utan blott i Uplands-ochSödermannalagarna.

18, 19. Öfvers. och han är dens träl, öfver hvars egendom han skall vara tillsyningsman.

19. *han* d. ä. ägaren, husbonden.

22. *ællas* [æn han] nar

rantakit leþa, nu nar han egh hemuld sinne ok egh lez-
 num; lösir hin mæþ eþe, at þæt uar af hanum rantakit,
 þa skal ganga til þæs, sum uin uar at, mæþ surnum eþe, at
 „þæt löstis af mik firi rantakit, ok þy ær iak hær uærþær
 5 til virþning minna at ganga“; sua skal vinin ganga til
 salans.

Hær byrias ræfsta balkær, i hanum tælias flokka siax
 ok tiughu.

I. Um huru næmd skal gæra.

10 Nu will kunungær ræfst sina seia, þa skal hæræzs
 næmd næmna ok baþi þer uipær uara, sum uipær delas,

1. Na vb. tr. med dat. 1) Nå. 2) Komma åt, få. Förkl. köparen får ej försvara sin ägan-
 derätt genom ledning till fän-
 gesmannen, utan måste utgifva
 det klandrade och får endast
 vända sig till fångesmannen (ge-
 nom *uinin*) för att återfå, hvad
 han därför betalt.

2 o. 4. Se lösa 4 (sid. 181b).

7. *Ræfsta balkær* kallas i
 ÖGl. den annars vanligen s. k.
Þingmalabalker, möjligen af den
 anledning, att där i början talas
 om konungens ræfst. *Ræfst* l.
ræpst, isl. *refst*, med synon. i
 VGl. *ræfsing*, isl. *refsing* (af
ræfsa, isl. *refsa*, straffa) f. 1)
 Straff. 2) Förbud, fredlysning
 (eg. det. kungjorda straffet för
 brott mot fredlysningen). 3) Dom-
 stol, ting. 4) Böter, ådömda på
 konungsræfst. Med *kunungs ræfst*
 menas konungens domstol, där
 hans domsrätt utöfvades på ting,
 som hölls i hans egen eller nå-

gon af honom därtill förordnad
 mans närvaro. Denna ræfst ut-
 gör första början till de sedan
 så viktiga ræfste- och rättare-
 tingen (Karlsson: Den sv. konun-
 gens domsrätt s. 11). — Det i
 VGl. brukade uttrycket *hæræps-*
ræfst afser däremot häradsför-
 bud eller fredlysning mot åvär-
 kan (= 2 ofvan). *Fiarþungs-*
ræfst, som omtalas i fl. 4, är
 detsamma som *fiarþungsþing* o:
 ting, som hölls inom och för
 hvar särskild fjärding; ang. denna
 ræfst se Karlssons nyss citerade
 afhandling s. 22 f. Med *biskups-*
ræfst (fl. 16) menas förmodligen
 detsamma som med *biskopsþing*
 d. ä. enligt ÖGl. ting, där bisko-
 pens domsrätt utöfvades = *kirkü-*
þing VMl.

10. *ræfst sina seia* o: hafva
 sin domstol samlad.

10, 11. *Hæræzs næmd* i Göta-
 lagarna motsvarar *hundaris næmd*
 i Svealagarna o: nämnd af män,

ok iaka þem, sum næmnas i næmdina; þa skal sanninda mæn i næmd næmna ok egh uipærdelu mæn ok egh þera uilda mæn ællas frændær þera. §. 1. Nu sitær man kuar ok kombær egh til kunungx ræfst, böte firi þre markær ælla uiti lagha forfall sin. Þæt æru hans forfall: ær sial- 5 uær siukær, ælla sitær iui siukum, ælla ær a fiæti fear sins; þa uiti þæt mæþ eþe fiughurtan manna, at han uar a lagha forfallum. §. 2. Nu næmnas mæn i næmd, syn ok uill egh i ganga, hætte uip þrim markum.

II. Vm þön mal a kunungx næmd skulu slitas. 10

Þessin mal aghu a kunungx ræfst slitas: all ezsöre, all tuæsuaeri, alle olagha eþa, knifs lagh, kunungx dombrut, alla iorþa delur, all högh mæle ok all fiæþærtiugh mal, all morþgiald ok ran ok olagha næmdir, sua ok æn þri giua enum þiuf sak. 15

III. Um hua fiarþungx næmd skal gæra, ok hulikin mal þær skulu til bæra, ok um nam, ok huru ræfst skal skipta.

Nu uil kunungx soknare fiarþungx næmd sea, þa skal fiarþungxs höffunge næmd gæra. Kombær bonde egh til 20

boende inom häradet. Nämde-männens antal var merendels tolf (Schlyter i Ordb., jfr också Hjärne: Om den fsv. nämnden s. 16, Karlsson: Den sv. konungens domsrätt s. 19).

6. *Sitær iui siukum* ɔ: har en sjuk i sitt hus (Ordb.).

6, 7. *Fiæt* (isl. *fet*) n. Fjät, steg, spår, a f. *fear sins* ɔ: på spår efter sitt förlorade kreatur.

8, 9. *Mæn* är subj. icke blott till *næmnas*, utan äfven till de följande verben, hvilka anakolutiskt stå i sing. En annan handskrift har det grammatikaliskt riktigare *næmnis man*.

10. *Kunungx næmd* f. Häradsnämnd, som vid konungsräfsten skulle rannsaka. Enligt ÖGl. borde alltid de mål, öfver hvilka häradsnämnd skulle yttra sig, afbida konungsräfsten.

11. *ezsöre* = *ezsörisbrut*, en term, som i ÖGl. alldeles icke nytjas, se sid. 30a.

13. *Högh mæle* n. Högmål, grof lifssak.

17. *ræfst* har här bet. 4 (se ofvan) nämligen böter ådömda på konungsräfsten.

19. *Fiarþungx næmd* f. 1) Nämnd af inom häradsfjordingen bosatta män. 2) Tinget, där

þingxs, þa böte þreia öra; sitær aldær fiarþungær kuar, böte þrea markær. §. 1. Þæssin mal aghu a fiarþungx næmd slitas: all þræmærkis mal, lagh stæmd ok lagh kal-
 5 egh Lionga þing för stæmt; þa, æn þæt ær för stæmt, þa kombær þæt egh til fiarþungxs næmd. Nu æn Lionga þing ær egh förra stæmt, þa skal næmdin fælla hin firi of sot ælla annan þera firi uanbuþit, ok egh a han sialuær uæria sik, huarte hin, ær sotte, ok egh þæn, sum firi uar staddær
 10 sokninne; ganga þer þær laghum vp a, þæt ær vlagh. Nu skil þem a: sighær annar lagha soknina uara ut sotta ok annar sighær egh, þa uiti fiarþungxs næmdin, huat þer ær sant um. Ær hon ut sot, þa aghu þer fælla annan þera; ær hon egh ut sot, þa aghu þer egh hana til sin taka.
 15 §. 2. Nu uar þæt sua först, æn man uar lagh wnnin, þa skulde han næma, sua ok firi giald; þa matte egh næma innan garþzs ok grinda stulpa; næmde han sua, þa hafþe han firi næmt sakinne ok sinum þrim markum. Þa gafs

dennanæmdsitter (*fiarþungsþing*), hvarom jfr Hjærne: Om fsv. nämnden s. 45 f.

3, 4. Öfvers. alla sådana mål, i hvilka böterna utgöra tre marker, då de (näml. målen) äro lagenligt instämde och kallade till laga undersökning, om de icke äro jordatvister (sådana hörde till annat forum, se föreg. flock); þa = þar = isl. þær nom. plur. f., se sid. 3b. Den feminina formen þa beror antagligen på det feminina predikativet *delur*; logiskt skulle man vänta ntr. þön, þe, eftersom ordet hänsyftar på *mal*.

6. þæt näml. tremarksmålet.

7, 8. Öfvers. så skall nämnden fälla kåranden för förföljelse med lagsökning eller den andre af dem (o: svaranden) för att han ej gjort rätt anbud; of

sot är pret. part. af *of sökia* o: förfölja med rättegång, fastän man ej velat mottaga sin rätt, då den blifvit erbjuden; *uanbiuþa* vb. tr. ej rätteligen erbjuda [kåranden böter o. a.]

10. Öfvers. gå de ed däruppå d. ä. angående detta mål.

11. *Ut sökia* vb. tr. 1) Ut-söka med rättegång. 2) = *ut-stæmna* (h. l.), d. v. s. genom förnyade stämningar (till tre ting) bringa en rättegång till slut.

13. *annan þera* o: endera.

14. *til sin taka* o: egentl. taga till sig, d. v. s. till profning upptaga.

16. *han* o: hos honom.

16. *Næma* vb. tr. 1) Taga i allmh. (isl. *nema*, ags. *niman*, ty. *nehmen*). 2) Taga *nam*, panta hos gälldenär.

18. Öfvers. då hade han

þæt af i Knutzs kunungxs daghum, at egh matte næma, ok huar, sum næmde, han hafþe firi næmt sakinne ok sinum þrim markum. Æ firi huat, sum han næmir, huat þæt ær hældær firi giald ælla firi sak, far þæn döþ ælla akomu, sum nam gær, uari ogilt, gær han nakuarum akomu uari 5 tuægilt; sua æru ok nu lagh. Þa staddis ok sua, at varþær man laghwinnin firi minni sak æn gislinga brut, þa skulde þæt ræfst biþa. Ræfst skulde huart þripia ar uara; huar, sum þa fældis, ok uildi han egh böta, þa skulde þing hem til hans næmnna ok miæta ut sak hans först malsæghan- 10 da; þa skiptu þer siþan, sum þingi fulghþu, ok egh kunungær, utan han sialuær fylghþi. Nu siþan kom þæt sua, at kunungær takær, huat han ær nær ælla egh. Nu gaf þæt sua Birghir iarl, at siþan ræfst hauær laghwinnit malit, þa skal læggia stæmnu dagh, æn þe böta uilia. Uilia þer egh 15 böta, þa skal næmdin, þön sum fælde, hem fara til þerra ok læggia först af barnanna lut ok sua husfrunna lut, ok af hans luti læggia ut sua mykit, sum han ær sakær til. Nu uær han gozssit ok gær nakuarum akomu, huat þæt ær hældær i garþe ælla utan garzs, þa böte tuægildi, far han nakuat 20 uari ogilt. Nu æn næmda mænnini uilia egh taka firi hanum, þa bötin þreia markær, æn þe haua egh forfall. Nu

genom sitt pantande förvärvat böterna

1. Konung Knut Eriksson (1167—1195). Andrahafva tänkt på Knut Johansson d. länge (1229—1234). Jfr Hjärne: Om fsv. nämnden s. 44, Amira: Altschw. Obl. s. 110 not. 3, Karlsson: Den sv. kon:s domsrätt s. 10 n. 3.

8. *ræfst* näml. konungsräfst. Konung Knuts stadgande, att räfsten skulle hållas hvar tredje år, anser Karlsson (nyss anf. afh. s. 17) föråldradt redan för den tid, då Östgötalagen nedskrefs, dels med hänsyn till det stora antal mål, som hörde till konungsräfsten, dels emedan räfste-

tingen enligt Västgötalagen skulle hållas två gånger om året; det står blott kvar såsom utvisande den längsta tid, som kunde få förflyta mellan två räfster.

9. *Þing* n., vanligen allmän sammankomst, ting, har här den speciella bemärkelsen: män, som sammankallades för att uttaga böter m. m., som ej blifvit af den skyldige godvilligt erlagda.

11. *sum þingi fulghþu* o: som deltog i förrättningen.

13. *takær* d. ä. tager del i böterna.

21. Öfvers. Om nämdemännen ej vilja uttaga böterna af honom,

æn þæt ær i Götlandi, þa skal þæt, sum bötis, först i þry
 skiptas; siþan taki en lut kunungær ok soknari hans, an-
 nan lut biskupær ok soknari hans, ok þriþi lutrin skiptis
 i þry: en lut malsæghanda, annan laghmanne, þriþia hæ-
 5 razs höfþinga. Nu i Smalandum, þa skiptis ræfst i þry:
 en lut malsæghanda, annan kununge, þriþia hæræþe; en
 þæn lut takær egh kunungær firi ensak sina. Nu ma egh
 taka firi annur mal æn þön, sum i kunungxs ræfst fallas;
 takær han firi anur mal, þa böte, sum skils i rans malum.

10 III. Vm huru garþa næmd skal gæra ok broa.

Nu skal garþa næmd til þæs byia gæra, sum nakuar
 grænni kæri til annars, at han hauær skaþa fangit um sit
 korn, ok til þæs byia, sum i gærþe ær mæþ þöm, ok egh
 til flere byia. Nu skal broa næmd gæra a fiarþungxs ræfst.
 15 Nu will hæræzs höfþinge broa syn seia, þæt skal uara mæl-
 lum pinkizs dagha ok Olafs mæssu; þa skal han tolf mæn
 haua af fiarþunginum, þer skulu skuþa þa broa, sum gilda
 æru, ok fælla þa broa, sum ogilda æru, ok harr böte firi

1. Med *Götland* förstås här Östergötland (*Östragötland*) i motsats till Småland (*Smaland*), hvar af de nordliga och östliga delarna tyckas hafva varit i afseende å jurisdiktionen förenade med det förra landskapet, under det att de öfriga småländska häraden hade egen lag. Se vidare Schlyters ed. s. 399 f. och Styffe: Skand. u. unionst. s. 146.

5. *ræfst* ∴ böterna (som å ræfsten ådömts).

6, 7. Öfvers. den ena lotten tager ej konungen för sin ensak, d. v. s. i sådana mål, där böterna tillfalla konungen ensam. „Nisi *en* pro *æn*, sed, scriptum sit“ (Gloss. art. *en*).

8. *fallas* ∴ förloras, se sid. 6b f.

10. *Garþa næmd* f. Nämnd, förordnad att besiktiga en gårds-gård; *broa næmd* ∴ nämnd förordnad att besiktiga en bro.

13. Öfvers. som med den [förra byn] har del i samma gårde

15. *Broa syn* f. Besiktning af en bro; *broa syn seia* (*sea*) ∴ hålla sådan besiktning.

18. Textkodex har formen *harr*, som onödigtvis i Schlyters edition (och Lefflers aftryck) utbytt mot den i andra handskrifter förekommande varianten *huar*. Den på flere ställen äfven i andra fornsvenska skrifter brukliga formen *har* är nämligen, såsom Noreen i Arkiv III s. 22 visat, fullt riktig och t. o. m. äldre

sina bro sua, sum lagh sighia. Þa skal næmdin uita til mykilixs hon fælde brona, huat hældær hon fælde allan byn ælla huarn bondan, sum egh hauær bygt. Sua skal ok garþa næmd uita, huru höght hon fælde garþin. §. 1. Nu fælle næmd garþ ælla bro ok næmna til mæn, þem sum 5 þöm fælla, þa ma egh eþ amote næmd ganga. Nu æn han tröstir sik, at han sant hauær, þa skal han sua margha þænninga i borghan sætia undir kunungx dom ælla laghmanzs, sum han ær fældær at. Ær þær san lysn til, at þer æru orsaki, þa aghær kunungær ælla laghman þem ursaka 10 döma, ok næmdin böte, sum þem fælde orætlika; æru þer saki, bötin ok egh a mote næmd gangin. Nu æn næmdin fælle sua, at hua sum gærþin ælla brona a ok þöm a fa

æn *huar*. Jfr härmed det nylandska frågeordet *ha* o: hvad.

2. Textkodex har *mykilixs*, som utgifvarne icke förstätt och i hvars ställe de därför insatt varianten *mykils* („lege *huru mykils*“, Schlyter i en not). Men *mykilixs* är — såsom Tamm i Uppsalastudier s. 34 påpekar — gen. sing. till det annars icke i lagspråket uppvisade fsv. adj. *mykiliker* (*mykilliker*) = isl. *mi-killigr*.

2. Öfvers. o. förkl. huru stora bristfälligheterna å bron varit, hvaraf böternas storlek berodde (Ordb.).

5. Ang. infinitiven *nænna* se sid. 39a.

5, 6. Öfvers. och namngifver de män, som de (näml. näm-demännen) fälla. — I likhet med Leffler bibehåller jag här den i textkodex och en annan handskrift förekommande formen *þöm*, som Schlyter i sin edition utbyter mot varianten *þe*. Det är nämligen alls icke omöjligt,

att akkusativ- (egentligen dativ-) formen af detta pronomen redan nu uppträdt såsom nominativ, jfr förhållandet i flere af våra dialekter („*dom*“) samt den gamla dativen, nu nominativen *hvem*.

7. *Trösta* (af *tröster* fast, stark, isl. *treysta* af *traustr*) vb. tr. 1) Stadfästa. 2) Förtrösta, lita på; *trösta sik* l. *sær* vb. refl. förlita sig på.

8. *Borghan* f. 1) Borgen. 2) Kvarstad, taka händer, liktydigt med *tak*. — *Undir kunungx dom* o: till dess konungen dömt i saken.

9. *Lysn* f. Upplysning, underrättelse; „så kan detta f. ö. okända ord förklaras, om det ej är skriffel för *syn*“, säger Schlyter i Ordb. Men i Söderwalls under utgifning varande Ordbok öfver sv. medeltidsspråket citeras ordet från flere skrifter och som dess betydelse angifves: lysning, kungörande.

10. *Orsakær* l. *ursakær* adj. saklös, oskyldig.

12. [*eþ*] *gangin*.

mæþ lagha skipti, han fælla þer ok næmna ængin til, þa ma han dylia, at han a egh þa bro ælla þæn garþin byg-
gia; suæri þo uarlika þæn eþin, at synin bryti egh atær
han.

- 5 V. Um huru man skal eþa fæsta firi sak ælla firi
giald; þa ær annat sak ok annat giald.

Nu fæstir man eþ firi fult ok fiæþær tiught, þæt ær
eþær þrætlyftær, halft næmt ok halft onæmt. Nu fæstir
man eþ firi siax marka sak, þæt ær eþær tuætlyftær, halft
10 næmt ok halft onæmt. Nu fæstir man eþ firi þriggia mar-
ka sak ælla siæx öra sak ælla þrigia öra sak, þæt ær
tolf manna eþær. §. 1. Nu æn man fæste tolf manna eþ
firi þrigia öra ælla siax öra sak ok falzs þæn eþrin, þa
böte þreia markær fulla, utan þæt firi giald se; falzs tolf
15 manna eþær þæn, sum firi giald ær fæstær, þa falzs han
til gialdzs ok egh til mera. Nu ær annat sak ok annat
ær giald. Dyll man firi kununge ælla malsæghanda ælla
hæræþe ok falzs at eþinum, þa fællis sakin ok mæþ þreia
markær. Nu falzs tolf manna eþær at biskups næmd firi
20 manhælgthis mal ælla firi þe eþa, sum man ma egh þiggia
up, þa fællis ut huwzs sakin mæþ huwzs manninum, ok
böte siax markær firi eþin ok sua huar uætis maþrin siax

3, 4. *han* näml. eden; *atær*
bryta vb. tr. bryta, upphäfva.

5, 6. Förkl. Utfästa l. er-
bjuda sig att med vittnens ed
fria sig i brottmål, som kunde
medföra böter, eller i fordrings-
mål. Fälles man i mål af förra
slaget, är påföljden en annan
än i mål af senare slaget.

8. Se *næmna* sid. 103ab.

17, 18. Öfvers. Bestrider
man edligen mot konungen eller
målsägaren eller häradet och bri-
ster åt eden, då . . .

19. Om biskopsnämnden och
hvilka eder, som till dess prof-

ning och afgörande skulle hän-
skjutas, finnes stadgadt i KrB
13; jfr Hjärne: Om den fornsv.
nämnden s. 50 f.

20. Hvilka de eder voro,
som man icke kunde få efter-
skänkta (o: *þiggia up*) eller ge-
nom lösen åt vederparten befria
sig ifrån, säges i fl. 17.

21. Öfvers. då är man fäld
åt hufvudsaken tillika med huf-
mannen (d. v. s. lide samma
straff som han för brottet) och
böte sex marker

22. *Uætis maþær* m. (= *vætti* o. *vatter* i VGl.): en af

markær, sum i þöm eþumin stoþu. §. 2. Nu æn man kræfs minna æn örtugh giald, þæt ær hans sialfs eþær; kræfs man minna æn öris giald, þæt ær hans sialfs eþær ok annars mæþ hanum; nu æn han kræfs minna æn half fæmti örtugh, þæt ær ok hans sialfs eþær ok annars mæþ 5 hanum. Nu kræfs man half fæmte örtugh; þa byrias þær först tolf manna eþær. Bristær at eþe oswrnum, þa böte ut gialdit ok egh mera; gangær han eþin ok bristær siþan, þa firi menit böte biskuþe þreia markær; bristær firi olagh, böte kununge ok malsæghanda ok hæræþe þreia 10 markær.

VI. Vm æn man fæste eþ, ælla huru taka skal uælia ælla næmna skal tuætylftan ælla þrætylftan eþ ok foreþis mæn i fiughurtan manna eþe.

Nu fæstir man andrum eþa, þa skal han taka uælia, 15 sum eþin fæstir. Þrea skal han i ual læggia, þe sum inhæræþis æru, ok hin skal siþan en af taka, slikan sum han uill, sum sakina giuær, ok boanda mæn æru. Nu skal til þrætylftz eþa þri taka uara, til tuætylftz eþa tue taka uara, til tolf manna ælla fiughurtan manna ælla fæmtan 20 manna eþ skal en taki uara. §. 1. Nu fæstir man þrætylftan eþ ælla tuætylftan ælla huat eþ, sum han fæstir;

dem, som svärja i tylftared; *vætti* m. betyder ock vittne i allmh., *vætti* n. (= isl.): ed i rättgångsmål. Man kunde kanske lämpligast öfversätta *huar uætis maþrin* med: hvar och en af edgårdsmännen, jfr *en iorþattarin* sid. 165a.

1. Märk *stoþu* pl., ehuru sum syftar på *huar uætis maþrin*.

2. *þæt ær hans sialfs eþær* o: han kan fria sig med sin egen ed.

7. Förkl. Vittnen i edgårdsmän fattas honom, så att eden blir osvuren.

8. Öfvers. o. förkl. Går han eden och brister sedan [i fullgörandet af bevisningen], nämligen därigenom, att eden återgår såsom falsk (mened).

10. *firi olagh* d. v. s. därigenom, att eden förklaras ogill såsom olagligen gången.

13. Öfvers. eller [huru] man skall nämna dem, som skola svärja i en dubbel eller tredubbel tylftared.

17, 18. Konstr. *þe sum inhæræþis æru ok boanda mæn æru, ok hin, sum sakina giuær, skal siþan en af taka*

þa kan takin för döia, æn til ær saght, þa gæri takans arui þæn sama ræt, ær hin skuldi haua giort hanum. §. 2. Nu alt þæt, sum þrætlyftir ælla tuætlyftir eþa skulu uara, þa skal æ halft næmt uara ok halft onæmt. Nu i allum
5 fiughurtan manna eþum, þa skal tua næmna, þe sum uitne skulu bæra.

VII. Um huru laghlika skal til eþa sighia.

Nu uill man til þrætlyfts ælla tuætlyfts eþa sighia; þaghar enum taka ær til saght, þa ær allum. Nu sighær
10 man til eþa, han skal mæþ sik haua tua mæn ok hitta hema eþa takan. Nu rindær han undan ok uill egh rætta; standær han a tomt hans ok leþer han ope, se atær i þerre, þa ær laghsaght til. Nu skil þem a: hin, sum til saghþe, sæghær, at han uaraþe til eþa sua, at hin uisse,
15 nu nekar han, þa ær þæt takans uitzsorþ, at han uisse egh, at hanum uar til eþzssins saght; bristær at eþe, böte

1. *Til sighia, til sæghia* vb. tr. med dat. Tillsäga, under-rätta, näml. om eds värkstäl-lande, jfr rad. 7 *sighia til eþa* o: tillsäga motpartens löftesman om att man på en viss dag vill mottaga den utfästa eden.

1, 2. *Rættær* m. 1) Rätt, det som är rättvist l. bör göras. 2) Rätt, lag. 3) Rätt, rättighet till det, som tillkommer någon l. han har att fordra, i synnerhet böter. Öfvers. då göre löftesmannens arfvinge, hvad denne hade bort göra.

3, 4. Öfvers. I alla sådana mål, i hvilka tretlyfts- eller tve-tylftseder skola förekomma, böra de svärjande alltid vara till halva antalet nämnda och till andra halva antalet onämnda. Jfr Hjärne: Om fsv. nämnden s. 41.

5, 6. *sum uitne skulu bæra* d. ä. vara *foreþis mæn*.

10, 11. *hitta man hema* o: besöka, gå till ngn i hans hem.

11. „Kanske bör man till-lägga *sik*“, menar Schlyter i en not (*rætta sik* o: göra rätt för sig, fullgöra hvad man är skyldig).

13. *i þerre* = *i þy* o: där-vid; *þerre* är dat. sing. fem. och uttrycket förekommer såväl i de båda VGlagnarna som i ÖGl. och äfven i fn.-isl. *i þeiri*. Ett feminint subst. underförstås utan tvifvel, kanske *riþ* (isl. *hríð*), som betyder en viss tid, stund (Rydqvist: Sv. Spr. L. bd V s. 138, jfr Schlyters *bihang* till Ordb. s. 816 f. och Otmans öfvers. af äVGl. s. 31 n. 16).

15. *uitzсорþ* o: skyldighet att bevisa.

þre markær firi takuillu. Þa a takin haua mæþ sik tua mæn, ganga i garþ þæs, sum eþin fæsti, ok sighia til um fæmt. Nu ær egh han sialuær hema, sum eþin skal föra, þa sæghi til husfru hans ælla hionum hans. Kombær han hem þrim natum firi fæmtina, þa skal eþin föra; þa agha þe fæmt a 5 miþ munda sökia, sum dela.

VIII. Vm æn þe koma a fæmt, takin ok sakin, ok kombær egh þæn seia skal ælla hans forfall, ok rænis bok af manne, ælla suær taki wilt eþzsöre niþær.

Nu kuma þer a fæmt, takin ok sakin, nu tæl takin 10 uætte fram ok will uita eþzsorit, ok þæn ær þær, sum föra skal, nu kombær egh þæn, sum seia skal; koma forfall hans, þa a eþrin andra til sæghn. Nu kombær huarghin þerra, aghe aldrih siþan þæn eþin seia. Þa skal han haua

1. *Takuilla* f. Oriktighet l. underlåtenhet i uppfyllandet af den förbindelse *taki* ingått (för edgång).

5, 6. Öfvers. Då böra de, som tvista, infinna sig på fämten kl. $\frac{1}{2}2$ på dagen. *Miþ mundi* m. midt på dagen, räknad från kl. $\frac{1}{2}8$ om morgonen till $\frac{1}{2}8$ på aftonen, således kl. $\frac{1}{2}2$ e. m. Denna benämning upplyses af isländingarnes tidräkning, hvarom se vidare Schlyter i Ordb. s. 442a.

7. *Saki* m., egentligen svag böjningsform af adj. *sakær*, = *þæn saki*: den tilltalade, den anklagade. Ordet har utan tvivel fått sin form för rimmets skull i sammanställningen *taki* ok *saki*.

7, 8. Öfvers. kommer icke den, som skall mottaga eden, eller anmäles icke hans förfall,

8. *Bok* pl. *bökær* f. Bok, i synnerhet lagboken, prästens

bön- l. handbok och bibeln. Här afses bibeln l. någon annan andelig bok, som vid edgång skulle vidröras af den, som skulle gå (*föra*) eden, och därför bars från kyrkan till tinget eller fämten af den, som skulle mottaga (*seia*) eden.

9. Öfvers. o. förkl. Gör edlig uppgift om den ed, som skall gås, och oriktig ed blir på grund däraf gången. Ang. *niþær* se sid. 144a.

11. *Uætte* (isl. =) n. 1) Vittnesbörd. 2) Ed i rättegångsmål, jfr *uætis maþær* ofvan; tils. *uætte fram tælia* o: förkunna hvad det är för en ed, som af parten skall gås, samt uppgifva och framställa dem, som skola svärja.

11. *uita eþzsorit* o: intyga edgången.

13. Öfvers. ny tillsägelse skall ske om edens värkställande.

13, 14. *huarghin þerra* o:

stæmnu manna eþ þerra tuæggia, sum þæt uissu ok a
 stæmnu uaru, at „aldær þæn rættær, sum þik uar fæstær, þa
 uar þær framme, ok þu wlte sialuær, at þu uilde egh uipær
 taka“. Nu koma þer allir a stæmnu, hin, sum at mæli, ok
 5 taki ok saki, nu skill þem a um eþzsörit, þa ær þætta
 takans uits orþ vita, huru han uar taki at eþinum ok
 huru mangra manna eþe han uar taki at. Sæmbær þöm
 egh a, þa skal takin suæria eþzsörit niþær, at „sua uar iak
 taki at eþinum“. Nu stauar han manne ok gangær bort
 10 siþan ok will egh sea, þa a takin at suæria eþzsörit niþ;
 siþan aghu stæmnu mæn staua ok hete laghgangit. §. 1.
 Nu rænir man bok af andrum þem, sum seia skal, ælla
 þæn, sum föra skal, þæt ær þriggia marka sak ælla tolf
 manna eþær, at han rænte egh bok af hannum. Gitær han
 15 dult, at han rænte egh bok af hanum, þa uari hins eþær
 fallin. §. 2. Nu suær taki wilt eþzsöre niþ, uilli firi þem,
 sum seia skal, ælla firi hinum, sum flytia skal, kære annar
 þerra tuiggia æfte a han, þa uiti mæþ eþe tuæggia manna
 ok tolf æftir, at han bar sua tak mal sin, sum han uar
 20 taki at þöm eþe; bristær hanum eþrin böte þre markær.
 Villir han firi þöm, sum föra skal eþin, ok han gangær
 egh þy sin eþ, orkar þa taki eþi fiughurtan manna, at
 han bar sua, sum atte ok lagh uaru, þa uari þæn eþrin
 fallin. Nu orkar taki egh þem eþe, þa böte, sum skilt ær,

ingendera, d. v. s. hvarken kom-
 mer kæränden själf tillstädes, ej
 håller anmäles hans förfall.

2, 3. Öfvers. o. förkl. alla
 de, som skulle gå den åt dig
 utfästa eden, voro där tillstädes
 [för att svärja].

4. *hin, sum at mæli* o: kær-
 änden.

9. Öfvers. Nu förestafvar
 kæränden eden för den tilltalade

13. I st. f. *þæn* (ackusat.)
 skulle man vänta *þem* (dat.),
 samordnadt med det föreg. *þem*.
 Dock får *þæn* väl icke betrak-

tas som skriffer, ty *ræna* kan
 äfven konstrueras med ackus.
 pers. (ack. l. gen. rei).

16. *uillú(r)* [*eþin*]

17. *flytia* [*eþ*] = föra l.
ganga [*eþ*]

19, 20. D. v. s. på ett rik-
 tigt och fullt lagenligt sätt, så
 att han icke då *suor wilt eþz-
 söre niþær*. — *Tak mal* n. löf-
 tesmans förrättning l. fullgörande
 af den af honom ingångna för-
 bindelsen (egentl. hans därvid
 hållna tal).

23. *bar sua* [*tak mal sin*]

þæt æru þreia markær, ok þæn eþrin haui andra tilsæghn. Nu uilli taki firi þem, sum eþin skal seia, ok hin gangær æfter þy, ær hin suor niþær eþzsörit; gitær þa taki sin eþ gangit, þa stande baþir þer; gitær han egh eþ gangit, þa gangær hin up firi olagh. Nu a egh takin suæria i eþinum; 5 suær i eþinum, þa gær han ulagh. §. 3. Nu koma þe a stæmnu, taki ok saki ok sua þæn, sum at mæli; gitær han egh eþ gangit, þa uari laghfældær.

IX. Um huru længe forfalzs eþær hialpær, ok þiuvs eþær skal gangas i förstu tilsæghn. 10

Nu hauær han forfall, sum eþin skal ganga; þa ær þæt hans forfall: ær sialuær siukær, ælla sitær iui siukum, ælla ær a fiæti fear sins; þa a han forfall sin lata bæra ok suæria. Nu kallar han æftir ok kallar eþin fældan uara, þa a han uita mæþ eþe tuæggia manna þera, sum 15 forfall hans baru, ok tolf æftir, at han hafþe lagha forfall. Gitær han eþ gangit, þa a hin eþrin aþra tilsæghn; gitær egh eþ gangit, þa uari eþær hans fallin. Nu hini tue, sum þa suoru, þa fastin ok bötin baþe kununge ok hæraþe ok biskuþe ok malsæghanda, ok gangis æ forfalzs eþrin för 20 æn huuzs eþrin. Þæt uar sua först, at man skulde forfall hans bæra ok egh suæria; nu þottit allum sua uara likt,

3. Öfvers. efter den upp- gift, som löftesmannen gaf om edens beskaffenhet,

4. *baþir þer* (näml. *eþar*) ɔ: båda ederna gälle, d. ä. löftesman- nens ed och den ed, för hvilken han var löftesman.

7. *han* näml. svaranden.

9. *Þiuvs eþær* m. Ed i tjuf- mål.

11 f. Jfr *Amira*: a. a. sid. 412.

13, 14. *forfall sin lata bæra ok suæria* ɔ: låta framföra och beediga sitt förfall.

14, 15. Öfvers. Instämmer vederparten honom och säger honom hafva försummat att gå

eden i rätt tid (*fælla*: 1) fälla — — 4) försumma, enl. Ordb.).

22. Textkodex har *þottit*, en annan handskr. *þottis* och Schly- ter anser (ed. s. 173 n. 96) här böra stå *þotti*; han ändrar dock icke i texten *þottit* och äfven Leffler i sin uppl. bibehåller det. I själfva värdet torde ock rik- tigast vara att låta det stå; här kan nämligen föreligga ett fall af pronominalanslutning (*þottit* = *þotti þæt*), jfr i det föreg. sid. 74b och se Rydqvist: Sv. Spr. L. bd II s. 533 ff.

22. *Likær* adj. 1) lik, 2) billig, rätt (denna betydelse har

at han skal suæria ok egh bæra. Sua sum skilt ær um þætta malit, at han skal suæria ok egh bæra, sua skal uara skilt um all þön mal, sum han skulde bæra: þa skal han suæria ok egh bæra. §. 1. Nu hialpær forfalzs eþær tysuar; at 5 þriþiu til sæghn, þa skal han ganga ælla fallin heta. Þiufs eþær skal gangas i förstu til sæghn, ok han a egh haua flere forfall: liggær sialuær siukær ælla uisse egh, at hanum uar til saght, ælla uill egh þæn eþin sea, sum han uar baþe fæstær ok takapær.

10 X. Vm æn man löse þæn eþ, sum han ma þiggia up.

Nu lösi man þæn eþ, sum han ma þiggia up, mæþ siu örur, uari saklös; örtugh a attunda öre, gialde baþe karle ok kununge. Nu kære kunungx soknarin, sighær han haua böt malsæghandanum, biþær ok böta uiþær sik, þa dyli 15 mæþ tolf manna eþe sua, at han hauær egh sæt ælla böt uiþær mals æghandan, sua at han se sakær uiþ kunung.

XI. Um þa mæn, sum i eþe skulu standa, ok huru alli eþa lagh fult skulu gangas, baþe höghre ok læghre.

Nu ma egh friplös man i eþe standa ok egh annö- 20 þughær man ok egh utlændingær, utan han se boande

ordet ännu kvar i flere af våra landsmål).

3. *sum* o: i hvilka

3. *þa skal han* o. s. v. är anakolut; orden böra i nysvenskan återges med: nämligen att han skall o. s. v.

5. *ganga* [eþin]

7. Öfvers. flere förfall [än dessa]:

10. Se sid. 78b o. 201, fl. 17.

12. Lagens textkodex har punkt efter *öre*. Antingen bör denna strykas, då öfvers. blir: [men] en örtug på det åttonde

öret böte han åt både häradet och konungen. Eller, då orden *a attunda öre* i nämnda sammanhang förefalla öfverflödiga, bör punkten anses (såsom ofta) representera ett nutida komma och meningen antagas vara denna: [men är det] en örtug mer än 7 öre (näml. som han måste erlägga för att lösa sig från eden), då böte han både åt häradet och konungen. Motsats: *uari saklös*.

18. *lagh fult* o: fullt enligt lag; *höghre eþar* o: eder, i hvilka

innan lanzs ok laghsaghu ok hauær uarit þær innan nat ok iamlanga. Nu ma egh þæn, sum utan standær kirkiu, i epe suæria, utan han taki lof af sinum prouasti til. §. 1. Nu ma egh man minna æn laghfult ganga, þæt ær sua undistandande, at skulde han ganga tolf manna eþ ok 5 gangær minna, ælla fiughurtan mana eþ ok gangær minna, skulde man ganga þæn eþ, sum han skulde frændær sina i haua ok takær egh sua skylda mæn i, sum skils, skal man ganga fæmtan manna eþ ok hauær egh uinin i, sum först skulde suæria, ælla skal bæra fæst ok hauær egh þæn, 10 sum firi skildi fæstinne, ok tua þöm, sum þær nær uaru, ælla þerra arua ok sua tolf æftir, ælla siaxtan manna eþ ok gangær minna, ælla þrætylftan eþ ok gangær minna, ælla takær andra mæn æn þöm, sum næmde uaru, ælla tuætylftan eþ ok gangær minna, ælla gangær mæþ andrum 15 æn þöm, sum i varu næmde, ælla uitær döþan ok dræpin mæþ minnu böttan æn þrættan takum ok þrættan tylftum. Nu æn gangær mera æn laghfult ok suær mæþ flerum, æn han atte, þa a hans eþær egh ganga atær firi ulagh.

antalet af de svärjande är större, i motsats till *læghre eþar* o: sådana eder, i hvilka antalet är mindre.

2. *standa utan kirkiu* o: stå utanför kyrkan (om en bannlyst).

4. Öfvers. Icke må någon gå ed med mindre än fullt efter lag,

5 ff. Ordföljden *at skulde han, skulde man, skal man* förutsätter en eftersats, som dock icke förefinnes. Man måste därför vid öfversättning till nysvenskan förfara såsom om där stode: *at han skulde* o. s. v.

16. *sum i [eþinum] varu næmde* o: som till eden voro utnämde.

16, 17. Öfvers. eller bevisar med mindre än tretton löftesmän och tretton tolfter, att böter blifvit erlagda för en död och dräpt. En annan handskrift har i st. f. *dræpin* läsarten *dræpnan*; ändelsen *-nan* (synkoperad af *-inan*) blir senare ensam härskande i ack. m. sing. af den starka verbalböjningens participia præteriti, liksom *-an* alltid varit i den svaga (jfr Rydqvist: Sv. Spr. L. bd I s. 442), men tidigare, såsom här, få dessa ord ofta *-in* i denna form liksom i nominativen. Så alltid i isländskan (*-inn, -enn*).

XII. Vm at egh ma eþ annurlund ganga, æn han uar fæstær, ok egh kona eþ ganga ælla ughurmaghi, ok egh ma kunu þing stæmna.

Nu ma egh eþ annurlund ganga æn sua, sum han uar 5 fæstær, ok egh a hælghum dagh ok egh a fastu dagh ok egh i aduænt ok egh i niu uikna fastu ok egh um nat eþ ganga, siþan sol ær undi uipi. §. 1. Nu ma egh kona eþ ganga ælla sea ælla ughurmaghi, þy at þön skulu mals man haua, sum suara skal firi þöm ok sökia. Þæt a 10 þæn gæra, sum næstær ær þöm a fæþrinit, utan han dele uip þöm, þa skal þæn, sum næstær ær a möþrinit, suara firi þöm. §. 2. Nu ma egh kunu þing stæmna, þa skal hænnu mals manne stæmna, æn han ær innan landzs ok lagh saghu; ær han egh sua, þa skal stæmna andrum 15 hænnu skyldum frænda innan landzs ok laghsaghu. Ær hon utlandzsk ok aghær egh frændær innan landzs ok laghsaghu, þa skal hænnu stæmna ok biþia hana fa sik mals man; þæn antuiggia dyli firi hana ælla suari firi hana ok böte.

20 XIII. Um at egh ma eþ ganga firi annan æn þæn, sum seia aghær, ok faþir firi sons sins gærþ ok broþir firi sins broþur gærþ.

Nu gangær man eþ firi annan æn þæn, sum sea aghær, þa ær han olagha. Nu ma egh faþir ganga eþ firi sonssins 25 gærþ, utan han se ughurmaghi, ok egh son firi sins faþurs gærþ, utan han se döuær ælla sua ælle brutin, at han se til

2. *egh [ma] kona eþ ganga*

6. *Niu uikna fasta* : stora fastan före påsk, hvilken egentl. börjades onsdagen efter fastlags-söndagen (askonsdagen) och varade i 40 dagar, då söndagarna icke räknades, (hvaraf kom det lat. namnet *quadragesima*, fran. *carême*), men på visst sätt blef förlängd, så att den varade från

söndagen Septuagesima till påsk, hvarför den kallades *niur uikna fasta* (Ordb.).

7. *undi uipi* : bakom skogen.

20. *firi* : inför.

26. *Ælle, ældi* (isl. *elli*) f. Ålderdom. Såsom formen *ældi* och dan. *ælde*, eng. *eld* (numera antikveradt) visa, äro *ll* assimilation af *ld* och ordet altså be-

ænghsins för. Nu ma egh broþir eþ ganga firi sins broþurs gærþ, utan han ughurmaghi se.

XIII. Vm huru umbuzs man skal haua, ælla huru han skal laghlika stæmna ælla mæþ fara.

Nu ma ængin eþ sea firi þæt, sum til annars uærkas, 5 utan huar sialwær firi sik, utan þe, sum umbuzs mæn haua, þy at þa ær eþrin olagha. Nu alle þer, sum umbuzs mæn aghu at haua, þa ær þæt gilt, sum han gangær firi han ælla hans daghlikt hiona. Ælla hauær han vndi soknara a þingi til lystan, æ huem hælzst eþrin uar fæstær, æ hulikin 10 han uisa til, þa ma han sean. Utan þæssum lundum, þa ma egh annar sea æn þæn, sum han uar fæstær ok takapær. Nu gömin þær at, böndær, æn þön sak han giuær ær firi þæs manzs ræt, sum umbuzs man ma haua, þa ma sua ganga eþana, sum nu uar saght. Nu ær hon hans sialfs sak, 15 umbuzs manzsins, þa ma egh firi andrum ganga æn firi hanum sialwm. §. 1. Nu ær man ut lændzskær ælla bor fiærran, sua at han gitær egh sialuær sina sak sot, ælla ær siukær ok gitær egh farit, ælla ær uitfærlingær ok kan egh, þa ma þæssum lundum vmbuzs man taka. Stæmni 20 sialuær första þing, a þinginu sæghi sin forfall ok sæti andrum malit i hændær, siþan ma han vt stæmna ok taka

släktadt med isl. *aldr* ålder, samt ty. *alt*, e. *old*, hvilket också betydelsen gifver vid handen.

4. *mæþ* [*malí*] *fara* o: för-fara med ett mål.

6. *utan þe* o: undantagandes de, se sid. 46b.

8. *þæt* d. ä. *þer eþar*.

8. *han* (saknas i textkodex, insatt af Schlyter efter två andra handskrifter), anakolutiskt o: ombudsmannen.

9. *hans daghlikt hiona* o: den som bor eller dagligen vistas i hans hus, se sid. 105b.

11. *til* [*þings*]; *sean* = *sea han*, se sid. 74b. Öfvers. åt hvemhålst eden var utfäst eller hvem det än är, som han skikkar till tinget, så må denne mot-taga eden.

13. *Gömin þær at* o: gifven akt därpå, jfr *hyggin þær at* ES 8.

19. *Uitfærlingær* (af *færas* förminskas; jfr isl. *vitfirringr*, af *firra* aflägsna, beröfva, se Ordb.) = *vitvillinger* (af *villa* förvilla): vettvilling, afvita människa.

antuiggia uipær laghum ælla botum. Nu ær þæt iorþa dela, þa skal han sialuær a þriþiu fæmt uipær uara ok sialuær uæria ællar ut giua; ær þæt annan æn iorþa dela, þa ma umbuzs mannin alt ut stæmna. Þa eþin skal ganga
 5 firi sakinne, þa skal han sialuær nær uara, æn han gitær; gitær han egh, uari þo laghgangit firi umbuzs manninum. Nu a þæn umbuzs mannin egh annan undi sik taka, nu ma han ok egh sialuær þing stæmnu man uara. Nu alle
 þe eþa, sum anurkust æru gangne, æn nu ær saght, þer
 20 æru olagha ok þer skulu böta firi olagh, sum þær i suoru.

XV. Um huru man forser sin ræt, æn han staua sialuær til lykta.

Nu ser han sialuær eþin ok staua til lykta, þa for ser han sin ræt af allum utan af hwzs manninum ok af
 15 þem tuem, sum foreþis mænnini æru at fiughurtan manna eþe. Þe sum flere suoro i uættino, þer bötin kununge ok hæræþe ok egh malsæghanda. Nu skil þem a: han sighær haua stauat til lykta ok hin sighær egh, þa uiti mæþ fiughurtan manna eþe, — þe tue, sum a stæmnunne uaru, ok tolf æftir, —
 20 at han stauaþe egh þæn eþ til lykta, ok taki sin malsæghanda ræt up. Nu delis þæt til kunungxs ræfst, þa uiti hæræzs næmd, huat þær ær sant um.

3. *annan* är ack. sing. m., här såsom i nysvenskan brukad som nominativ (fsv. *annar*). Men vare sig att hufvudordet är ett underförstådt *dela* eller *sak*, så skulle här krävas femin. *annur*. Två andra handskrifter hafva *annat* (sc. *mal*), hvilket är bättre.

5. *han* näml. målsägaren.

7, 8. Öfvers. Den ombudsmannen äger icke rätt att taga annan [ombudsman] i sitt ställe, ej håller må han själf värkställa tingsstämmningen.

11. *Forsea* vb. tr. Förlora därigenom, att man mottager

vederpartens ed, jfr *sea* sid. 37a. Under det att *forhugga* och *firihugga*, *for-* och *firiköpa* m. fl. sammansättningar af *for* och *firi* äro synonyma, har däremot *forsea* en helt annan betydelse än *firisea* se sid. 128b.

12, 13. *Lykt* f. Slut; *sea eþ ok staua til lykta* o: mottaga ed och förestafva den från början till slut.

13, 14. *þa forser han sin ræt* näml. rätt till böter af de svärjande, om eden blir upphäfvén.

21. Öfvers. Hänskjutes tvi-sten till konungens domstol, då ...

XVI. Vm æn næmd gangær atær, ok huru göþslu eþa gangas.

Nu gangær næmd atær; þer aghu alle at böta malsæghandanum, sum þær i suoru. §. 1. Nu sæghær man eþ olagha uara, stæmnir ok sökir æftir, þa ær þæt hans 5 uitzsorþ, sum firi ær staddær, mæþ göþzslu eþe fiughurtan manna. Nu ma ængin þæn standa i gözlu eþum, sum i þem förru eþumin stoþ, æn hin uar minna æn tuætylftær eþær; uar hin tuætylftær eþær, þa skal göþa mæþ tuænne fiughurtan manna eþum. Man skal göþa eþ mæþ eþe ok egh tua 10 mæþ enum. Bristær göþzlu eþær, för æn han ær gangin, ællar ok siþan falzs han at kunungxs ræfst ælla a biskups ræfst, þa böta þe firi olagh, sum för suoru i eþinum. Nu stæmne man egh æfte, utan bær olagha eþa til kunungx ræfst, þa skal hæræzs næmd uita, huat þær ær sant um, ok 15 kombær egh længær til hans uitzs orþa, þy at biskups næmd skal i allum malum sannind leta ok hæræzs næmd lagh giort.

XVII. Um þem eþa man ma egh giua vr, ok huru man frigiuer sinum ræt.

20

Þessum malum ma egh giua ur eþum ok egh ur þera uprætu eþum ok egh ur þerra göþzslu eþum: þæt æru iorþa delu, manhælghþa mal, þiuvs taks mal, rans mal,

6. *sum firi [sokninne] ær staddær* ɔ: som lagsökes.

11 ff. Man kunde *brista at eþe* på tre sätt (jfr fl. 5 § 2): a) så, att eden icke blef svuren (*brista at eþe osvurnum* i. för æn han ær gangin), b) så, att den efteråt förklarades ogiltig, emedan den var falsk, mened (*bristær siþan*), c) så, att den förklarades ogiltig, emedan den blifvit gången på olagligt sätt (*bristær firi olagh*).

14. Öfvers. Om man icke

lagsöker, utan hänskjuter olagliga eder till [afgörande å] konungsräfst, då . . .

16. Förkl. Det tillkommer sedan ej den anklagade att värja sig med *göþslued*.

17, 18. Öfvers. och häradsnämnden [skall undersöka, om eden är] lagligen gjord.

21. *þera* näml. dessa eders.

23. *Taks mal* n. mål, som angår kvarstad och borgen. Här bör antingen läsas *þiuvs mal, taks mal* ɔ: mål angående stöld

kunungx dombrut, trulldoms mal, þrætylftum eþum. Huar sum i þem eþum giuær nakuarum ur, þa havi firi giuit sinum lut, ok þer, sum suoru i eþinum, bötin þæs ræt, sum egh gaf af eþinum.

5 XVIII. Vm æn man stæmni manni þing ok uændi siþan atær ok stæmni siþan firi annat mal.

Nu kan man giua enum manne sak mæþ stæmdu þinge; stæmnir tu þing ok sitær tua fæmtir, uændir siþan atær ok stæmnir hanum þing firi annat mal, þæt ma han egh gæra. 10 Gær han þæt, för æn hit malit ær ut sot, sum han stæmdi förra, þa böte þrea markær firi huart þingit.

XIX. Um æn man giuær flerum sak firi et mal, þa ma egh sakær sakan uæria.

Nu giuær man flerum sak firi et mal, þa ma egh sakær 15 sakan uæria, för æn han hauær sialuan sik uart mæþ lagha eþum ælla lagha botum; þa ma han annan uæria ok i uitnum standa.

XX. Vm huru maþær giuær döþum sak.

Nu giuær man döþum sak, þa skal han uita mæþ eþe 20 fiughurtan manna, at han garþbar hanum þa sak mæþ stæmdu þinge kuikum ok kuiþa fullum. Orkar han þem

1. *tak*, eller ock (trol. rättare) bör *taks*, som icke återfinnes i alla handskrifter, utgå, „ty *þiufs taks mal* kan ej vara ett sammanhängande ord, som skulle betyda mål angående *tak* för tjufigods“ (Ordb. s. 638a).

1. [ok egh ur] *þrætylftum eþum*.

3. *lut*: andel, näml. i böterna.

5, 6. *uændi siþan atær* ɔ: åtrar sig, afstår från sin talan.

13. Förkl. Den ene anklagade må icke taga del i en ed, hvarigenom en annan anklagad vill värja sig.

20, 21. *Garþbæra* vb. tr. Föra till någons gård l. hem; öfvers. att han infann sig i hans gård och stämde honom till tinget för denna sak, medan

epi, þa skal arui hans böta ælla dylia firi sak þa samu; orkar han egh epi, þa a arwin huarte dylia ælla böta firi han.

XXI. Um huru bonde skal bonda stæmna, ok huru mangum han ma um daghin stæmna ælla soknare. 5

Nu giuær bonde bonda sak; han skal um manadagh i garþ hans ganga ok tua mæn mæþ sik taka ok stæmni, siþan solin ær up gangin ok för æn hon sætzs, þa ær hans þing stæmna gild [ok hanum til þingxs stæmna]. Nu æn han hauær egh sua, þa ær hans þing stæmna ogild. §. 1. 10
Nu ma han egh flerum um daghin stæmna æn enum, æn kunungx soknare ok biskups soknare þa ma huar þerra þrim mannum um daghin stæmna ok egh flerum. Samu tua mæn skal han i þinge hua, sum han stæmde mæþ, ok atmæle a þinge gæra. Stæmne han sialuær egh flerum mannum 15
um daghin æn þrim, þa þæn, sum domarin ær, læggi fæmt til þerra þriggia mannanna. Hauær han flerum stæmt æn

han ännu var frisk och sund. *Kuiþær* (isl. *kviðr*) m. buk, underlif, kved (föräldr.), *kuiþa fuldær* adj. som har buken full, *kuikkær ok kuiþa fuldær* allit. uttryck 3: lefvande och frisk (med magen och tarmarna ännu fulla med mat, som han ätit).

1. *hans*, näml. den anklagade dödes.

8. *Sætias (sætia sik)* vb. dep. Gå ned (om solen). Däråf *solsætær, solsæter* och *solsætning*: solnedgång. Att vänta till solnedgången (til daghrin ær urþinga KrB 19: 1) uttryckes på medelt. latin med vb. *solsatire*.

9. Orden *ok hanum til þingx stæmna* böra i öfversättningen få sin plats strax efter *ok tua mæn mæþ sik taka*.

10. Efter orden *æn han hauær egh sua* skulle man vänta *giort*, hvilket saknas i textkodex, men finnes i en annan handskrift.

12. Det öfverflödiga, sammanhanget störande *þa* bortlämnas i två handskrifter.

15. Af sammanhanget framgår, att *han sialuær* åsyftar soknaren, ej bonden; detta bekräftas också däråf, att två handskrifter i st. f. dessa ord hafva *soknaren*.

15. Likasom Leffler har jag insatt *egh* i texten: „*egh addendum est, aut pro sialuær legendum*“ (Schlyter pag. 180 not. 66).

16, 17. Öfvers. bestämme fämt att hållas hos de tre männen.

þrim, þa böte þreia markær ok þa skulu skiptas i þry, ælla dyli mæþ tolf manna eþe, at han stæmde flerum.

XXII. Vm æn man ofsökir annan, ælla domarin kan uilin uara ok will egh fæmt læggia þa, sum han aghær.

5 Nu koma baþe þe a þing, þæn, sum stæmde, ok þæn, ær stæmt uar, þa skal skila mannin höra, æn hin tala laghlika til hans æfte þy, sum ræt ær. Talar han þæt til hans, sum laghin sighia sæktar mal uara, standær hin framme, biuþær ræt firi sik, træ ok taka, ok hin will egh uibær
10 taka, þa of sökis han. Þa a han böta þreia markær firi huart þing, þa skal hanum egh fæmt læggia. Sitær han fæmt ok ængin laghþe hanum fæmt, hætte wiþ þrim markum. §. 1. Nu kan domarin uilin uara ok will egh læggia fæmt til þæs mals, sum han a læggia fæmt til, hætte uib þrim
15 markum: malsæghanda mark, kununge mark, hæræþe mark.

XXIII. Um æn uanbuþit uarþær ælla ofsot, þa hittis þæt i þæmma malum.

Nu biuþær han hanum ængte ræt, þa skal fæmt læggia hem til hans; will han æn þa ræt gæra, þa a egh þæn

1. *ok þa* (= þar, þær) o: och de (näml. dessa tre marker)

6. *Skila maþær* m. Skiljesman, domare.

8. *Sæktar mal* n. Rättegångsmål af *sækt* (fem. abstr. till vb. *sækia*, afl. af *sakær*) rättegång, se Amira: Altschw. Oblr. s. 72. Öfvers. Åtalar han honom för det, som enligt lag kan vara föremål för rättegång,

8. *standær hin framme* o: är svaranden tillstädes

9. *Træ* n. Trä, men också kaffe, käpp l. dyl. „Här tyckes vara ett ordspråk i värnsform,

hvars mening tydligen är, att svaranden erbjuder löftesman (*taki*) för pengar, som han vill betala, eller för ed, hvarmed han vill fria sig, och detta anbud skedde troligen med en viss ceremoni, så att svaranden till bekräftande af sitt anbud framrakte en käpp eller kaffe, hvilken käranden, ifall han antog anbudet, äfven borde hålla i“ (Ordb.). Se härom Amiras nyss anförda arbete sid. 297.

18. *Ængte* (*ingti*), här negerande partikel, är omkastning af *enigi* d. v. s. oassimilerad neutralform af *en* + negations-

sakær uara, sum a fæmtinne gær ræt. Nu möta hanum ængin ansuar a þinginu ælla fæmtinne af þæs alwm, sum stæmt uar, nu kære han at han gærþe egh hanum ræt, þa skal han dylia, at han uisse egh, at hanum uar þing stæmt, ælla ok at „mik uar förra til eþa saght, æn þu stæmde 5 þing“, ælla ok at „iak uar siukær sialuær“, ælla iui döþum sat, ælla uar a fiæti fear sins: þæt æru hans lagha forfal. Orkar han egh eþe, þa böte þrea markær ælla uiti mæþ eþe fiughurtan manna, at aldær þæn rættær, sum hanum uar skildær, han uar hanum buþin a fæmtum, ok wlte sialuær 10 at „þu uilde egh uiþær taka“. Nu biuþær han hanum ræt ok han uill egh uiþær taka, utan stæmnir ok sökir æftir up a han þry þing ok þreia fæmtir, hætte uiþ þrim markum firi huart þingit. §. 1. Nu æn han uill egh ræt gæra i första þinge ælla förstu fæmt, þa skal han stæmna annat 15 þing ok sitia andra fæmt; gör han egh æn þa hanum ræt, þa ær han sakær at siax markum. Siþan skal han stæmna þriþia þing ok sitia þriþiu fæmt; will han æn þa ræt gæra ælla biuþær landzs lagh firi sik, þa ma han egh firi lagha soknina fallin heta. Kære hin til hans, hui han giorþe egh 20

suffixet *-gi* l. *-ki*, i isländskan *ekki*, för *eilki*, se Rydqvist: Sv. Spr. L. bd II s. 525f., Bugge i Arkiv IV s. 128. Af *ingti* uppstod nysv. *inte*, hvilket såsom pronomen associerat sig med öfriga neutralformer på *-t*, ss. *något*, *litet* och dylika, samt i följd däraf fått formen *intet*. Då denna form användes såsom adjektivpronomen, associerar den sig ytterligare med formerna *ingen* och *inga*, i följd hvaraf i våra dagar uppstår formen *inget*, se Noreen: Orddubletter s. 30.

2. *ængin ansuar* o: inga genmälen.

6, 7. Märk den anakolutiska öfvergången från direkt till indirekt anförande, från första till tredje person.

10. Man kan vara tveksam, om icke orden *ok wlte sialuær* at böra räknas med till edsformuläret, i hvilket fall subj. *þu* vore underförstådt. Men då i två handskrifter *han* utsättes såsom subj., har jag anbragt citationstecknen i enlighet därmed.

12, 13. Öfvers. utan stämmer och lagsöker honom på tre ting och tre fämter

19. *Landzs lagh* n. pl. 1) Allmän lag: a) landskapets allmänna lag, b) rikets allmänna lag, c) landsrätt i motsats till *stadsens lagh*. 2) = *lagh* o: ed i rättegångsmål (här).

19, 20. Öfvers. då må han icke dömas skyldig [att böta] för lagsökningen, (som skulle ske med tre ting och tre fämter).

hanum þæn sama ræt a första þinge ok förstu fæmt ællar ok a andru þinge ok aþre fæmt, þa ær þæt hans uitzorþ uita mæþ eþe fiughurtan manna, þe tue, sum þa uaru a fæmtinne, han böþ hanum ræt a första þingi ok förstu
 5 fæmt, ok sua tolf æftir. Siþan andra tua þæt uissu, at han böþ hanum ræt a andru þinge ok andre fæmt. Nu kombær fiarþungx næmd, för æn han stæmni Lionga þing, þa göme, at hon fælle egh þæn, sum firi sokninne sat, æn han giorþe ræt a þriþiu fæmt. Nu æn han uill aldrigh uiþ rættu taka,
 10 sum stæmde, þa ma han fælla firi of sot. Nu æn han uill egh ræt gæra, sum stæmt uar, þa ma han fælla firi uanbuþit.

XXIII. Vm æn man stæmnir manne ok ær egh hema ok kombær egh hem firi fæmtina, þæt ær ogilt for
 15 utan firi drap ælla manhælgþa mal.

Nu stæmne man manne þing, þem sum egh uar hema sialuær ok kom egh hem firi fæmtina, þa a þön stæmning ogild uara, utan þæt se firi drap ælla manhælgþa mal þön, sum han skal sökia sik firi, ælla iorþa delur. Æn þæt
 20 ær sua, at han hittir han hema a första þinge ok flyr siþan firi lagha sokninne, þa ma han alla sina lagha soknir sama staþ ut sökia, sum han först ut stæmdi, æn þö at hin se tueböla ok far fran þy bole ok til annars.

1, 2. Märk den af intet påkallade växlingen i böjning, i det att räkneordet å förra raden böjes svagt (*första, förstu*), men å den följande starkt (*andru, aþre*); likaså flerstädes i lagen, t. ex. följ. sida r. 18, 19.

4. *han böþ* — — *fæmt* är objektsats till *uita*, fastän förklaringen till *fiughurtan manna* inskjutits där emellan. Å sin sida har förklaringen blifvit tudelad genom den inskjutna objektsatsen.

5. *Siþan [taki] andra tua,*
 [sum]

7. *þa göme [næmdin]* ∴ då tage nämnden sig till vara

9, 10. Konstr. *Nu æn han, sum stæmde, uill aldrigh*

9. *Rættær* adj. 1) Rät, rak. 2) Rätt, värlig. 3) Rätt, riktig. 4) Rätt, rättvis. Till bet. 3 hänför sig ordet i uttrycket *uiþ rættu* (dat. sing. n.) *taka* ∴ emottaga det, som rätteligen erbjudes.

11. *sum stæmt uar*, opersonligt uttryck, hvari *sum* motsvarar dat. af relativa pronominet.

23. *Tueböla, tvæbola* (af *bol*) adj. Som har två boningsställen.

XXV. Um at egh ma Lionga þing stæmna firi iorþa delu.

Nu ma egh Lionga þing stæmna firi iorþa delur.

XXVI. Vm huru Lionga þing skal stæmna æftir þry malþing, ok huru þær skal uitne ganga at höghstu sak ok læghstu; huru han friþlös uarþær ok hans bo skiptis. 5

Nu kombær egh fiærþungx næmd ok bonde uill Lionga þing stæmna, þa skal han tua mæn mæþ sik haura, þa han til Lionga þingx kombær. Þa skal han lata tua mæn suæria, at han haurær ræt stæmt Lionga þing æfte ræt stæmd þry mal þing. Siþan skulu þer biþa, til hin kombær, sum suara skal. Kombær han, þa skal först ræt gæra firi hwzs malit, antuiggia fæsta lagha bötær ælla lagha eþa; siþan skal han uita mæþ tuem mannum, at þæn sama ræt, sum han giorþe þa hanum, han bözs hanum a första þinge ok förstu fæmt. Andre tue þæt uita ok nær uaru, at sama ræt þa böþ han hanum a andru þinge ok andre fæmt ok sua a þriþia þingi ok þriþiu fæmt. Siþan skal han tylfta eþ æpte huart uitnit fæsta, ok gæri ræt firi huwzs malit mæþ eþe ælla botum, för æn han gangær fæmta uitne ælla tolf manna eþa æfter fæmta uitnin; gangær han annurkusta, þa gör han olagh. Nu gangær huwzs eþrin atær, þa bötin alle þe, sum i buzs eþumin stoþu. Nu kæri han til hans, sighær at han giorþe egh ræt a Lionga þinge, þa a han vitzs orþ 15 20 25

5. Öfvers. huru man där skall föra bevisning

8. Textkodex har icke ordet *egh*, hvilket utan tvifvel bör tilläggas, såsom Schlyter i en not anmärker.

17. *uita* är här, såsom synes af parallelstället i fl. 23 § 1 (föreg. sid. r. 5), pres. ind. af *uita* (med kort *i*): veta, ej af

uita (med lång rotvokal): bevisa. Om skillnaden mellan dessa bägge verb, som stundom sammanblandades, se ofvan sid. 6ab och Kock: Fornsv. Ljudl. s. 253.

21. *Fæmta uitne* n. Vittnesmål l. vittnens ed, hvarigenom svaranden styrker, att han på tre ting och tre fämter erbjudit käranden rätt.

uita, a Lionga þingx fæmtinne uita mæþ eþe fiughurtan
 manna, at han gik laghuarþær af Lionga þingi mæþ lagha
 eþum ok lagha domum. §. 1. Nu kombær han egh til
 Lionga þingxs ok will ængin ræt gæra, þa skal læggia
 5 Lionga þingxs fæmt hem til hans. Will han æn þa ræt gæra
 firi huwzs malit ok uita forfall sin, sum för uaru skild,
 þa uari æn saklös. Uil han egh æn þa ræt gæra ok ær þæt
 fiæþertiught mal, sum hanum uar stæmt firi, þa skal han
 friþlös fara um alt landit ok bo hans skiptis. Nu æn þæt ær
 10 firi minna æn fiuratighi marka sak ok gær han egh ræt a
 Lionga þings fæmt, þa faldær in sakin a han ok tolf mar-
 kær firi Lionga þingit. Siþan skal han atær up byria at
 stæmna firi fallet þry þing ok þreia fæmtir; uill han egh
 ræt gæra, þa skal fiarþa Lionga þing stæmna. Þa skal han
 15 a Lionga þinge biþa, til daghær takær at liþa fram; will
 han æn þa koma ok ræt gæra, þa skal han egh uitnum a
 han ganga. Nu uill han egh koma ællas kombær ok uill
 egh ræt gæra, þa skal han mæþ uitnum fram ganga: þæt

1. Detta ställe är i textko-
 dex uppenbarligen fördärfvad,
 såsom också upprepningen af in-
 finitiven *uita* ger anledning att
 tro. Två andra handskrifter ute-
 lämna det senare *uita*, hvilket
 förfarande ger mening. En tredje
 utelämnar orden *a Lionga þings
 fæmtinne uita*, hvarom Schlyter
 i en not utlåter sig gillande, om
 icke i st. f. *þa a han vitzs orþ
 uita a Lionga þingx fæmtinne
 uita* bör läsas: *ælla a Lionga
 þingx fæmtinne, þa a han vitzs
 orþ uita mæþ eþe* o. s. v.

2, 3. Här hafva vi en full-
 komligt regelrätt halfstrof i kviðu-
 háttr (Lind: Om rim sid. 68):
 han gik laghuarþær
 af Lionga þingi
 mæþ lagha eþum
 ok lagha domum.

13. Textkodex har *fæld* i

st. f. den i tre andra handskrifter
 förekommande varianten *fallet*,
 som Schlyter emellertid förredra-
 ger och i Ordb. förklarar vara
 bestämd form af *fall* n. 1) fall . . .
 4) försummelse; *stæmna firi fallet*
 o: om han ej godvilligt utbetalar
 det, hvartill han blifvit dömd.
 — „Men läsarten *fæld* kan
 väl försvaras såsom ett fem.
 abstr. till vb. *fælla* i betydelsen
 försumma“, säger Tamm i Upp-
 salastudier sid. 34. — Dock
 förekommer i alla handskrifter
 uttrycket *firi all fallin* (följ. sid.),
 plur. best. form af *fall*, hvilket
 öfversättes: för alla försum-
 melserna, d. ä. för alla de ting
 och fämter, vid hvilka han för-
 summat att inställa sig.

15. *daghær takær at liþa
 fram* o: dagen börjar lida mot
 sitt slut.

skulu tue suæria, at han stæmde första þing ok sat förstu fæmt, laghlika beddis ræt ok fik egh; þæt skulu andre tue suæria, at han stæmde hanum annat þing ok sat andra fæmt, beddis ræt ok fik egh; þriþiu tue þæt uita, at han stæmde hanum þriþia þing ok sat þriþiu fæmt, beddis ræt 5 ok fik egh. Will han egh æn þa ræt gæra, þa skal hanum Lionga þingx fæmt læggia hem til hans. Vuill han æn þa ræt gæra firi huwzs malit ok firi all fallin, þa halde friþi sinum ok bo sinu; uill egh æn þa ræt gæra, þa skal han friþ flyia ok bo hans skiptis. Huar sum samuist hauær 10 mæþ hanum siþan, þa böte, sum skilt uar firi friþlösan man. Nu far han aldrigh friþ hans firi fiæþærtiught för æn a fiarþa þinginu, for utan firi drapa mal, ok aldrigh firi minna æn fiæþærtiught för æn a attunda þinginu. Ok aldrigh ær þæt sua litit mal ælla sua litit giald, ok gær 15 han egh ræt a attunda þinginu, sua sum skilt uar, þa skal han flyia ok hans bo skiptas.

Hær byrias bygda balkær, i hanum tælias flokka en ok fæm tighi.

I. Um huru by skal i lagha læghe liggia. 20

Nu uilia böndær by byggia, þa skal ramarka niþær suæria um by þæn, sum þe byggia uilia; þa aghu alle þer

12, 13. Öfvers. Han (o: målsägaren) får aldrig honom (o: den anklagade) dömd fredlös för ett sådant mål, hvori böterna utgöra fyratio marker, förrän å fjärde tinget.

14 ff. Anakoluten i originalet kan icke i nysvenskan gärna bibehållas; vi måste öfversätta: Aldrig är det så ringa mål eller så liten gäld, att han icke skall blifva fredlös och hans bo skiftas, om han ej gör rätt för sig å åttonde tinget.

18. *Bygd, byghþ* f. 1) Det som är bygd, byggnad. 2) Bygd. 3) Landtbruk (här); synonym *byggning*, däraf kallas i Söderm. L., Västm. L. och Magnus Erikssons landslag motsvarande balk *byggningabalker*.

20. *Lægghi* (af *liggia*) n. 1) Läge. 2) I synnerhet laglig anläggning af en bys tomter och fördelning af dess ägor.

21. *Ramarkar* m. pl. (och *ramærki*, plur. —, n.) Råmärken; tales. *suæria* l. *uita ramarka*

nær uara, sum egnina aghu. §. 1. Nu will man by til lagha læghis læggia, þa skal han egh minna i by agha æn siatungx attung. Nu æn han hauær siatungx attung ælla mera, þa skal fara til firi iul ok hælgha aftan ok 5 uara byn til lagha læghis: enum i garþe ok allum a gatú; þa skal til skiptis uara ok egh stæmna. Nu alla þa skipti, sum man will haua, antuiggia fiskia ælla forsa, akra ælla ængia, skogha ælla tomtir, þa skal han firi iul ok hælgha aftun til skiptis uara. Nu skil þem a: annar sikhær egh 10 til skiptis uara uarat firi iul ok hælgha aftunt, þa a han uitzorþ, sum laghuarat uill uita, mæþ eþe fiughurtan manna, at han laghuaraþe til skiptis a yuærstu fæmt. §. 2. Nu skal han i uæþær daghum mals kræuia, þæt ær manadaghin æftir laghþingx manadagh, þæn sum næstær ær æfte 15 pinkizs dagha, þy at egh ma annan af hemi sinu ryua um uintær ælla um uartima, þa sum sa skal. Siþan skal han all þry þing ut stæmna firi annina, þy at þer skulu sa uar sæþ sinne i gamblu skiptinne ok træþa i nyiu skip-tinne. Nu æn annar kære til annars, hui han auærkaþi 20 þa iorþ i gamblu skiptinne, sum han fik i nyiu skiptinne,

nipær o: nedsätta och med ed stadfästa rämärken (jfr *nipær* sid. 144a); *biuþa sik til reps ok ramarka* (sid. 212) allit. erbjuda sig att genom mätning bevisa, att rämärkena äro rätt nedsatta.

4. *Hælgh* l. *hælghþ* f. Hælg, *hælgha aftan* = *iula aftan* o: julaftonsdagen, se *aptan* sid. 24a; andra betydelsor af *hælghþ* äro: allmän fred och säkerhet, jfr *manhælghþ* sid. 79a, fredlysning (å skog), hvaraf uttrycket *læggia hælghþ a skog* fl. 30 § 1.

6. *skipti* d. ä. *skiptir* plur. af *skipt* f. (ej *skipti*, plur. =, ntr.), såsom synes af *alla þa*; *skipt* och *skipti* äro för öfrigt synonyma: skifte, delning, tillskiftad andel.

10. *aftunt* är trol. skriffer; „lege *aftun*“ säger Schlyter i en not.

13. Öfvers. På den årstid, då det plägar vara vackert väder, skall han instämna målet [angående byns skiftande]

14. *Laghþingx manadaghær* m. Lagtingsmåndag, en af de fyra måndagar om året, då enligt ÖGl. lagting hölls; dessa ting benämndes sålunda antingen därför, att ingen stämning till dem ägde rum, utan folket borde själfmant där infinna sig (hvarför dylika ting i de tyska lagarna kallades ungebote l. echte dinge), eller därför, att lagarna troligen då upplästes för folket (Ordb.).

17. *firi annina* o: före skörden, se sid. 150b.

þa skal han uita mæþ eþe fiughurtan manna, at han auærkaþi mæþ luui ok iakuæþi aldra iorþæghanda. §. 3. Nu æ huar sum man will iorþ skipta, þa skal iamt arwþe a mote iamnu giua: þæt ær ryþia gen ryddu, göþa gen göddu, træþa mot træddu, dikia gen daktu, 5 ælla taki þrea halma þæn af, sum bætær hauær byght. Nu skil þem a: þa a han uitzsorþ mæþ eþe fiughurtan manna, at han hauær sua göt ok byght, at han ær uærþær til iamnaþa at ganga mæþ hanum. Gitær han eþ gangit, þa gangi til iamnaþa skiptis, bristær at eþe, þa 10 briste hanum iamnaþa skiptit; þer skiptin iorþinne ok hin haui sua længi, sum nu ær saght. Alla þessa eþa, þem skal ofæsta ok otakaþa ganga a þriþiu fæmt. §. 4. Nu siþan by ær til lagha læghis deldær, þa aghu ænda karla uitzs orþ mæþ eþe fiughurtan manna, huar sum þer uilia 15 uita niþær huwþ ramarka; þa a försto niþær suæria norþan ok östan, östan ok sunnan, sunnan ok uæstan, væstan ok norþan; þa skal æfte male ganga; þa skulu þer suæria, æn by war för i lagha læghi, at „þæssi ramarkar æru niþær swrnir mæþ uilia ok iakuæþi aldra iorþat- 20 tara“. Nu æn by uar egh förri i lagha læghi, þa skulu þe sua suæria, at „þæssi ramarkar æru niþær komnir mæþ aldra iorþ attara uilia“. Nu æn ænda karla uilia egh suæria a yuærstu fæmt, þa gangær lagha soknin in til þerra ok

4. Öfvers. lämna odlad jord, motsvarande den odlade, [som han tillskiftar sig]; *ryddu*, med bibehållet omljud kanske för rim-mets skull, står för *ruddu* (jfr Upl. L. *ryþer gen ruddu*), pret. part. af *ryþia* (isl. *hryðja*) ɔ: ródja, näml. jord till odling.

6. *Halmbær* m. 1) Halm. 2) Ett års gröda i allmänhet, skörd. 3) Ett års tid, jfr *ar*, som egentligen betyder gröda.

9. *til iamnaþa (ganga)* = *til iamnaþa skiptis* ɔ: byta jord lika mot lika eller jämt om

jämt; *iamnaþa skipti* n. jämn delning (af jord, då lotterna äro jämngoda).

14. Öfvers. Sedan påstående väkts om laga anläggning af en by,

14. *Ænda kari* m. Jordägare, hvars tomt är belägen i änden af byn och därför har sina andelar af åker och äng i änden af gårdet.

16—18. Öfvers. då [bör man] först edligen stadfästa [råmärkena] i nordost, i sydost, i sydväst, i nordväst; då skall man enligt mått uppgå [rårna];

egh til annarra i bynum, þy at þer gatu egh sit ut giuit, för æn ænda karlani haffþin ramarkana uitrat. Nu æn en ælla tue uilia suæria ok biuþa sik til reps ok ramarka ok hini, sum up attu byria, uilia egh, [Nu dela þer, sumi
 5 til fiæþær skiptu ok sumi uilia haua til raþu skiptis, ok æ huat sum flere uilia hældær, þa skal þæt sua uara, sum flere uilia þæt haua.] þa aghu þer up sætia sin eþ ok syna ok sua sik ursaka, ok þa aghu þer egh saki heta, utan þæn skal böta firi lagha soknina, sum egh uildi suæria ælla
 10 sik til ramarka biuþa. Nu æn þæn suær, sum up atte byria, þa skulu þer böta firi lagha soknina, sum æfter skuldu suæria, æn þe egh suæria. Nu æn ændakarla suæria ok uita niþær ramarka ok iorþ attarane uilia egh ut giua, þa faldær lagha soknin in til þerra. §. 5. Nu æn landboa
 15 æru i þem by, sum til lagha læghis liggær, þa aghu egh landboa iorþinne skipta; hini sum til skiptis dela uilia, þer skulu landboana til uara ok landboin iorþattaran. Vara

4. *up byria = byria.*

4—7. De olämpligt inskjutna orden *Nu dela* — — — *þæt haua* störa satsens sammanhang och äro därför här satta inom klammer.

5. *Fiæþær skiptu* tager Schlyter såsom dat. ntr. sing. af ett adj. *fiæþær skiptær* fyrdelad och öfversätter *dela til fiæþær skiptu*: vilja hafva byn delad i fyra kvarter, så att två gator gå korsvis genom byn. Den i två andra handskrifter förekommande läsearten *fiadhær skötto* tar han på samma sätt såsom dat. ntr. sing. af ett adj. *fiæþær sköttær* (bildadt af *sköt* hörn): fyrhörnig, af kvadratlik form. Det senare är emellertid utan tvifvel ett substantiv, motsvarande isl. *ferskeyta* f. fyrkant, och afskrifvaren har förmodligen under påvärkan af det strax påföljande

raþu skiptis förändrat detta ord (*fiæþær skötu* l. dyl.) till *fiæþær skiptu*. Således behöfver man ej, med Schlyter, taga sin tillflykt till den osannolika förklaringen, att prep. *til* här skulle styra dat. *skiptu*. Se Tamm i Uppsalastudier sid. 34.

5. *Raþu skipti* (af *raþ*, isl. *roð* gen. *raðar*: rad) n. En sådan belägenhet af tomterna i en by, att endast en gata går genom byn och alla tomterna ligga i en rad å ömse sidor om gatan.

7. Öfvers. framställa de män, som äro beredda att gå eden, och låta se [att de äro beredda till edens afläggande]

8. *Ursaka* vb. tr. Göra saklös, ursäkta (*ursækta*) förekommer redan i Cod. Bureanus).

9. *suæria* [*ramarka niþær*]

10. *sik til* [*reps ok*] *ramarka biuþa*

egh landboin iorþattaran i þingum ælla fæmtum, þa böte firi lagha soknina; uara landboin han, þa böte iorþattarin; skil þem a, þa uiti hæræzs næmd, huat þær ær sant um. §. 6. Nu skal sua at ægh þerra mællum uara osurin æru niþær, sua sum þerra surin æru niþær, sua ok at hoffum. 5 Nu æn þem skil a, þa skal mæþ ramarkum in ganga um halua andra alin, ok egh ut, utan allum sæmi a; sua a drups rum mællum tuæggia bönda uara, þær sum þe byg-gias gen. Liggær by sua, sum han uar bygdær af forna fari ok lagh surin ær niþær, þa gange til iamnaþa ok egh 10 til rufs. Sættia þer garþ at rættum skialum, þa gærþe huar, sum han a i bynum til, þæn næmir solu, sum næmir a, ok þæn fiærmir solu, sum fiærmir a, ok ut mæþ ramarkum gange egh, utan allum sæmi a.

4. *Ægh* f. 1) Ägg å skärande värtky. 2) Den kanten af tomtorna i en by, som går vinkelrätt mot gatan, så väl vid båda ändarna af byn som mellan tomtorna; *at ægh*)(*at hoffum*. Så synes — säger Schlyter i Ordb. — detta böra förklaras, ehuru det alltid lär blifva omöjligt att vinna fullt ljus i alla till byarnas forna anläggning och andra därmed sammanhängande ämnen hörande frågor.

4, 5. Konstr. o. förkl. Nu skal sua uara at ægh þerra mællum, [sum ramærki] osurin æru niþær, sua sum [at ægh] þerra [mællum, sum ramærki] surin æru niþær d. v. s. äggen mellan tomtorna, där rämärkena ej äro med ed nedsatta, bör vara sådan som äggen vid ändarna af byn, där hufvudrämärkena med ed nedsattes. Då två hdss. i st. f. *osurin* och *surin* hafva *osvurnir* och *svurnir*, underförstås naturligtvis i dem det

maskulina *ramarkar* i st. f. det neutrala *ramærki*.

5. *Huvuþ* (se sid. 113b) betyder här yttre kanten af en by, som går längs efter alla tomtorna; *at hoffum*)(*at ægh*.

7. *Alin*, gen. sg. o. n. pl. *alnar* (isl. *alin*, *alun* o. *öln*, got. *aleina* och med motsvarigheter äfven i öfriga germanspråk, ja äfven lat. *ulna*, gr. *ὠλενη*) f. egentl. underarm, sedan *aln*; jfr äfven tum, fot, famn s.s. måttbestämningar.

10. *Far* (isl. =) n. 1) Gång, lopp. 2) Sätt, sed; det fsv. uttrycket *af forna fari* (med svag böjning af adjektivet) motsvaras af isl. *at fornu fari* (med stark böjning).

10, 11. D. v. s. byns gamla delning skal jämkas och ej alldeles upprifvas.

11. *at rættum skialum* ∴ vid rätta gränser.

12, 13. „närmare solen“ d. ä. åt söder)(„längre från solen“ d. ä. åt norr.

II. Um huru gatu skal gynnum by læggia.

Nu skal gatu ginum miþian by gæra, hon skal fæmtan alna breþ uara ok alla tomppte a gatu rinna. Rinna egh alla tomppte a gatu, þa ær by egh i lagha læghi; þa 5 skal haluær by haluan göþa ok attungær attung, taka göþninga innan huwþ ramarka ok egh utan huwþ ramarka, utan hin uili, sum uipær takær; han a taka at æg ok egh at fotum innan ramarka. §. 1. Nu liggær by at raþu skipti, gata mæþ by ændlangum; liggia alla tompptir 10 a hana, þa ær hon æmlagh kumin niþær, sum þön gynnum miþian by rindær. Þa uar þæt sua först i laghum, at mæn toku fæm alna stang ok laghþu tua a attung. Nu ær þæt sua stat, at læggin sua manga a, sum þöm sæmbær um; sæmbær þöm egh a, þa stande, sum flere vilia. Nu warþær 15 sua, at halui uilia annat ok halui annat, þa hauin þer uitzs orþ, sum hæræþz höfþingin fylghir. Ok læggin akær æftir tomppt ok æng æftir akre, garþ sto æftir æng, sua

3. *alna* är gen. plur., ty i fsv. likasom i isl. brukas genitivus för att utmärka utsträckning i rummet tillsammans med adjektiv, som betyda bred, djup, hög, lång, tjock.

3. *a gatu rinna* o: sträcka sig till gatan.

5. *Göþa* vb. tr. göra god, däraf *göþning* f. förbättring, fyllnad; *haluær by skal haluan göþa ok attungær attung* d. v. s. tomterna på den ena sidan af byn, där de icke alla stöta till gatan, måste sinsemellan jämka, så att den ena attungen får lika stor tomt som den andra (Ordb.).

6. *Huwþ ramarkar* m. pl. Hufvudrämärken, rämärken, som utvisa omkretsen af alla tomterna i en by.

8. *Fotær* m. 1) Fot. 2) Den kanten af en bytomt, som stöter till gatan) *ægh*, se ofvan.

10. *Lagh kumin* adj. lagligen kommen; *l. niþær* o: lagligen nedkommen l. likasom nedsatt på sin plats, lagligen anlagd.

12. *Stang* f. mätstång (*mæli stang*); *laghþu tua(r)* [*stængær*] a attung.

15. *Haluær* adj. Half; plur. *halui(r)* måste här återges med ett substantiv: hälften [af grannarna] vilja ett och hälften ett annat.

17. *Garþ sto* f. Ställe för en gårdsgård, jfr *liksto* i handskrifter från 14:e årh., nu *likstol*, som Rydqvist (II s. 88) med orätt tror hafva uppstått af *likstod* och vara analogt med *brandstod* af fsv. *stuþ*, *stoþ* stöd, afgift (så äfven Schlyter i Ordb. s. 605, men se Noreen: Nord. etymologier); *læggia garþsto æftir æng* o: bestämma den sträcka, där grannarna böra sätta gårdsgård efter sina andelar i ängen.

skogha sum fiskia; þa liggær alt æftir tomt. Nu delas þer uipær, tomt ok ut skiptir; hauær hon mæþ sik akær ælla æng ælla gærþslu, þa hauær hon uitzs orþ læggia alt æftir sik. Nu liggia þön all sær, þa skal tomt æftir þem ok egh þön æftir tomt; þa ær þæt lagha læghi. 5

III. Vm æn man köpe hump mæþ fæstum.

Nu köpir man hump, far mæþ fæstum ok köpum, bor a sialuær mæþ elde ok ærne, han ris egh up firi lagha læghi; egh æru hanum grænna gatu skylder, gæri sik faruægh af sialfs sins ok uæri sin hump at yuærstu fæmt, 10 sua sum skilt ær. Nu læggia þer lagha mal a by ok liggær humpær firi lagha mali ok will egh firi uæghia, kumit vm sik diki ælla gærþi ok hauat um þry ar ælla þrim længær, þa hauær han uitzsorþ þæn hump at uæria; siþan ris egh han up firi lagha læghi. §. 1. Nu hauær 15

2. *Ut skipt* f. Andel af in- tagor å bys utågor; öfvers. nu tvista tomt och utågoandelar in- bördes d. v. s. strida mot hvar- andra i afs. å storlek eller be- skaffenhet.

3. *Gærþsla* f. eller *gærþning* f. Gärdande, gårdsgårds uppsät- tande; *hauær tomt mæþ sik gærþslu* d. ä. om fördelningen af gårdsgårdarnas uppsättande öfverensstämmar med tomternas fördelning. Dock är — anmär- ker Schlyter i Ordb. — *gærþslu* möjligen skriffel i textkodex för *gærþsto*, såsom i två andra hand- skrifter läses.

4. *Sær* (egentligen dat. af pron. *sin*) adv. För sig, sär- skildt. Förkl. dessa ägors läge öfverensstämmar alls icke med tomternas.

4, 5. *þa skal [læggia] tomt æftir þem*

8. *Risa* l. *up risa, res, risin* (isl. *risa*, got. *reisan*) vb. intr. Resa sig, stiga upp; *humpær ris egh up firi lagha læghi* l. *mali* o: flyttas icke undan, så att äga- ren får ersättning på annat ställe.

10. *af sialfs sins [iorþ]*

11. *lagha mal* o: laga mät- ning, se sid. 4b.

12. *Uæghia* vb. tr. o. intr.

1) Väja, vika undan. 2) Und- vika. 3) Göra något (t. ex. gifva mutor) för att undgå en olägen- het; *humpær will egh firi lagha mali uæghia* d. v. s. ägaren vill ej afstå detta jordstycke mot ersättning på annat ställe, där det ej ligger i vägen (Ordb.).

13. [*hauær*] *kumit* o: har åstadkommit l. gjort

13. *hauat*, vanligare *haft*, se Rydqvist: Sv. Spr. L. bd I ss. 77 och 432 ff.

14. *at* insatt, se Schl. not.

man köpt hump, satt um stena ælla stulpa ok hete ramærke ok egh lagha hæff hans, þa ris humpær up firi lagha mali; taki af þy bole, sum han uar humpær af, ok uari æ þæn siþan stæktær, sum för uar stæktær. Nu
 5 köpir man hump i skoghi ok hæffar han laghlika, nu gangær skoghær til mals, þa uari æ þæn sami stæktær, sum för uar stæktær. §. 2. Nu ma egh minne eghn til lagha læghis koma æn siattungx attungær.

10 III. Vm bolstazs ren ok man þorf bet hæsti sinum, ælla huru broua skulu byggias.

Nu skal bolstazs ren til byar liggia, niu alna breþ. Þa ma uagn uaghne möta, þa skal horn gata ok hiorþ gata þriggia stanga breþ uara; ær bro a þöm uægh oboin, gialde þreia öra þöm, sum sina bro haua boit. Nu skal
 15 uara þingxs uæghær ok þiuþ uæghær, karls uæghær ok kunungxs, tiu alna breþær. Ripær man at þöm uægh, sum faldær gynum ængia manna, ok þorf bet hæsti sinum, han skal haua fæm alna tiuþær ok famns grimu skapt; þa skal tiuþær hæl a miþian uægh uraka ok sua ma han i
 20 þerre ængh saklösu beta. §. 1. Nu liggær bro a þöm uægh oboin, sum by skal uarþa, hæte uiþ þrim markum;

1, 2. Förkl. innehafvaren åberopar sig endast råmärken och ej laga häfd, uppkommen genom tre års besittning.

4. *Stækkia* (af adj. *stakkær* kort) vb. tr. Stäcka, förkorta, stympa; förkl. den, hvars jordegendom eller andel i skogen engång blifvit stympad därigenom, att en hump blifvit från-såld, måste sedan alltid vidkännas denna stympling.

9. *Bolstazs ren* f. Ren mellan två gårdars eller byars ågor.

9. *ok* [æn] *man þorf*

9. *Bet* (isl. *beit*) f., i nysv. n. bet, som blott brukas i så-

dana talesätt som *gå*, *släppa*, *drifva* i *bet*, men i fsv. äfven betyder bete, betesmark; dock förekommer äfven i fsv., fastän sällsynt, *bete* f.? n.?, jfr Söderwalls Ordbok.

12. *Hiorþ gata* (*hiorþ* f. hjord eg. af nötkreatur) är liktydigt med *horn gata*; det allit. uttrycket betyder väg för en hjord af hornboskap.

15, 16. De fyra orden *þingx-*, *þiuþ-*, *karls-* och *kunungxs-uæghær* (af hvilka två och två alliterera) hafva en och samma betydelse, näml. allmän landsväg.

ær broin bonda mællum skipt, þa gialde sua bonde sum byr. Nu æ huar, sum iorþina a ælla uatnit undi bronne, han skal bronne uarþa; faldær þær i folk ælla fæ ok far af döþ ælla sar, ær bron gild, þa liggi ogilt, ær bron ogild, þa böte þæn half gildi, sum bron a. Nu æn man gær bro 5 firi sial sina, þa a han egh længær uarþa hæne, æn han sialuær will, utan þer aghu uarþa, sum iorþina aghu undir hæne, æn hon uar förra bygd; war hon egh förra bygd, þa aghu þer egh bronne uarþa, utan þer takin hana i sina gömu. §. 2. Nu hittas þön okoman, sum takær in til sin 10 hæræþe ælla fiarþungx hæræþe ælla siax hæræþe at broa, þa skulu egh þe böta firi hana, sum iorþina aghu undir hæne. Nu æ þær sum byia eghnir hittas i uatnum ællas andrum okomum, þa bygge sua huar i bronne, sum han atte i uatnumin ællas iorþinne. 15

V. Vm æn almæningær kræfs at broas, ælla huru vægha skulu gildi uarþa.

Nu kræfs almæning at broa, þa skal hæræþe bro uarþa ok uægh ryþia. Nu liggær þæn uæghær iuir almæningh, sum alt hæræþe a broa, ok ær oför bro ælla 20 reþ bröt. Ripær kunungær at þöm uægh ok falzs færþ

5. *Half gildi* n. Ersättning af halfva värdet för dräpt eller skadadt fåkreatur, eller halfva vådaböter för en genom våda omkommen människa.

5, 6. Att göra väg eller bro till fromma för (*firi*) sin egen eller någon anhörigs själ var ej ovanligt, såsom talrika runstenar intyga, se t. ex. Sveriges ill. historia af Montelius m. fl. del. I sid. 313.

8. Öfvers. om bron var bygd förr, [än de fingo jorden i sin ägo]

10. *Okoma* o: ett ställe på marken, där man ej kan komma fram utan bro, uppgifves af Schly-

ter i Ordb. vara femin., men då det näppeligen får antagas, att *hittas* är singularform efter första konjug. i st. f. *hittis*, så måste textens *okoman* vara ntr. pl. med bestämda suffigerade artikeln, eller ock har jämte *okoma* sv. n. (hvaraf *okomum* å r. 14) funnits ett st. n. *okoman*, pl. —, analogt med fsv. *lekan* och *heman* = isl. *leika*, *heima*. Se Uppsala studier sid. 34.

10. *Taka in til sin o*: åtaga sig.

20, 21. Öfvers. och är bro eller anlagd väg (*reþ bröt*) ej i godt stånd

21. *falzs o*: hindras

hans ok spillas klæpi hans, þa skal hæræþ þæt atær böta ok mæþ tolf markær; þæt ær þukke kunungx. §. 1. Nu skal uara kuærna uæghær ok kirkiu uæghær, fæm alna breþær. Byggis byr af nyiu up, þa skal læggia kirkiu uægh, 5 sum genast nyti, broa ok byggia. Nu æn han ær laghlika niþær kumin, þa skal sua lita at þöm uægh; ær bro a þöm uægh oboin, þa böte firi siax öra. §. 2. Nu a egh bonde almæningx ælla kirkiu uægh uænda utan hæræzs höfþinga uilia ok egh kirkiu uægh utan þerra uilia, sum 10 han skulu fara. Nu biþia þer hæræps höfþinga almæningx uægh uænda, þa skal han syn af þy hæræþe næmna; synis þöm annan uægh æmgöþan ok æmgenan uara, þa skal han döma þöm at ryþia han ok at byggia. Nu æn þer hugga atær almæningxs uægh annurkust, þa bötin 15 firi þre markær; æ huru mange, sum þer æru saman, þa bötin egh alle utan þrea markær. Þa æn þæt ær egh utan en, þa böte þreia markær, utan þer uændin firi gærþis sins saka.

VI. Um æn böndær uilia by mæla, ok huru bolstaz ren 20 skal uara, ælla man huggær mæli stang sundær.

Nu uilia böndær by sin mæla, þa skulu ænda karla uitra ramarka ok egh suæria utan um tomttir; siþan aghu allir attungar iamnir gæras, attungær attungx broþir uara, æn egh ær förra af nam giort, salt af humpum. Þa aghu

5. *broa ok byggia* o: förse vägarna med broar och iständ-sätta själfva vägarna.

14. *hugga atær uægh* o: hugga tillbaka vägen, d. v. s. genom förhuggning stänga vägen, så att där icke mera är väg.

16. *Után* prep. med gen. l. ack. utóm, *egh után* o: ej mer än; öfvers. då böte alla ej mer än tre marker. — Äfvenså det följande: om det ej är mer än en.

19. *Mæla* vb. tr. mäta i all-

mänhet, hvaremot *mæta* betyder blott mäta med rydmått (så enl. Schlyter, men troligen blott med hänsyn till lagspråket, ty annorlunda enligt citaten i Söderwalls Ordbok); båda verben hafva betydelsen värdera.

23. *attungær* [a] *attungx broþir uara*, se sid. 80b.

24. *Afnam* n. eg. undantag; minskning af en jordegdom; därigenom att jord därifrån afsöndras. Öfvers. o. förkl.

alle iamt i goðu ok sua i illu, baþe i akrum ok ængium, ok alle iamt i aruþe, baþe i brom ok bækkium, ok sua i garþum sum i akrum ok ængium, huar æfte sinne lutskipt, huar firi sinne æng ok sinum akre, æn sua nyti. §. 1. Nu skal bolstazs ren uara fiætzs ok fiughurra munda, al- 5 nar ok spannar, þa skal mæli stang i mal sætia. Nu riþær man at þöm uægh, drukkin ok drafuæls fuldær, ok huggær sundær mali stang, gialde firi örtugh; standær hon fiarþungx bya mællum, böte firi atta pænninga; standær hon attunga mællum, böte fiura pænninga. 10

VII. Vm æn bonde læggær uaþa a annan ælla for,
slar ælla skær.

Nu læggær bonde uaþa a annan ællas for, slar a annan ællas skær, þæt ær eþær tolf manna, at han uar uildær mals ok mærkia, hughþe uara sit ok egh annars, 15 sua firi annan ok sua firi þriþia; bristær at þem eþe, böte þreia markær. §. 1. Nu æn han slar ælla skær allan akær up ælla tua, ælla gangær ut iuir akær ælla tua ok skær annars up, þa kombær han egh uilzs eþe uiþær, utan

om icke förut någon minskning af egendomen skett genom jord-afsöndring och något blifvit såldt från jorden i särskilda stycken (Ordb.).

4. *æn sua nyti* o: om sådant behöfves l. är till någon nytta.

5, 6. *Fiæt* n. fjät, steg, fot (mått), *mund* f. hand, handsbredd. Dessa allitererande äldre måttbestämningar belysas sedan epexegetiskt genom *alnar ok spannar*, hvilket senare ord är gen. af *spann* (isl. *spönn*) f. spann, ett längdmått, som bestämdes genom de utspända fingrarna, ej att förväxla med det maskulina *spandær* (se sid. 2b), hvars genitiv äfvenledes är *spannar*.

Jfr Richert: Kulturhist. bilder s. 125 och Schlyter i Ordb. s. 446b.

6. *mal* (sid. 4b) o: gräns.

7. *Drafuæl* (isl. *drafl*) n. Drafvel, förvirradt prat, (fordom äfven) moralisk dålighet; *drafuæls fuldær* o: full af drafvel, som ej talar och gör annat än det, som är förvirradt och dåligt.

9. *Fiarþungx byr, fiarþungær af by*: byfjärdedel.

11. Förkl. om någon upp- går rågången (*uaþi* i äng, *for* i åker) orätt, så att den kröker sig och går in på grannens jord, slår (näml. annans äng) eller skär (afnäjar, näml. annans åker).

19. *Uilz eþær* m. (af *uildær*

böte atær skapan, sua sum miætanzs mæn miæta, ok mæþ þreia markær, ælla uiti lufs eþ ælla dyli mæþ eþe tolf manna; ok sua æn han sla ælla skær iuir bolstazs ren ælla iuir þreia akra ælla þrim flera.

5 VIII. Um æn mæn aghu fiskia saman, sua ok huru kuærna ströma skulu byggias.

Nu aghu mæn fiskia saman ælla kuærna ströma, þa a þæn uitzs orþ, sum byggia uill, i allum malum, ok þo sua sit byggia, at han spille egh firi andrum. Egh ma han
 10 sua kuærn byggia ælla uatne stæmna, sua at spillis antuiggia akra ælla ængia annarra manna af. Nu þæn sum bor ouan firi, han skal sua byggia, at han hæfte egh huatzske uatn ælla fiskia firi þem, sum niþærmer bor, ok egh hin, sum niþærmer bor, sua at han far skapa af, sum
 15 yuærmir bor. Þy skal huar þerra annars floþ giutum raþa, at menar hin hanum uatnit, sum ouan bor firi, þa ma vp kippa floþgiutu hans ok lata til sin rinna uatnit. Nu æn suæruær firi þöm kuærnin, sum uppe boa, þa mughu þer

adj. vilsefarande, förvillad): Ed därom, att man ej af uppsåt, utan af misstag skurit eller slagit på en annans åker l. äng (enl. edsformuläret i flockens pr. at han uar uildær mals o. s. v.).

8. i allum malum o: i alla fall (l. händelser)

12, 13. Hæfta (s. 54a) häkta, fasthålla, kvarhålla; öfvers. att han kvarhåller (l. uppdämmer) hvarken vatten eller fiskevatten

15. Floþ f. Flod, flödande l. öfversvämmande vatten, däraf sammans. floþ-giuta f. stigbord, damlucka, genom hvars uppdragande det uppdämda vattnet utgütes; raþa floþ giutum annars o: råda öfver en annans damluckor, d. v. s. hafva rättighet att vid behof uppdraga dem.

18. Här bibehålles läsarten i textkodex *suæruær*, som Schlyter (och efter honom Leffler) utbyter mot den i två andra handskrifter förekommande varianten *suæuær*, pres. af *suæua* vb. intr. hållas stillastående, stå stilla, hvartill då subj. är *kuærnin* enligt Ordboken. Dock kan *suæuær* också komma af *suæuia* vb. trans. bringa att stanna, hvars subj. *uatnit* suppleras ur det föregående. Tamm, som i Uppsalastudier s. 34 påpekar detta, ger äfven skäl för bibehållandet af *suæruær*; detta kan nämligen vara presens till ett annars i fsv. icke veterligen uppvisadt *suærua*, motsvarande isländska *sverfa* med bet. fila, hårdt ansätta; till samma rot höra

up kippa floþgiutu þerra ok lata fran sik löpa uatnit. Nu ma egh vatn ælla fiskia fran andrum uænda, æn þer æru skiptis bröþær. Nu æn man a i miþ ströma, þa ma han egh mera æn i miþ ströma byggia utan mæþ luui. §. 1. Nu æn man köpir hump i skoghi ælla æng ok lig- 5 gær strömbær niþan firi ælla fiskia, þa rækkir egh humpær sik længra, æn han hauær köpt innan; aghin þer ström ælla fiskia, sum oþul aghu, ok han sua mykit, sum han köpte mæþ humpinum. §. 2. Nu æn flere forsa æru saman ok uilia alle byggia, þa ma egh sua sit byggia, at annars 10 spillis; þa aghu þer vitzsorþ, sum skapa löst gita byght andrum. Nu æn ny auærkan skapa gamble auærkan, þa a þön gamla auærkanin uitzsorþ nyiu auærkum ryua. §. 3. Nu aghu flere mæn kuærna staþ saman, nu will en byggia ok egh alle, þa a þæn uitzs orþ, sum byggia will. 15

nysv. *svarfva* samt isl. *svarf* n., hvilket subst. också finnes i ÖGl. i de tre sammansatta orden *kull-suarf*, *kiol-suarf* och *kul-suarf* ÆB 6: pr., där det torde betyda „våldsamt bortskaffande, undanrödjande“ eller (passivt taget) „bortgång, försvinnande“. Antingen bör väl *æn suærær kuærnin* öfversättas: „om vattnet spolar bort kvarnen“ eller, ifall detta uttryck kanske är något för starkt: „om vattnet fördärfvar kvarnen“ (l. c.).

3. *Skiptis bröþær* m. pl. 1) eg. bröder, som skifta arf mellan sig, sedan i allmh. de, som skifta arf mellan sig; 2) sådana som äga lika del i eller rätt till något.

3. *Miþ ströma*, som här förekommer två gånger och fins i alla handskrifter, citerar Schlyter i Ordb. såsom *miþströme* (i Gloss. till ÖGl. rätt såsom *miþströma*, men med tillägg „rectius

miþströmi“) och upptager såsom dess nominativform *miþströmber*, öfversatt: mellersta delen af en ström. Vill man icke förena sig om detta antagande af felaktig formbildning, måste man (med Tamm anf. arb. s. 35) uppställa en svag biform *miþströme*.

6, 7. *Rækkia* vb. intr. Räckta, sträcka sig = vb. refl. *rækkia sik*. Öfvers. humpen (d. ä. dess del i vattnet) sträcker sig ej längre än de gränser, inom hvilka han köpt den.

12. *Auærkan* f. 1) Arbetet på jord i allmh. 2) Ävärkan, olofligt bruk af en annans jord, synonym. *auærkning*. 3) Vattenvärk (här). Det å följande rad förekommande *auærkum* är dat. pl. af *auærk* n. = *auærkan* i bet. 3. Att med Schlyter (Ordb. art. *aværk*) hänföra det till nominativen *aværkan* går icke för sig.

Han skal fara til ok stæmna hanum þry þing ok sitia þrea fæmtir ok bipia han bygia mæþ sik; byggir han egh mæþ hanum i lagha fæmtum, þa skal han til þingx fara ok taka þingx manna dom til at byggia; siþan ma han 5 saklöst byggia. Nu stæmnir han siþan, sum egh uilde byggia, hinum, sum bygde, ok sæghær, at han bygde hans, þa a han uitzsorþ mæþ eþe fiughurtan manna, at han bygde mæþ þingx manna domum, ok siþan skal han haua kuærnina, þær til sum han hauær hanum up fullat baþi 10 kustin ok sua arwþit. §. 4. Nu kallar man kuærn olaghlíka bygda uara ut a sik ælla fiskia, þa skal han til þingx fara ok kæra, doms hærra skulu syn til næmna; ær þæt iuir byght, þa skal læggia hanum dagh sialwum up ryua. Uill han egh þa up ryua, þa skal kunungær ælla lagh man 15 næmna til mæn af hæræþinu, ællas hæræzs höfþinge skal riþa til mæþ hæræþe ok kasta up auærkum hans. Nu æn þæn, sum kære, far til mæþ enum manne ælla tuem ok kasta up uærkum hans, för æn han hauær uarat ok dom til takit, þa böte atær skapan ok mæþ þreia markær. Nu 20 æn han sank a sik suet ok suæuiu ok brytær sua uærk

1. *hanum*, ehuru nyss näm-nas *flere* (resp. *alle*) delägare.

4. *Þingsmæn* m. pl. Män, som voro l. hade varit närvarande på tinget (då ett mål där förevar) och hvilka det tillhörde att tillse hvad som på tinget förekom och i vissa fall därom vittna, stundom fatta beslut i frågor hörande till rättegången. Enligt de älsta danska lagarna voro tingsmännen den dömande myndigheten på tinget (Ordb.); jfr Hjärne: Om den fsv. nämnden sid. 53 f.

6. *hans* näml. *kuærna staþ*.

10, 11. Öfvers. Påstår någon kvarn eller fiskeværk olagligen vara bygda utöfver gränsen af det område, som tillhör honom,

12. *Doms hærra* m. Domare,

här: konungen, lagmannen eller häradshöfdingen, som nämnas i det följande.

13. *iuir byght*: bygd utöfver gränsen

13. I st. f. *sialwum* har en handskrift *sialwer*, hvilket bättre stämmer öfverens med nysvenskt språkbruk.

16. *mæþ hæræþe* d. ä. *mæþ hæræþs mannum*.

20. • *Suet* (isl. *sveit*) f. Följe, sällskap (ursprungl. af 6 personer). Enligt Sn. Edda betecknar *þorp* ett sällskap af 3 personer, *foruneyti* 4, *flokkr* 5, *sveit* 6, *ferð* 14, *þjóð* 30, *fólk* 40, *fylki* 50, *herr* 100 o. s. v. Dessa benämningar alliterera med motsvarande räkneord och tyckas därför vara gamla.

20. *Suæuiu*, ett okänt ord,

hans, þa böte hwzs mannin fiuratighi markær ok atær spiællin, ok huar þæn, sum þær uar mæþ i flok ok farunöte, böte þreia markær.

IX. Vm landboa ok huru bol skulu leghias, sua ok um þön mal, sum þær til höra. 5

Nu wil bonde sik bol leghia, þa ær þæt lagha gæf: nöt vm siax halma af attunge, sua i förstu gæf uingæf sum bolgæf, þæt hetir siax öra. Þæt ær lagha afræþe: fiure þyni korns ælla tue öra uafmala tuæggia næfna Bret, daxuærke um uar ok annat um höst. Nu skal landboin a 10 eghn haua at minstu þry hus: laþu, kornskammu, nöt hus. §. 1. Nu uill land drotinnin han af bole bort uraka, þa skal han til fara firi iul ok hælgha aftun, gifta fulnaþ hanum i garþ föra, ælla ær han egh laghuarapær af. Nu skil þem a: han sighær egh uara af uarat, þa a han uita 15 han laghuarapæn af mæþ eþe fiughurtan manna. Nu æn han suær amote ok sighær sik egh af uarapæn uara, ællar ok at han fæste hanum iorþina siþan, þa skal hæræzs næmd uita, huat sum þær ær sant vm. Nu a han egh af bole fara för æn vm miþ fastu, þy at han ma egh göþzsl 20 af bole föra, utan han hætte viþ siax örum; före han hö

troligen ungefär liktydigt med *suet*, hvarmed det allitererar. „Möjligan kan det härledas från *suæua* och eg. betyda ett sällskap af kringsväfvande l. kringstrykande människor“ (Ordb.).

6. *Gæf* (s. 182b): gáfva, städja för arrenderad jord (här) = *gift* (s. 122a): *första gæf* o: städja, som gafs, då ngn första gången stadde ett visst hemman; *lagha gæf* var dels *bolgæf*: egentligen städja, som bestod i ett sex år gammalt nötkreatur för hvar at-tung, dels *uingæf*: vängåfva, som gafs i *förstu gæf*, jfr texten.

9. *Nævi* (isl. *hnefi*) m. Näfve, hand, äfven såsom mått mellan

de utspända fingrarna, d. s. s. *spann*; ordet är en *an*-stam, däraf ändelsen *na* i gen. pl. *næfna*, äfven *nænna* med i fsv. vanlig öfvergång *fn* > *mn*.

12. *Land drotinn* m. Husbonde. Ordet har genom en falsk härledning uppkommit af *lan-drotinn* l. *lanar drotinn*, isl. *lánardröttinn*, se Schlyters Ordb. och Fritzner².

13. *Gifta fulnaþær* m. Ersättning till landbo för gifven städja.

16. *af* nämligen *bole*.

18. *fæste hanum iorþina* o: utarrenderade åt honom jorden, jfr sid. 167b.

bort, hætte uif þrim markum; göþzsl a bole fylghia. Egh
 ma han garþa af föra, þy at þem skal iorþæghandin köpa.
 Þrængær han landboan af bole, þa skal hanum luka öre
 firi træþis æriu af huarium attunge. Nu far han af mæþ
 5 sinum uilia, þa takær han egh gípta fulnaþ, utan han uiti
 mæþ eþe fiughurtan manna, at han for þrængdær af bole.
 Nu dela þer, iorþ æghandin ok landboin, þa a landboin
 uitzsorþ uita sik til ens halms; siþan ær han uifær bol
 lagh skildær. Nu hauær land drotinnin flere hans pæn-
 10 ninga inne, kære landboin til hans, þa uiti mæþ eþe, at
 han hafþe bol til stæmnu daghxs; orkar han egh eþe, þa
 lati atær þæt, sum bol hauær oint. Nu uarar han af
 förstu gæf, gange sua atær til uingæf sum til bolgæf. Ær
 gift half int, havi þa þæn, sum fangit hauær, ok fulle ha-
 15 num öre firi ar huart atær standær. Nu ær gift egh half
 int, þa a landboin sina atær taka ok fulla iorþæghanda-
 num slika öra, sum han skulde up taka. §. 2. Afræþe skal
 han hem bæra þrim nattum firi hælgha aftun, ælla hætte
 uif þrim örum ælla uiti mæþ eþe, at han sat mæþ luui
 20 hans kuar, ælla uiti laghbupit. Nu skil þem a um afræþe,
 þa a lanboin uitzsorþ uita, at „þætta uar sæt vkur“. §. 3.
 Nu ær landboe uif bol skildær, þa skal han hus sin til
 sin föra, all utan þry, þöm sum skild æru. Nu will han
 egh köpa þem, þa skal stæmna hanum þing ok beþas
 25 uærþa sinna; will han egh luka hanum, þa ma han sak-

2. *uita sik til ens halms* o: visa sin rätt att sitta kvar på den arrenderade jorden ett års tid (*halmbær* sid. 211a).

9, 10. *flere hans pænninga* nämligen af städjan, som han betalat till fullo, fastän han nu skiljes från bolet före den bestämda dagen (*stæmnu daghær*).

12. *þæt, sum bol hauær oint* i st. f. *egh hauær int*; öfvers. o. förkl. det, som ägaren af den utarrenderade jorden ännu icke har förtjänt (se *inna* bet.

4 sid. 121a) af arrendesumman, (då näml. landbon i förtid blifvit skild från jorden).

12, 13. *Öfvers.* Uppsäger han [landbon], då denne blott en gång gifvit städja,

16. *sina* nämligen *gift* (som också utsättes i en handskrift).

17. *slika* o: så många; d. v. s. *öre firi ar huart*, som han hade haft gården, jfr föreg. mening och Ordb. art. *öre*.

20. *laghbupit* [*afræþe*].

23. *han* näml. jordägaren.

löst þöm af föra, æn han will egh köpa þöm innan þingum ok fæmtum. Sua skal ok um garþa uara, utan tomta garþrin, han skal bole fylghia. §. 4. Nu dör antuiggia þæn, sum gift gaf, ællas þæn, sum giuit uar, þa æruir sua gift bol sum fæþrini sit, æ þær til sum gift ær ut int. 5 Nu ær þæt bol atær siþan falt skipan, þa ær þæn næstær, sum först hafþe. Nu giuær annar til, þæt kallar undi giæf, þæt ær þriggia marka sak; han skal af bole fara ok hin til ganga, sum förra hafþi. §. 5. Nu hauær man eghn manzs mæþ ars gæwm; þaghar inne ær rökær ok 10 sata, þa ær han uiþ bol lagh skildær, þy at þæt ær egh lagha gift. Nu æn lagha gæf ær, þa a half æng fylghia til træþis æriu. §. 6. Nu köpir man eghn ælla skiptir firi iul ok hælgha aftun, bor a landboe, þa far hin til, sum fangit hauær, ok læggær a eghn sina ok uarar han 15 af bole. Nu standær undi gipt hans, kræui atær þæt, sum han gaf, ok uæghe uiþ hin, sum fangit hauær, mæþ ars gæf, þy at egh ma han gæra græs fara. Nu köpir han egh förra, æn bondin hauær ut þurit sæþa skæppu sina, þa skal bonde sæþ sina sa til lukins ok luka þem afræþe, sum 20 næst far agha iulum. Nu ær at kumit, at træþa skal, þa

4. *æruir* näml. den, som tager arf efter arrendatorn l. efter jordägaren.

6. *Skipan* (af *skipa* se sid. 156b) f. Utarrendering åt en annan af jord; *falt skipan* (dat.) o: ledigt att arrenderas ut, legofalt.

7. *nu giuær annar [gift] til [bols]*

10. *Ars gæf* f. Städja för ett års arrende af jord.

10, 11. *rökær ok sata* o: skyl och såta.

12. *Æng*, textkodex *æn*, „pro ægn v. eghn“ Schlyter not. 51 s. 201. Förkl. halfva jorden bör om hösten lämna till den, som följande vår skall tillträda egendomen (Ordb.).

15. *læggær a [iorþin] eghn sina* o: tager jorden i besittning.

16. *Öfvers*. Nu går hans arrende under [genom köpet]

17. Förkl. han gifve städja för ett års arrende, om han vill slippa att flytta genast (Ordb.). Jfr *uæghia* bet. 3 sid. 215b.

18. *Græs fari* m. Husvill, eg. en som flyttar ut på det nyss uppstuckna gräset l. på bara marken.

19. *Sæþa skæppa* l. *sæþis skæppa* f. Kär, hvori såningsmannen bär säden, som skall utsås. Där af talesättet *ut bæra sæþa skæppu sina* o: börja såningen.

21. *at [þem tima] kumit*

skal han biuþa iorþ æghandanum lagha gæf. Nu will han egh uipær taka, þa ær þæt landboans uitzs orþ uita þæt, at han uar egh lagh uarapær af. Han a halda mæþ ars gæuinne; han skal taka mæþ sik grænna sina ok biuþa 5 hanum i garþe, sua ok i þinge. Siþan skal hem fara ok binda gift uip handuita, æria ut at akre ok þuæru iuir annan, biuþa sua þær hanum. Will han egh æn þa uip taka, þa skal han gift taka ok spakum bonda i hændær sætia; siþan ma han saklösu um þæt ar haua. §. 7. Nu 10 takær man öxa mala ok læggia undi ara stæmnu, inne up mala sin ok vill siþan af fara, han a fulnaþ firi hus sin ok garþa sina haua. Nu far han af för, þa hauær han firi farit arwþe sinu. Aghe sua huar i husum, sum han atte i bole, sua ok i garþum. §. 8. Nu ærr iorþæghandin 15 olaghlika undan landboa sinum ok sar; han firi ær sæþ sinne ok havi hana landboin, ok han se osakær firi at han arþe, þy at þæt uar sialfs hans iorþ. §. 9. Nu auærkar annar þa iorþ, sum annar hauær at festum, þa skal þæn, sum iorþina a, malsæghanda ræt kræuia, ena mark 20 hanum böta, mark kununge, mark hæræþe, ok han a epin sea ok lanboin a giald firi skapan.

6, 7. *Handuiti* m. Plogstyre ('handveta' i Ordb. är väl ett dialektord, jfr Rietz s. 242a). Öfvers. binda arrendesumman vid plogstyret, plöja utåt en åker och på tvären öfver en annan. — *Ut at* egentl. i riktningen hemifrån gården l. uppifrån nedåt; *þvær*u dat. sg. ntr. (af *þvær*) nytjad ss. adverb.

9. *haua* näml. *bolit*.

10. *Öxa mali* (af *öxe*, *öx* f. *yx*a och *mali* o: 1) afgift, 2) lega, lön, 3) lön för odling, bestående i tre års besittningsrätt) m. lön för odling, eg. för yxans bruk. *Læggia* [iorþ] *undi ara* (gen. pl.) *stæmnu*: öfvers. o. förkl. och lägger (se sid. 39a 2) jorden under en för den odlade

jordens besittning bestämd tid af vissa (näml. tre) år. Schlyter (ed. s. 202 n. 81) tror dock, att framför *ara* bör tilläggas *þriggia* och jämför fl. 32.

10, 11. *inne up mala sin* o: vinner hela lönen för odlingen (därigenom, att han besitter jorden tre år). Ordb.

12, 13. Öfvers. då har han genom sin flyttning förlorat ersättningen för sitt arbete. Ang. *firi fara* jfr sid. 57a 9.

15. *undan* o: till förfång för.

18. *Fæsta* f. eg. det, hvarmed något fästes, utfästelse, löfte, (här) arrende.

19, 20. *Ena mark* [skal þæn, sum *auærkapi*,] *hanum böta*

20. *han* näml. jordägaren.

X. Um æn þorp gærs af nyiu vp, þa a þæn uitzs orþ, sum æfte gamblu tomtpt uill læggia.

Nu gærs þorp af nyiu up, þa skal tomtpt læggia niþær. Nu hauær han uitzs orþ, sum æfte gamblu tomtpt uill læggia. Nu uill han lagha mal a læggia, þæt æru 5 tiugh alnar a attungx tomtpt ok tiu alnar a attungx akær.

XI. Vm æn man husar a humpe, ælla böndær fara a nyia tomtptir, ok um halftræþe.

Nu husar man a humpe utan huwzs mal; grænna æru hanum egh gatu skyldir, gæri ut af sialfs sins. §. 1. Nu 10 fara mæn af gamblum tomtptum sinum ok gæra sik nyia, koma a ok boa a ok uilia alla þit haua, nu sitær en a gamblu tomtpt, þa hauær han uitzs orþ kræuia þem atær alla til sin ok egh þer han. Nu æru alle af gamblu tomtpt farnir ok alli a nyia tomtpt komnir, þa ær hun sua lagh- 15 kumin niþær sum hin gambra, ok hin gambra hetir akær mal. §. 2. Nu skil böndær um bygning sina, þa hauær han uitzorþ, sum half træþe uill a gæra.

XII. Um huru bonde skal dræng leghia.

Nu uill bonde sik dræng leghia, fæstir hanum leghu, 20

1. *Þorp* n. Enstaka gård, liten by (torp), men ursprungligen var väl ordets betydelse *skock*, jfr isl. *þyrpask*: skocka sig tillsammans och ofvan sid. 222b. „Hvad som här menas med detta ord är af sammanhanget svårt att förklara“ (Ordb.).

3. *læggia tomtpt niþær* o: utstaka tomtten, jfr *niþær* s 144a.

7. *Husa* vb. intr. Bygga hus.

7. *fara* o: flytta.

8. *halftræþe, halfnaþa træþe* se sid. 2a.

9. *Huwz mal* n. Det mått l. den indelning, hvarigenom bys ågor äro fördelade mellan gran-

narna; *humpær utan huwz mal* o: jordstykke, som någon åger utom denna räkning l. gemenskap med grannarna.

10. *gæri ut [gatu] af sialfs sins [iorþ]*.

16, 17. *Akær mal* n. Åkermått, det mått l. den grund, hvarefter en bys åkrar äro delade mellan byamännen. Den gamla tomtten, hvarifrån man bortflyttat, kallas så troligen af den anledning, att de gamla tomtterna fortfara att ligga till grund för ågor nas delning (Ordb.).

17. *bygning* o: landtbruk, se *bygd* sid. 209b.

gangær a mat ok mala; uill drængrin bort ganga síþan, gialde bonda sua mykit, sum han hafþe hanum fæst. Nu uill bonde han bort ælta, þa luke hanum þæt han hafþe hanum fæst, gange síþan drængær huart sum han uill.

5 §. 1. Alle þer sum laghlika æru til sins lutzs komuir, þer aghu sialui sik til leghu fæsta; þer sum egh æru sua ok æru þön ughurmagha, þa fæste þæn þem, sum þerra mals man ær. Æru þer maghanda mæn ok i bo mæþ fæþær sinum, þa fæsti þöm gambli karlin til leghu.

10 XIII. Vm æn löska man drax, ælla böndær uilia sæþ byria, ælla huru half girþi skal uarþa.

Nu æn löska maþær drax ælla slas ælla gær nakuarra andra gærninga ok ær leghu staddær mæþ manne, þær a han ut stæmna alla lagha soknina, sum han ær, æn þo at
15 han löpe bort; þa gange lagha soknin in til hans ok egh til bondans. Nu ær han giptær ok hauær annarstaþ kunu, þa skal han þær stæmna ut lagha soknina, þær sum hans kona ær ok þær sum hon ræþ baþe lasum ok nyklum.
§. 1. Nu uilia böndær sæþ sina byria, þa skulu þer liþ
20 tæpt haua ok rænt liþum sinum, för æn ut bærs sæþis skæppa; tomta garþa skulu æ gilde uara, sua mællum iul ok kyndil mæssu sum mællum mizssomars ok Olafs

1. Öfvers. [drängen] arbetar för mat och lön

5. Öfvers. som lagligen mottagit sin arfslott

11. *Half girþi, half giærþe* n. Gärdsgård, hvaraf grannar skola stänga hälften hvar; *uarþa half girþi* o: ansvara för sådan gärdsgård.

13, 14. *þær — — sum han ær* [leghu staddær]

19, 20. *Liþ* (isl. *hlíð*) n. 1) Led, öppning på en gärdsgård. 2) Stängsel för denna öppning, bestående antingen af lösa störrar, som nedtogos, då det be-

höfdes, l. af en på hakar upphängd ordentlig grind. *Bænna* vb. tr. med dat. eg. göra att något löper, däraf: sätta en dörr l. grind på hakar, så att den kan löpa fram och tillbaka o: öppnas och tillslutas; öfvers. då skola de hafva led, som äro tillslutna, och hafva försett sina led med grindar,

22. *Kyndil mæssa* firades den 2 februari och kallades så, emedan kyrkljusen då invigdes för hela året. *Kyndil* (isl. =) betyder näml. ljus, fackla och är lånadt från lat. *candela*, hvaraf

mæssu. §. 2. Nu skal huar bonde uarþa half girþi uif annan mællum tomta sinna. Nu ma egh hus half girþi uarþa, nu rindær hægnapær a æggiar tomt, þær aghu grænna half girþi uarþa uif hin, sum tomtina a. Nu mötir ængh akre, þa a huar þerra mæþ andrum half girþi uarþa. Nu liggær hiorþ löt mot hægnape, þa skal þæn, sum hiorþ lötina a, egh half girþi a mot uif hægnap halda. Nu liggær hiorþ löt gen hiorþ löt, þa höre þær egh half girþi til, utan þær gange horn gen horne ok hof gen hof; þa ma egh in taka firi andrum annars fæ. 10

XIII. Um nar garþa skulu gildi uara, ælla huliki garþa, sum gildi æru, ok huru sum lipi skal rænna.

Nu aghu alle garþa gildi uara firi hælgha þors dagh; ær garþær ogildær, þa böte firi þre öra. Nu ær þæt gildær garþær, sum man bær mæþ allum folk uaknum, sua höghær, 15 sum laghlikær man takær annan uagh a iorþ mæþ alna langu skapte; þa skal studh stawr sætia fiætz fran garþe,

ock fr. *chandelle*, eng. *candle*; i finskan återfins *kyndil* såsom lånord *kynttilä*.

3. *Æggiar tomt* f. Tomt, som ligger vid byns *ægh* (s. 213a), d. ä. kant l. ena ände och således med två sidor stöter till byns ägor; öfvers. sträcker sig inhägnad till ändtomt.

6. *Hiorþ löt* motsvarar Vgl. *fælöt*, sv. diall. *löt*, isl. *laut*, f. Betesmark.

7. *A mot, a mote* 1) prep. emot, till mötes, 2) adv. (h. l.) i förhållande till; af *mot* n. möte, hvilket ock nytjas som prep. l. adv. utan att prepp. *a* eller *i* utsättas, äfvenså dativen *mote*.

10. *In taka* vb. tr. 1) Intaga jord, inhägna mark. 2) Intaga en annans fäkreatur, som man funnit på sina ägor. 3) Emotaga.

11. *Nar*, sidoform till *nær*, adv. o. konj. När; den förra formen har gifvit upphof åt det i flere (äfven finländska) dialekter förekommande *när*, dan. *naar*.

12. Öfvers. och åt hvad håll man skall låta ledgrinden löpa.

13. *Hælghi þorsdagær* m. Kristi himmelfärdsdag.

15. Öfvers. som håller, då en man med alla stridsvapen (jfr *Uaþ*. 6: 1) klifver upp därpå, [och som är] så hög, att en man af vanlig längd når till jorden på andra sidan med en alns lång käpp.

16. *annan uagh*: „i relativt oaksentuerad stafvelse öfvergår *æ* till *a* framför *gh*“ (se Kocks uppsats i Arkiv XI s. 142 ff.).

17. *Studh stawr* m. Stör, som sättes till stöd vid gårds-

þa skal ændin a hankinum uara þvma langær. Gærþir, sum skilt ær, gangær mællu suin ælla söþær, far af bana, ligge ogildær; gærþir egh, sum skilt ær, ok kombær mællum fæ ok far af bana, gialde firi half gildi. §. 1. Nu
 5 liggær gap a garþe, böte firi þre öra; liggia a tu, böte firi siax öra. Þær a egh kunungær af ænginne þriggia öra sak ok egh af siax öra sak, þæt skal hæræzshöfþinge taka; ok ænga siax öra sak skal hæræzs höfþinge taka utan firi broa syn ælla garþa syn ok firi uægha ryþzslu.
 10 Nu æru a garþe þry gap ælla þrim flera, þa böte þrea markær; þær a i haþe karl ok kunungær. Ælla liggær sörgap a garþe, þa böte þreia markær ok þæt atær, sum þær spiltis ginum. §. 2. Nu skal man rænna líþi sinu til gærþis ok egh fran; rænnir han annur kust, þa böte siax
 15 öra ok atær spiællin. Nu æn man hauær líþi orænt, gialde firi siax öra ok atær spiællin.

XV. Vm æn fæ wil i akra fara ælla ok æn fæ far bana af manzs handuærkum.

Nu uill fæ i akra fara ok skaþa gæra, löpær a gildan
 20 garþ ok far af bana, ligge ogilt. Nu will fæ ur fara ok

gård. Om *staur* (läs: *stavur*) och *staffuer* (Kr.Ll.) samt dessa formers förhållande till isl. *staurr*, fsv. och nsv. *stör* se Uppsala-studier s. 35.

2. Öfvers. går svin eller får mellan [gårdsgårdsstöarna]; *söþær*, isl. *sauðr*, betyder i några andra lagar fåkreatur i allmänhet.

6, 7. Öfvers. konungen har icke rätt att i någon sak, för hvilken bötes tre öre eller sex öre, taga andel af böterna. Ang. den dubbla negationen *egh* — — *ænginne* jfr sid. 149b 8, 9.

12. *Sörgap* (af *sör*, isl. *saurr*: smuts, träck) n. Öppning på en gårdsgård, så stor att fåkreatu-

ren kunna gå därigenom. Benämningen har utan tvifvel uppkommit däraf, att i en sådan öppning legat träck, som visat, att kreatur trängt sig därigenom. (Så Schlyter, som polemiserar mot en annan härledning från *söþer* boskap).

13, 14. Öfvers. o. förkl. man skall sätta grinden för sitt led så, att den, när den öppnas, går inåt gårdet och ej utåt [vägen].

15. *hauær líþi orænt* d. ä. *egh hauær líþi rænt* o: icke har försett ledet med grind; jfr *oimt* sid. 224 r. 12.

20. *ur [akrum] fara*

uæghia skapa, lópær a gildan garþ ok far af bana, gialde half gildi; lópær a ogildan garþ, huat sum þæt lópær innan ælla ur, gialdi half gildi þæn, sum garþin atte. §. 1. Nu lópær fæ manzs a handuirki manz ok far af bana; æltir annar a, maþær ælla manzs fæ, þa skal han 5 gialda mæþ halwu ælla dylia mæþ eþe, at þæt fik egh þy bana, at hans at gulde ælla hans feia. Nu far fæ af handuærkum bana ok faldær af, synis alt saman: fæ þæt, sum bana fik, ok bloþughur stawr, har ok handuirki, þa a hin uitzorþ, sum fæt atte, mæþ tuægga manna eþe, at 10 þæt fik af hans handuærkum bana. Takx egh alt saman, þa hauær han uitzorþ at uæria sin handuirki mæþ tolf manna eþe, at þæt fik egh af hans handuirkum bana; bristær at eþe, böte halfgildi.

XVI. Um æn man hauær iorþ i andrum by ok uill 15 annars a öþe læggia sua sum sit.

Nu hauær man iorþ i andrum by ok uill egh sa ok egh gæra garþa um ok will sua anars öþi læggia sum sit, þa skulu böndær til hans fara, sum i bynum boa, ok stæmna hanum til hægnafa. Nu uill han egh ælla ær 20 sua fiærrin, at þe gita egh til hans kumit, þa skulu þer til þingx fara um löghurdaghin, sum næstær ær æftir hælgha þors dagh, ok doma til taka at hæghna um sik. Siþan mughu þer stafrum höta ok gærþa ok saklösu hans ængia

7. *at gulde* är pret. konj. af *at gælda* st. vb. tr. (med gen.): umgälla, lida genom en annans förvällande, eg. betala för en annans skull (*at niuta*. Konstr. *at [þæt] at gulde hans ælla hans feia* ∴ genom hans eller hans kreaturs förvällande.

11. Öfvers. Påträffas icke altsamman (l. båda två, näml. *fæ ok bloþughur stawr*)

16. *Öþe* n. Öde, förödt tillstånd; indekl. adj. *öþi*: öde, för-

ödd. Af substantivet uttrycket *a öþe læggia*, af adjektivet *öþi læggia* (rad. 18).

20. *Hægnafa* m. 1) Hägnad, gårdsgård. 2) Inhägnad jord; *stæmna manni til hægnafa* ∴ för att förmå honom att hålla gårdsgård.

24. *Höta* vb. tr. Göra hål i jorden för gårdsgårdsstörar; i denna bemärkelse brukas ordet ännu i Östergötland, äfvensom *hot*: stör-par, ett par af de i

ok lindur mæþ mula bet beta ok egh sla ok siþan sin garþ saklösu af föra, ok han böte þreia markær firi at han uilde egh hæghna.

XVII. Vm æn man tiuþra i akre manzs ælla ængh,
5 ok huru þær skal laghlika in taka.

Nu tiuþra man i akre ælla æng annars manzs mæþ halw tiuþre, þæt æru öra þri ok atær þæt, sum spiællin æru; tiuþra fullu tiuþre, böte siax öra ok atær spiællin. Nu gangær hæstær lös, þa korn ær i axe, gialde span firi
10 hæst; draghær mæþær sik tiuþær hæl, böte firi annan; gangær hæstær i hældu, gialde firi span, ganga tue i hældu, gialde firi þre spæn. §. 1. Nu gangær fæ i akre löst, þa skal fæ intaka; ær þæt hæstær, þa skal leþa ok egh riþa. Kombær hin, sum a, ok rænir akær nam af hanum, hætte
15 uiþ þrim markum ælla tolf manna eþ, at han rænte egh akær nam af hanum. Nu takær man fæ hans in, þa komær hin æftir, sum a, ok biuþær uæþ til, — æ huru mykil, sum þön æru, þa skulu uæþ uara, þy at egh ma siþan dylia, — þa a han egh længær inne halda. Nu takær han

jorden nedstötta gärdsgärdsstö-
rarna (Rietz s. 264a). *Höta* har
uppstått af *hwæta, no. dial.
kwæta: sticka, nedstöta, på samma
sätt som *söva* af *svæfa*; *hwæta
åter är afledt af ett st. vb. *hwáta,
*hwét, hvars pret. part. *hwätinn*
är bevaradt i en vers i Halfs
Saga (Bugge i Nord. Tidskr. f.
Filol. ny række III s. 264).
Öfvers. med stafvar göra hål
i jorden och uppsätta gärdsgärd.

1. *Linda* f. Linda, igenlagd
åker, som „ligger i linda“; så
enl. Schlyters, Söderwalls, Rietz',
Dalins och Sundéns ordböcker,
men i finländsk svenska har or-
det en vidsträktare betydelse
näml. gräsplan, gräsbeväxt mark,
som icke är intagen till äng.

4, 5. Till såväl *tiuþra* som
in taka underförstås objektet *fæ*.

7. *Tiuþær* n. Tjuder; det
skiljes mellan *fullt tiuþær* och
halft tiuþær, olikheten bestod
troligen i tjudrets längd, så att
möjligen det här öfvan i fl. 4 om-
talade *fæm alna tiuþær* var halft.

11. *Hælda* (no. *helda*, dan.
hilde) f. Hälla, rep, hvarmed två
af ett kreaturs fötter samman-
bindas för att hindra det att
flöja; *tue* [*hæsta*] *ganga i hældu*
o: äro förenade genom hälla vid
fötterna, så att de måste följas åt.

14. *Akær nam* (af *næma*)
n. En annans fäkreatur, som
man funnit på sin åker och in-
tagit; kallas i Vgl. *namfæ*.

17—19. Öfvers. huru stor

uiþ uæþium, þa aghu granna þerra skuþa: huar sum gýnum gildan garþ gangær, gialde hin, sum þæt atte, ær gýnum ogildan gangit, gialde hin, sum garþin atte. Haldær han akær name, siþan hin biuþær ræt til, þa hætte uiþ þrim markum. Nu skulu granna spiæll miæta, þa aghu 5 hins miætanz mæn uitzsorþ, sum ut skulu giua, læggia ut sua mykit, sum þe uilia, mæþ eþe tuæggia manna, at mera uar egh spilt. Nu will han egh ræt til fear sins biuþa, þa skal han granna sina taka ok i garþ hans ganga ok biuþa hanum atær ok sua a þinge laghlika ok hans 10 uarþnaþ a læggia, ok þa uarþar han egh siþan, huat sum at þy kan koma, firi utan sinum handuærkum. Nu kærir hin æfte, sum fæt atte, þa uiti mæþ eþe fiughurtan manna, at han hafþe hanum laghlika atær buþit, ok sialuær wlte at han uilde egh atær lösa. Nu stiall man akær nam 15 af andrum, böte firi þreia markær ælla dyli mæþ tolf manna eþe.

XVIII. Um æn bonde uill ængh biærgha ælla akær iui æng hans.

Nu will bonde æng sinne biærgha, nu will han aka, 20 þa ær oslaghit firi hanum, þa skal han sik uægh sla ok i sata biærgha, ok sua uægh gýnum akær skæra ok i rök sætia. Nu akær man iuir akær ælla æng, rindær innan hiul, gialde firi hiul öre; rindær iui annat, gialde firi tua

(: liten) panten än är, så skall det [dock] vara pant, därför att han icke sedan må bestrida [saken].

4. *biuþær ræt til* 3: tillbjuder rättvis ersättning.

6. I st. f. *skulu* har en annan handskrift *skal*; bägge kunna finna stöd af sammanhanget.

9. *han* näml. den, som intagit kreaturet.

11. *Uarþnaþær* m. Vård, omvårdnad, merendels med afs. å en därmed förenad ansvarig-

het; fri öfvers. han skall öfverlämna det intagna kreaturet åt ägarens vård och ansvarighet.

11, 12. Öfvers. hvad som kan komma åt det, så framt det icke sker genom hans vållande.

20. *nu will han [hö sit] aka*; den transitiva betydelsen hos detta verb är, likasom ock den starka böjningen, förlorad i nysv. (några dialekter undantagna), men subst. *åkare* erinrar om densamma.

23, 24. *rindær hiul innan*

öra; rindær þriþia, gialde þreia öra; rinna all fiughur, gialde siax öra ok atær spiællin. Þæn a lipi uarþa, sum snimstu akær ginum, ok atær gærþa.

XIX. Vm æn man mistakær rök ælla sata, ællas skær
5 annar a annan ok sætzs i hasla.

Nu kan man mistaka rök ælla sata; standær hans uti atær, kæri hin, sum a, sighær sin takin uara, þa skal æmmanga atær gialda, sum han tok, ok mæþ eþ tolf manna, at „iak tok mæþ þy, at iak hugþe mit uara ok egh þit“.
10 §. 1. Nu kære granne til granna sins „þu hauær þær skurit a mik“ ok sætær i haslu, nu förir han in undan haslu, þæt ær siax öra sak ælla eþær tolf manna, at „iak flutte egh undan haslu“. Nu förir man in ok gialdær ut iuir þriskulda, þa ær han at þrim markum sakær.

15 XX. Um huru længi bonde skal friþ gærþe uarþa.

Nu a bonde friþ gærþe uarþa uif annan, æ mæþan annar hauær oburghit. Nu æn annar hauær oburghit ok gitær egh ællas uill egh biærgha, þa skal friþ gærþi til

1. *iui* (*akær, æng*) ɔ: löper hju-
let inom l. öfver åkern l. ängen

4, 5. *Skæra a annan* ɔ: skära
[säd] utöfver gränsen på gran-
nens åker; *sla a annan* ɔ: slå
[hö] öfver gränsen på en annans
äng.

5. *Hasla* (isl. =) f. Hassel-
käpp; *hasla sætzs i* [iørþ] näml.
såsom tecken till förbud. På
samma sätt antydde de *høslur*,
fyra till antalet, med hvilka enl.
isländska sagor en stridsplats
utmärktes (*hasla vøll*), förbud för
de stridande att gå utanför dess
område.

6. *hans* näml. *rökær ælla*
sati.

9. *mæþ þy* ɔ: af det skäl,
den anledning.

11. *Till förir* underförstås
obj. *korn* l. *sæþ*.

13, 14. Öfvers. o. förkl.
Nu för man in i ladan säd l.
hö, som man af misstag skurit
på en annans åker l. äng, och
återbetalar det öfver tröskeln
d. v. s. sedan det blifvit infördt
och således måste utgifvas genom
ladudörren (jfr Ordb. art. *þri-
skuldi*).

15. *Friþ gærþe* n. 1) Fre-
dadt gærde, där kreatur ej få
inläppas. 2) Gärdsgård omkring
ett sådant gærde (h. l.); *uarþa*
friþ gærþe uif annan ɔ: vårda

Martins mæssu uarþa um akær ok um æng til Mikials mæssu.

XXI. Vm æn man kan vrangær uara ok uill egh biærgha ælla um akær giald ok aslat.

Nu kan man urangær uara ok will egh biærgha ok 5 alle granna haua burghit, þa skulu þer hanum stæmna. Þa skal domarin þæt skuþa, huat han gör þæt hældær þrængdær ælla mæþ uilia; þa lægge domarin sua hanum ruman dagh, at han ma uæl sinu in biargha. Nu hauær han egh burghit, þa farin grænna hans til þingx ok takin 10 dom til at hans afræþe saklösu nöta. Nu syn domarin þöm dom, þa ligge þæt til hæræzs næmdinna; sighær hæræzs næmdin, at han sunde hanum dom, þa böte þreia markær. §. 1. Firi all akær giald ælla ængia giald þa skal gialda, för æn in ær burghit; hauær han egh hö ælla korn 15 uti, þa taki lani af þem, sum ute hauær. Nu gialdær han ut iuir þriskulda, þa hialpær hanum egh uilzs eþær, utan böte þreia markær æ firi huat, sum þæt ær hældær, firi akær giald ælla ængia giald. §. 2. Nu hauær bonde oburghit; slar bonde a annan, fæ sinu haldær mæþ hund 20 ok hirþa, urakær ok gætir, taks innan, þæt ær þriggia

och ansvara för. Dock är möjligen *gærþe* skriffel för *garþe*, menar Schlyter.

1. *Martins mæssa* den 11 november, *Mikials mæssa* den 29 september.

4. *Akær giald* n. Ersättning för säd, som man skurit på en annans åker; *ængia giald* (r. 14) ersättning för hö, som man slagit på en annans äng.

4. *Aslat, aslætt* f. Öfverskrifande af rätta gränsen vid hö- eller sädesbärgning, så att man slår l. skär in på grannens område, jfr ofvan *sla a annan*.

7. *skuþa* o: taga i skärskådande, undersöka.

9. *Rumær* (isl. *rúmr*, dan. *rum*; nysv. *rum* blott i uttr. *rum sjö*) adj. Rymlig a) om rum, b) om tid; *rumær daghær* o: tillräckligt lång tid.

11. *Afræþe* (se sid. 122a) n. det som växer på åker eller äng, sedan säden eller höet är bärgadt; så kallas här säd, som en af grannarna i en by låtit stå obärgad, sedan alla de öfriga hafva inbärgat, därför att de andra få låta sina kreatur, då de gå på afraden, äfven äta hans kvarstående säd (Ordb.).

16. *lani l. til lans*.

21. *urakær [fæ] ok gætir* o: drifver och vaktar fåkreatur;

marka sak ælla dyli mæþ tolf manna eþe, at han giorþe hanum ænga olagha a slat. Nu slar by a by ok bolstaþær a bolstaþ; aghu alle hæгнаþ saman, þa ær aldær by sakær at þrim markum.

5 XXII. Um anfrif þ ok uarfriþ, huru sum þa skal stæmna.

Nu ær anfrifær inne fran Olafs mæssu ok þær til, sum inne ær rökær ok sata, ok uarfriþær fran miþfastu ok til pinkizs dagha. Nu i þæmma friþ, þa ma ængin stæmna ok
10 egh eþa seia firi utan iorþa delur, ælla manhælgthis mal, ælla man kræui ök sin um uar, æn han ær skiptær uiþ han, ælla korngiald til sæþ sinna, ælla röghtar hæghnaþ sin. Sandær þiuuær, han a huarte anfrif ælla uarfriþ ok egh trull kona. Firi all annur mal, æn skild æru, ok kuæl
15 bonde bonda ælla soknare, þa ær han sakær at þrim markum.

XXIII. Vm æn man riþær drukkin ok huggær sundær grind manzs ælla annur anbuþ manzs.

Nu riþær man hem at uægh drukkin ok drauæls
20 fuldær, huggær sundær liþ skeþ, böte firi örtugh, huggær sundær andra, böte öre, huggær sundær þriþiu, böte þre öra. Huggær sundær skialghindær, böte sua firi skialghin-

taks [han þær] innan o: träffas han i gärningen.

11. *Skiptær* adj. (eg. pret. part. af *skipta*): delad, genom egendoms delning skild från en annan; förkl. om en gård är delad mellan dem, men den ene ej ännu har utbetkommit sin del af dragarne. Dock är meningen dunkel och möjligen äro några ord uteglömda (Ordb. art. *skipter*).

14. En annan hds. inskjuter nu mellan æn och *skild* samt utesluter *ok*, därigenom förtydligas meningen.

14. *Kuælia* (isl. *kuelja*) vb. tr. Oroa, besvära, i synnerhet genom påförande af rättegång, jfr bet. af ordet *okvald* ännu i nysvenskan.

18. *Anbuþ, andbuþ* (isl. *andboð, annboð*) n. Redskap.

20. *Liþ skeþ* f. En af de horisontala stänger, hvaraf en grind är sammansatt.

22. *Skialghind* (af *skialghær, skialghær* sned) f. En af de på sned satta tvärstängerna i en grind; sådana kallas också *krossband* i andra lagar.

dær sum firi alla skípur; þa ær líþ at siax örur gilt. Nu ríþær man at uægh, hæfær líþ ur hurruku, gialde firi siax öra. Nu huggær man tomta garþ manzs, han ær sakær at þrim markum. Nu liggær tomta garþær níþri ok kæra þer egh æfte, sum skapan fingur, þær a ængin soknare æfter 5 stæmna; hulikin soknare, sum þær æfte stæmnir, þa böte þrea markær firi huaria þingstæmnuna, utan þe kæra æftir, sum skapan fingur, ok bötir han þöm, þa böte kununginum ok egh förra. Huggær man garþ um friþ gærþi manzs, böte firi siax öra ok atær spiællin; huggær man læst hus 10 ok dorat, þæt ær þriggia marka sak; ok gæri atær æmgot, sum þæt uar; huggær odorat hus, böte siaxs öra ok gæri æmgot, sum þæt uar; huggær bat hans ælla annur anbuþ hans, böte firi siax öra ok gæri atær æmgot, sum þæt uar.

XXIII. Um æn man dræpær fæ manzs, huggær ælla 15 slar ælla bær i fiælstær.

Nu dræpær man fæ manz, gialde atær fullum gialdum, kuikt kuiku gen, ok mæþ eþ tolf manna, at þæt uar mæþ uaða ok egh mæþ uilia, ælla böte þrea markær. §. 1. Nu ríþær man at hiorþ manzs ælla stopæ, huggær mæþ uilia 20 þæt i hæll, gialde atær fullum gialdum ok mæþ þrea markær, sua firi annat ok sua firi þriþia; huggær flere mæþ sinum uilia i hæll æn þry, þa böte fiuratighi markær.

1. *Skíþa* (jfr isl. *skíð*) f. Tunt trástykke, skíða, här d. s. s. *líþ skeþ*.

2. *Hurruka, hurraka* f. Dörrhake, dörrstapel, hvarþa dörrin hænger; ordet är ett *ἀπαξ λεγόμενον*, hittils oförklaradt, ty af Ordbokens etymologiska gissningar därom är ingen rätt tillfredsställande.

8. *han* näml. våldsvärkaren.

13. *hans* o: någons.

20. *Stop* (isl. *stóð*) n. Flock af hästar, tolf stycken enl. Skånelagen; däraf i äldre Vgl. sam-

mansättningen *stophors* o: häst, som går ute i skogen i flock med andra hästar, jfr isl. *stóðhest*, *stóðmerr*. I södra Gottland nytjas än *stod* i betydelsen hästflock, men betyder märr i de flesta andra dialekter likasom ock det hsv. *sto* med apokoperadt *d*.

21. *þæt* kan enligt sammanhanget icke åsyfta *stopæ*, utan måste antagas hänvisa på *fæ manz* i inledningen. Schlyter (ed. p. 212 not. 70) gissar, att i st. f. *þæt* bör läsas *fæ*.

- §. 2. Nu dræpær man köuærne manz; orkar hin eþe þæt atte, at þæt bet aldrið um ben ok þæt at huarte suþ ælla saþa, þa böte siax öra. Nu dræpær man hiorþ hund manz, gialdi firi tua öra; nu kombær man egh hundi fran
 5 sik, för æn han dræpær han mæþalna langu skapte, ligge ogildær. §. 3. Nu huggær man fæ manz; ær þæt hæstær ælla hors, uxe ok ær egh uærknaþa för, þæn, sum hiog, taki þæn sara ok læki ok fa hanum föran til syslu sinna; warþær olyttær, þa taki bondin sit eghit atær, warþær lyt,
 10 þa havi þæn, sum hiogh, ok fa bondanum olyttan firi. §. 4. Nu slar man ut ögha a fæ manz mæþ uaða, þæt ær öre mæþ tolf manna eþ, at þæt uar mæþ uaða ok egh mæþ uilia; nu slar mæþ uilia, böte þre markær; slar ut baþin, gialde atær fullum gialdum ok mæþ uaða eþ; slar mæþ
 15 uilia, böte firi þreia markær. Nu slar han horn af, þæt ær öre, huggær af hala, þæt ær öre ok mæþ uaða eþ; nu slar mæþ uilia, böte þreia markær. §. 5. Nu kænnis manne, at han hauær manz fæ dræpit, þa a han uitz orþ dylia mæþ eþe tolf manna, at han ær egh sandær þær at; bri-
 20 stær at eþe, böte firi þreia markær ok þæt atær fullum gialdum, sum han drap. §. 6. Nu dræpær man fæ manz

1. *Köuærne* (jfr isl. *kofarn*, *kofan*; ordet fortlevver under olika former ännu i flere sv. och no. landsmål) n. Liten hund, knähund.

1. *orkar hin*, [sum] *þæt atte*,

2, 3. *Suþ* (isl. *soð*) n. Soppa; *saþar* m? pl. t. enligt Ordb., men Gloss. angifver pluralformen *saþir* och genus femin., äfvenså Rydqvist II s. 59, och i dialekterna fortlevver *säder*, ej *sådar*, i fornn.-isl. *sáð* f., pl. *-ar* och *-ir* enl. Fritzer²; i nysv. *sådor*, jfr *rosor*, *svanor* o. a. (Rqv.). Är ordet feminint i fsv., så är *saþa* apokoperad form i st. f. *saþar*, motsv. isl. *sáðar*. I Ordb.

återges at huarte suþ ælla saþa i fri öfversättning med: åt hvarken vått eller tort. Märk uddrimmen bet: ben, suþ: saþa.

6, 7. *Hæstær* m. hingst, hors n. sto, men båda betyda äfven häst i allmänhet.

7. Schlyter tror sig i en kodox hafva funnit orden *ælla ko* tillagda efter *uxe*, men åter utplånade (not. 81 p. 212); häri skulle man hafva förklaringen till att i texten, sådan den nu är, ordet *uxe* icke förenas med det föreg. genom ett *ælla*.

7. *Uærknaþa för* o: arbetsför, af *uærknaþær* m. arbete och adj. *för* se sid. 127a.

ok bær i fialstær, han hetir fæ fyingær; han skal dylia mæþ tuætylftu ælla böte siax markær.

XXV. Vm æn uren bitær gælding ælla skapa kalui,
kiþi, lambi, gambli gas, gæslinge ælla grisi, ok
huru þær skulu eþa æftir gangas. 5

Nu bitær uren gælding, gialde atær fullum gialdum. Nu bitær uren urenan, gialdi halfgildi, þy at þær atus iamne uiþær. Nu bitær hæstær skiut, böte atær fullum gialdum, þy at þæt ær ofæfle. Nu bitær hæstær fyl til hælia; ær þæt hæst fyl ok gangær, þa ær þæt half mark; 10 bitær þæt fyl, sum rindær, þæt æru atta örtughær; bitær

1. *Fæ fyingær* m. fädöljare, jfr *fæarföling* i VGl. f. fädöljande (af *fela*, *fiala* dölja).

2. *tuætylftu* jfr *þrætylftu* Uaþ. 30:pr. (sid. 101a).

3. *Uren* anse både Schlyter i Ordb. och Rydqvist: Sv. Spr. L. bd IV s. 453 vara = *runi*: fargalt. Men Bugge (i Nord. Tidskr. f. Filol. ny række III s. 273) tror, utan tvifvel med rätta, *ur* skola läsas såsom *vr*, jfr t. ex. *urangær* BB 21:pr. *Vren*, ack. *vrenan* (r. 7), hvilken form Schlyter förmodar hafva tillkommit genom missförstånd l. förhastande af en skrifvare, är — säger Bugge — egentligen ett adj. (besläktadt med fn. (*v*)reini hingst) brunstig, „avledygtig“, identiskt med ags. *vræne*. Man sade först *vren hæstær*, men sedan elliptiskt *vren* substantiviskt i samma betydelse. På samma sätt nu *vrensk* 1) brunstig, 2) hingst (Rietz). Vore *uren* d. s. s. *runi*, stode väl här, såsom i Uaþ. 2:pr., *huggær*, icke *bitær*.

3. *Gældingær* (af *gælda*:

gälla, *snöpa*) m. återgifver Schlyter i Ordb. med galt, men tillägger „kanske snöpt djur i allmänhet“. Detta senare öfversensstämmer med Bugges mening (l. c.), som tror det här betyda snöpt häst, valack, en betydelse, som samma ord har i engelskan (*gelding*) och i franskan (*guilledin*).

7. *atus* d. ä. *attus*, ss. ock står i en handskrift.

8. *Skiut* (jfr isl. *skjótr*) n. 1) Skjutshäst. 2) Sto (här; om betydelseöfvergången och dess orsak se Ordb. sid. 563b). — Det nysv. *skjuts* är en utur sammansatta former abstraherad gen. sing. af detta ord, Tamm: Fonet. kännet. på lånord i nysv. s. 43.

9. *ofæfle* jfr *uræfle* fl. 36: 1.

10. *ok* här samt å följ. sid. r. 1 återgifves lämpligast med *som*, så ock stundom i fn.-isl. t. ex. Hákonarm. 9, Vafþ. 5.

10. *gangær* ɔ: går passgång d. v. s. på en gång upplyfter fram- och bakbenet på samma sida (sbst. *gangari*).

11. *rindær* ɔ: löper l. går med vanlig gång (sbst. *rinnari*).

marfyl ok gangær, þæt æru tue öra; bitær marfyl ok rindær, böte fiura örtughær. §. 1. Nu stangar þiur oxa, gialde atær fullum gialdum; stange uxe ko, gialde atær fullum gialdum; nu stanga ko ko: æ þær sum iamnir aghas
 5 uipær, gialde atær half gildi. Nu skapar kalui manz, gialdi firi öri; skapar kipi manz ælla lambi, gialde örtugh; sua ok firi gambra gas. §. 2. Nu grauær man diki, skær ur gæslinga torwu, dör gæslingær i, liggi ogildær; nu ær egh torwa ur skurin, þa ær gæslingær gildær at atta
 10 pænningum, miolka gris at fiurum. Nu skal sua huar somartelningær gialda, sum at höste uærþær uare. §. 3. Nu alle þe, sum þænna skapa huaa um sit fæ fangit ok þæt leþa mæþ sannum uitnum, þa skal þæt uita mæþ tuem mannum, at „þit fæ uar mins fear bani“; þa a hin uitzorþ
 15 læggia fram sua mykit, sum han will, at „nu ær fult framme ok böt, sum skilt ær“.

XXVI. Um æn man takær leghu fæ, lan ælla insat fæ, ælla hæst manzs ok ripær mæþ, ælla andra hans kuste.

Nu takær man leghu fæ ællas foþær fæ, þa ær föþan

5. Subj. till *skapar* är ett underförstådt *fæ*.

8. *Gæslinga torwa* f. En torfva, som då dike gräfdes, skulle uppskåras och förmodligen läggas vid kanten af diket för att hindra gåsungar och andra småkreatur från att nedfalla i diket (Ordb.).

8. i [*dikinu*]

11. *Somar telnungær* m. Gris, lam l. killing, som blifvit född samma sommar l. år; *telnungær*, nysv. *telning* har genom metates uppstått af en äldre, i en annan handskrift af ÖG1. förekommande form *tenlungær*, afledd af ett *tenil, diminutiv af *ten*. Ordet, som egentligen betecknar ett föremål ur växtriket, användes här figurligt om en unge. Se Bug-

ges uppsats i nyssnämnda tidskrift s. 270).

11. *gialda* o: gälla i värde. 12 ff. Satskonstruktionen, som börjar med plur. (*alle þe*), öfvergår anakolutiskt till sing. (*skal*), förmodligen under inflytande af ordalydelsen i edsformuläret.

15, 16. Öfvers. nu äro fulla böter framlagda, såsom stadgadt är.

17. *Leghu fæ* n. legdt fåkreatur; *lan* eg. lån, här: lånadt fåkreatur; *insat fæ* l. *goþs* o: inlagsfå, deponerat gods.

19. *Foþær fæ* n. en annans fåkreatur, emottaget till utfodring. Schlyter (p. 214 not. 20) tror orden *þa* — *leghan* böra insättas efter orden *Nu takær man lan* (följ. sid. r. 4).

leghan; þa skal han uarþa þy firi sik ok sinum handuir-
kum, firi uak ok uarghi ok sinne uangömu. Þæn a uarþa
uak, sum uækkir, þær til sum iamuel ær atær frusit. Nu
takær man lan, þa skal æ lan hem. §. 1. Nu takær man
in sat fæ; þa uarþær þæt af bonda stulit; þa skal þæt 5
bonde atær gialda þem, sum atte, utan baþe uar stulit hans
ok hins, sum atte ok in satte, ællas bran baþe. Nu kræuær
annar ok annar satte in, þa skal þæt i tak lata i alla
lagha fæmtir. Þæt ær þön högste fæmt: nat ok iamlangde;
þær til mattu þer saklösu inne halda, sum þæt ær insat 10
til. Nu kombær egh æn þa þæn atær, sum atte, þa ma
han saklösu þöm ut fa, sum kræuær; þa a han til ganga,
mæþ surnum epe uita, at „þætta ær mit ok iak hauær ræt
kændt“. §. 2. Nu takær man hæst manz, riþær mæþ innan
hæræzs, böte firi siax öra; riþær hæste utan hæræzs, böte 15
þre markær. Ælla takær bat hans ælla kuste hans andra,
hans olouandis, böte firi siax öra ok æmgot atær, sum
han tok.

1. *Handuirki* n. = *hand-
uærk* se sid. 80a. Öfvers. då
skall han ansvara för all den
skada kreaturet kan lida genom
honom och hans värk (d. v. s.
genom hans förvällande).

2. Lind: Om rim s. 65 sä-
ger: med ett par obetydliga än-
dringar får man här ett regel-
bundet värpar:

for uak ok uarghi
ok uangömu sinne.

2, 3. Äfven dessa rader in-
nehålla värslämningar (med in-
förande af Linds ändringar anf.
arb. s. 78):

uak a uarþa
þæn, sum uækkir,
þær til iamuel
ær atær frusit.

4. *skal*, jfr sid. 256a 7, 8.

6. *Baþir*, f. -ar, n. -i (l. -in,
med paragogiskt n), gen. *bæggia*,

pron. Båda. „Detta ord före-
kommer några gånger i sing.“
säger Schlyter i Ordb., det vill
väl säga konstrueras med predi-
katet i singularis, såsom här
uar stulit och å följ. rad *bran*.

14. På tal om supinum sä-
ger Rydqvist i Sv. Spr. L. I s.
456: „I tryckfelsförteckningen
till äldsta quart-upplagan af 1734
års lag äro flere sup. på -t rät-
tade till -dt, hvilket redan i tex-
ten finnes till större delen iakt-
taget i ett på Kongl. Bibliothe-
ket förvaradt exemplar. Så litet
hade man sig ännu bekant om
ett särskildt supinum“. Jämför
härmed textens *kændt* med *dt*
i st. f. *t*, såsom både äldre och
nyare tids ortografi skulle kräfva.

16. *kuste* ∴ saker, egodelar.

17. *hans olouandis* ∴ utan
hans lof, se sid. 31a.

XXVII. Vm æn man takær ekiu manzs, ælla bonde hauær kældu i æng sinne ok faldær i folk ælla fæ.

Nu takær man ekiu manzs ok ror bort mæþ ok kombær egh atær firi sola sætær, böte firi þrea öra. Nu 5 kombær þæn, sum ekiuna a, leþir han mæþ ope ok hin uill egh atær uænda, böte siax öra; þæt hetir fornæmis sak. Nu sighær hin uære uara, þa a hin uitzs orþ uita þæt æmgot atær kumit. §. 1. Nu hauær bonde kældu a æng sinne; faldær i folk ælla fæ ok far af bana, gialde 10 firi half gildi ok bötin alle þe mæþ hanum, sum gaghn toku af kældunne, ællas dyli mæþ tolf manna eþe, at han tok egh gaghn af þerre kældunne.

XXVIII. Um æn tu hæræþ delas uiþær ælla byia um ramarka ok by uiþær almænning.

15 Nu delas tu hæræþ uiþ, annat skyldar baþe kununge ok iarle, ok annat skyldar egh utan mæþ kununge; dela þer um oþla sina ok egh lagha hæfþir, þa skal sua huart

6. *Fornæmi* (af *næma*: taga) n. Olofligt borttagande l. bruk af en annans egendom, hvilket dock hvarken sker i hemlighet såsom stöld l. med våld såsom rån; *fornæmis sak* ɔ: mål, som angår *fornæmi*.

7. Såsom akkusativ tills. med infinitiven *uara* kan ur det föreg. suppleras endast *ekiu*, hvarför orden *þæt æmgot atær kumit* äro en den djärfvaste anakolut. — Det samma kan sägas om orden *han tok* i slutet af flokken.

9. „æng pro egn“ Schlyter not.

15, 16. *Skylda* (af *skuld*, *skyld* f. skyldighet, afgift): erlägga skatt; öfvers. o. förkl. det ena erlägger skatt både åt konungen och jarlen, emedan det är beläget närmare hafvet i *Roþin*. *Mæþ* förekommer någon gång öfverflödigt, såsom här.

17. *Oþal*, *oþul*, *oþol* (= *oþal iorþ*): Jord, hvartill man har full ägande rätt, isl. *óðal*, jfr *aðal* sid. 169b. Hvad ordets genus beträffar, upptages i Ordb. blott neutrum, men ehuru analogin med isl. och sådana former som *at sinu odælli* i äVGl. och *at sino oþale* i yVGl. bevisa detta, måste det dock äfven hafva brukats såsom maskulint, hvilket just af detta ställe ådagalägges; jfr ock den i Söderwalls Ordbok ur Svenskt Diplomatarium anförda dativformen *oþolenum*. — Af *oþal* härledes ock vb. *odla*, som dock är jämförelsevis ungt i språket (första gången anträffadt år 1689 enl. Rydqvist V sid. 262).

17. *Hæfþ* (se sid. 3b f.) betyder här jorden, hvarå någon har laga häfd.

taka, sum skyldar. Nu gangær til brutzs þerra mællum, þa takær þæt tuælyti, sum næmir bor havi, þy at þæt skyldær mera, ok hint þriþiung, þy at þæt skuldar minna. Nu uæria baþin hæraþin, þa skal næmd næmna af þöm næstu andrum hæraþumin, ok þer skulu slita þa delu. 5

§. 1. Nu liggia byia saman ok þo huar i sinu hæraþe, ok skil þem a um ramarka sina ok gæra tuæsuæri, þa skal næmna af þem næstu andrum tuem hæraþumin næmd, halua af huariu hæraþinu, ok þer skulu þær ræt um gæra. §. 2. Nu liggær gör by ok gamall, högha byr ok hefnu 10 byr, nu liggær han gen almænninge; nu skil þem a um skial, þa a standa a ælsta iæþre ok öpa, þa daghrin ær döuastær, þæt ær mællum Botolfs mæssu ok mizsomas; þit skal byr agha, sum op far höra, i skial gen almænninge. Nu hauær by næmir almænninge byght ok kumit a lagha 15

1. *gangær til brutzs* o: går till delning.

10. *Gör* (isl. *görr, gerr*) adj. färdig, fullbordad; *gör by ok gamall* o: en i äldre tider anlagd by. Det uddrimmande uttrycket förklaras epexegetiskt genom det likaledes allitererande *högha byr ok hefnu* o: gammal by, som ända från hedniska tiden varit bebyggd (af *hefnu bygder* VGl., *hefna* f. hedendom, den hedniska tiden). Förra leden i sms. ordet *högha byr* är *höghær*, isl. *haugr*, grathög. „Då nämligen — säger Schlyter — våra hedniska förfäder begravos i högar, har däraf följt, att, sedan dessa minnen af den hedniska forntiden ensamma kvarstodo, orden *höghær* och *hefna* blefvo nästan synonyma.“

11. *gen almænninge* näml. häradsallmänning, häradets gemensamma skog.

12. *Iæþær* (isl. *jaðarr*; sv.

dial. *jäder* bet. kant på väf Rz s. 300a) m. Kant, gränsen af ett jordstycke l. en gård.

13. *Döuær* (isl. *daufr*) adj. Svag i allmänhet; däraf 1) svag i afseende på ljudets fortplantande l. förnimmande: *þa daghrin ær döuastær* o: den tid på dagen, då i anseende till tillfälliga, på luftens beskaffenhet värkande omständigheter ett visst ljud ej kan höras så långt bort som annars, hvarmed dock ej kan syftas på någon viss tid på dygnet, enär det nämnda förhållandet ej är därpå beroende; 2) svag i afseende på fruktbarhet, ofruktbar, om jord och träan, (Ordb.). Jfr härmed lat. *surda tellus*.

13. *Botolfs mæssa* o: den 17 juni.

15. Öfvers. o. förkl. Byn har intagit mera af allmänningen än förut är bestämdt att mätas från byns älsta gräns (Ordb.).

hæfþ sinne, þær hauær by uitzs orþ; alt þæt, sum utan ær garþ hans ok lagha hæfþ hans, þæt ær almænningær. Nu a hærezshöfþinge almænninge skipta. Nu hauær hæreþe næmer by byght ok kumit a lagha hæfþ sinne, þa a hæreþe uitzs orþ at uæria; alt þæt, sum utan liggær, þa ær byia mark. §. 3. Nu mötis by ok almænningær i uatne, þa skal taka niu alna langt skip ok stæpia stamn i uasse ok annan ut a diup, þa skal standa i æftra stamne ok haua sik i hande haka skapt ok kasta atær iuir axl sik
 10 a diup ut; aghe sua byr, sum ytærst far kastat, ok þæt ær almænningær, sum utan ær. §. 4. Nu delas bya uiþær, göri ok gamblir; skil þöm um skial sin, nu sæmbær þöm um ramarka, þa skal syn ræt mællum ramarka ganga, utan möte sua mykit uatn, sum usendir ut hiul a kuærn; möte
 15 sua mykit uatn, þa skal i miþström ramarka haua, utan lagh hæfþat handuirki gangi firi ælla lagha hæfþir. Uirkar man i skoghe annars ælla takær in til öþzs mala ok kom-bær um garþe, þæn garþær hetir rishofþe ok rans garþær.

2. *hans* nämligen byns.

3, 4. Öfvers. o. förkl. om någon fått göra intaga på härradsallmanningen närmare byns gräns (Ordb.).

5. *utan* förklaras analogt med samma ord i näst föregående mening: *alt þæt, sum utan ær garþ ok lagha hæfþ*.

8 ff. Om orden å 10:de raden a *diup ut*, som icke äro nödvändiga för meningen, utslutas, finner man här med en ringa för meterns skull erforderlig förändring följande värs (enl. Lind: Om rim s. 79):

þa skal standa
 i æftra stamne
 ok hauask i hande
 haka skapt
 ok kasta atær
 iuir axl sik.

Äfven det närmast efterföljande

skulle kunna misstänkas för att vara en värslämning (l. c.):

aghe sua byr
 sum ytærst far kastat,
 ok þæt ær almænningær,
 sum utan ær.

14. *ut* tror Schlyter vara misskrifning för *um*, såsom ock i en handskrift läses.

16. Öfvers. om icke sådant vattenvärk eller sådan jord, som någon har laga häfd å, hindrar detta.

17. *Öþzs mali* (af *öþi*: öde tillstånd) m. Lön för odling af en öde jord, jfr *öxa mali* sid. 226a.

18. *Rishofþe* m. betyder d. s. s. *rans garþær* m. nämligen gårdsgård, genom hvars uppsåt-tande man inkräktar något af en annans jord. Egentligen torde *rishofþe*, hvars senare led dock

Rutnar þæn garþær af ok kombær um andrum, rutnar af, han ær ok rans garþær; kombær um þriþia ok þrim flera, þa rindær han a synrættu. Nu æ huar sum mötas synrætta ok lagha hæfþi, þa rindær laghhæfþi synrættu. Nu æ huar sum maþær hauær þæssum lundum lagh hæfþat, þa a han 5 uitzs orþ uæria. Nu sæmbær þem egh um ramarka ok hauær annar þerra uart för, þa a han uitzs orþ, sum för hauær uart. Nu æn þe uæria baþi a yuærstu fæmt, þa skal hæreæzs næmd uita, huat þær ær sant um. Nu æn annar þerra uær a yuærstu fæmt, þa a þæn uitzs orþ, sum uart 10 hauær. §. 5. Nu gærs by af by, liggær til ha ok hamnu, uet sina ramarka, þa hauær han uitzs orþ uæria þæt, sum han hauær fangit, ok egh til högha bys iuir ramarka ganga. Nu hauær han egh sik ramarka ok liggær egh til ha ok hamnu, han hauær egh uitzorþ mera at uæria, æn han 15 hauær garþe gripit. Han a haua mæþ högha by af almænninge bysins timbær ok troþ, fang ok fear gang, ok ryþia undir rughi ok rowm, haua af þreia halma ok siþan læggia atær undir fear fot; egh ma han længær til akær ælla æng haua. Nu uill högha by almænninge skipta, þa 20 a afgærþis by sua mykit i skoghe, sum skyldar. Nu ær by

är oförklarad, betyda en uppkastad rishög och så kallas på spe i äldre VGL. ett barn, afladt af biltog fader, som i hemlighet smugit sig in i landet.

1, 2. „Lege: *han ær ok rans garþær; rutnar af, kombær* etc.“ Schlyter s. 217 not. 9.

3. *Synrætta* f. Rak linje mellan två råmärken. Öfvers. då drifver gårdsgården undan den raka rågången, d. v. s. den, som påstår, att gränsen går i rak linje mellan råmärkena, måste vika för gårdsgården (Ordb. art. *rinda*).

4. Trots predikatets entalsform är *laghhæfþi(r)* pluralis; i en annan handskrift läses *rinda lagha häfdir*.

10, 11. Spår af värnsform (se Lind: Om rim s. 86):

þa a þæn uitzs orþ,
sum uart hauær.

11. Förkl. en ny by anlägges inom en äldre bys gränser; den förra kallas *afgærþis byr* (r. 21).

11. Öfvers. är i afseende å krigstjänsten anslagen till en viss *har* eller *hamna* (se sid. 127b).

16. *griþa [iorþ] garþe* l. *mæþ garþe* ɔ: intaga, inhägna.

17, 18. Märk de på gammal värnsform tydande uddrimmen!

21. Förkl. så stor del i skogen, som står i förhållande till de utskylder den betalar.

af almænninge köptær, þa a han egh uitzs orþ mera at uæria æn sua, sum han hauær garþe gripit ok lagha hæfþ a kumit.

5 XXIX. Um æn man gangær skogh annars ok takær
fiska ælla diur, hans ouiliandis.

Nu auærkar man eghn annars, gangær hans skogh, urakær staka ok huggær hagha ok far a fiskia annars manzs, gær uasa ok uærkia, þæt kalla oþul brut; þæt ær fiughurtan manna eþær, at han gik mæþ luui, ællæs tolf
10 manna eþær, at þæt uar egh hans gærþ; bristær at eþe, böte þreia markær. Nu far han a fiskiar hans, draghær næt ællas miarþa, þæt ær siax öra sak. Nu gangær man i skogh annars manzs, takær diur hans mæþ næti ælla skiutær, þæt ær siax öra sak ok lati atær diurin.

15 XXX. Vm æn skoghær ær oskiptær, huru sum þær skal hugga ælla til skiptis uara.

Nu ær skoghær oskiptær mællin manna; alle þe, sum þær i aghu, þer aghu saklöst i hugga, [alt utan ek ok hasl; hasl a friþ haua. Brænnir man suiþu, gömi sik þær
20 firi, at þær se egh ek innan; brænnir man ek, böte firi siax öra; brænnir þre, böte þre markær; brænnir tiughu, böte

1. af 3: från.

4. *Ganga* kan liksom *fara* nytjas transitivt i betydelsen bruka enl. Ordb.

7. Öfvers. o. förkl. nedslår gårdsgårdsstörar i jorden för att inhägna mark och inlugger jaktplats i skogen genom träns fällande och stängsels uppriktande.

8. *Vasar* kallas ännu i flere svenska och norska dialekter löf- l. granruskor, som nedsänkas i vattnet för att locka fisk.

11, 12. Två handskrifter hafva *draghær noth, lægger næt ællas miarþa*, hvilket åtminstone efter nuvarande språkbruk och

sätt att använda dessa fiskebragder synes bättre. Anmärkningsvärdt är det dock, att textkodex har detta samma uttryck äfven på ett annat ställe, Uaf. 39:pr.

19. *Suiþa* (l. *suiþ*, VM. *sviþiur* i sms. *rompasviþiur* f. pl. t. svedjeland för rofsådd) f. Svedjande, svedjeland, sved (finl.).

18—1 följ. sida. Orden *alt utan ek* — *fiuratighi markær* hafva utan tvifvel varit antecknade i marginalen af någon äldre kodex, hvarifrån de insmugit sig i texten, där de störa sammanhanget, hvarhålst de insättas (Schlyter s. 218 not. 45).

fiuratighi markær,] huat sum han a minna ælla mera ok huat han huggær minna ælla mera. Æn egh ma han baþe skoghin auærka, æ til huas sum þæt ær, ok andrum lana ælla skipa, utan han aghe tu bol i bynum, þöm sum huart þerra hauær særdelis akær ok æng ok alla lagha skiptir, 5 þa ma han til þæs bolsins enum skipa ælla lana. Auærka flere, þa bötin þe ælla uiti lufs eþ a han; suær han a mote ok dyl mæþ eþe, þa uiti hææræþzs næmd, huat þær ær sant um. §. 1. Awndas þer, sum innan aghu, at han huggær æmmykit, sum minna a, sum þer mera aghu, þa skulu þer 10 til fara firi iul ok hælgha aftun ok uara skogh til skiptis ok læggia hælghþ a han; huar sum huggær siþan i skoghinum af þy, sum i hælghþina ær laght, böte þrea mærkær. Nu skal han fara til manadaghin æfte lagh þingx mana dagh, þæt ær þæn, sum siu nattum ær æfte annan 15 dagh pinkizs dagha, ok stæmna skoghinum til skiptis. Nu uill han egh stæmna, utan wil hinum forfængta sit, þa skulu þer til þingx fara ok kæra ok lata af döma hælghþina, ok siþan mughu þer saklöst hugga. Nu stæmnir han ok sökir til skiptis skoghin; þa a þriþiu fæmtinne 20 skulu alle þer, sum i aghu skoghinum, til koma ok skipta skoghinum æfte þy, sum huar a i bynum, ok aghin alle i þy bæzssta ok alli i þy uærsta.

XXXI. Um huru hugga skal, siþan sum skipt ær.

Nu siþan sum skipt ær, huggær annar i annars skoghi, 25 þa böte firi siax öra. Gangær man a skogh annars, huggær

3, 4. Öfvers. o. förkl. lämna eller utarrendera åt en annan rättighet att bruka skogen.

4. *þöm* ack. pl. n. = *þön*, såsom ock läses i en handskrift.

5. *alla lagha skiptir* o: andelar i alla byns ägor.

6. Öfvers. då må han för det [ena] bolets räkning utarrendera eller lämna åt en sin rättighet [till skogen].

9, 10. Konstr. *at han, sum minna a, huggær æmmykit sum þer, [ær] mera aghu,*

13. Öfvers. sedan fredlysning har skett. Jag fattar uttrycket *af þy* i temporal bemärkelse och *ær laght* såsom impersonelt, men annorlunda Ordb. s. 302b: *þæt sum i hælghþina ær laght.*

17. *Forfængta* (af *forfang*) vb. tr. Göra en annan förfång eller hinder i afseende å hans egendom.

22, 23. Öfvers. och äge alla del i det bästa och alla i det sämsta (näml. af skogen).

ek ælla apald, bærsænz træ, gialde firi siax öra. Nu firi alla siax öra sak ælla andra sakir, þa lati æ först ut þæt, sum han tok, ællas sua got ok sakina iuir at botinne. Huggær iuir þry, gialde firi þreia markær. Nu huggær
5 man sua manga ekær i annars skoghi, at standa ma a stubba ok tælia til tiughu æru, böte firi fiuratighi markær; huggær galduiþ böte þre öra.

XXXII. Vm æn böndær uilia in taka til gærþis sins, ælla liggær þær fælla innan.

10 Nu uilia böndær in taka til gærþis sik af skoghinum, þa a han uitzs orþ, sum in uill taka til akærs ok æng, æn þæt ær egh of höghær skaþi bynum, þy at þæn a æ uitzs orþ, sum byggia uill. Nu liggær manzs fælla, þön sum han will ryþia undi rowm ælla rughi, i þy, sum þer uilia
15 in taka, ælla uilia þer ok intaka skogh undir mala, ælla uilia þer skipta skogh til ryþzla, skiptin ok haui þo för öxamala sin, sum fældi, rugh ok rowr ok en halm þær æftir. Siþan taki þæn up, sum mæþ lut ok lagha skipti fik.

XXXIII. Um æn annar aghær træn ok annar iorþina.

20 Nu aghær annar træn ok annars ær iorþin i skoghinum; þa uill hin af hugga træn ok sina iorþ ryþia. Nu

1. *Bærsænz træ* (jfr *miætanz mæn* Uaþ. 6: 2, *boanzs mannum* BB. 33) n. Fruktbärande trä, se Rydqvist: Sv. Spr. L. bd I s. 418 f. Ordet står här som epexeges till *ek ælla apald*.

3. *iuir* står adverbialt o: därutöfver, dessutom; öfvers. och utgifve därutöfver böterna i ersättning.

4. *huggær iuir þry* [*bærsænz træ*]

7. *Galduiþær* m. Trä, som ej bär frukt; af *galdær* adj. ofruktbar, ofruktosam, hvaraf ock *gallko*: ko som ej kalvvar.

8. *in taka* o: intaga, näml. någon del af skogen.

9. *Fælla* f. fäld skog.

14. *ryþia* [*iorþ*] *undi rowm ælla rughi* o: för att där så rofvor eller råg.

15. *Mali* se *öxa mali* sid. 226a; öfvers. eller vilja de intaga skogen under odlingslön.

16. *Ryþzl* f. Röjning, rödning; *skipta skogh til ryþzla* (gen.) o: skifta skogen på det att hvar och en sedan må kunna odla sin del.

21. *hin* o: den senare, den sistnämnda.

sighær han, at han uill sin træ hua ok egh lata af hugga, þa skulu þer til þingx fara, hæræz höfþinge skal þær syn til næmna. Ær skoghrin a þy, sum ma gæra af akær ælla æng, þa a þæn uitzs orþ, sum iorþina a ok ryþia uill. Nu æn træn standa a biærghum, sum huarte nytir til akær 5 ælla æng, ok hin uill hanum hans aldin skogh ælla hans viþ forfængta, þa a þæn uitz orþ, sum træn a; þön skulu dömas kuar standa ok egh up huggas. Nu æn þe standa, a þere iorþ, sum man ma gæra akær ælla æng af, þa a þæn fara til, sum skoghin uill ryþia, ok af hugga ok 10 iorþina ryþia ok biuþa sua manga pænninga, sum miætanz mæn sighia træn uærþ uara. Uill hin uiþ taka, þa ær þæt got; uill han egh uiþ taka, þa skal han stæmna et þing, annat ok þriþia ok byuþa hanum uærþin. Nu æn han uill egh uiþ taka, þa skal a þriþia þingeno næmd gæra ok 15 sea, huat þæt ær hældær, fallit til at ryþia ællas egh. Ær þæt fallit til at ryþia, þa skulu þer miæta, huru goþær skoghrin ær, ok han skal uiþær pænningum taka, sum skoghin a. Uill han egh uiþær taka, þa han stæmne hanum fiarþa þing, þa skal taka pænninga sua manga, sum miæ- 20 tanz mæn ælla andre syna mæn uilia miæta ok skoghrin uar uærþær, ok sætia i hændær tuem boanzs mannum mæþ þöm skialum, at þaghar hin kærir til, þa fa hanum pænningana. Siþan taki han dom til at hugga skoghin. Huggær han för, þa böte, sum skils; huggær han siþan ok kærir 25 hin til, sum skoghin atte, þa uisi hanum, huar sum pænningane standa til borghan, ok biþi han siþan þöm þær

3. *a þy* = *a þere iorþ* (r. 9) o: på sådan jord l. mark (*a biærghum*).

6. *Aldin skoghær* m. Ållon-skog, af *aldin* (isl. =) n. (i Ordb. m. trol. genom tryckfel): Trä-frukt i allmänhet, ållon.

16. *Fallin* adj. (egentligen pret. part. af *falla*): 1) Beskaffad. 2) Fallen, passande, tjänlig; *fallit til at ryþia* o: tjänligt till odling.

22. *Boanzs maþær*, isl. *búandmaðr* (se *bærænz træ* å föregående sida) m. Bofast man, jfr uttrycket *böndær ok boande mæn* Dr. 3:pr.

23. *Skial* (se sid. 44b) betyder äfven förhållande, sätt, villkor (Ordb. art. *skæl* 8); *mæþ þöm skialum* o: med de bestämmelser l. villkor.

27. *til borghan* o: i taka händer.

up taka, ok uiti þæt mæþ eþe fiughurtan manna, at han hiog up þæn skogh mæþ þingx manna domi, siþan han hafþe fult giald hanum buþit mæþ þrim þingum ok þrim fæmtum ok fiarþa Lionga þing.

- 5 XXXIII. Vm æn man takær annan i skoghe sinum, ælla löpa manzs hion bort fran manne.

Nu takær maþær man i skoge sinum, þa ma han egh af bonda taka ok egh af hans þræli; han skal þöm til byia fylghia ok lass i tak lata, ok han lete hemuld sinna.
 10 Far han hemuld, se saklös, far han egh hemuld, þa lati atær uiþin ok mæþ siax öra. Takær leghu dræng manz i skoghi, þa ma af hanum taka, þy at han ær egh stapfastær; uarþær hanum egh skoghær hemul, þa lati atær uiþin ok mæþ þæt, sum skilt ær. §. 1. Nu löpa bort hion manzs;
 15 lysir þæn laghlika, sum sins hauær mist, ok biuþær til fæ sit, takær man utan uarþ hælde ok utan hæræzs, lysir laghlika ok far hanum sit atær, þa a han firi half mark. Takær mulslaghu man ælla hæst a gangu ællar uxa ok lysir laghlika, þa a han firi örtugh.

2. *mæþ þingx manna domi* se sid. 222a.

5. *takær*, som i Gloss. öfversättes med 'griper, fasttager', återges i Ordb. (bättre) med 'träffar, råkar på'.

8 o. 12. *taka* absol., som i RB. 3:2 förekom i bet. 'uttaga böter', betyder här 'taga något såsom pant' (för att därmed öfverbevisa ävärkaren).

9. Öfvers. och ävärkaren söke försvar för sin äganderätt till det han huggit.

11. *Uiþær* (isl. *viðr*) m. 1) Skog. 2) Särskilda trän (huggna l. icke huggna). 3) Ved. — I betydelsen skog fins ordet kvar blott i några ortnamn t. ex. Tiveden, Finnveden.

16. *Uarþ hælde* n. (*uarþær*,

halda): vakthållning; *utan uarþ hælde* = *utan uarþ ok uaku* (Efs. 34) o: i öppna sjön.

18. *Mulslaghu maþær* (= *muslegu maþr* i Gottl. L.) m. Förrymd och efterlyst träl. Ordets enklaste förklaring — säger Schlyter i Ordb. — är den redan af Verelius uppgifna (af *mus* och *liggia*), enligt hvilken den rymde trälen, som håller sig fördold i hvilka usla gömställen han under sin flykt kan finna, liknas vid en mus, som ligger gömd i ett råtthål. — Antages denna förklaring, måste *mulslaghu man* i vår text betraktas som felskrifning, jfr Rydqvist Sv. Spr. L. VI s. 304 f. och Söderwalls Ordbok.

18. *hæstær a gangu* o: häst,

XXXV. Vm bi garþ ok huru sum skruua skal.

Nu a man bigarþ, þa ma man egh sætia skruf næmer bigarþe æn halua rost nær. Sætær, sum skilt ær, fylghir hin sinum bium fran bi garþe sinum, uraki af sua, at han spille egh uærkum hans, ælla havi halft huar þerra. Sætær 5 næmer, æn skilt ær, þa ær skruuær þiuuær; uari ogildær firi þem, sum hitte, ok hin gialde þre markær, sum satte, ællas dyli mæþ tolf manna eþe, at han egh satte. §. 1. Gangær man at bium mæþ fælaxs gærþ, þa a han halft uif alla þa, sum skoghin aghu. Nu gangær utan fælax gærþ, sæ- 10 tær stok ok staþa, far mæþ blande ok bikare, farr ok flöghir, þæt ær siax öra sak. Nu gangær han a gapa syn, hittir

som gått från sin ägare och lös drifver omkring.

1. *Skruua* vb. tr. Fånga bin med 'skruf', om ej *sætia* är utelämnadt (jfr följ. rad), så att *skruua* vore ack. plur. af *skruuær* m. skruf, strut, näfverkorg, här den bikupa eller det kärl (*bikar*), som brukades till bins fångande (Ordb.). Noreen: Altschw. leseb. s. 163 tolkar ordet som verb.

4. Öfvers. drifve [bina] bort så, att . . .

9. *Fælagh* n. Gemenskap i allmänhet, bolag; *fælaxs gærþ* f. gemensam gärning, företag tillsammans med en annan. Öfvers. Går man till bin [för att taga dem] efter öfverenskommelse [med skogens ägare]

11. *Sætia stok ok staþa* o: utsätta en bistöck på en fotställning att därmed fånga bin; *fara mæþ blande ok bikare* o: gå med ett kärl, hvari fans en blandning af honing och vatten att därmed locka till sig bin, l. med en med någon blandning invändigt besmord bikupa, såsom ännu

brukas, för att däri fånga bin; *fara ok flöghia* o: löpa omkring [på andras ägor] och hoppa öfver gårdsgårdarna.— Märk uddrimmen i alla de tre nämnda talesätten!

12. *Gap* n. Gap, öppning; *ganga a gapa syn* o: värkställa besiktning af de i en gårdsgård befintliga bristfälligheterna. Så förklarar Schlyter (med Ihre) detta uttryck; Loccenius däremot öfversätter (enl. citat i Ordb.): se hvar ihåliga träen finnas. För min del kan jag ej finna annat än att denna senare uppfattning af *gapa syn* är mera tilltalande, ty hvarför skulle här just särskildt besiktning af gårdsgårdars bristfälligheter af lagen framhållas mer än hvilken annan vandring i skog och mark som hälst, hvarunder bin kunde påträffas? Att dessa i vilda tillståndet pläga hafva sin vistelse i ihåliga träen, är däremot allmänt bekant och kunde således med skäl här hafvas i särskild åtanke.

bi, þa skal han mærkia træt, þæt sum han standær i, ok lysa firi allum þem, sum skoghin aghu. Þa a han þriþiung af bium.

XXXVI. Um huru biur a sæ böle, ok huru æfte ælghium skal fara, ok þæn a ræf, sum resir.

Nu a biur sæ böle sum bonde. Huar sum dræpær biur ok brytær hiþi hans, lati atær biurin þem, sum ængina atte, ok mæþ þrea markær; takær biur a almænninge, aghe han biurin ok uari saklös. §. 1. Alle aghu biorn sökia, þy
 10 at han ær uræfle; alle þe i skal koma, mæn han sörir fot, þer aghu lut af biorne. §. 2. Nu ganga mæn æftir ælghium, nu resa þer diur ok fa fiæt ok fara æftir, nu lata þer fiæt löst, nu ma ængin a þerra fiæt ganga, för æn þrea nætær æru ute. Nu gangær man æftir ok fælle diur; koma
 15 þer til, sum diur hua rest, þa aghu þer diur, sum restu. Nu hua þe slæpt fiæti, sum restu, ok ganga ut þrea nætær; koma andre ok fælla diur, þa aghu þer diur, sum fælt hua, ok þer gangin fran, sum egh uildu fiætz göma. §. 3. Nu uarþær man firi skall ok skiutær diur, þa a han skut bogh
 20 ok halua knek. Nu fara mæn æftir diure ok fylghia annars

1. *han* tror Schlyter hafva afseende på ett underförstådt, ingenstädes i texten förekommande *bisuærmær* och öfversätter: 'där bisvärmen satt sig', men bättre är att (med Tamm i Uppsalastudier sid. 36) fatta *standær* i aktiv betydelse 'träffar på' med *bi* suppleradt från det föregående såsom objekt.

10. *Uræfle, uæfli* = *ofæfle* (fl. 25:pr.), *oevli* (isl. *ofrefli* af *af*) n. Öfvermakt, något öfvermåktigt.

10. *mæn* konj., sammandragning af *mæþan*.

13. *Fiæt* (s. 185a) spår, tils. *lata fiæt löst* ∴ släppa spåret

löst, öfvergifva spåret) (*fiætz göma* (r. 18) l. *gæta* ∴ taga vara på spåret.

19. *uarþær firi skall* ∴ hör till skallfolket.

19. *Skut-* l. *skot-boghær* (af *skot* n. skott) m. Skottbog, bogen af ett dödad djur, hvilken tillföll den, som fält djuret.

20. *Knek* f. Bakbog; där af tils. 'komma på kneken' och vb. *kneka*, hvilka orätt härledas (bl. a. i Dalins allmänt anlitade ordbok) från *knä*; „säges eg. om ett fyrfotad djur, som, då det t. ex. genom halkande mist stödet af sina bakben, kommer att sitta på kpekarna“ (Ordb.).

manzs hunda, þa a hundær haluan manzs lut. §. 4. Nu skal huar bonde hua þriggia famna wargha næt; hauær han egh næt, þa böte þre öra. Þa skal taka tua mæn af huarre sokn, þöm sum buþkafra skulu up skæra; kombær egh bonde af husi huariu, þa böte þre öra. Þe mænnini, 5 sum næmndi æru, skulu þa pænningana ut sökia, ok þe takin þriþiung af þem pænningum ok þer, sum skal fylghia, takin tua lyti. Nu sæghær bonde, at han hauær egh fangit skal buþ ælla han hafþe forfall; þa uiti mæþ tuægia manna eþe ok sialuær han þriþi, at han hafþe lagha forfal ællas 10 han fik huarthe buþ ælla buþkafra. Gangær i skall ok gær ænga lupnu, böte firi öri ælla uæri sik mæþ sama eþinum, sum skilt ær. Nu kan ra i næt koma i uargha skall, ligge ogild; sætær man næt utan uargha skall ok dræpær ra, böte þre markær. §. 5. Nu a þæn ræf, sum resir, hæra 15 þæn, sum handum takær. Nu mughu egh böndær ra taka, utan þer hættin uiþ þrim markum, þy at hon ær kunungr diur.

XXXVII. Um æn man hittir utan garþ ælla grinda-
stulpa, ælla butna fynd ælla haf urak.

20

Nu hitter man gull ælla siluær utan garzs ælla grinda
stulpa, lysir laghlika firi grænnum at kirkiu ok þinge, æl-
las andra gripi, þa skal han sæghia, huat sum han hauær

5. af *husi huariu*: jfr tils. 'gå man ur huse', där *huse* är gammal dativ och således icke får fattas såsom vårdslöst uttal af *huset*.

12. *Lufna, lyfna* f. Lydnad; *gær ænga lupnu* ∴ gör ej det, som befallas l. blifvit befallt.

15, 16. Om man från r. 16 utelämnar *sum*, hvilket också saknas i två handskrifter, så fås här en regelrätt halfstrof i ljóða-
háttir (se Lind: Om rim s. 81 f.):

Nu a ræf

þæn, sum resir,

hæra, þæn handum takær.

19. *hittir* står först i intransitiv betydelse: 'gör något fynd', och underförstås sedan såsom transitivt med två objekt.

19. Prep. *utan* styr ack. l. gen.; i en annan handskrift fins varianten *gards*.

20. *Butna fynd, butn fynd* l. *botn find* f. bottenfynd. *Haf urak* n. vrak, som flyter på hafvet.

23. *Gripær* (isl. *gripr*) m. 1) Grepp, tag. 2) Dyrbarhet, gods af värde; det (isl.) sms. ordet *dyrgrip* finner man i nysv. af en eller annan purist nytjadt

hit. Nu kombær man ok kæn­nis uíþ, at „slikt ær mik hwruit“, þa gangær han til mæþ sanna­num iartighnum ok tuæg­gia manna eþe, at „þætta ær mit ok iak hauær ræt kænt“; þæn taki þriþiung af, sum hitte, ok tuælyti þæn, sum
 5 atte. Kombær ængin þæn firi nat ok iamlanga mæþ san­num iartighnum, sum þor til ganga, þa a kunungær tua lyti ok þriþiung þæn, sum hitte. Nu farr man at uægh ok tapar klæpum sinum ællar andrum kustum sinum, uen­dir þær atær, för æn han lysir, ok mötir hinum, sum hit
 10 hauær, þa a han egh fyndar lut af giua. §. 1. Nu fara mæn at uægh, hitta fynd; alli þer, sum fram æru farnir um, þa aghu egh þer af fynd; alli þer, sum æftir han æru, þer aghu af fynd mæþ þem, sum hitte. §. 2. Nu hittir man butna fynd ok lysir laghlika, þa a han halua fynd; kombær
 15 ængin þæn, sum uíþ kæn­nis, þa a kunungær halft uíþ han. Hitte man haf urak i uatne ute, lysir laghlika, þa a han þriþiung sin af haua. Kombær ængin þæn, sum uíþ kæn­nis, þa a kunungær tua lyti af.

XXXVIII. Vm æn man kallar kunu fordæþu, ælla man
 20 kalla annan okuæþis orþ.

Nu kalla man kunu förðæþu, þæt ær sæktar orþ utan mæþ stæmdu þingi. Nu kalla man annan okuæþins orþ,

i st. f. *klenod*. — Orden *ællas andra gripi* borde väl i texten rätteligen ha sin plats efter *siluær*.

6. *tíl ganga* nämligen med kænnetecken och ed, såsom nyss sades.

10. *Fyndar lutær* m. Viss andel af fynd, som tillfaller upphittaren, hittelön.

11. *sum fram æru farnir um [fynd]* v: som hafva farit fram förbi hittegodset.

12. *han* näml. upphittaren.

19. *Fordæþa* (isl. *fordæða*) f. trollpacka. Senare delen af

detta ord är af samma stam som det nuvarande *dåd* gärning, hvaraf missdådare; jfr *forgærning* (Ordb.).

21. *Sæktar orþ* n. Okvädinsord, för hvilket man kan lagligen tilltalas, jfr *sæktar mal* s. 204a.

21, 22. Öfvers. o. förkl. „utom med instämmt ting“ d. v. s. om uttrycket fälles vid ting, som är utsatt för att rannsaka och döma i sådant mål, då är det icke okvädinsord.

22. *Okuæþins orþ* n. Då i

kallar niþing ælla þiuf ælla fostra utan mæþ þing stæmnu, þa ær þæt sækta orþ; þa dyli mæþ tolf manna eþe, at han mælte hanum ængte sækta orþ ælla böte þre markær.

XXXIX. Um æn man borghar andrum pænninga ælla annat gozs, huru sum þær skal stæmna æftir. 5

Nu borghar man andrum pænninga ælla nakuat annat gozs, þa a han þæt ut luka, sum han borghafi, ællas dyli, at han uar aldrih þær borghari at, ællas læggi fram ok uiti þæt: „at þæssu uar iak borghari ok egh at andru“, ællæs ok þæt allt atær lukit, sum han uar borghari at. Nu 10 æn han gangær uip, at han borghafi, þa skal hin, sum uip borghaninne tok, kræuia borgharan; borgharin stæmne þöm þing, sum han baþ i borghan; will han dylia, at han baþ han aldrih þær i borghan um, þa luki borgharin egh þy siþær alt þæt, sum han gangær uip, at han borghafi ha- 15 num. Nu æn han uill uita alt lukit ok sæt, þa skal han mæþ eþe uita „alt þæt iak baþ þik i borghan um, þæt ær alt lukit ok sæt, sum þu kuat sialuær ia uipær“. §. 1. Nu uill han huarte dylia ok egh uita lukit, þa skal han stæmna borgharanum þry þing ok sitia þrea fæmtir, sum han baþ 20

Vgl. och en gammal edition af Ögl. formen *okvæþings orþ* förekommer (så ock i skråordningar enl. Söderw. Ordb.), anser Schlyter ordet „ganska naturligt härledas från en nomin. *okvæþinger*“. Häremot uttalar sig Rydqvist: Sv. Spr. L. IV s. 442, mot Rydqvist åter Schlyter i Ordb. Bihang. s. 806. Sidoförm är vidare *okvæþis orþ* af *okvæþi* okvæde, isl. *úkvæðisorð*.

1. I st. f. *kallar*, som Schlyter här i enlighet med två handskrifter insätter, har textkodex *ælla*. „Skulle icke detta — frågar Tamm i Uppsalastudier sid. 36 — kunna bibehållas, fattadt i betydelsen 'antingen', liksom

i Skånel. *ællær — ællær* ofta betyder 'antingen — eller'? Jfr KrB 15: 1, där uttrycket *Ælla gær hor ælla ætsku spiæll* skulle kunna vara riktigt, ifall man finge öfversätta *ælla — ælla* med „vare sig — eller“.

4. Öfvers. går i borgen åt en annan (= creditori Gloss.) för penningar.

10. [*uiti*] *þæt allt atær lukit*

13. *sum han baþ* o: som bad honom, (likaså r. 20 och å följ. sida rr. 5, 9, 12 o. 18).

15. *siþær* (isl. *siðr*) adv. komp. Mindre; *egh þy* (l. *þæs*) *siþær* o: icke dess mindre.

20. Mellan *fæmtir* och *sum* bör inskjutas *ok borgharin*

i borghanina. Nu innan Smalandum, þa skal a þriþiu fæm-
 tinne borgharin ut luka þæt, sum han borghafi; lukær han
 egh þa ut, þa ganga all fallin in a han, þing ok fæmtir.
 Nu æn borgharin lukær ut a þriþiu fæmt, þa ganga fallin
 5 in a han, sum han baþ i borghanina, utan han uili ut luka
 ælla dylia, sum förr uar saght. Nu æn þæt ær i Östra-
 götlande, sum Lionga þing stæmnis, þa skal borgharin huart
 þing, sum hin stæmne, sum han borghafi. Þa skal han stæmna
 þöm, sum han baþ i borghanina, þry þing ok þrea fæmtir
 10 ok sua Lionga þing æftir. Þa skal han suæria in til borgha-
 rans, at han hauser laghstæmt Lionga þing, ok sua borgha-
 rin til hans, sum han baþ i borghanina. Uvill hin æn þa
 ræt gæra antuiggia mæþ laghum, sum skilt ær, þa ær þæt
 got; will han egh, þa skal Lionga þingx fæmt læggia hem
 15 til hans. Will han egh æn þa ræt gæra, þa skal borgha-
 rin ut luka hinum, sum han borghafe; þær til ma han sak-
 löst halda. All fallin firi lagha soknina ganga in a þæn,
 sum han baþ i borghanina.

20 XL. Vm æn man uill fiuratighi marka sak sætta uita,
 ælla siax marka sak ælla minne sak.

Nu æn man will fiuratighi marka sak sætta uita ok
 bötta, han skal uita mæþ þrænne fiughurtan manna eþum.
 Vvill man siax marka sak uita sætta ok bötta, han skal
 uita mæþ tuenne fiughurtan manna eþum. Vill han minne
stæmni þöm, se Schlyters edition s. 226 not. 79 och Amira: Alt-
 schw. Obl. s. 698.

3. Öfvers. då drabbar an-
 svaret för alla försummelse-
 rna honom

5. utan han o: utom om
 han

7, 8. Den infinitiv, hvarpå *skola*
 har afseende, utelämnas stundom.
 Här underförstås antingen *halda*
 i bet. hålla, iakttaga, infinna
 sig vid [ting], eller kanske rät-
 tare *stæmna*, såsom Amira vill
 i nyss anf. arb. s. 699 not 1.

I enlighet därmed blir öfvers.
 då skall borgensmannen utsätta
 hvart ting såsom den skulle ut-
 sätta, åt hvilken han gick i bor-
 gen (o: fordringsägaren).

10. *han* nämligen fordrings-
 ägaren.

12. *hin* nämligen gäldenären.

13. Efter *laghum* tillägges
ælla fæ (Schlyters ed. s. 227
 not. 95); *mæþ laghum* o: med
 ed, jfr RB 26:pr. *gæri ræt mæþ*
eþe ælla botum.

16. den, åt hvilken han gick
 i borgen d. ä. fordringsägaren.

sak æn siax marka sak uita sætta ok böta, han skal þæt uita mæþ fiughurtan manna eþe.

XLI. Um æn man læggær hælghþ a skogh sin ok skipa siþan a sin suin.

Nu læggia mæn hælghþ a skogh sin ok skipa, nu kan 5 han egh fa suin a sin skogh, ok þer uraka a, sum laght ær, a sin skogh, þær mughu þer saklöst hans aldin nöta. Nu urakær man a mera æn laght ær, havi firi urakit sinum suinum, ok skiptin þer, sum skoghin aghu, þöm sui- 10 num. Nu löpa annars manzs suin a annars skogh, þæn skipaþær ær, þa skal han þöm in taka. Gangær a drusa aldin full suini um döghn, gialde firi span korns. §. 1. Nu far man at sinum rættum uægh gynum aldin skogh ælla nuta skogh, hæntir i hat sin til hatta band ælla i uat sin til

4. *Skipa* vb. tr. Ordna, förordna, fördela, utarrendera. Öfvers. och släpper sedan sina svin i [skogen]; *skipa* kan här vara infinitiv (se s. 39a) eller 3 p. sg. pres. ind. med vanlig apokopering af *r*.

6. *han* o: någon af delägarena i skogen (*þer* o: de andra delägarena; *uraka* [suin] a

6, 7. *sum laght ær* o: såsom det är bestämdt (näml. angående antalet af svin, som hvar bonde får hafva i skogen); *a — a*: om denna upprepning af prepositionen se sid. 82a 7.

11, 12. I textkodex står *suini*, som här bibehålles, ehuru Schlyter i sin edition (och med honom Leffler) i dess ställe insätter den i två andra handskrifter befintliga läsarten *suin*. Schlyter öfversätter *aldin full suin* med 'af ållon fulla svin' och fattar *drusa* såsom oblik kasus af *drusi* m., motsv. sv. dial. *dråse* o: hög af tröskad säd, men kan icke tolka uttrycket i dess helhet. Tamm i Uppsalastudier sid.

36 öfversätter *drusi* med 'nedfallen mängd' (jfr sv. dial. *dråsa ned*), hvaraf sms. *drusa-aldin* pl. 'i mängd nedfallna ållon', i någon mån likartadt med nsv. *fallfrukt*, och ser i *full-suini* äfvenledes ett sammansatt ord af samma art som *full-særi* 'fullkomligt sår' och med betydelsen 'fullvuxet svin'; på grund häraf öfversätter och förklarar han denna mening sålunda: „går ett fullvuxet svin (i annans skog), under ett dygn på de i mängd på marken nedfallna ållonen (och äter af dem), så betale (svinets ägare) en spann säd därför“.

14. *Hænta*, *hæmta*, *hæmpta* (af *hem*, eg. hemföra, isl. *heimta*) vb. tr. Hämta; „i gamla tider är *hænta* vanligare än *hæmta*, *hæmpta*, men intet *n* undantränger *m* i *klæmpta* l. *klæmta*, *skæmpta* l. *skæmta*“ säger Rydqvist: Sv. Spr. L. IV s. 317. I svenska och norska landsmål fortlevver ännu formen *hænta*, äfvenså i danskan *hente*.

14. *Uattær* (isl. *vøtt*) l. oas-

þumul fingærs, uari saklôs; hæntir mera, böte firi siax öra
ælla dyli mæþ tolf manna eþe.

XLII. Um æn man haldær sin suin a annars skoghi.

Nu haldær man suinum sinum a annars manzs skoghi,
5 gætir a mæþ hund ok hirþa, þæt ær tolf manna eþær, at
han gætte egh a hans skoghi; bristær at eþe, böte firi þrea
markær.

XLIII. Um æn man skiutær skipi af lunnum ælla bry-
tær bat ur lase ok takær ekiu annars olouandis.

10 Nu skiutær man skipi ut af lunnum, fiæþærtiughre
sæssu, utan þæs uilia, sum a, ok farr af landi mæþ; kombær
þæn, sum kærir, þa ær þæt eþær þrætlyftær; bristær at eþe,
böte fiuratighi markær. §. 1. Nu huggær man ælla bry-
tær bat ur lase; kombær þæn, sum kærir, þa ær þæt eþær
15 tolf manna; bristær at eþe, böte þre markær. Nu takær
man ekiu manzs, kombær atær firi sola sætær, uari saklôs;
kombær egh atær firi sola sætær, gialde firi þre öra. Nu
ror han bort mæþ ekiu; kombær þæn, sum a, ok leþir han
mæþ ope, se atær þæn ror ok uill egh atær uænda, þæt ær
20 fornæmis sak, þæt ær siax öra ælla tolf manna eþær.

XLIIII. Um at þæn skal elde uarþa, sum kuindlar, ok
huru um branstuþ skils.

Nu a bonde uarþa allum þöm elde, som han kuindnar,
þær til sum han ær slukin. Nu kumbær eldær lôs mæþ

sim. *vanter* m. vante. I finländska svenskan ha vi bibehållit den starka formen *vant*, sällan eller aldrig såges här *vante*.

5. *gætir* [suin] a [skoghi]

8. *Lunnar* (isl. *hlunnr* pl. -ar) m. pl. Rullar, på hvilka ett fartyg uppdrages på landet och sedan hvilat, till dess att det åter utskjutes; nyl. *lonno*, pl. -or, f.

11. *Sæssu* f. Säte, bank, äf-

ven ett fartyg med ett visst antal roddarbänkar l. roddare (*sæssar* se sid. 73); *fiæþærtiugh sæssu* o: fartyg med bänkar för 40 roddare. Står här epexegetiskt såsom bestämning till *skipi*. 15 ff. Jfr ofvan fl. 27:pr.

21. *Kuindla*, *kuindna*, *kvilla* sv. lds. *kylia*, *kölla*, *kölna*, vb. tr. Upptända eld; jfr sbst. *kölna*, isl. *kylna*: torkhus.

24. *Slykka*, *slikka* (enl. Ordb.),

uafa ok brænnir skogh manna ællas garþa manna vp, þæt æru þreia markær ok eþær tolf manna, at þæt uar mæþ uafa ok egh mæþ uilia. Nu kombær eldær lös i bygdír manna ok brænnir up hus; þæn sum þy ualdær, han böte þre markær ælla dyli mæþ tolf manna eþe, at han fik egh 5 skapa af þem elde, sum han tænde. §. 1. Nu hauær þæn wald, sum skapan hauær fangit, huat han uill hældær, taka þreia markær af þem, sum eldinum wlte, — þem a bondin ensamin, — ælla will han til þingx fara ok lata döma sik bran stuþir af hæræþinu, þæt ær haluær spandær korns af 10 huarium bonda ællas fiure pænninga. Ok brændær stuuu ok laþa up, taki hela bran studh up; brændær annat þerra, taki halua. Huar sum sitær kuar um bran studþ, siþan hon ær ut dömd af hæræzs höfþinganum ok stæmnu daghrin ær ute, þæn sum han saghþe, þa böte þre öra æfte þy, sum 15 siþuænia ær, huat hældær fiarpungx hæræþe ælla þriþiungx hæræþe ælla alt hæræþe ælla halft hæræþi þæt ær. Taki sua huar af branstudh, sum han af skapa fik.

XLV. Vm æn man köpe fyl ælla kalf, hors ælla ko, föþis af ok klandas siþan firi þem, sum fangit hauær. 20

Nu köpir man fyl ælla kalf, ok föþis up ok klandas siþan, þa gange ut uirþningin ok aghe þæn, sum up ha-

sluka, slykia? (Rydqvist: Sv. Spr. L. I s. 232, jfr isl. *slökkva och dan. *slukke*), pret. part. fsv. *slukin*, isl. *slokenn*, vb. tr. *Släcka*. I gotl. *släkka, slakk, slukki*, I. *sluki*, i andra dialekter *slökk*, pret. part. *slokken, sloken*, jfr fsv. *slokna*, nysv. *slockna* (Rietz s. 630a).

1. *Brænna, -de* 1) vb. tr. *Bränna*. 2) vb. intr. *Brinna*; i senare bemärkelsen fins ock fsv. st. vb. *brinna, bran*, som i nysv. blifvit i den betydelsen allena rådande. Isländskan har *brenna, -da* tr. *bränna* och *brenna, brann* intr. *brinna*.

3. *bygdír* vill Schlyter i Gloss. öfversätta med 'bebygda orter', men i Ordb. återger han det (bättre, som det synes) med 'byggnader'; uttr. *eldær kombær lös i bygdír manna* står i motsats till det föreg. *brænnir skogh ællas garþa up*.

13. *sitær kuar um bran stuþ* o: underlåter att betala brandstod.

15 ff. Orden *æfte* — *þæt ær böra insättas här ofvan efter orden bran stuþir af hæræþinu* (Schlyters ed. p. 229 n. 71).

20. *föþis [fyl ælla kaluær] af [hors ælla ko hans]*

uær fôt. Nu köper man hors ælla ko, huat hælzst sum þæt ær, ok fôþis af, ok klandas siþan þæt fæ, sum han fangit hauær, þa skal þæn affostær haua, sum up hauær fôt. þy at ængin man ma annars manz kalfs fostre uara, ok
5 þæn löse, sum ræt kænt hafþe.

XLVI. Um æn mæn skiptas gæuum uipær ok klandas siþan firi þem, sum fangit hauær.

Nu skiptas mæn gæuum uipær, nu klandas firi þem, sum þighat hauær, ok kalla af sik uara þiuf stulit, þa skal
10 han uita mæþ eþe tuæggia manna ok tolf æftir, at hanum uar giuit ok han uar egh þær þiuuær at; þo matte man giua, at egh uare uin til. Nu klandar þæn, sum gaf, ok kallar egh giuit uara ællæs egh lönat uara; hauær þæn handa mællum, sum þa, þa a han uitzs orþ, sum þa, mæþ
15 eþe, at þæt uar hanum giuit ok han lönapi.

XLVII. Vm æn man auærkar iorþ annars, siþan han ær næmd fældær; þæt ær fiæþær tiugh sak.

Nu auærkar man eghn annars manz ok kærir þæn, sum eghnina a, lati ut eghnina mæþ þre markær. Nu hal-
20 dær han i þrim þingum ok þrim fæmtum, þa ær han at þrim markum sakær. Nu fællir næmd han ok koma a han lagha doma ok auærkar æn siþan, þa ær þæt iorþa ran fult ok fiæþærtiught.

XLVIII. Um æn man feste eþa ok uill uita sæt mal.
25 Nu fæstir man eþa ok uill uita sætta þem, löse eþ

3. *Affostær* n. *Afföda* (af fä-
kreatur).

4. *Kalfs fostre, kalva fostre*
m. En som uppföder kalfvar;
öfvers. ingen är skyldig att
uppföda kalfvar åt en annan.

6. *skiptas gæuum uipær* o:
köpa löseegendom af hvarandra
utan biträde af mäklare, se sid.
182b.

9. *Öfvers.* och [den, som
klandrar,] påstår saken vara från
honom stulen.

17. *Næmd fældær* adj. Fäld
af nämnd.

25 ff. Ej blott i själfva eds-
formulären har Lind i sin ofta
citerade afhandling funnit läm-
ningar af den gamla poetiska
lagaffattningen, utan äfven på

mæþ eþe ok egh en mæþ tuem, utan þæn uili, sum uip takær.

XLIX. Vm æn man takær haruu manzs ælla tinda.

Nu takær man harw annars ok haruær mæþ um dagh; föri atær firi sola sætær ok uari lös. Takær ur tinda, gialdi 5 firi fiura þænninga; takær ur atta, gialde firi huarn sua; takær ur þæn niunda, gialde firi niu örtughær. Förior han harvu iuir upgangxs akær, þa skal han haua haruv kialka; hauær han egh haruv kialka, þa böte atær spiællin ok mæþ siax öra. 10

L. Um æn hundær manzs uarþær galin.

Nu uarþær hundær manzs galin, þa skal þæn lysa, sum han a þæn galna hundin. Bitær, för æn han laghlystær ær, folk ælla fæ, þæt skal bondin atær gialda; bitær, siþan han laghlystær ær, þæt a egh bondin atær gialda. 15

LI. Vm æn hyndzsim manzs folazs.

Nu fölizs hyndzsima manzs ok fara æftir hæenne hunda, þa skal bondin hana inne hæfta vm niu nætær ok hund

flere andra lagställen, som stå i något slags sammanhang med edgången. Så ock här:

löse eþ mæþ eþe
ok egh en mæþ tuem,
utan þæn uili,
sum uip takær.

Endast tredje raden är i metriskt afseende betänkelig (a. a. sid. 71).

1. I st. f. *en mæþ tuem* anser Schlyter (s. 231 n. 12) att här bör stå *tua mæþ enum* samt hänvisar såsom stöd härför till RB 16: 1.

5. lös: „forte legendum est saklös“ (Schlyter s. s. not. 18).

8. *Uppgangxs akær* m. Besådd åker, där säden håller på att sticka upp.

12, 13. I st. f. orden *sum han a þæn galna hundin* hafva tre handskrifter *sum hundin a*.

16. *Hyndzsim, hyndzsima, hynsöma* l. *hynsoma* f. *hynda*. — *Fölas, fölas* (af *föl*, isl. *föl*: dåre, jfr isl. *föla*: bedåra) vb. dep. vara dåraktig, vara löpsk, sv. ldsml *fuläs, föjläs* se Rietz s. 170b.

Ordlista.

- a boa* 135a
affostær 260a
afgærþis byr 245b
afhug 85b
afla 132b
af liða 128a
af nam 218b
afraþe, afræþe 122a, 235b
a fötær 162a
aganga 65b
a hænder 162a
aka 233b
akoma 29a
akær giald 235a
akær mal 227b
akær nam 232b
aldin 249a
aldin skoghær 249a
alf 48a
alin 213a
alli mæn 28a
almænningær 153b
alsala 159a
altara læghi 11a
alt saman 51b
a mot, a mote 229a
an, and 150b
anbuþ 236b
anfriþær 150b
anliti 92a
annan 200a
annan uagh 229b
annarsstazs 36a
annattiggia 21a
annurkost 109b
annöþughær 66a, 81b
ansuar 205a
antimi 150b
antuiggia 21a
anuarþa 170a
aptan, -un 24a o. Rättelser
aptun sangær 6a
ar 211a
ara stænna 226a
araja 64b
arin se ærin
armlæggær 55a
ars gæf 225a
arvuþi 10b
aslat 235a
at gælda 231a
at löp 99b
at mæle 165a
attungær 114a o. Tillägg
atær 20a
atær biuþa 153a
atær bryta 190a
atærbuþ 172a
atær dela 124b
auærk 221a

- auærkan* 221a
afal fest 169b
bak arf 135b, 136b
balkær 1a
ban 25b
band 107a (tla. *uitna* l. *sökia*
band sin ibd.)
bang 141b
banz mal 28b
baþir 241a
baþitiggia 21a
bet 216a
beta 57b
beþas 21a
biltughær 39a
biskups næmnd 12a
biskups ræfst 184b
biskups rættær 15b
biti 53a
bíþa 166b
bíþia i friþ 30b o. Tillägg
biærgha 89a o. Rättelser
bloþ uiti 29a
bo 102a
boanz maþær 249b
bo fæ 126b
bok 193a
bolbyr 142a
boldiur 10b
bolgæf 223a
bolstazs ren 216a
bondi 183a
borghan 189b
bortu 63a
borþ 153b
boskipti, boskipt 33a
bospænd 111a
bos ran 102b
Botolfs mæssa 243b
bref 138a
brista at eþe 201a
broa 218a
broa fiol 180b
broa næmd 188b
broa syn 188b
brut 140a
bruts barn 140a
bruttu mö 118b
bruþfærþ 118b
bruþlöpe 117a
bryst arf 135b
bryti 72b
brænna 259a
bröt 217b
bröþlungi 137a
bulle 76a
bunulæggær 108a
butna fynd 253b
bup kafti 56a
bups eþær 96b
byggia 218a
byggt bo 62b
byghþ, bygd 209b
byghþær by 62b
bygning 227b
byrghþa timi 89a
byrla 103a
byrþ, byrþe 59a
bærænz træ 248a
bön 175a
böna uin 175a
böta 25b, 91a
bötas 25b
dana arf 150a
delas 171a
delu mæn 129b

- diur* 129a
diurs horn 129a
dombrut 101b
doms hærra 222a
drafuæl 219b
drapare 55a
drykkia 119a
drykkær 119a
dylia 9a
dymbiluika 23b
döuær 243b
eghn 51a
eki 72a
en (med best. form) 165a
enastær 142b
ennær, -ar 33a, 57b
ennæt þing 33a
ensak 40b
ensamin 13b
eriks gata 63b
eþa taki 21a
eþsör 21b
eþzsöre 30a
fa frf. en inf. 44a
fa frf. ett pret. part. 6b
fal 124a
fall 208b
falla in til 166a
fallas 6b
fallin 21b, 249a
fanga fæþrini 171a
far sbst. 213b
far adj. se *fat*
fara 137b
farunöte 31b
fasta, niu vikna f. 198a
fat 81a
fatökær 47a
fea giald 17b
feia garþær, fæa g. 99a
fiala 48b
fialstær, fiælstær 48b
fiarþungæ byr 219b
fiarþungæ næmd 185b
fiarþungæs ræfst 184b
fiingær 94b
firi arf 136b
firi ganga 109a
firi hugga 57a
firi liggia 90a
firi sea 128b
firi uærka 82b
fiske uærk 173b
fiski 173b
fiughurtan manna eþær 17b
fiærmer, -mir 160b
fiærrin 160b
fiæt 185a, 219a (tts. *lata fiæt*
löst 252a, *fiæt z göma* 252b)
fiætur 105a
fiæþær skiptu 212a
fiæþertiughær 8a, 52b
flokkær 1a
floþ giuta 220a
flut land 181a
flytia eþ 194b
flöghia 251b
folas, fölas 261b
folkfræls 70b
for sbst. 219b
forbuþ 25a
fordæþa 254a
foreþis maþær 16b
foreþær 16b
forfall 165b (tts. *bæra f.*,
suæria f. ibd.)

forfalzs eþær 14b
forfængta 247b
forþærning 102a
forhægþa 128b
forhælgþ 6a
fornæmi 242a
forsat, forsæte 99b
forsea 200a
foruist 40a
foruista man 40a
for utan 49a
foruærka 44a
for þing 126b
fostra se fostri
fostri 72a
foþær 214a
foþær fæ 240b
framleþis 124b
friþ flýa 67a
friþ gærþe 234b
friþær 152a
friþætta 152a
fræls 66a
frænkuna 27b
fulla 82a
fullnaþær 127a
full suini 257a
full særi 29a
fur þing 126b
fylghþ 114b
fylla se fulla
fyndar lutær 254a
fæ fýlingær 239a
fælagh 251a
fælags gærþ 251a
fæld 208a
fælla 248b
fæmt 4b, 176a

fæmta uitne 207b
fæst 115a (tts. *halda fæst at*
 137b, *halda a fæst* l. *fæstum*
 173a, *halda a fæstum ok*
köpum 137b, 173b, *mæþ*
fæstum ok köpum 120b,
bæra fæst, bæra fæst in til
mans, bæra in til mans
fæsta ok köpa 156a)
fæsta sbst. 226b
fæsta vb. 143a
fæsta maþær 161a
fæstnaþa mal 144b
fæstninga stæmna 62a
för 127a
föra eþ 59b
förra 112b
galduiþær 248a
ganga 239b
ganga in til 166a
gap 251b
gapa syn 251b
garþa næmd 188b
garþbæra 202b
garþ sto 214b
gaua 182b
gensta 55a
gialda 112a
gift 62a, 122a
gifta fulnaþær 223b
giftandi 147b
gilda 53a
gildi 72b
gildær 53a
gingærþ 2b
ginsta 55a
gipt se gift
gipta kuældær 62a

- gípta mal* 90a
gípta maþær 62a
gíslingabrut 55b
gíta 20b
gíua ur 78b
gorkætti 104b
gorþíuuær 104a
gripær 253b
gruþ 65b
gruþspiæll 65b
græsafari 225b
Gupzs dombær 43b
gæf 182b, 223a
gæfþræll 75a
gælda 239a
gældingær 239a
gera 29b, 70b
gerþsla 215a
gæslinga torua 240a
gæsta 31a
gör 243a
Götland 188a
göþa 214a
göþning 214a
göþslu eþær 14b
haldzs bænd 61b
haldzs bötær 61b
half gildi 217a
halfgirþi 228a
halfnaþa træþe 2a
halftræþe 2a
halmbær 211a
haluær 91a, 214b
hamar siagh 133a
hambla 93a
hamna 127b o. Tillägg
handfastær 111b
hand ran 103a
handuirki 241a
handuiti 226a
handuærk 80a
hapær 114b
har sbst. 127b o. Tillägg
har pron. 188b
hasla 234a
hasskapær 71a
haua inni 82b
helaghær 71b
hemfylghþ 121a
hemföþa 177a
hemföþu eþær 177a
hemul 158b (tfs. *halda hemult*,
hemult gæra ibd.)
hemula 4a, 163a
hemuld 158b
hemuls eþær 168a
hemuls man 158a
heta 21b
heþna 243a
hindradaghær 45a
hindradaxs gæf 45b
hion 28a
hiona 105b
hiona fælagh 28a
hiorþ gata 216b
hiorþ löt 229a
hiælt 95a
hoffa 64b
hor 27b (tfs. *gæra hor undi*
man ibd.)
horn 95a
horn gata 216b
hors 84b, 238b
huar, hua 12a (med best. form
191a)
huarki, -n 18b

- huarte* 18b
huat (med dat.) 12a
huatki 18b
huazke 18b
hulkin, hulikin 4a
huma mal 14a
humi 14a
humpær 114b
hurraka 237a
husa 227a
husfru 39b
hussætumaþær 10b
huvuþ 113b, 213b
huvuþ lutær 130a
huvuþ ramarkar 214a
huvuþz mal 227a
hyndzsim 261b
hæfta 54a
hæfte 54a
hæff 3b, 147a, 242b
hæffa eþær 144a
hæffa mal 159a
hægnafær 231b
hælda 232b
hælg, hælgþ 210a (tills. læggia
hælgþ a ibd.)
hælgða aftan 210a
hælgði þorsdagær 229b
hænta 257b
hæræzs soknari 13a
hæraf, -æþ, -æþe 5b
hæria 124a
hæræzs næmd 184b
hæræzs piækkær 71b
hæster 84b, 238b
hætta vb. trans. 72b
hætta vb. intr. 148a
högha byr 243a
höghinde 133a
högh mæle 185b
höghre eþar 196b
höta 231b
iamkan 148b (tills. *dela til*
iamkan ibd.)
iamlanga dagær 8a
iamlangi 8a
iamn arf 135b
iamnarua 135b
iamnaþa eþær 144a
iamnaþa skipti 211b
iamnaþær 125a (tills. *til iam-*
naþa ganga 172a, 211a, *til*
i-a köpa l. *skipta* 125b, *dela*
til i-a 142b)
iamnærvingar 136a
iarn 43a
iartighni 138a
inlas 105a
inlændingh 63b
inlændingær 57a
inna 121a
innan 70b
insat fæ 240b
in taka 229b
iorþ 4b
iorþa dela 167a
iorþauærn 167a
ir 175a
ismuxs klæþe 126a o. Tillägg
iul 11a
iþras 156a
iæþær 243a
kalfs fostre 260a
kar 120a
karl 72a
karls uægær 216b

- kasna uarghær* 51a
kind 97a
kinpustær 97a
kiolsuarf 139a
kipla 102a
kippa 171b
klanda 121b
klæpe 2b (tlls. *fara i klæpe* 126a)
knek 252b
knæ 115a
koma vb. trans. 100a
koma innan, i l. til 32a
kostær 62b, 105a, 109a
kuar 71a, 125a
kuiki 9a
kuikær tiundi 9a
kuindla, kuildna 258b
kuipær 203a
kull suarf 139a
kulsuarf 139b
kunder 103b
kunna frf. en inf. 44a
kunnughær 148a
kunungx næmd 185b
kunungx ræfst 184a
kunungx soknari 13a
kunungx uæghær 216b
kuska 43b
kuskan 43b
kustær 62b, 105a, 109a
kuælia 236b
kyndil mæssa 228b
kæpsir, kæfsir 132a
kæra 165b
kætilhöd 84a o. Tillägg
köp (se ock *fæst*) 120b, 161a
köpa 123a
köpgildær 150a
köpi 160a
köpmal 159a, 181b
köpskattær 143a
köpu eghn 126a
köuærne 238a
Lafrinzs mæssa 24a
lagh 19a
lagha gæf 223a
lagha gærþ 19a
lagha mal 215b
lagha sokn, laghsokn 18b
lagha uin 175a
lagh fullt 196b
lagh fæsta 21a
laghhæffa 4a
lagh kumin 214b
laghmaþær 17b
laghsagha 51a
laghskiptær 62a
laghuara 8b
laghuinna 19a
laghuæria 4b
laghþing 210b
laghþingx manadaghær 210b
lan 240b
lana 111a
land drotinn 223b
landzs lagh 205b
las 104b
leghu fæ 240b
leuær 11b
leþa 101a
leþsn 101a (tlls. *ganga at leþs-num* ibd.)
likær 195b
lin 83a
linda 232a

- Lionga þing* 18b
lita 9b, 163b
liþ 228a
liþ skeþ 236b
lof, luf 167b
lokka 149a
lokkan 149a
lufs eþær 167b
luk, lukins 1b
luka 1b
lunnar 258a
lurkær 76a
lutskiptær 62a
lutær 62a
luþa 126b
luþna 253a
lykt 200b
lysn 189b
lytær, lyttær 92a
læggi niþær 227a
lægghi 209b
lægghre eþar 197a
lægghær 147a
lækir 92b
læript 84a
lönda lastær 176a
lönda skript 16b
lösa 181b
löska, löskær 17a
löska læghi 17a
löska maþær 17a
lösn 113a
mal 4b
mal 4b, 219b
mali 226a
malsæghanda rättær 91a
mal uarþær 40b
malþing 60a
man 65a
mangær 135a
manhælghi, -hælghþ 79a
manhælghis mal 79a
mantal 70a
mantul, mattul 114a
marghær 135a
mark 3a
Martins mæssa 118a
maþær 65a
men 20a
meneþær, menseþær 20b
Mikials mæssa 235a
misfall 25b
miskun 141a
mistinge 4b
miþ mundi 193a
miþ ströme 221a
miætanzs mæn 84b
morþare 55a
morþ giald 58a
mot 229a
mulslaghu maþær 250b
mund 219a
mungat 117a
mungatzs gærþ 117b
mungazs tiþir 117b
mykilikær 189a
mæla o: mäta 218a
mæla o: tala 4b
mæli stang 214b
mæta 218b
möþringar 44b
na 184a
nam 73b
nar 229b
nauist 144a
ne, nei 105b

- níþía eþær* 141a
níþær 144a
nytia nöt 75a
næma 186b
næmda buþ 16a
næmda fall 16a
næmd fældær 260b
næmir 119b
næmna 103a (tíls. *halft næmt*
ok halft unæmt ibd.)
nævi 223a
oformaghi 42a
ofsökia 186b
ofæfle 252a
ofæstær 143a
oghormaghi 42a
ogærning 140a
ohemult 158b
okoma 217b
okuæþins orþ 254b
Olafs mæssa 24a
olagh 20a
omynd 49a
omyndu eghn 122b
op 102b
ora 54a
oran 54a
oranbot 54a
ormynd se *omynd*
orsakær 189b
osannind 20a
osini, -um 181a
osipær 22b
osniældær 129b
ottu sangær 6a
ouistan 27b
ovormaghi 42a
oþal, -ul, -ol 242b
oþulbrut 168a
pantær 169b
paskar 10b
þingizs daghær 11a
þiækkær 71b
þrouastær 16a
þæpplinghær 5b
Þætars mæssa 24a
ramarkar 209b (tíls. *suæria*
l. uita ramarka níþær,
þiuþa sik til reps ok ra-
marka ibd.)
ramærke 209b
ran 141b
randzsak, ransak 38b
ransaka 38b
raþa gærþ 129a
raþu skipti 212b
rezskapær 13a
reþær 217b
rinda 157b
ringa 76a
rinna 239b
ript 84a
risa 215b
rishofþe 244b
riuua 118a
rost, rast 69a
Rofzs bo se *rofær*
rofær 73a o. Rättelser
rumær 235b
ryuua se *riuua*
ryþia 211a
ryþzl 248b
ræfst, ræpst 184a
rækkia, r. sik 221b
rækna 145b
rænna 228b

- rætlösa* 95b
rætta, r. sik 23a
rættær sbst. 192a
rættær adj. 206b
röghta 44a
rökær 9a
sak 19a
saki 193a
saklösa 49b
saklösu 106b
sakær 108b
sala 153a
samfund 27a
samsyþini, -syþkini, -syðskine
 47a
sara mal 78a
sarþuli 95a
sattær 32b
safar 238a
sea, s. eþ 37a
sialf bot 92a
sialfs sins 26a
sighia til eþa 37a
sitia fæmt 37a
sitia inni 82a
sitia iui 185a
sitia kuar 71a
sipær 255b
skal 95b
skall 95a
skaparui 45a
skarþa 100b
skena sbst. 29a
skena vb. 32a
skial 44b, 249b
skialghind 236b
skil 44b
skila 101b
skila maþær 204a
skipa 156b, 257a
skipan 225a
skipt 210a
skipti 210a
skiptis bröþær 221a
skiptær 236a
skiut 239b
skipa 237a
skola 256a
skript 16b
skripta 17a
skripta brut 16b
skruua 251a
skruuær 251a
skuld, skyld 242a
skut boghær 252b
skuþa 235a
skylda 242a
skælla 95a
skæra a 234a
skærdaghær 24b
skærskuta 48b
sköt 143b
sköta 2a
skötning 1b
sla 108a (tts. *sla a annan*
 234a)
slykka 258b
slöghþ 143a
Smaland 188a
smygha 126a
snimstu 139b
sokn 2b
soknari 13a
solasetær 203a
somar telnungær 240a
spana 111a

- spanan* 149b
spandær 2b
spann 219a
spik 83a
spjæl 16a
spjær 83b
staddær 56a
standa i eþe 13b
standa inni 82a
stang 214b
staua 165b
stavur 230a
staþær 123a (tls. *ur staþ köpa*
 l. *lata* ibd.)
stol 6b
stoþ 237a
strætis köp 182a
stubbi 180a
studh stavur 229b
stukka, stokka 38a
stukkær, stokkær 37b, 251a
stumn 180a
stæghla 43a
stækkia 216a
stæmnu manna eþær 21b
suarta slagh 97b
suet 222b
sufl 11b
suiþa 246b
sundærkulla 119b
suþ 238a
suæria in til mans 58b
suærua 220b
suæua 220b
suæuia sbst. 222b
suæuia vb. 220b
syll 106a
syna, synas 89b
synretta 245a
systlungi 137a
sækia 37a, 204a
sækt 37a, 204a
sækta 36b
sæktar mal 204a
sæktar orþ 254b
sæld 152b
sæmia 6a
sændær 139b
sær 215a
sæssa 258a
sæssi 73a
sæt, sætt 32b
sæta, sætta 32b
sætias 203a
sætis eþær 14b
sæþa skæppa 225b
sæþe 2a
sökia sik 5a
sör se eþsör
sörgap 230a
söþær 230a
ta 95a
tak 59a
taka vb. 59a
taka vb. 250a
taka in 134b
taka in til sin 217b
taka mæþ, at l. uiþær 52a
taka til sin 186b
taki 21a
tak mal 194b
taks mal 201b
takuilla 193a
til mæla 119b
tilmæle 36b
til sighia l. sæghia 192a

- tiund, tiundi* 12b
tiuþær 232b
tíþær 6a
træ 204a
træþis æria 128b
trösta 189b
tuæböla 206b
tuæsuare, tuæsuære 15a
tuætylftær 101a
uaka 53b
uakn 35b
uakna drykkia 120a
uald 96a
ualinkundær 103b
ualruf 64a
uan 26b, 75a
uanbiuþa 186b
uapn 35b
uara 79a
uarfriþær 150b
uar sæþ 128b
uarþa 120b, 158b
uarþ hælde 250a
uarþnaþær 233a
uarþær 53b
uattær 257b
uaþa mal 78a
uaþe 78a
uaþi, uaþ 154a
uaþmal 75a
ueta 40a
ughurmaghi 42a
uighia 7a
uika 69a
uilda maþær 179a
uildær 219b
uilin 179a
uilz eþær 219b
uin 101a
uindöggha 106a
uinga 177b
uingæf 90a, 223a
uinna, uinnas 26b
uins eþær 101a, 175a
uinsorþ 174a
uir 150a
uirþning 177b
uissa 151b
uist 58b
uistar uitni 58b
uïta 6b, 207a
uïta 6a, 207b
uïtfærlingær 199b
uitna 86b (tts. *u. sik* 95b)
uitni 59a
uitra 157b
uitsorþ 18a
uixl 7a
uixla stæmna 118a
uiþ hættta 72b
uiþær sbst. 250a
uiþær prep. 110a
uiþær gangu maþær 68b
uiþær giald 124b
uiþær hættta 72b
uiþær kuma 178a
uiþær kænnas 101b
uiþærlax öre 155b
uiþærmund 114a
uiþær taka 177b
uiþæruist 64a
um 121b
umeghn 142a
um þuært se þuær
undan 226b
undi soknari 13a

- undistandande* 39b
undi taka 41a
upgangxs akær 261b
uppe halda 93a
up risa 215b
uprættar l. *uprætu eþær* 14a
Upsala bo 72b
uraka se vræka
uren 239a
urgæf 142a
ursaka 212b
ursakær 189b
urþinga 21b, 203a
uræfle 252a
utan konj. 46b
utan prep. 218a
ute 97a
utlas 105a
utlændingær 67b
utlændis 164b
utskipt 215a
ut stæmna 166b
ut sökia 186b
ut uarþa 119a
uæg 123a
uæggia köp 123a
uæghia 215b
uæghær 159a
uæna 26b
uærka, uærkia 19a
uærknaþa för 238b
uærn 165a
uærþ 155a
uætis maþær 190b
uætte 193b (tfs. *uætte fram tælia* ibd.)
uæþ 169a
uæþia fæst 169a
uæþær daghær 10a
vrexs hand 83a
vræka 102b
ykil daghær 22a
yvri se öuri
þa 10b
þanbrika 50a
þiggia 78b (tfs. *þiggia up* ibd.)
þing 187b
þingstæmna sbst. o. vb. 96a
þingunöti 59b
þingx mæn 222a
þingxs uæghær 216b
þiuþs eþær 195a
þiuþ uæghær 216b
þo 168b
þo huaru 64a
þokke se þukke
þorþ 227a
þriski 52a
þriskuldi 153b
þrætiugh 8a
þrætylftær 101a
þukke 66b, 147b
þula 95a
þuær, um þuært 179a
þuæra uærknaþær 22a
þyn 2a
þæn 3b, 21b
þænni 178b
þær til 23b
þö 168b
þöghin, -e 12b o. Tillägg
æggjar tomt 229a
ægh 213a
ælla, ællas 16b
ælle 198b
æmfrökin 150b

æm uæl 10a
æ mæþan 125b
ændakarl 211b
ængia giald 235a
ængte 204b
ærff 134a
ærffþa mal 159a
ærin 156b
ærma band 55a
æt 152a
ætla 177a
ætleþa 149b

ætsku spæl 16a
ætta læggær 44a
æ þær til 144b
ölstænna 118b
öpa 102a
öre 8b
örtugh, örtogh 57a
öuri, öuærstær 143a
öxa mali 226a
öþe 231a
öþi 231a
öþzs mali 244b

Tillägg och rättelser.

Sid. 11 rr. 5—10. Sammanhanget blir bättre, om man låter meningarna: *Nu alle þe — um arit* och *Nu kan — wari saklös* byta plats med hvarandra. Se Schlyters ed. sid. 10 not. 80.

Sid. 12b 18. *Þöghine* åtskiljes i Ordb. icke från *þöghin*, men har påtagligen uppstått på annat sätt. Tamm i Uppsalastudier s. 27 tror *þöghine* vara en sammansättning med *ne* „icke“, hvarigenom detta ord skulle innehålla dubbla negationer. Kock däremot i Arkiv XI, 2 (hvilket häfte under korrekturläsningen kom mig till handa) anser *þöghine* vara en sammanställning af *þöghin* med *e* „altjämt“ och kanske t. o. m. böra öfversättas „dock icke altjämt“; på samma sätt tolkar han det i en annan fsv. skrift förekommande *hwarghine* såsom *hwarghin + e*: „altjämt ingenstädes“.

Sid. 14a r. 8 nfr. står 8—11 läs 8—följ. sida r. 3.

Sid. 17 r. 9. I st. f. *Ælla gær* bör läsas *firi*, ty hvad som här följer bör förenas med det, som ofvan säges: *Nu takær — skript*, hvarifrån det lösrykts genom ett misstag af skrifvaren, menar Schlyter (s. 15 n. 37). Det kan icke nekas, att sammanhanget sålunda blefve betydligt bättre. Jämför dock äfven Tamms här sid. 255a anförda förslagsmening ang. betydelsen af *ælla — ælla*.

Sid. 18 r. 2. Då nämnd här ställes mot nämnd, synes detta hafva afseende därpå, att saken möjligen blifvit upptagen vid olika härads ting, se Nordström: Sv. Samhällsförf:s hist. II s. 842.

Sid. 24 r. 21 — s. 25 r. 2. Orden: *Nu dela — atær* skulle bättre passa efter *Þæt ær — en þerra takær* (Schlyter s. 21 n. 25).

Sid. 24a r. 8 nfr. står f. läs m.

Sid. 28 r. 11 i texten och sp. b r. 11 nfr. står *uighpan* läs *uighþan*.

Sid. 30b 9, 10. Om fridsbönen och betydelsen af densamma se vidare Nordströms anf. arb. II s. 451f.

Sid. 31 r. 1ff. samt sp. a 2, 3: Till stöd för min åsikt jämför Upl.L. KgB 5:pr.

Sid. 42 fl. XIII: *en* bör här uppfattas såsom räkneord.

Sid. 42b r. 11 o. 12 nfr. står Tidskr. f. Nord. Filol. läs Nord. Tidskr. f. Filol.

Sid. 57a r. 4. Såsom svarabhaktivokal framför *r* förekommer ibland *u* i st. f. det vanligare *æ*, när nästföregående stafvelse innehåller *u*, se Tamms afh. i Uppsala-studier sid. 28.

Sid. 59a 2, 3. Uttrycket har enkelt förklarats af Tamm i nyss citerade afhandling sålunda, att *þrænne tylftær* är nom. sing. mask. af ett adj. *þrænnetylftær* „försedd med trenne tylfter“ (jfr adj. *þrætylftær*).

Sid. 60 r. 12ff. Detta är det enda ställe i ÖGL., där nämnden ännu likställes med edgärdsmännen. Här är det den anklagade menigheten, som förnekar beskyllningen med tillhjälp af nämnden på samma sätt som bonden gör det medelst tolfmannaed (Hjärne: Om den fornsvenska nämnden s. 48).

Sid. 61 r. 16 i texten står *barn* läs *barna*.

Sid. 72b 14. Om *bryten* och hans befattning se Hildebrands utförliga framställning i Sveriges Medeltid I s. 81ff.

Sid. 73a r. 13 nfr. står n. läs m.

Sid. 73a r. 10 nfr. står „Roslagen“ läs: art. „Roslagen“ i Nord. Fam.bok.

Sid. 77 r. 17ff. Detta är det största antal edgärdsmän, som lagen stadgar för åstadkommande af full bevisning, in summa 195. Men i germansk lagstiftning förekommer edgång till och med af 30 tolfter (360 män), Hjärne nyss anf. arb. s. 43. — Hos Nordström: Sv. Samhällsförf:s hist. II s. 735 finner man en öfversiktlig framställning af förhållandet mellan edgärdsmännens antal och försoningsböternas belopp i brottmål enligt de särskilda landskaps-

lagarna. I samma arbete lämnas ock (II: 649f.) en upplysande förklaring öfver själfva idén af edgärdsmannebesväret och dess tillkomst.

Sid. 84a 6, 7. Ordet *kætilhød* förekommer i ett bref af år 1311 under formen *kætilhött*, se Hildebrand: Sveriges Medeltid I sid. 162 not. 5. Det är otvifvelaktigt ett lån af mnt. *ketel-hôt*: kesselhut, helm enl. Lübbens Mnd. Handwbuch.

Sid. 85b r. 1. I st. f. 'den förre' borde stå 'den senare', d. v. s. målsägaren. Denne skulle böta därför, att han ingått hemlig förlikning, jfr Björling: Om bötesstraffet s. 57, en afhandling, som först under arbetets tryckning kommit mig till handa.

Sid. 89a r. 1 nfr. står *bærghia* läs *biærgha*.

Sid. 92a 10. *Lyt* bör fattas såsom nom. sing. mask. = *lyttær*, hvilket framgår af BB 24: 3 *warþær olyttær* (*warþær lyt*).

Sid. 95 r. 9. I st. f. *ælla* i *bristær huþ ælla huld* bör utan tvifvel läsas *ok*, jfr fl. 23:pr. (Schlyter s. 79 n. 68).

Sid. 106a 13. Om ordet *syll* jfr ock Otmans öfvers. af äldre Västgötal. sid. 113 (Bihang 7).

Sid. 112 r. 17f. Den uppmuntran i allmänna åklagarens tjänsten, som detta stadgande innebär, förekommer i vår rätt första gången på detta ställe i Östgötalagen (Björlings ofvan anf. afh. s. 62).

Sid. 114a 4. Om attungen se vidare Hildebrand: Sveriges Medeltid I s. 249ff. och Nord. Fam. bok art. *attung* af R. T(engberg).

Sid. 124 rr. 11—13. Orden: *Nu — iorþa köp störa sammanhanget* och skulle bättre passa efter orden (r. 6): *þær ær hon laghlika af hænd* (Schlyter s. 104 n. 56).

Sid. 126a. Om *ismuxs klæpe* se utförligare Hildebrand: Sv. Medeltid I s. 162.

Sid. 127 r. 18. Stadgandet att två bröder icke finge deltaga i släkted strider emot den flerstädes i lagen förekommande tillåtelsen *taki sua manga af enum kulle, sum han kan fa*. Schlyter tror därför, att både uttrycket *egh tua bröþær* och det på två ställen i ÆB 8 nytjade därmed

liktydiga *man af kulle* o: endast en af samma kull innehålla ett äldre stadgande, som af förhastande kommit att kvarstå, fastän det blifvit upphäfvat genom det, som i allmänhet stadgas om denna ed.

Sid. 127b 11. Ang. betydelsen af orden *har* och *hamna* se äfven Hildebrand: Sv. Medeltid I sid. 256ff. samt Nord. Fam. bok art. *hamna* af I. L(andtmanson).

Sid. 139 rr. 9—16. I en annan handskrift af lagen hafva dessa meningar bytt plats, hvarigenom bättre sammanhang vinnes.

Sid. 151 r. 11. Meningen blir tydligare, om man i st. f. *han* insätter *utlændingær*, se Schlyters ed. s. 113 n. 27. På samma sätt r. 17.

Sid. 157 r. 29ff. Orden: *nu æn* — *arua* skulle enligt Schlyter (s. 137 not. 83) böra följa efter orden: *ælla ær* — *ok bor a*, hvarigenom den efter *eþe* inskjutna konditionalsatsen *æn þæn klandar* — *hans arue*, som stör sammanhanget, finge utgå.

Sid. 166 rr. 7—10. Orden: *Nu* — *sum* för *uar saght* tyckas icke höra hit (Schlyter s. 145 n. 36).

Sid. 176 r. 23. Efter *forfalzs eþær* vill Schlyter (s. 156 n. 78) tillägga: *utan þe sen utan lands*; jfr §. 3.

Sid. 178 r. 17. Schlyter vill ändra *hæraþe* till *laghsaghu* (s. 157 not. 25).

Sid. 201 rr. 7—11. Orden: *Nu* — *epumin stoþ* afbryta sammanhanget och kunna lämpligare insättas efter orden: *tua mæþ enum* (Schlyter s. 178 not. 16).

Sid. 217a 5, 6. Jfr ock Hildebrand: Sveriges Medeltid I s. 70f.

Sid. 244b r. 10 nfr. står *öþi* läs *öþe*.

Handwritten notes:
 217a 5, 6
 244b r. 10

